

DUMITRU ALMAȘ

VOIEVODUL FĂRĂ TEAMĂ ȘI FĂRĂ PRIHANĂ

EDITURA
ALBATROS

DUMITRU ALMAȘ

VOIEVODUL FĂRĂ TEAMĂ ȘI FĂRĂ PRIHANĂ

Roman istoric

EDITURA ALBATROS ● BUCUREȘTI

1984

Lector MARIETA CROICU
Tehnoredactor MARIANA ȘTEFAN

Bun de tipar 23.V./84. Apărut 1984.
Comanda nr. 1213. Coli de tipar 11

Tiparul executat sub comanda nr. 41
la Întreprinderea poligrafică Iași
str. 7 Noiembrie nr. 49
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

VĂ ROG SĂ MĂ CREDEȚI, dragi cititori, că acum vreo cinci ani, pe vară, aflându-mă în vizită la schitul Prislop din Hațeg, am descoperit într-un sipet vechi, într-o chilie cam întunecoasă, un manuscris destul de brentuit, îngălbenit de vreme și ciuruit de cari. Curios din fire și bucuros cum sînt ori de cîte ori descopăr un document din vechime, am căutat să-l descifrez. Mai întîi titlul : „Cronica despre voievodul fără teamă și fără prihană” ; și iscălitura : „Cavalerul Antonie Cînde din Hațeg”. Continuînd descîlcirea slovelor am aflat că-i vorba despre viața lui Radu vodă de la Afumați, care a ocîrmuit Țara Românească între 1522 și 1529.

Cavalerul Antonie zice că a scris o cronică, dar mi-e mi se pare că mai degrabă a ticluit un roman, a cărui acțiune plină de dramatism se desfășoară într-o singură noapte de iarnă. Și să știți că, ridicînd lespezile de pe morminte, arheologii au descoperit un fapt tragic din istoria noastră : scheletele multor voievozi nu mai au craniul la locul lor. Niște stăpîni, mai mult decît cruzi, au practicat descăpăținarea voievozilor, ca o metodă politică de subjugare a țării, iar slugile lor au ucis, fără muștrare de cuget, numai ca să dovedească o precară și nelegiuită fidelitate față de acei stăpîni.

Vă rog să mă credeți, dragi cititori, că în lucrările închinete descrierii trecutului pot lipsi multe, afară de scriitor. De la el pornesc, se desfășoară, se încheagă și se încheie toate cărțile de istorie și toate romanele, așa cum se adună în mintea și se luminează în inima lui, a scriitorului, această istorie și aceste romane. „Cronica” lui Cînde mi-a produs o bună impresie. După părerea mea ea respectă adevărul istoric ; iar cine zice că n-a fost chiar așa cum povestește cronicarul, să ia pana și să scrie dumnealui, precum crede că a fost. Nu mă supăr ; Antonie Cînde, nici atît.

Se spune că romancierul este biograful unor fapte plătuite, adică a unor ființe care n-au existat decât în imaginația lui. Cavalerul Antonie mi se pare mai modest : a dorit să fie doar cronicarul unor nume adevărate din istorie, care au existat sau ar fi putut să existe. Nu fiindcă n-ar fi avut imaginație, ci pentru că, după câte îmi dau seama, îi plăcea s-o strunească, strîns, cu friul rațiunii și al realității. Al realității istorice, bineînțeles. De aceea nădăjduiesc că o să vă pasioneze această cronică, măcar atît cît m-a pasionat pe mine, descoperitorul ei.

**Lămurirea cavalerului Antonie, tâlcuitorul acestei cronici,
după grăirea și povestirea măriei sale Radu voievod zis
de la Afumați, când ne-am aflat, douăsprezece ceasuri,
închiși în Cetățuia schitului, cu hramul
sfinților Arhangheli, de lângă orașul
Rîmnicul Vîlcea**

Eu, cavalerul Antonie Cînde, scutierul măriei sale Radu voievod de la Afumați, am scris această carte după povestirea și porunca măriei sale.

Deși mai ales oștean deprins cu mînuirea armelor sînt, totuși țin bine pana în mîină, rotunjesc slovele măiestriș, ca un caligraf, și repede în cuvinte le rînduiesc, iar cuvintele cu dibăcie izbutesc a le potrivi întru a lucrurilor lămurire, întru depănarea oricărei întîmplări ori întru a gîndurilor și simțămintelor tălmăcire, oricît de-ntortocheate și de-ncîlcite. Și dacă dăruit sînt cu acest dram de pricepere întru asemenea îndeletnicire, zic că nu-i rău, ba-i chiar bine a pune în slove povestirea vieții și a faptelor stăpînului meu, Radu voievod. Aceasta, ca viitorimea să afle cum a fost cîndva, ce oameni au trăit, ce fapte vrednice de laudă sau de ocară au săvîrșit, spre a lua învățătură urmașii.

Încep deci :

Ne găseam, iubiți cetitori din veac, în Cetățuia, zidire înălțată pe dealul de piatră albă și fărîmicioasă ca de cridă, deal rotund ca un ou uriaș, pe jumătate înfipt în pămînt. Ne adăpostisem acolo, fugind din calea răzvrătiților care ne-au alungat din Curtea de Argeș, unde ne petreceam sărbătoarea Crăciunului și a Anului Nou.

Cronicarul, după cîte știu, povestește în letopiseț mai ales faptele, întîmplările și numele făptuitorilor de bine sau de rău. Nimeni nu-l silește să jure că adevărul neîntinat îl spune.

Dar, în cugetul lui, simte mare nevoie și lăuntrică poruncă de a scrie adevărul, așa cum l-a văzut și înțeles el.

Aidoma voi să fac și eu, cu toate că am nume de cavaler și nu de cronicar.

Spus-am că știu bine a mînui pana, dar nu cutoz a mă lăuda că în stare aș fi să văd și să povestesc și ceea ce-i nevăzut, să dibuiesc limpede ori să ghicesc gîndurile ce dospesc în capul oamenilor ori dorințele ce tainic li se zămislesc în inimă sau spaimile ce li se încheagă în lăuntrice măruntaie și rămîn acolo, netălmăcite în vorbe, strigăte ori în mișcări cu mîinile, ochii, buzele sau sprîncenele. Prea arare pot bănuî, la unii, gîndurile și simțămintele după glas, după schimonosirea feții, după răsufierea pripită, silnică ori privirea înțapoșată și sălbatecă sau blîndă și mîngîietoare.

Întîmplările pe care voi să le înșir aici cerca-vor să arate, încăodată, că mulți oameni de seamă se aruncă ori sînt azvîrliți ca săgețile spre ținte necunoscute și cumplit dușmănoase, doborînd sau doborîte fiind. Unii se strecoară prin strunga multora din primejdiile lumii și sosesc acasă întru făptuirea neuitatelor isprăvi.

Alții cad răpuși de la întîia întîlnire cu primejdia.

Iar altora nimic nu le poate sta în cale, căci pe toate le biruie.

Dar să n-o luăm înaintea faptelor și întîmplărilor. Ci să pășim cu povestirea după șart, pe firul lor, așa cum a vrut și le-a tocmit soarta, pentru unul din cei mai osebiți oameni, adică Radu voievod, stăpînul meu.

Voi scrie, deci, mai ales despre măria-sa. Adică voi trece în slove ceea ce însuși măria-sa a povestit prin cuvinte, în cele douăsprezece ceasuri de pe urmă. Voi scrie despre oameni buni și despre alții foarte răi, despre unele fapte înțelepte și despre altele neghioabe, despre întîmplări vesele și despre altele crîncene și triste. Ci, din toată puterea cugetului meu, nădăjduiesc să fie înțelese cum se cuvine și bine primite. Doresc astea ca pe un lucru mult trebuitor și sfînt despre un om ales, cum rar nasc pe acest pămînt. Și scriu încredințat că în țara unde ocîrmuitorii nu visează și nu pregătesc un viitor bun, vrednic de laudă, norodul se sălbățește, se înrăiește și se întoarce în codri și în vizuini din munte, să piară acolo.

Despre mine: De obîrșie sînt transilvănean, din Hațeg, din neamul Cînde, din Cetatea de Colț.

Am vîrsta măriei sale și-l slujesc de cincisprezece ani.

I-am cunoscut neamul, gândurile, prietenii și dușmanii. Am participat cu sfatul au cu fapta la împlinirea multora din isprăvile sale. L-am socotit un neînfricat, un adevărat năzdrăvan. Îl asemăn cu Mircea, cu Iancu Corvin, cu Vlad Dracul și chiar, într-un fel, cu Neagoe Basarab. Dară pe toți aceștia îi și întrece în bunătate, în milosîrdie, în dorința de a ajuta neamul să trăiască în dreptate, iar țara în slobozenie și mîndrie. Ca și mine, cunoscute bine Țara Românească, Transilvania și Moldova. bărbat falnic, nalt, plăcut la înfățișare și la vorbă iscusit, bun la inimă, înțelept, cumpănit, viteaz și frumos : ochios, sprîncenat, oval la față, plete lungi, vălurite sub cușmă de jder. Avea braț puternic și deprindere de a mînuî sabia, arcu, spada și mai ales buzduganul. Iubea mult caii ; s-a slujit de trei : Șoiman unu, doi și trei, pe care călărea mai ceva ca un mîrzac.

Am cunoscut-o și pe doamna Voica, foarte asemănătoare la fire cu măriia-sa. Pe coconul Vlad îl știu încă din leagăn : a crescut sub privegherea mea, învățîndu-l să călărească, să poarte arma și să tragă cu arcu.

Mă gîndesc acum, la începutul povestirii despre un om greu de asemuit cu altul, la felul cum e rostuită această lume. Și mă întreb : de ce Dumnezeu pune împreună pe cei vrednici și pe mișei ? pe Radu voievod și pe Neagoe din Periș ? pe Hristos și pe Iuda ? Și dacă se izvodesc în cugete gînduri înalte și vrednice de laudă, de ce se iscă și săvîrșitori de josnicii ? Mă întreb, și mă voi întreba pînă la cea de pe urmă bătaie a inimii : ce i-a îndemnat pe acei ucigași, pe Neagoe vel spătar și Drăgan vel postelnic, să ridice spada împotriva măriei sale, tocmai în ceasul cînd, în zare, se vestea tihna și pacea ? M-am încredințat că numai cel cumplit de înrăit, de pestriț la mațe, de vrăjmaș omului dorește a strivi mugurul înlăcrămat al fericirii.

Dar se vede că așa-s făcute zodiile omului, slugă sau domn : să nu afle drum spre biruință fără a trece prin iadul suferințelor, cu gemete și oftări amare, ca să se poticnească în înghețul morții nedrepte și haine.

Ne aflam acolo, sus, în Cetățuia, în ziua de Sînvasile, 1529 : măriia-sa, coconul Vlad și cu mine, cavalerul Antonie Cînde. Ne înconjuraseră cetele poruncite de răzvrățiții Neagoe vel spătarul și Drăgan vel postelnicul, cete foarte rele, alcătuite din turci delii și slugi plătite, pornite spre harțag și ucidere.

În piscul acestui deal de la miazănoaptea orașului Rîmnicul Vlcea, măriia-sa a înălțat ziduri trainice, în jurul vechiu-

lui schit ; i-a tocmît porți groase de stejar, legate în tari tarînci de fier gros, înzăvorîte cu trei grinzi. Zidurile nu sînt prea înalte, dar coastele dealului, rîpoase, din cîndă albă, lunecoasă, fac cu neputință urcușul decît pe cărarea cotită dinspre apus. Aici gîndea măriia-sa să-l închidă, dacă l-ar fi prins, pe Mehmet-beg, pașă la Nicopole, vărul turcit al mării sale și dușman de moarte. Gîndea să-l închidă și să-l țină în schit pînă s-o întoarce la credința străbună. Mierloi, pribeagul și cîntărețul, a, făurit, acum zece ani, un orologiu asemeni celuiia dela biserica sasească din Sibiu, dar mai mic. L-a așezat în clopotniță, de-asupra porții, să vestească, prin glas de clopot, necruțătoarea curgere a vremii. Mult s-a bucurat măriia-sa de acest orologiu și a tocmît unul, mai mare, pentru clopotnița de la Dealu : să bată puternic, să audă toată Tîrgoviștea și, pînă departe în munți și cîmpie, să răsune.

Răzvrățiții, cu cetele lor împrejmuitoare au stat aidoma lupilor hărățiți pururea de pizma și răutatea din inima lor.

Ci, fugind noi din Curtea de Argeș, unde ne aflam în acele zile, după vînătoarea în munții Făgăraș, pe drum am luptat de trei ori cu pîlcuri de turci, trimiși din Slatina de capii răzvrătirii. Am biruit, dar de fiecare dată au căzut cîte cinci-șase slujitori din mica noastră strajă.

Cînd rămăseserăm numai cinci, măriia-sa a urcat în șa pe coconul său Vlad, de ani zece, și numai pentru că Șoiman trei a fost armăsar neîntrecut la galop, am ajuns pînă la Olt, l-am trecut înot, cu gînd să răzbim spre Craiova, la banul Pîrvu Craiovescu, pe care măriia-sa îl mai credea prieten.

Dar dinspre Slatina, unde răzvrățiții și-au adunat cetele, ne-au întîmpinat iară cu arma.

Greu am ajuns, înotînd prin nămeți, aici în Cetățuia.

Măriia-sa a strigat celor trei slujitori trimiși să alerge pînă la Turnu Roșu :

„Vestiți pe doamna Ruxanda că sîntem în mare primejdie !“

Căci doamna se afla în Sibiu, lîngă Despina doamna, și împreună trebuia să vină, de Crăciun, la Curtea de Argeș. Ziceam c-au întîrziat din pricina viscolului. Mă tem a găsi vreo altă pricină. Că, iată, viețuim sub tirania vremii și a depărtărilor care ne ispitesc, ne momesc, ne ameteșc mai tare ca vinul, cu vrăjita lor chemare spre neștine.

În anii aceștia, oamenii pornesc, bezmetici și neînfricați, pe mări și oceane, să descopere lumi noi și drumuri noi. Niciodată, pînă acum, n-au fost oamenii așa de dornici carapacea neștiinței să spargă și să dezlege toate tainele lumii. Roiesc din Europa spre alte continente, pustii ori cu oameni ciudați. Sînt cuprinși de un fel de *terribilita*, cum zic italienii.

Viața noastră se întruchipează în isprăvi de pomină.

Timpul ne zorește, ne dăruie clipa și ne amăgește cu veșnicia.

Sîntem însetați de viață și ne dămină frica de moarte.

Semănăm cu acel idol uriaș al celor vechi care duce pămîntul pe umăr opintindu-se parcă să-l arunce în hăuri. Cei vechi spuneau : *nosce te ipsum* : adicătelea, cunoaște-te pe tine însuși. Noi ne întrebăm neîncetat : cunoaștem oare lumea?

Oricine altcineva, în asemenea împrejurare, ar fi tăcut încruntat, îngrozit de aproapele-i sfîrșit. Ori s-ar fi jeluit, s-ar fi tînguit pentru marea-i nefericire.

Măria-sa Radu voievod n-a făcut așa. A știut dintru început că nu va ieși de aici viu. Scăpase într-o zi de cinci ori de moarte. Și numai o minune îl putea scăpa și de aici. Minunea s-ar fi numit Ruxanda, doamna măriei sale, dacă ar fi aflat și-ar fi sosit, cu straja ei, să ne despresoare. Acest subțirel fir de nădejde și, mai ales, grija ca Vlad, coconul domnesc, să se teamă mai puțin în aceste clipe spăimoase, l-au îndemnat pe măria-sa să-și povestească viața, așa cum și-o amintea, să-i fie învățătură și pildă.

Dar înainte de a însemna mărturisirea măriei sale, cu pana, voiesc a mai spune doar că ocîrmuitorul răzvrătiților, Neagoe spătarul din Periș, este om aprig și mult profitor de putere, dar vrednic și priceput ocîrmuitor de oaste. Fiind nepotul lui Vlad vodă zis Călugărul, care a fost domn înaintea lui Radu cel Mare, a moștenit multă bogăție : moșii, turme, case, prăvălii, giuvaericele. Prieten din tinerețe, măria sa Radu vodă de la Afumați l-a avut mare dregător, adică mare spătar și mare vistier, sfetnic de încredere și de taină, om de casă și rubedenie.

Ci, cum am spus, răzvrățiții mai aveau un cap : Drăgan din Merișani, cumnatul lui Neagoe din Periș, și care de asemeni a fost în mare cinste la măria-sa Radu vodă, cu rang de postelnic, deși măriei sale nu-i plăcea că era mereu nemulțumit, învrăjbit, furios și nestatornic. Dar, ce să-i facă? Țara-i plină de boieri schimbăcioși la fire, în fruntea lor

așezîndu-se, precum se va vedea, Pîrvu banul Craiovei, care multe necazuri a făcut lui Radu Vodă, stăpînul meu. Pe măria-sa îl supăra mult și purtarea destrăbălată a lui Drăgan : „Pentru o muiere vinde toată țara”, spunea măria-sa, cînd venea vorba despre dînsul.

Înconjurat de iatagane, sulite și chiar tunuri, arme mînuite cu amarnică și nedomolită vrăjmășie, măria-sa a găsit tăria sufletească de a povesti. Și, povestind, ne-a împrumutat și nouă ceva din încrederea lui în viață ; chiar dacă moartea cea crudă ne pîndea de jos, de la poalele dealului de cîră albă.

Acum cinci ani ne-am mai adăpostit aici, de răul unor cete otomane prădalnice și ucigașe. Și aceste ziduri care, împreună cu schitul și cu dealul de cîră, par o cușmă de cneaz moscovit, ne-au apărat atunci vreme de șase zile. Am prăbușit de pe ziduri peste douăzeci de dușmani, înroșind cu sîngele lor costișele albe și priporoase. Ci atunci ne-a venit cineva în ajutor.

Acum, nimeni.

Și dușmanii, jos, după spusa călugărilor, peste o mie, strînși în vale, pe drumul mare. Am numărat și patru tunuri.

Ne străjuiesc, după ce au văzut că în timpul nopții nu pot sparge porțile ; și chiar dacă le sparg, nu pot vedea ce primejdii îi pîndesc dincolo de ziduri.

„Să nu fim șoareci căzuți în capcană ! a zis măria-sa. Să ieșim cu spada în mînă“...

I-am dat povață să cercăm a răzbate cu puterea și a ne strecura pe drumeagul dinspre munte.

În mare grabă, cu buzduganul într-o mînă și cu sabia în cealaltă, s-a repezit măria-sa la poartă. L-am însoțit. Am ridicat zăvorul. I-am doborât ori i-am răpus pe cei zece-doisprezece, cîți pîndeau în poartă.

Am încălecat.

Starețul i-a adus coconul ; dar cînd să-l urce în sa, cinci săgeți ne-au țintit ; două au străpuns trupul lui Șoiman trei ; trei ne-au vîjîit pe lîngă urechi.

Călugărul din turn a strigat : „Nu pleca, măria-ta !... Peste o sută de potrivnici urcă pe drumeag. Mulți au urcat în arbori, și așteaptă cu arcurile întinse“...

Ne-am întors. N-am avut răgaz să tragem calul rănit înlăuntru, că, prin amurgire, săgețile ne căutau ca niște șerpi vicleni.

„Să ne lăsăm jos, pe funii !“ dori măria-sa.

În scurt timp, călugării au încropit trei funii lungi de peste douăzeci de stînjeni. Întîi am legat de una un tînăr frate, iar de celelalte cîte o bucată de lemn, învălătucită în joale, ca să pară oameni. Coborîndu-le în rîpă, asupra tustrelor năzi s-au năpustit slujitorii răzvrătiților, chiuind de bucurie ; apoi au suduit, scîrbavnic, pentru păcăleală.

Așa cum ne fusese învoiala, fratele a strigat de jos : „Nu-i scăpare !... Cîte zece-douăzeci, pe unul... Mă ucid... Ucid !...“

„Ce vor de la om nevinovat ?“ s-a întrebat pe sine măria-sa.

Am scris „nevinovat“ ; dar noi ce vină aveam ? De ce niște ticăloși ne-au prins într-o capcană, fără scăpare ?

Ci zic că-i mai nimerit a istorisi, la șir și la vreme, ce și cum s-au întîmplat toate.

**Cele de pe urmă douăsprezece ceasuri ale mării sale
Radu voievod de la Afumați sau învățăturile către
fiu-său Vlad, vrednice a fi cunoscute de toți
oamenii voitori de bine din țara aceasta**

Ceasul întîi

Amurgea ziua de 3 și intram în noaptea dinspre 4 ianuarie 1529.

Mai multe minute, măria-sa Radu voievod a privit din turn cum slugile răzvrătiților au străpuns de zeci de ori trupul lui Șoiman trei. Cred că a plîns : era armăsarul în a cărui șa a urcat la Dealu, acum trei ani, cînd s-a încoronat domn. Înălăcrămat, a coborît din turn și, împreună cu călugării, în mare grabă, am înfundat cu lemn poarta turnului : „Să rezistăm două-trei zile. Dacă vornicul Udrea ajunge la Craiova, nu se poate să nu-l înduplece pe banul Pîrvu să vină, cu cetele Jiului, în ajutorul nostru“...

Mai așeză cîteva lobde în stiva din poartă și iar grăi : „Și doamna Ruxanda, aflînd de nelegiuita răzvrătire, cum vine de la Sibiu, cu bună strajă domnească, poate grăbi întru mîntuirea noastră. Dar cine o vestește ?... Doar dragostea ce-mi poartă dacă îi insuflă vorba : «Radu e-n primejdie !»... Drăgan și Neagoe sînt lacomi de aur ; s-ar putea tîrgui cu ei“...

Întunericul se întea ca de smoală. Orologiul din clopotnița slobozi glas de aramă, cu șase izbiri de ciocan în

doagă de clopot. În clipa aceea, de jos, prin pîlnie din coaja de brad, se auzi un glas fioros :

— Acum e ora șase ! Îți dăm răgaz de gîndire douăsprezece ore. Nu nădăjdui să-ți vină cineva în ajutor ! Pe vornicul Udrea l-am prins și-o să-l scurtăm de cap... Banul Pîrvu Craiovescu e de partea noastră. Dacă nu deschizi de bună voie, mîine-n zori, tragem cu tunul. Auzi, mișelule ? Dă-te prins ! Călăul e cu noi... Mîine-n zori dăm foc Cetățuii, să arzi ca un șoarece ! N-ai nici o scăpare, cîine ! Fecior de curvă !...

Măria-sa a izbit cu pumnii în zidul turnului :

— Cum poate gura care cu atîtea laude m-a blagoslovit, să mă spurce atît de scîrnăv ?... Și să nu-i pot răspunde...

Ci văzînd spaima de pe chipul coconului, l-a prins de mînă și am intrat tustrei în chilia starețului.

S-a așezat în jilț și și-a cuprins capul în palme.

O vreme, ascultăram țiuitul pustiului, zvîcnetul inimilor și pocnetul scînteilor din vatră. Nici unul nu cuteza a rosti cuvînt, cu toate că tăcerea întetea spaima, prefăcînd-o în groază ucigașă.

Tot măria-sa vorbi, cu gînd izbăvitor :

— Să nu ne înfricoșăm : nimeni nu moare de două ori... Douăsprezece ceasuri... Vor fi cele mai lungi și mai chinuitoare din viața mea. Cum să le fac mai scurte și mai ușor de îndurat ?... Altădată, cavaler Antonie, spuneai multe poavești de haz...

— Acum inima mi-i prinsă în cleștele spaimii și capul mi-i pustiu... Deși am auzit, că, de mult, în Florența a fost un cîntăreț vesel și glumeț care, simțind moartea aproape, și-a poftit prietenii, au băut, au chefuit și au cîntat, zicînd : Ar fi o negliobie ca, după ce o viață întreagă am chefuit, am glumit și am cîntat, să mor jelind și plîngînd...

— Bun răspuns, a surîs măria-sa ; apoi, privindu-și cu mare înduioșare coconul, s-a rostit : Fiul meu Vlad, voiesc să-ți dau povață sau învățătură, povestindu-ți viața mea. Știu că nici locul, nici momentul nu-i potrivit pentru povestit ori pentru dat povețe, pentru tors, pe îndelete, din carul încîlcit al amintirilor. Dar voiesc a mă spovedi, cu nădejdea că, în depănarea faptelor și a întîmplărilor, afla-voi și unde am greșit de se ridicară împotrivă-mi atîția răzvrățitori, înverșunați și haini. Căci cea dintîi durere în aceste clipe este necunoașterea pricinei ce i-a îndemnat pe mișei să ridice sabia...

Trei călugări, la porunca mea, se rînduiră de strajă în turn, iar doi în curtea schitului, întru paza zidurilor.

Starețul se așează pe un scăunaș cu trei picioare, lîngă vatră, după ce îndemnă pe cocon să stea pe un al doilea scăunaș, lîngă jîțul mării sale.

Eu mă cuibăresc pe laiță, drept în fața mării sale : să aud tot și să-i simt orice mișcare de pe chipu-i, ca să înțeleg, aidoma, tot gîndul și toată simțirea cu care măria-sa își îmbrăca ispovedania.

Vlad și-a sprijinit tîmpla de brațul voievodului, braț care știu așa de bine a mîinii buzduganul și a mîngîia femeia și pruncul.

Ne lumina focul din vatră, o lumînare într-un sfeșnic de aramă și licărirea candeliei de sub icoană.

Voiam, deci, să aud, să văd, să înțeleg și să țin minte tot, de voi mai trăi și-oi mai avea vreme de răgaz, să le aștern pe toate, de-a rîndul și de-amănuntul, într-o scriitură, ca de cronicar. Îmi ziceam : cronică, istoria scrisă cu simțire nu se depărtează de adevăr ; ci, dimpotrivă : îl îmbogățește și-l înfrumusețează.

Iar eu l-am iubit pe măria-sa ca pe mine însumi.

De obicei, cînd vorbește, măria-sa se aprinde, pretum pulberea de bombarde ; ci acum, sub semnele usturătoare ale primejdiei de moarte, a grăit molcom, cu glas coborît, ca o mărturisire de taină, sfîșietor de dureroasă, ca orice baladă cu sfîrșit trist.

Și măria-sa a început așa :

— Vorbesc ție, Vlade, coconul meu, ție, cavaliere Antonie Cînde și ție starețe Iachint. Că poate pe voi vă vor cruța și veți putea duce povestea mea mai departe, să intre, prin voi, în neuitare, păstrîndu-se în veac, precum cred că ar merita.

Măria-sa Neagoe vodă Basarab a scris o înțeleaptă carte de învățătură către fiul său Teodosie, cu multă și prețioasă gîndire, împrumutată din scriptură, din filosofi și iatrofilosofi.

Cetind acea carte, mult mi-am îmbogățit mintea și desfătat inima, învățîndu-mă despre orînduirea domniei, alegerea sfetnicilor, ținerea rangului, îngrijirea norodului cel oropsit și cumîntirea boierilor flămînzi de putere, bogăție și fală. Acea carte mi-a dat învățătură cum se poartă războaiele și pacea cum se rînduiește.

Asemenea carte aș fi scris și eu, dacă ajungeam la anii cei lîni ai neștirbitei înțelepciuni și împăcări cu lumea, din

vremea bătrîneții. Ci, neștiind de mai scap teafăr din capcana asta, voiesc a da, acum și aici, nu atît filosoficești ori moralicești învățături, cu pilde din scriptură, precum a făcut înaintașul și socrul meu, cît să vă istorisesc viața-mi, din care tu, odorul meu, de vei trăi și domn vei fi, să iei pildă și să urmezi cele bune și de laudă, și să lepezi, să te ferești de greșalele mele ori nesăbuițele în care căzui ca un nevrednic.

Știu că vorbele nu tălmăcesc nici întreagă, nici aidoma gîndirea și simțirea omenească. Vorbele pot înfățișa doar o viață săracă, lipsită de flacăra sfîntă ori drăcească, de care, de multe ori, se arde și se mistuie. Dar poate voi, ascultîndu-mi glasul și văzîndu-mi mișcările feței, ale mîinilor, ochilor, sprîncenelor, buzelor, veți pricepe și înțelege mai mult și mai bine decît poate tălmăci cuvîntul scris și citit de gură străină.

De bună samă, în aceste ceasuri de mare cumpănă pentru viața mea, nu-s în stare a izvodi cuvintele care să mă întru-chipeze întru totul.

Aud foșnetul pașilor morții, jos, în vale, dincolo de aceste șubrede ziduri : o împing încoace un bun prieten și un nelegiuit tovarăș al său. Cerc, totuși să mă străpînesc și să aleg diamantul din tina vieții mele ; iar din arderile acestei vieți să vă ajut a vedea flacăra care luminează gîndurile și simțirile și nu cenușa care întuneacă și otrăvește.

Și-apoi, cuvine-se a cere iertare pentru că, un povestitor trebuie să știe a vorbi, a tălmăci în graiul minții și al sufletului ce-i al lui și al tuturor. Ori eu sînt prea neînvățat întru ritorie. Împrejurările mă silesc a cerca ; iară de voi greși, iertare cerșesc, tuturora.

Învățătura cea mai temeinică de la părintele meu mi-a fost așa : „Șoimul își apără cuibul cu pliscul, cu ghiarele, cu aripile și cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale slobozeniei, unde nict trăsnetul nu-l ajunge, dar de unde ochiul lui ager veghează cu strășnicie“.

Am treizeci și trei de ani ; mîine, 4 ianuarie, îi împlinesc. Știut este că sînt feciorul din flori al lui Radu vodă, care cu cinste a stat în scaunul Țării Românești ani doisprezece, din 1496 pînă în 1508, cînd, răposînd întru Domnul, s-a așezat în mormîntul din ctitoria de la Dealu.

Am crescut puternic și sănătos.

Se spune că sînt voinic cît șapte și chiar că-s frumos. Nici mintea nu m-a dat de sminteală pînă acum.

Greșeli mari n-am făcut, poate afară de aceea de a-l fi crezut pe Neagoe spătarul ca pe un om cinstit, pe care acum două săptămîni l-am trimis la Slatina, să vadă cum ierneze oștenii și dacă nu s-au dat lenei, uitînd deprinderea de a lupta. E-adevărat că el a stăruit foarte mult să se ducă la tabăra oștirii, după cum adevărat este că, în noiembrie și decembrie, a stat mult pe la Craiova, Caracal și Giurgiu.

Știi, pînă acum, să aleg neghina de grîu. Dar avui, iată, nenorocul ca spicul cel mai dulce din ogorul meu să se preschimbe în neghină ticăloasă și otrăvitoare...

Inima îmi este, cred, simțitoare mai mult la dragoste decît la ură.

Mă fălesc, totuși, că șapte ani făcui să se audă, aproape fără întrerupere, de-a lungul și de-a latul țării, zăngănitul săbiilor libertății, iar buzduganul meu a stat mereu îndreptat spre zările din cîntec se ivesc primejdiile.

Bunic mi-a fost Vlad zis Călugărul, iar străbunic Vlad Dracul, care a domnit ani treisprezece. Și pentru că străbunica a fost mușatină, însemnă că am în vinele mele și cîteva picături de sînge moldovenesc.

Stră-străbunic mi-a fost Mircea Bătrînul, biruitor la Rîvine și ctitor la Cozia.

Celor care ne tragem din Vlad Dracul ni se spune drăculești, spre osebire de cei din ramura lui Dan, fratele lui Mircea Bătrînul, și cărora li se mai zice și dănești. De vreo jumătate de veac între dănești și drăculești s-a aprins o necruțătoare sfadă pentru averi, putere, domnie, faimă, iar cearta asta, cu sabia ori cu securea, multă pagubă a pricinuit și pricinuieste țării și norodului.

Mult frumoasă a fost mumă-mea, Maria. Îmi povestea că văzînd-o Radu vodă, pe-o uliță tîrgovișteană, l-a luminat o bucurie lăuntrică și repede a trimes slujitori s-o aducă la Curte. Tinerea, că nu avea nici optsprezece ani, venise la tîrg să cumpere hobot pentru nuntă.

Bunicul după mamă a fost gospodar în Rucăr: casă mare, din lemn măiestrit încrustat cu flori, acareturi bune, gard nalt din stejar, porți legate în fier, aproape ca un conac boieresc, cinci turme de oi și cîrd de vite în munți.

Mumă-mea a crezut, întîi, că vreun căpitan din strajă a rîvnit la frumusețea-i și mult se tînguia și se ruga s-o lase în pace, să-și vadă de cumpărături și de nuntă. Nu-și crezu ochilor, cînd o înfățișă voievodului însuși.

Dar pe măriasa, părintele meu, încă mai tare l-a învăluit uimirea, privind ochii rucărencei cu licăriri negre de

mură coaptă, sprîncenele peniță de păun, gura vișină în pîrg, părul vâlurit și sticlit ca neagră pana corbului. Și boiul strunguit parcă anume ca să amețească bărbații și fără glas să-i lase. Iar cînd s-a închinat în fața mării sale, plînd genele ca niște aripioare de rîndunică, încă și mai tare l-a amețit pe vodă. Ii venea să-și plece genunchii în fața frumuseții, gingășiei și tinereței.

În ale sale „Învățăături“, Neagoe Basarab, el însuși fecior din afara legii, zice : „omul în viața aceasta iubește mai mult pe fiii care sînt din păcat“.

Adevărat : dragostea domnescului meu părinte mi-a adus mari și priincioase foloase ; dar și primejdii de moarte, cum a fost cearta cu fratele meu Bădica, fecior fără de păcat, pe care părintele meu prea puțin l-a iubit, iar el totdeauna s-a temut că am să-i iau domnia.

Altminteri a fost părintele meu slăvitul Radu voievod, om bun la inimă, iubitor de tot ce-i înțelepciune și frumusețe, bun gospodar, pașnic de felul lui, socotind că-i mai prielnică o pace strîmbă decît un război drept și că mai de laudă este a zidi mănăstiri și a scrie cărți, decît a sta cu arma la hotare. Spun, spre știință, că a fost ctitor la Govora, Glavacioc, Dealu și a dat danii la Tismana, la Tîrgșor, Bistrița, Snagov, la Muntele Sinai, la Athos. În vremea domniei lui, călugărul Macarie a scris cu tiparul, la Govora, cărți nemaivăzute pînă atunci la noi.

N-a rîvnit să-și lustruiască slava cu sînge, pe cîmp de bătaie. Totuși un război nevoit a fost să facă. Un pribeag de la Moldova, numit Roman, zicîndu-și os de domn, pof-tind a se căsători cu mătușa mea Caplea, l-a înduplecat pe taica voievodul să-i dea oaste să-l scoată pe Bogdan vodă din scaunul de la Suceava și să urce el. Și cum dorea să-și dobîndească iar cetatea Crăciuna, părintele meu i-a dat acea oaste, cu care Roman a jăcuit și ars ținutul Putnei.

Aprig și grozav, iute la mînie, Bogdan voievod de grabă se repezi și prădă Țara Românească pînă la Rîmnicul Sărat.

Aici i-a ieșit în cale călugărul Maxim și l-a rugat să facă pace, ca oamenii ce sînt și creștini și de-o seminție, adică români. Așa pe cuvîntul acelui Maxim, părintele meu și Bogdan vodă făcură pace, jurînd pe evanghelie că vor ține pacea și vor trăi în bună înțelegere, neclătinată, în veci. Ba, mai mult, părintele meu a înapoiat prada luată din ținutul Putnei.

Așa era părintele meu, odihnească-l Cerul în tihna blîndă a pămîntului, că mult i-a plăcut viața. Poftea ospete îm-

belșugate cu carne grasă, vînat și pește. Eram copil și m-am minunat văzîndu-l duminică doi claponi grași muiați într-o scăfiță de usturoi, o pulpă de căprioară, doi crapi fripiți și a băut două stacane de vin de Drăgășani și tot parcă-i mai era foame. În tinerețe a fost bun vînat și iscusit pescar. Lăcomia de mîncare l-a împovărat și nu s-a mai putut purta la vînătoare. Sta în iatacul Curții domnești, cu bucate și băuturi alese pe masă și se veselea cu cîntece de lăutari, în zilele de sărbătoare, iar în cele de post cu psalmi.

De altfel, a murit în săptămîna luminată, după ce a înfulecat jumătate de căprioară, hămesit în cele șapte săptămîni de post. Bolnăvindu-se de podagră, se purta dintr-un loc în altul numai cu rădvanul. Patima muierilor o avea bine înțîînată în mădulare, iar mumă-mea, binecuvîntat fie-i numele, cu toată sfiala și lacrimile prelinse pe obraji, bine s-a priceput întru ostoirea acelei patimi, pe care eu sfîntă o numesc. Ales că măria-sa a știut drăgăstos a se purta cu dînsa și darnic s-o înzestreze cu multe giuvaeruri și ca pe-o doamnă s-o țină în preajmă-i, nu ca pe o țitoare, de care ușor să se lepede. Din fierbintea lor dragoste zămislitu-m-am eu, iar taica, voievodul, mă botează cu numele său și în brațe mă țin, ca părinte și naș, dăruindu-mi moșia Afumați, să am trai belșugat.

Deci dacă bunicul meu, Vlad Călugărul, a fost fiul din afara legii al lui Vlad Dracul, eu, stră-strănepotul, sînt tot fecior din flori. Și, spun unii, că bine sămăn cu stră-străbunicul...

Povestea cu o ușoară zeflema, poate anume ca să ne învioreze curajul și să hrănească simbul de nădejde în scăparea teafără din această cumpănă.

— Mumă-mea n-a ascuns că sînt os de domn, iar frații mei legiuți m-au urgisit, cu prigoană, deși cînd eram tinerel mult m-am jucat și pozne făcui în preajma fratelui meu legiuit, căruia eu i-am dat numele Bădica, pentru că și pe el tot Radu îl chema. Mai tîrziu, cînd pizma și răutatea, pofta de putere și teama că l-aș întrece s-au cuibărit în inima lor, m-au asuprit cît le-a încăput în piele.

Ca să mă cruce de primejdii, mumă-mea m-a ținut mai mult în Transilvania, în castelul din valea Borșei, nu departe de Geoagiu, dăruit de regele ungar Vladislav, cu care părintele meu avu bun prietășug și alianță trainică, spre a se apăra de mereu crescînda primejdie otomană.

Din multa-i dorință de pace, îl dăruia pe regele ungar cu cai de caste bogat înșeuăți, săbii poleite-n aur și cu teacă

bătută cu pietre scumpe. Căci, precum am mai spus, părintele meu prețuia pacea și buna înțelegere mai mult ca orice pe lume. Zicea : „Decît să mă afund într-un război zălud, risipind vieți, bani și omenie, mai bine să-mi orînduiesc gospodărește țara, să ocrotesc pe cei oropsiți și prigonți de păgînatate“.

Așa l-a apărat, de-o pildă, pe Nifon, în două rînduri patriarh la Constantinopol. L-a primit în țară și, o vreme, a sălășluit la Dealu, în mănăstire. Și, ades, rădvanul mării sale urca la el, pentru iscusită voroavă și sfat înțelept. Doi ani ținu prietenia aceasta, măcar că sultanul îi porunceă să-l dea pe Nifon și capul să-i taie.

Ci fiind el, patriarhul, om aprig și habotnic, n-a îngăduit căsătoria între acel pribeag Roman și Caplea, bănuind că moldoveanul mai avea o soție la Suceava. Și, din prietenia cea dragă și binevoitoare, aprigul fost patriarh l-a mustrat pe vodă cu vorbe grele și necuviincioase, rostite față de mult norod. Dar părintele meu, știind că viața celui om al bisericii nu era chiar curată ca roua, că s-a dat drept rudă a patriarhului Simeon și că a întărit acea mincinoasă înru-dire prin jurămîntul a trei martori necinstiți, ca să poată pune mîna pe acele averi, i-a spus : „Un hoț să mă învețe pe mine legea !“.

Așa, între domn și patriarh s-a iscat vrăjmășie și ură aspră.

Furios, Nifon a plecat din țară, blestemînd și scuturînd papucii.

Totuși, în bunătatea sa, voievodul l-a ajutat să ajungă la Muntele Athos, fără să-l simtă oamenii sultanului. Că de l-ar fi prins, capul în juvăt i-ar fi pus. De la muma mea, Maria, știu că acela care l-a întovărășit pînă la locul de adăpost a fost Neagoe Basarab, primejduindu-și zilele, ca și părintele meu domnia, pentru viața unui mare cărturar, a multe știutor, dar apucat și certăreț și mai ales fățarnic, pârînd multora drept om al dreptății și sfințeniei.

Mumă-mea multă grijă avu pentru buna-mi creștere. De altfel, toată viața mie mi-a închinat-o. Pusu-mi-a dascăli pentru graiuri străine, ales italienește și turcește.

Mi-a plăcut să învăț și să știu. Scriu frumos și cu slovă chirilică și cu literă latină.

Vru să am bună deprindere la călărie și la mînuirea armelor. Pruncuț fiind, mult mă bucurau jocul și zbenghiuiala, cu copiii de sama mea, cu cei de pe valea Borșei, de la Afumați ori din Rucăr, unde bunica mîndră foarte de mine era,

și mă dezmierda cu vorbă prooroacă, zicându-mi : „Voievodul bunicăi, voievod !“...

— În Castelul din Valea Borșei ne-am întâlnit, am zis eu, și m-am jucat, copilărește, prin păduri și poiene.

— Adevărat, Antonie. Zece ani împlinisem când părintele meu mă trimise zălog la Istanbul, împreună cu vărul meu Mihail, născut din Alexandru, unul din cei opt copii ai bunicului meu Vlad Călugărul. Era cu cinci ani mai mare decât mine și mă întrecea în toate.

Cuvine-se să mai spun aici că părintele meu s-a supus volnic sultanului Selim Neîndurătorul.

A mers în fiecare an la Țarigrad să ducă tributul. Nu cu umilință, ci cu acea mândrie că-și plătea libertatea și pacea în fața unei puteri de o sută de ori mai mare.

Drept aceea, unii spun că bine a făcut.

Eu, nu.

Eram ținc când l-am văzut, din cerdac, plecând cu tributul la Istanbul : un șir lung de harabale, că nu ducea numai cei 10 000 de galbeni, ci și grîne, păstrămuri de oaie, brînzeturi, miere, nuci, sare, blănuri scumpe, cai, șoimi... Măria-șa se străduia să fie vesel ; ci eu i-am cetit pe față marea părere de rău și durerea lăuntrică pentru golirea țării. Dacă nu părea umilit, eu îl simțeam cum plînge și suspină întru sine, pentru nevolnicie.

Încă și mai mîhnit mi-a apărut măria-șa la întoarcere. Și un copil ca mine auzea că țara trebuia să mai trimită o sută de șoimi bine dresați, trei mii de armăsari, zeci de harabale cu putini de miere și sloiuri de ceară, turme de berbecuți și cinci sute de copii voinici și frumoși, pentru oastea sultanului.

Trimitea, suspina întru sine și scotea o filosofie :

„Peștele cel mare înghite pe cel mic ; ca să nu ne mistuie de tot, să-i astupăm gura cu ce putem“... Într-o zi, când mă cerceta de știu italiana, pentru că m-a lăudat, am cutezat a spune :

„Părinte al meu, sultanul e asemeni chitului, al cărui pîntece nu se umple chiar de-ar intra întreaga lume“.

I s-au aprins privirile și mi-a dat răspuns :

„Ai dreptate, fiule ; dar cum s-ar putea apăra altfel un podagros ca mine ? Un buget care se poartă numai în rădvan ? Și nici Bădica, nici Vlad Vintilă, nici Mircea, feciorii mei, nu se vor bate pentru demnitate și libertate. Pentru averi, putere, măriri, da. Nădăduiesc ca tu, dacă“...

„Eu mă bat ! Pentru dreptate și libertate mă bat, pînă la moarte !” am strigat într-o pornire nestăpînită, fără a ști, atunci, prea lămurit ce spun.

„Ei, iată sîngele cel aprins al lui Mircea, cel focos și războinic al lui Vlad Dracul și al lui Vlad Țepeș”...

M-a îmbrățișat și iar a cuvîntat :

„Să te bați, Radule ! Căci tu ai altfel de inimă decît frații legiuîți și iubești mai mult dreptatea decît averile și mai mult libertatea decît tihna și îmbuibarea. Iar cine-și primejduiește viața pentru țară, înseamnă că o iubește mai mult decît pre sine”...

Din clipa aceea l-am îndrăgit și mai mult ; am înțeles, că în trupul lui greoi și bolnav, se zbătea un suflet mare, lîngă o inimă fierbinte și o minte iscusită care, cu înțelepciune, cu dibăcie au cîrmuit țara ani doisprezece, biruind ambițiile, poftele de mărire și nestatornica fire a boierilor noștri, ținîndu-i în frîu fără călău și fără țeapă, ci doar cu vorba bine judecată și cu simțul cumpănit al dreptății.

În acea zălogire ne-a trimis, pe mine și pe vărul meu Mihail, ca să domolească, să înăbușe niște pîri foarte primejdioase pentru domnie și țară. Muma Maria, mult temătoare să nu mă piardă, m-a însoțit.

Era la începutul primăverii.

Colțul ierbii și mugurii înverzeau firea.

Vedeam întîia oară Dunărea și cu teamă mă minunam.

În cetatea Silistrei, pașa ne ținu două săptămîni.

După asta ne-a încărcat în căruțe și ne-a trimis la Țari-grad. Acolo eram bine păziți, ca niște făpturi de preț. Mama mi-a tocmnit dascăli de limba turcă și meșteri de luptă și călărie, întru care repede m-am arătat înzestrat și curajos. De atunci mi-am ales ca armă buzduganul.

Tot timpul îl petreceam cu vărul meu Mihail ; îmi plăcea mult să mă întrec, deși mă biruia, prea adesea, și la învățătură și în luptă. Mai rar la călărie : poate pentru că el se mînia și bătea calul, pe cînd eu îi vorbeam prietenește, îl mîngîiam, îl hrăneam din palmă și-i sărutam ochii.

Începusem să ne întrecem și în pozne, în năzbîtii, ceea ce o cam supăra pe mama, mai ales cînd haihuiam pe ulițele Istanbulului și prin bazar, înhăitîndu-se cu oarecare haimanale, mai ales dintre tinerii greci.

Odată, cu o corabie a unui neguțător, ajunserăm pînă la Salonic. Drept aceea, muma-mea îl bănuia pe Mihail, om primejdios și-l ura.

Moartea lui Radu voievod, părintele meu, s-a întâmplat aflându-mă în starea aceea de zălog.

De teama lui Mihnea vodă, urmașul, ne-am ascuns.

Vărul meu Mihail s-a adăpostit la un pașă Iusuf, care l-a convins să se turcească și, deci, să scape de orice prigoană.

Mumă-mea m-a adăpostit la mănăstirea Sfetagora, între călugări athoniști, unde stătui aproape doi ani, multe pozne făcînd, parcă anume spre a vădi tuturor că în mine nu putea încolși nici o unghie de stareț, darmit de mitropolit, cum se pare că mă visa buna mea mamă.

Împreună cu un călugăr pelerin, m-am tras în Transilvania, la Sibiu, copilandru urgisit ca odraslă din afara legii a unui voievod cu mulți urmași legiuți și aprigi poftitori de domnie.

Mihnea vodă, urmașul părintelui meu, pe mulți boeri cu munci grele i-a muncit, le-a luat avuțiile, le-a necinstit jupînesele și fetele, chiar sub ochii lor. Pe unii îi slăsea tăindu-le nasurile, urechile ori buzele; pe alții îi spînzura ori îi îneca, desfătîndu-se. Urgie, nu domnie. Așa s-a adîncit ura, fără leac și fără margini, între cei coborîți din Vlad Dracul și cei din Dan vodă, adică drăculești și dănești. Cei mai mulți drăculești au fost aprigi, dușmănoși, necruțători față de cei necinstiți sau de cei care le stăteau în calea domniei. Și totuși părintele meu Radu voievod, plămădit tot din neam drăculesc, avea inima precum pînea caldă și era așa de evlavios încît biserica îl cinstește zicîndu-i „cel Mare”.

Mihnea vodă s-a repezit, cu aprigă minie, asupra Craioveștilor: le-a ars casele, i-a prigonit și chiar i-a ucis pe unii. Pe cei care s-au închis în mănăstirea Bistrița, ctitoria lor, i-a scos cu tunul. Mulți s-au surghiunit, pîbegînd prin împărăția otomană și prin Transilvania. În cap cu Barbu Craiovescu, pîbegii făcură jalbă către padișah, cerînd să-i scutească de domn tiran, sîngeros și rău.

Cu un pîlc de oaste, sub porunca lui Neagoe, fiul lui Vlad vodă zis Țepeluș și ucenicul întru cărturărie al lui Nifon patriarhul, dăneștii l-au ajuns la mănăstirea Cotmeana. Ca să-și mîntuie zilele, cît mi ți-i voievodul a sărit pe fereastră noaptea, desculț, însoțit doar de o slugă și s-a ascuns la Sibiu.

Vezi, fiule, că dacă din neamul nostru, al drăculeștilor, s-a ridicat un Țepeș, dintre dănești s-a izvodit un... Țepeluș.

Ci, nenorocirile au sporit, pentru că sfada asta a dat pri-lej otomanilor să se amestece tot mai mult în treburile noastre. Noi ne-am certat și ne-am pîrît cu nesaț și nerușinare, iar sultanul tot cu nesaț și nerușinare ne-a înjuguit. Sîntem vinovați, fătul meu, vinovați ! Căci noi ne batem între noi, iar otomanul înjuguie tot mai rău țara, ridicînd domn pe cine-l plătește mai mult.

Mă aflu și eu în Sibiu, cînd dăneștii, prin acel Danciu, fiul lui Țepeluș, prin Albu vistierul, în înțelegere cu boierul sîrb Dimitrie Iacsics, l-au ucis pe Mihnea vodă, într-o duminică, tocmai cînd se întorcea de la biserică. Auzind de omor, Mircea, feciorul lui Mihnea, a încălecat și, cu cetele lui, mare otrocol și vărsare de sînge a făcut pe străzile Sibiului, urmărind pe ucigași. Au închis porțile cetății, i-au prins și i-au ucis pe Danciu și Iacsics.

Am trăit și eu atunci mare durere și rușine de a ne căsăpi între noi românii, sub privirile răutăcioase și bucuroase ale străinilor. Dacă nu știam să mînuiesc bine buzduganul, pie-ream de sabia lui Mircea sub Podul Minciunilor. Mi-a părut foarte rău c-a trebuit să-i trăsesc calul cu buzduganul, ca să-l silesc să dea greș în împunsătura cu sabia prin care voia să mă răpună. Și încă ne mai tăiam între noi, dacă burgmeșterul nu sărea în ajutorul nostru, al drăculeștilor, iar regele din Buda nu lua, sub a lui protegiere, pe doamna Voica, soția lui Mihnea vodă.

Eu nu mă puteam întoarce în Țîrgoviște : mă temeam de răzbunarea dăneștilor. De altfel s-au ridicat toți și, cu răz-boi, l-au prins pe domnitor, pe Vlăduț sau Vlad cel Tânăr, i-au tăiat capul și în scaun l-au ridicat pe învățatul și evla-viosul Neagoe Basarab, fiul din flori al lui Basarab zis Țepeluș.

Într-atîta vărsare de sînge și omor, scîrbit, îndurerat și înspăimîntat, făcui legămînt cu mine însumi să-mi închin viața împăcării celor două neamuri.

Dar pentru că, deocamdată, nu mă puteam întoarce în țară, la moșia mea din Afumați, am plecat în Apus, la ita-lieni și franțuji, să cunosc lumea și să învăț bine meșteșugul armelor. Am lăsat averea de la Afumați în sama lui Neagoe din Periș, ruda noastră, fost tînăr comis la părintele meu și cunoscut ca bun gospodar și negustoros. Te-am luat scutier și prieten pe tine, cavalier Antonie. Și, pribegind prin lume ca un „principe valacco“, am împărțit amîndoi și binele și răul, învățînd și din cele vrednice și din cele netrebnice.

Stăturăm o vreme la Veneția, unde vrui a mă desăvârși nu atât în limba italiană, ori în cea latinească, precum poate s-ar fi cuvenit, cât în meșteșugul războiului, Italia fiind, în vremea noastră, țara cu cetăți bogate, cu mulți oameni de samă : pictori, sculptori, arhitecți, care construiesc și împodobesc orașele cu biserici și palate cum nu se mai află în alte părți, pe lumea asta, dar, în același timp, țara în care războiul e un fel de molimă de netălmăduit. Aproape doi ani am slujit ca ostași la venețieni și la franțuji : condottieri, adică lefegii în slujba unor căpitani, care, pentru bani, se războiesc să câștige biruințe pentru cei mai buni platnici.

La optsprezece ani, puțini mă întreceau la galop, la izbiri cu buzduganele, dar și în danțuri cu prea frumoasele și gingașele donne venețiane. Mi-a plăcut să văd și să agrăiesc și cu câțiva din acei mari meșteri care pictau minunele de la Dei Frari ori de la Zanipolo.

Iar dacă m-am amestecat în războaiele din Italia, pilda mi-o luasem de la Iancu Corvinul de la Hunedoara, numit în Apus Magnus Johanes de Hunyad, acel cruciat de sînge român, ce a fost voievod al Transilvaniei și regent al Ungariei, tatăl lui Mateiaș Corvinul, cel mai strălucit rege al Budei. Ca mercenari sau lefegii am slujit și la Sforza, duca Milanului, și la riga Francisc al Franciei. Că am ajuns „le chevalier valah”, săvîrșind oarecari isprăvi în luptă cu lancea și cu buzduganul.

Alesu-mi-am încă o pildă vrednică de urmat : pe Bayard, cavalerul fără frică și fără prihană, cel care l-a uns cavaler chiar pe regele Francisc, mîndrul rege Francisc. L-a uns chiar pe cîmpul bătăliei de la Marignano, acea „luptă între uriași”, cum se spunea, unde împăratul Germaniei Carol al V-lea a pierdut mii de ostași. Bayard n-a primit să împlinească acea prea înaltă cinste, decît atunci cînd regele i-a poruncit și a îngenuncheat, el, trufașul monarh, înaintea celui care întruchipa vitejia, cinstea, bunătatea și faima cavalerului desăvîrșit. A grăit atunci către spada sa, cuvinte știute azi de toți cavalerii : „Ești prea fericită, tu, spada mea, că ai înălțat la rang de cavaler pe un rege așa de virtuos și de puternic”.

Rău îmi pare că n-avui prilej să-l văd și pe Gaston de Foix, duce de Nemours, care, la 22 de ani, biruia pe venețieni la Brescia și, prin dibacele mișcări ale oștirii sale, îndrăznețe și fulgerătoare, a înfrînt la Ravenna un potrivnic de trei ori mai puternic. Știu toate astea pentru că le-am cercetat, cu multă osîrdie, gîcind întrucîtva c-o să-mi trebu-

iască, dacă ajung oștean al țării mele. Și m-am încredințat că merita porecla de „Fulgerul Italiei”.

Vlade, fiule, cavalerul Bayard era...

Ceasul al doilea

În clipa aceea orologiul din clopotniță a slobozit glas, lovind în doagă de clopot : una, două, trei...

Măria-sa a tăcut.

Numărarăm, în gând, cele șapte lovituri.

De jos s-auzică strigăte.

— Ce zic ? Întrebă măria-sa pe călugărul care tocmai intra în chilie.

— Nu știu, mărite ; strigă turcește, se tîngui călugărul. Românește a răcnit doar unul, vorbe cumplite.

— Ce vorbe ? Spune !

— Răcnea : „Mai ai de trăit unsprezece ore“...

Ne înfiorarăm și, cîteva minute, stăturăm muți. Și parcă abia acum înțelegeam cît de dragă-mi era viața.

Cel dintîi măria-sa voievodul își veni în fire și urmă povestirea :

— Vlade, fiule, cavalerul Bayard era bărbat voinic, totdeauna îmbrăcat în bluză albă, cu mînci din catifea neagră ; avea chip blînd, împodobit cu plete vălurite, cu barbă scurtă și mustață răsucită. Sub privegherea lui, o jumătate de an, împreună cu alți tineri de felurite neamuri, am deprins ceva din regulile, din poruncile, însușirile, îndatoririle, frumusețea și mîndria vieții de cavaler. Știa că sînt strănepotul lui Vlad Dracul, prințul valah cavaler al Ordinului Dragonului, ajungînd a se număra printre cei douăzeci și patru de membri care ocîrmuiau acel ordin, zămislit cu țelul de a lupta împotriva primejdiei otomane. În fruntea Cavalerilor Ordinului Dragonului s-a aflat împăratul german Vladislav, iar de la Colanul cu dragon i s-a tras străbunicului meu porecla de Vlad Dracul, adică Vlad care purta dragonul.

Acolo, în Italia, am aflat însușirile armatelor evropene, pedestrima, călăreții, precum și artileristii, adică acei tunari care, din păcate, capătă un rost tot mai mare în războaiele din vremea noastră.

Văzui cum cavalerul Bayard se arunca în pedestrima, bizuit pe puterea, dibăcia și îndrăzneala care-l înzestrau, dar și pe credința și iscusința calului său, deprins a lovi cu copitele și a mușca, de a sări peste obstacole și chiar a se feri de sulită și spadă.

Drept aceea m-am străduit ca armăsarii mei, cei trei Soimani, să știe a lupta, a mă ajuta în război. Și pot să spun că lor le sînt dator multe din biruințele cîștigate împotriva agarienilor și de mai multe ori mi-au salvat viața. De aceea i-am iubit ca pe oameni și chiar mai mult, pentru credința și jertfa lor neclătită. Și-am iubit și mai mult caii, atunci cînd văzui că în fața bombelor aruncate din tun și a plumbilor improșcați din muschetă, ca și cavalerii, nu pot lupta și nici nu izbutesc să se apere. Zgomotul, bubuitura îi sperie, îi năucește și cad cu ușurință, de-a mai mare jalea.

Născocit pentru cucerirea cetăților, prin spargerea zidurilor, tunul a ajuns să strivească pedestrașii, să sperie caii, să le rupă picioarele și să răstoarne călăreții, împovărați cu grele armuri.

Totuși, deocamdată, cavaleria, arcașii călări, cu izbirile lor năvalnice, cu priceperea de a mînuî sulita, spada și chiar arcul, mai are încă un mare rost. Vorbind cu mai mulți căpitani, am înțeles că, în bătăliile cele vestite de la Fornovo, Ravenna, Marignano, cavaleria a hotărît biruința, prin repziciunea și furia atacului: „la furia franceză”, cum se spunea în Italia. Poate de aceea regii cumpără mai multe arme de foc: tunuri și arhebuze și închiriază ostași de meserie. Mercenarul, lefegiul, condottierul, războinicul de meserie, plătit gras, devine stăpînul oștirilor. Condottierii zic: „Plătește-mă și-ți dau biruința”.

— Întocmai, măria-ta, am încuviințat eu. Cînd pe condottierul Gian Giacomo Trivulzio l-a întrebat regele Ludovic al XII-lea al Franței ce arme, provizii și oșteni îi trebuie, ca să cucerească cetatea Milan, i-a răspuns: „*Tre cose, sire, ci bisognano preparare: danari, danari e poi danari*”, adică trebuie pregătite trei lucruri: bani, bani și iarăși bani.

— Și pentru asta, iubitul meu fecior, pentru noi cei puțini și săraci războaiele sînt o mare nenorocire. Nevoiți sîntem să înfruntăm mari hoarde prădalnice otomane ori hantătare, folosind și muntele, și codrul, și rîul, și mlaștina, și rîpa...

Ci eu nu pricep, în nici un chip nu pricep, cum prea creștinii regi ai Franciei, Ludovic ori Francisc, folosesc cele mai bune oști ale lor și tot talentul și vitejia lor și a oștenilor, luptînd cu creștinii în Italia, în loc să facă zid comun împotriva sultanului, care pe toți va să ne subjuge și să ne piardă? Cum pot fi atît de zănatici, de învrăjbiți, de orbi, încît să nu vadă dincotro vine năpasta? „La furia franceză” împotriva bogățiilor Italiei, ca și acum o mie de ani cînd neamurile germane prăbușeau Roma...

Tăcu câteva clipe.

Afară, mătușoiul viscolului spulbera zăpada de pe acoperișuri, șuierînd.

— Va veni oare doamna Ruxanda ? întrebă coconul Vlad.

— Să nădăjduim, fiule, că ajung la dînsa trimișii mei. Dar poate purta-se-vor cei de jos totuși omenește cu noi. Neagoe din Periș știe prea bine că alt gînd mai statornic n-am avut, făr'numai să sting vrajba dintre neamurile noastre, să-i așez pe dănești și drăculești la aceeași masă a împăcării și a prieteniei, să nu se mai strecoare între noi zavistnici și nemernici, iar vînzătorii de neam să ne dezbine și puterile să ni le slăbească, în fața dușmanilor cei mari și răi.

Dar cum tocmai el, marele spătar, omul pe care l-am avut mai de credință și Drăgan vel postelnicul meu, căsătorit cu Stana, fiica Neacșei, mătușa mea după tată, deci vărul meu prin alianță, au ridicat sabie împotriva domniei mele ? Ce nu-mi iartă ? Că-s neam drăculeșc ca și ei ? Că săvîrșii... păcatul împăcării neamului drăculeștilor cu al dăneștilor ? Că m-am luptat cu Mehmet-beg și nu l-am lăsat să preschimbe țara în pašalic ori că m-am împăcat cu Soliman sultan ?

Și Neagoe din Periș mi-i rudă îndepărtată, și totdeauna mi-a fost prielnic cu sfatul și cu priceperea-i pe cîmpul de bătaie. De ce s-a răsucit, așa dintr-odată, cu sabie dușmană spre mine ? De ce ? A intrat oare necuratul în noi și ne stîrnește spre omor, întru pierderea noastră și risipa țării ?

N-am alt răspuns decît credința în dreptate și în cugețul meu curat.

Ascultă tu, iubitul meu fecior, că ești tînăr și ți-i sufletul neîntinat de patimile cele pidosnice ale oamenilor, foarte se cuvine a slăvi dreptatea și a cinsti omenia și tot ce ne scoate din întuneric la lumină și din neființă la viață.

Mă strădui întru păstrarea stăpînirii de sine, ca să-mi adun gîndurile și să-mi amintesc cît mai multe din cele trăite și văzute, auzite și învățate. Căci amintirile sînt cele mai de samă comori culese din viață, din noian de dureri și buchet de bucurii.

Cînd ne însoțesc amintirile, oricît de pustii ar fi cărările, sîntem mai puțin singuri.

Spovedania asta să-ți fie ție temei de învățătură, precum Neagoe vodă Basarab, slăvitul meu socru, a ticluit învățătură pentru fiul său Teodosie. Că eu ți-am dat trup și duh

și cuvînt care să îmbrace mintea și simțirea și cu dascăl te-am slujit întru înfrumusețarea chipului și dichisirea cu podoaba științei și a credinței, stăpîne pe gîndul și pe mădularele tale.

Spun filosofi, că vorbele cele rele strică și putrezesc obiceiurile cele bune și prădesc osînditoare și otrăvite nărvuri. Iar spusa lor dreaptă este.

Deci îmi amintesc, fiule, că, odată cu prietenia lui Neagoe din Periș, i-am avut dragi și pe Stroe Buzoianul și pe Stanciu Benga, care, deși mai mari de ani decît mine, mult m-au bucurat cu prietenia lor. Împreună am rînduit cetele noastre, după regulile cele noi, văzute de mine, acolo, în Apus. Întîile vînători împreună le-am făcut. Și mult mă lăudau aflîndu-mă voinic, îndemînatec, îndrăzneț. La șaisprezece ani am strivit, cu buzduganul, țeasta unui mistreț, doborîndu-l drept în clipa cînd mă crezură spîrcuit de colții lui fioroși. Acum vreo zece ani, tot cu buzduganul pocnii între coarne un bour, prin codrii Nehoiașului, ajungînd de poveste prin casele boierești, de umblau jupînesele să mă vadă ca pe-o minune a firii. Atunci, privind fiara doborîtă și trasă la drum cu patru cai înhămați, Zorza, cea de a doua soție a lui Harvat din Grozăvești, prietenă cu muma-ta, Voica, și ea părtașă la acea vînătoare, m-a îmbrățișat cu multă admirare pentru felul cum mînuiesc buzduganele, cu unul lovind prada și cu celălalt deschizîndu-mi cale.

— Da, îmi amintesc și eu, măria-ta, că atunci jupîneasa Zorza a zis : „Ești ca Făt Frumos din poveste : azvîrlui buzduganul pînă în nori, unde doboară balaurul, strivindu-i toate cele șapte țeste, și se-ntoarce pe pămînt iar în mîna ta“.

— Hm, o șagă frumoasă, mult plăcută mie... Iar ea, gluma asta, precum și laudele prietenilor, m-au îndemnat să orînduiesc cetele de buzdugănari și de ghiogari.

Apoi, am pornit de la îndemînarea ta, cavalerie Antonie, de a mînuî arcanul la vînătoare, meșteșug din care, precum știi, deprinsei și eu cîte ceva, că odată am înhățat o mîndrețe de căprioară, iar altădată un cerb cu coarne în opt ramuri și l-am adus viu la cortul vînătorilor, ca pe-un juncan legat în funie. Neagoe din Periș spunea : „Acesta-i cerbul minunat din poveste cu stea în frunte!“ — Era în adevăr țintat în frunte. Voica l-a mîngîiat, i-a lăudat frumusețea și a cerut să-l slobozim. Neagoe a rîs și mi-a cerut voie să-l dezlege din funie. Dar, în clipa aceea, Drăgan a sărit, ca un pehlivan

ori ca un diavol, și i-a împlîntat sulîța în stîngia stîngă, pînă în inimă. Bietul cerb s-a prăbușit, s-a zbătut de cîteva ori scurmînd pămîntul cu ramurile coarnelor, a gemut sfîșietor și-a murit, plîns cu hohote de Voica și cu înlăcrămare din partea mea și a lui Neagoe, care foarte tare l-a batjorcorit pe făptaș, jurîndu-se că n-o să-l mai poștească niciodată la vînătoare. De la prinderea aceluia cerb cu stea în frunte, Benga și Stroe au împrumutat ideea de a pregăti cîțiva arcănari, cu care mai tîrziu să alcătuim cete de arcănari, pentru lupta cu voitorii de rău asupra țării.

Dar am cam luat-o razna ; n-am șir în povestire. Trebuie să-mi stăpînesc întîi durerile și spaimile și-apoi să povestesc...

Vlad, coconul, privea jocul flăcărilor din vatră, iar lacrimile i se prelingeau, mute, pe obraji.

Ca să-l liniștească, starețul începu să murmure un psalm : „Trece, Doamne, primejdia asta de la mine și curăță-mă de păcate“.

— Ce faci, părinte ? Ne cînti prohodul ? a surîs dojenitor măria-sa. Mierloi, acel cîntăreț și stihuitor rătăcitor, care a bătut cu piciorul toate drumurile țării, din Oradea în Cetatea Albă și de la Maramureș pînă la Giurgiu, spunea că toate fetele zic același cîntec : „Decît roabă turcilor și slugă cadînilor, mai bine hrană cîinilor“.

— Dar eu, tată, nu știu și nu pot să cînt.

— Cică, demult, demult, la începuturi, am pornit eu să povestesc întru încurajarea coconului și chiar a mea, oamenii nu știau să cînte. Trăiau, munceau, sufereau, dar nu cîntau. Nu cunoșteau dulcea mîngîiere a cîntărilor.

Dar în codrii Carpaților trăia o fată foarte zglobie și veselă. Pentru că n-avea nume oamenii i-au zis „Pădureanca“, sau „Fata pădurilor“, care, vai Doamne, minunat mai cînta. Auzind-o, oamenii o crezură zărghită ori vrăjitoare. O ascultau flăcăii și fetele, femeile și bătrînii și nu le venea a crede de ce auzeau. Unii se mîniau și-o ocărau. Alții se minunau de frumusețea glasului Pădurencei.

Și dacă le plăcea, o căutau.

Dar fata pădurilor, îndată ce întîlnea un fecior, îl întreba cu blîndețe : „Știi cînta ?“ „Nu știu“, zicea. „Pungă-te strechea-n gît și-n boft, că ți-i inima uscată și nu ești vrednic a trăire“.

Și-l arunca, de pe o stîncă, în prăpastia fără fund.

Ce să facă oamenii și mai ales fetele, că rămîneau fără feciori ?

L-au trimis pe Bujor, flăcău frumos, îndrăgostit și îndrăgit de Ileana.

Cum îl vede Pădureanca îl întreabă : „Știi cînta ?” „Nu”. „Neprocopsitul, păcat de tine : ai să mori... Dar pentru că ești așa de frumos, îți dau un răgaz să afli ce-i cîntecul și cum se cîntă.”

S-a întors Bujor în sat și s-a sfătuit cu oamenii. Numai Ileana știu să-i dea ajutor și povață ; adică i-a dat o frunză tinăra de tei și l-a îndemnat s-o pună pe buze și să sufle.

Au ieșit niște sunete din ce-în ce mai deosebite, mai gingașe, mai atingătoare la inimă, mai frumoase.

O bucurie ciudată s-a izvodit în cugetul lui Bujor și al Ilenei.

Și așa, din sunete felurite, unele mai încete, altele mai tari, unele mai dulci și altele mai aspre, unele mai scurte și altele mai lungi, s-a izvodit cîntecul.

Apoi un cioban l-a sfătuit pe Bujor să taie o creangă de soc, să-i scoată măduva și să sufle în golul ei. Suna plăcut, dar cam prea în același fel. Ca să sporească numărul sunetelor, a făcut trei găuri în țevă, apoi șase. Și iaca așa a născocit fluierul.

Cu frunza și cu fluierul feciorul s-a înfățișat la Fata' Pădurii. „Cîntă, flăcăule !” i-a cerut Pădureanca. Bujor a cîntat din frunză și apoi din fluier. Și-a cîntat așa de măiestrit și de pățimaș, încît fata a înmărmurit de uimire.

Cînd s-a mai dezmeticit, i-a zis : „Frumosule, cîntecul tău în inimă mi-a pătruns ca o săgeată a bucuriei și a fericirii. Să te-nvăț eu a cînta din gură, cu glasul. Ascultă și zi după mine : „Dorul pe unde zboară / Face inima vioară”...

Glasul feciorului a vrăjit-o pe Fata Pădurii și a zis : „Du-te și învață oamenii să cînte ; și întoarce-te, cînd vei vedea că știi cînta. Dacă-mi arăți că au învățat multe și frumoase cîntece, n-am să mai arunc în prăpastie nici un om”.

Nu după multă vreme, Bujor s-a întors cu mulți flăcăi și fete și-au cîntat de-au răsunat văile și-au muiat, au înduioșat, încîntat și vrăjit inima Pădurenii. Și a zis : „Cîntecul e o comoară pentru oameni, izvod de bucurii și leac de tristețe și dureri. Tu, Bujor, l-ai dat oamenilor, dar nu te mai întorci în sat. Rămii la mine ; soț”. „Dar Ileana ?” „O iubești ?” „Ea-i inima mea”. „Atunci îți jertfești inima pentru oameni”. Rămasă fără mire, Ileana a plîns mult. O fi bocit și Bujor, în legea lui. Așa s-a izvodit bocetul, cel mai jalnic dintre cîntece.

De-atunci oamenii știu să cînte și să bocească.

Radu voievod a surîs, zicînd :

— Atunci, hai să cîntăm. De bocit, ne-or boci alții.

Și cu glasul lui cald, ușor tremurat, cunoscut mie încă de cînd pribegeam prin țări străine și ne era dor de acasă, a început cîntec auzit demult, în Hațeg. Eu și starețul i-am ținut isonul :

— „Fost-a fost un domnișor, / Tinerel, frumos fecior, / El ostașii a gătit, / La bătaie a pornit. / S-a bătut și-a biruit, / Pe dușmani i-a potopit / Și s-a-ntors biruitor, / În țara lui de dor“...

Ci dacă ne-ar auzi răzvrățiții cîntînd, ar crăpa de ciudă.

Dar cum nu ne-aud, să-ți povestesc, drag fiule, că după ce călătorii prin acele țări din Apus, unde învățai să lupt, și să ocîrmuiesc oști, unde îmi făcui și cîțiva prieteni cu care ne-am legat, sub jurămînt, să luptăm cu puterea cea cotropitoare a sultanului, m-am întors în țară.

În Hațeg, m-am întîlnit cu Harvat, cu Pîrvu Craiovescu, cu Benga, care mă sfătuiseră să nu trec munții, la Tîrgoviște, că s-ar putea să-mi fie capul în primejdie.

Așteptînd ca Neagoe vodă Basarab să-mi dea dezlegarea intrării în țară fără primejduirea vieții, o cunoscui pe Voica, fata vornicului Vlaicu. Văd și-acum zidul de piatră sură al bisericii de la Santa Maria Orlea, ușa strîmtă, ferestrele înguste prin care se strecurau fășii de soare primăvăratec, ca niște suluri de aur, în cuprinsul cărora am întîlnit-o întîia oară pe cea care avea să-mi fie soție. O găzduiau cnezii din familia Roșu, iar Andrei Roșu îmi era prieten. Bunicul lui, ca și al lui Vladislav din Peșteana, fusese în „Campania cea lungă“, pînă la Varna și scăpase cu viață din acea nefericită bătălie. De la ei aflat-am multe despre Iancu Corvin de la Hunedoara ; despre priceperea lui în orînduirea și ocîrmuirea oștilor, despre înverșunarea luptelor cu osmanlîii, despre marea-i dorință de a face, cu oști române și maghiare, zid împotriva dușmanilor năpuștiți din Balcani și dinspre Dunăre. M-am întristat aflînd pricinile înfrîngerii de la Varna ; m-am bucurat însă că l-a biruit pe Mahomed Cuceritorul la Belgrad. L-a înfrînt mai ales cu vitejia oamenilor lui din Hațeg. Dar inima mi se cerneste iară, amintindu-mi că, tot acolo, acel *athleta Christi* și-a aflat sfîrșitul, răpus de ciumă, îndată după retragerea sultanului. Iancu Corvin de Hunedoara a avut, în inima lui, multă dragoste pentru popor. Toți îl iubeau și-l respectau. Spun asta pentru că în Italia am auzit un predicator cum îl batjocora pe Francisc, regele Franței, zicîndu-i fecior

de tîrfă, bastard, balaur roșu din Apocalipsă, eretic, tiran, ȧap puturos care „s-a culcat” cu mama noastră biserica, adică l-a încornorat pe Dumnezeu, spurcînd patul călugărițelor și lăsîndu-le borțoase. Cam tot așa s-ar putea vorbi și despre ocîrmuitoarii bisericii, și ei tirani, în numele milei creștine. Curmă viața a mii deeretici. Dacă își tăgăduiesc erezia, capătă dreptul de a fi întii sugrumați ori spînzurați și apoi arși pe rug.

Am văzut asemenea cumplite osîndiri la Milano și la Bologna.

În Englitera, greșiților li se smulge limba ori li se spintecă burțile. Mult am ocărit în mintea mea pe un rege din Apus, nu-i mai pomenesc numele, care își scuipă curtenii în obraz, ca pe niște dobitoace de care ți-i greață ; și după ce se desfata într-acest fel, îi dă pe mîna călăului, ca pe niște gunoaie nemernice și spurcate...

Eu le-am dat sfetnicilor și slujitorilor mei cîntea cuvenită ; nu i-am vîrit în țeapă, ca Vlad vodă, și nici măcar ca Basarab zis Țepeluș.

N-am urmărit decît libertatea țării și împăcarea neamurilor ; și iată-mă împresurat de cetele răzvrătiților... Amar mie ! Amar pentru soarta țării ?...

Deși amîntea de lucruri cumplite, totuși vorbirea voievodului pe mine și pe cocon ne liniștea. Starețul însă, ca să-și stăpînească spaimele prefira, cu degete scheletice, tremurînde, mătaniile de lemn înmiresmat, aduse din hagiaticul de la Ierusalim.

Căutîndu-și parcă hogaș pentru cele ce vroia să povestească, măria-sa grăi iar, cu glas domolit :

— Un filosof italian spune că monarhii, domnitorii, ca și artiștii, toți sînt trufași, prea trufași, ceea ce ar însemna că trăiesc în sfera necuratului, care-i povățuiește a se crede buricul pămîntului ; fără a fi. Îi chinuie setea de a fi ei, și numai ei, în toate, cînd sînt doar ceva mai mult decît nimic. Sînt nelegiuîții hapsîni ai puterii.

Nici cînd nu-și pot domoli ori îndulci boala trufiei prin dragostea de oameni, ci mereu și-o întetesc pășind din fără de lege în fără de lege.

Vreau să spun aici că măria-sa Radu voievod a fost totdeauna bun și îngăduitor, înțelegător și prietenos cu oamenii, milos cu cei slabi. Nu l-am auzit niciodată spunînd : „Asta numai eu știu s-o fac !” Odată, privind zăgrăveala ctitoriei de la Curtea de Argeș a zis : „Bine-ai făcut meștere Dobromir că aici, în Judecata din urmă, ai prăbușit în cea mai

adîncă prăpastie a iadului pe trufași, pocitaniile înspăimîntătoare, vînzătorii de țară și călcătorii dragostei de oameni". Gîndeam așa, simțînd, totodată, că deznădejdea și amărăciunea mi se cuibăreau în tainițele sufletului, la toți. Mă sileam, ca și măria-sa, să mă arăt curajos. Dar oare eram în stare?

A urmat măria-sa, cu suris :

— Amintirile m-au urmărit toată viața, fiul meu, ca niște miresme. Și am multe amintiri, unele plăcute, altele urîte. Ci una mi-a rămas cea mai scumpă și mă fericesc că mi-a răsărit în cuget, în acest moment negru, să ți-o povestesc.

Dar, poate, ca să mă înțelegi mai bine, să fac un mic ocol. Mai avem zece ceasuri și ceva și n-aș vrea să mi se isprăvească povestea înainte de sorocul hotărît de nemernicii răzvrătiți.

Deci copilărisem la Borșa, iar tinerețea la Afumați.

Zălogit, rătăcisem prin împărăția otomanicească.

Trecusem, cum am spus, pe la Athos, pe la călugării greci și români din țară și din Pind, ce-și zic armâni. Călătorisem și învățasem în Italia. Mă înfruptasem cu cîte ceva din obiceiurile, știința războaielor și gîndirea oamenilor de acolo. Văzusem palatele și bisericile cele minunate ale papistașilor. Întîlnisem și mulți oameni de seamă : episcopi, căpitani, condottieri, pictori, filosofi și chiar pe regele Francisc, mîndrul rege al Franciei, l-am văzut. Multe lucruri le-am înțeles și mi-au plăcut. Altele, nu. De pildă, cum se face că papa, care n-are oști, este așa de puternic și se tem regii așa de mult de el. Arma lui e afurisenia. Cum nu-i place un nobil, un rege, un împărat, trage-i, pecetluiește-l cu o afurisenie. Sub anatemă e ca mort, nenorocitul, cu toate oștirile și bogățiile lui.

Iar ca să-și sporească avuția și puterea, papa a născocit ceva, pentru noi cu adevărat de neînțeles : vinderea hrisoavelor de iertare a păcatelor. Acele hrisoave se numesc indulgențe, adică țidule de iertare și îngăduință. Și fiecare păcat are un anume preț de răscumpărare. Cel mai scump se plătește hrisovul pentru omor. Cu un cuvînt, cine plătește birul îngăduinței dobîndește iertarea păcatului ; papa se roagă lui Dumnezeu și Sînpetru îi spală sîngele de pe mîini și-i descuie porțile raiului, poftindu-l să binevoiască a intra și a salăslui.

Îmi vine a zice că raiul papistaș — paradisul, cum îi zic apusenii — s-ar putea umple cu ucigași. E nemaipomenit cît bănet strîng slujitorii bisericii de pe urma acelor hri-

soave șarlatanești. Nu înțeleg cum aceiași oameni, care zidesc palate și biserici cutremurător de frumoase, sînt așa de proști sau de fățarnici, încît cred sau se prefac a crede că un zapis cu pecetea papei spală de sînge un ucigaș. Eu zic că nu cred, ci se prefac. Și se prefac, pentru că se tem de Inchiziție, de acea putere în mîna bisericii care are dreptul de a-l arde pe rug pe oricine cîrtește împotriva Scripturii, adică se face eretic. E-adevărat că-au început să ridice glas, unii și alții, cum este acum un călugăr german Martin Luther din cetatea Wittenberg. Deși papa a aruncat anathema asupra-i, cică totuși învățătura lui a prins la unii principii, și mai cu sama la norodul cel de rînd, care nu mai vrea să îndure tirania și fariseismul preoțimii.

Dar eu am stat deoparte de asemenea lucruri neînțelese mie. Avui acolo model cavalerul Bayard sau Gaston de Foix, iar tinerii cavaleri mi-au împuiat capul cu povestirea despre „Cavalerii Mesei Rotunde“, cu Lancelot du Lac, și Genièvre. Ci mă doboră dorul de ai mei. Trebuia să plec. Mă săturasem de străinătate. Mă usca dorul de a pune și eu capul pe o pernă moale, acasă, în țara mea.

Veneam în țară nu întărit în cugetul meu, cum mă așteptasem, ci tulburat, amărît. Trecusem de douăzeci, de ani și nu-mi găsisem locul în lume.

Și într-o bună dimineață am încălecat pe Șoiman unul și-am descălecat la Curtea de Argeș, prin Loviștea. Nu-mi venea, nu puteam să cred că frații mei nu mă vor lăsa să trăiesc la Afumați ori la Tîrgoviște și că vîdă s-ar teme de un bastard care n-are ambiția de a domni, ci de a sluji domnia și țara.

L-am căutat pe Radu-Bădica. I-am vorbit cu drag și cu supunere: „Văd că ți-ai smintit mintea cu învățatură papistăsească“. „Nu-i adevărat, Bădică. Mi-am păstrat credința și obiceiurile de acasă“. M-a alungat, cu asprime: „Oricine cade-n hazna să spurcă!... Așa că poți pleca de unde-ai venit“...

Iar cînd, la mănăstirea Dealu, am căutat-o pe mama, starețul mi-a spus, în șoaptă, că a băut zeamă de cucută. Nu i-am găsit mormîntul. Au ucis-o în ziua cînd au aflat că eu sosisem în Hațeg.

Îngenuncheasem la mormîntul părintelui meu, cînd starețul s-a apropiat și mi-a șoptit povața să nu întîrzii prin Tîrgoviște, că mi-s zilele primejduite.

Drept aceea m-am întors în Hațeg, ca un lup hăituit.

Pe drum, mă purta Șoiman, în voia lui. Bătea vîntul cel mare, răzvrătitul, obraznicul, certărețul, iar eu îl urmăream, petrecîndu-se pe lîngă mine: zburdalnic, sălbatec, rîzînd, gemînd, suspinînd, șuerînd, prin arbori, alergînd nebunește, topînd, înghițînd nămeții și trezînd din amorțire florile. Îmi plăcea cum mîngîia tulpinele arborilor, cum se juca șagalnic cu părul femeilor, li se vîra viclean pe sub cămașă, sărutîndu-le sîinii. Vîntul îmi alinta toate simțurile; trupul îmi era mai ușor, mai puternic, mai încălzit de dorința de a trăi.

Iar cînd m-am oprit sus, în munte, pe Dealul Sasului și-am văzut măreția și frumusețea țării, întîia oară m-a cercat gîndul de a-i fi stăpîn și ocîrmuitor. S-a mai întîmplat, ca, în acel scurt popas să treacă pe lîngă noi un păstor cu turma și să intrăm în vorbă. Se temea de turcii prădalnici; încolo era mulțumit. Pe cînd vorbeam, nepoata baciului, s-a înfățișat cu un caș de trei ocale:

„Poftește și-l ia, drumețule, dar de la ciobani, în zi de primăvară“.

Am întrebat-o :

„Ce te-ndeamnă, frumoasă păstoriță, să-mi dăruiești cu atîta dragoste caș proaspăt?“

„Un dar prea neînsemnat pentru măria-ta, voinic și frumos ca un voievod“...

Țin minte, fiule, că am descălecat, l-am lăsat pe Șoiman să pască, iar eu mă așezai pe-un butuc gros — un brad doborît de vijelie, în iarnă — și-am privit cerul, imasă de-alergare pentru norii mînați de vînt spre neștine: joc și desfătare, binecuvîntare și har, uriașe și mișcătoare movilețe de albă nevinovăție. Văzusem de multe ori nori urîți, întunecați, năprasnici, soli ai urgiei și ai morții. Norii din clipele acelea mi se păreau aripi de heruvimi.

Și dintr-odată, n-am mai văzut norii, nici cerul albastru, nici arborii abia înfrunziți, ci o fată. Venea spre mine dreaptă, puternică, îmbrăcată în rochie lungă, verde ca frunza fagului cînd țîșnește din carapacea mugurilor. Păr bogat, negru lucios, mătăsos. Ochi adînci, mari, negri. Buze pline, ca miezul de vișină mușcată de-o gură lacomă de dragoste. Frunte înaltă, dreaptă, luminoasă. Pășea spre mine, liniștită, tăcută, ușor zîmbitoare, luminoasă. A cuvîntat: „Radule, măria-ta, te așteaptă taica, jos, în casa pădurarului“. Treșării, amintindu-mi că făgăduisem a mă întîlni cu vornicul Vlaicu.

Mă ridicai, zîmbind: „Minunat sol și olăcar îmi trimite vornicul!” Și parcă am simțit că inima mi se aprinde în sân ca focul în codru, dintr-o scînteiere de fulger. „De-ar fi avut unul mai ceva, pe acela îl trimetea. Mai știi că mă cheamă Voica?”

— Adică era mama? se auzi glasul înveselit al coconului.

— Ea, Vlade. A fost o ființă osebit de înțeleaptă, vitează și frumoasă. Și nici ambiția nu-i lipsea. Cred că-i datorez mult că am ajuns în domnia țării. Ești destul de mărișor, dragul meu fiu, ca să afli că dragostea spre femei flacăra este pentru bărbați, scăpărată din priviri, din împreunarea mîinilor, din melodia cea plăcut tulburătoare a glasului, din răscolirea lăuntrică, din ciudata furnicare prin trup, ca o sfîntă fulgerare de negrită fericire izvoditoare. Afla-vei că puterea cea născîndă a tinereții fierbe în toate mădularile, sporind bătaile inimii, zbuclumînd gîndurile, încîlcindu-le și zămislind nebănuite dureri și mult visate bucurii.

În preajma Voicăi simții, din întîia clipă, susurul dător de fiori al veșniciei, plutind din munte-n munte și din stea în stea. Tinerețea noastră, bogată și neprihănită, se ametea ca sorbirea unui pocai de vin spumos de Drăgășani, într-un scurt popas prin pustiul vieții. S-a întîmplat, apoi, ca la masă, după obiceiul românilor transilvăneni, bucatele să fie aduse de fata gazdei, de Voica. Ea mi-a pus în farfurie supă și în taler friptura, iar în pahar, tot ea mi-a turnat vinul cu descînt și vrajă.

Îmi aduc aminte: am vorbit, am povestit mult și înțelept, frumos chiar. Am încîntat toți mesenii, cu știința mea despre Florența, nemaipomenita cetate a florilor și a zidurilor uimitor de frumoase, despre Milano, cetatea falnicului Sforza, despre Veneția, stăpîna mărilor, despre Palatul dogilor, despre Lorenzo Medici și Michelangelo, despre tablourile lui Botticelli, cîte au rămas nearse sub smintita putere a celui călugăr Girolamo Savonarola care, cu pleasna cuvîntului usturător, stîrnea demonii întunecimilor din om și nimicea tot ce-a zămislit el mai frumos. Voica auzise de numele lui Botticelli și m-a rugat să povestesc, cu de-amănuntul despre „Primăvara” și despre Venera născînd din apa mării și plutind pe-o scoică.

Jupîn Vlaicu a dorit să știe mai multe despre dogele Veneției și despre cununia lui cu marea, despre cetele de mercenari, unde am slujit și despre acel nemaipomenit de îndrăzneț și de ucigaș condottier numit Cezare Borgia, feciorul papei Alexandru.

Ca s-o știu pe Voica aproape de mine, am povestit și ceva despre Lucrezzia frumoasa soră a lui Cesare Borgia ; dar, povestind, îmi dădui seama că nu toate isprăvile acestei desfătarnice și desfrînată muiere pot fi povestite în fața fetelor. Simțindu-mi șovăiala și încurcătura în care singur intrasem, m-a întrebat despre înfățișarea regelui Francisc al Franței, despre vestita lui bărbăție și frumusețe, despre bunătatea și omenia lui, despre știința lui de a ocîrmui, despre darul vorbirii alese, încîntătoare, despre pățimașă lui poftă pentru lux, pentru îmbrăcăminte scumpă, strălucitoare, despre întrecerile în turniruri, despre dragostea lui pentru caverii cei viteji și fără prihană, precum Bayard ori Gaston de Foix, despre marea-i plăcere de a ține sfat cu cărturarii, filozofi ori teologi, dornic a ști de toate și cît mai deplin.

După întrebări, înțelegeam că Voica auzise despre multe din cele aflate de mine în Italia. Ca să mă arăt cunoscător, povestii și despre Margareta, sora regelui Francisc, frumoasă și înțeleaptă ; ea a pus să se tălmăcească Scriptura în limba franceză, ca să priceapă și norodul ce cîntă popii în altar.

„Foarte bine ! s-a bucurat Voica. Părintele domniei tale l-a pus pe Macarie să scrie cărți cu tiparul, deși a avut împotrivitori destui care ziceau că acest meșteșug este o diavolicească născocire. Dar tiparul lui Macarie e în limba slavonă, pe care n-o înțeleg nici popii. Așa că s-ar cuveni“...

„Vrei să tălmăcim și noi cărți în graiul nostru ? Ar fi bine, dacă ne-ar îngădui popii“...

„Să ne îngăduie ? Ei trebuie să le tălmăcească, dacă vor să treacă peste bolboroseala unor hospodi pomilii, ca niște descîntece de babe, dovedind doar trîndăvia minții și prostirea enoriașilor. Totuși, după cum glăsuiește starețul Iosif de la Prislop, cîțiva călugări harnici, au și tălmăcit, pentru dînșii, liturghiere și molitfelnice. Dacă aș fi doamna țării, încă mai harnică decît Despina doamna aș fi întru această îndeletnicire a tălmăcirii și scrierea cărților cu tiparul“.

Deși mă bucura mult dorința jupîniței Voica, am cîrțit, totuși :

„În Apus, papa îi socoate eretici pe cei care tălmăcesc Scriptura în graiul noroadelor, și dă poruncă să fie arși pe rug. Dar se petrec acolo multe lucruri ciudate. De pildă, la franțuzi s-a iscat o sfadă mare între teologi, dacă Maria din Magdala, Maria sora Martei și Maria Magdalena sînt una și aceeași femeie sau trei deosebite. Erezie de neiertat, cu toate că nimeni n-are de unde ști adevărul.“

Părîndu-mi-se că am cam luat-o razna, m-am oprit. Mă descopeream tînăr pribeag, plin de porniri greu de stăpînit ; eram ca mărul înflorit, dar năpădit de omizi scîrboase și ciori croncănitoare.

Ce n-aș fi dat să pot povesti numai întîmplări minunate, ca acelea săvîrșite de Lancelot du Lac, de Tristan ori de Alexandru Machedonul...

Și să merg mai încet, cu povestirea, să înaintez în pas rar și măsurat, ca pelerinii drumurilor lungi...

Dar ce să fac, dacă firea mi-i neastîmpărată ?

Voica m-a întrebat despre cîntările italienilor și ea însăși ne-a cîntat o *canzonetta*, învățată la curtea lui Ioan Zapolya, voievodul din Alba Iulia. Apoi a zis și trei cîntece românești, de care, în rătăcirile mele pe drumuri străine, mult mi-a fost dor. Cîntarea ei de dor și de viață, de fericire umbrită de o tristețe, numită de italieni melancolia, mă învăluia, mă îmbrățișa ca o baie caldă, plăcut amirositoare și de înalte gînduri izvoditoare. Și nu mai conteneam, în sinea-mi, cu laudele : gospodină, drăgălașă, deșteaptă, frumoasă. Și foarte mă mîndream că mie-mi dăruia acele cîntece, toate.

Dar neașteptatul a urmat cînd, după ospăt, ieșirăm la plimbare. Mi-a zis :

„Ai povestit că te-ai întrecut cu mulți cavaleri, că l-ai văzut pe Bayard și pe alți mînuitori de spadă fără greș“.

O încredințai, încăodată, de adevărul spuselor.

Simțeam că nu mă credea : a alergat și-a adus două săbii :

„Arată-mi cum luptă cavalerii!“ a zis și mi-a întins o sabie, iar cealaltă a păstrat-o pentru sine. „Cu cine vrei să mă întrec“ am întrebat.

„Cu mine!“

Am încremenit.

Auzisem că în Italia și Franția se află unele femei care știu mînuii armele. Că o fată, Jeanne d'Arc, a ocîrmuit oastea regelui Franciei și a cîștigat mari bătălii.

Dar la noi, aici, unde femeile sînt supuse atîtor opreliști...

Deși mi se părea că ține să ridă de mine, făcui semn că-s gata de luptă. Adică de o joacă mai puțin obișnuită, copilărească și înveselitoare, mai ales că părinții ei se aflau ceva mai încolo și ne priveau.

Fulgerător, mi-a izbit sabia, aproape de mănunchi, cu sabia ei și mi-a smuls-o din mînă, aruncînd-o la zece pași. A rîs :

„Ei, tu, ceon domnesc și condottiere, ce faci ? Moșăi cu sabia în mînă ?“

Intrasem la apă, cum se zice. Nici gîndeam să mă-ntrec de-adevăratelea, ci doar să mă fălesc cu cîteva mișcări de sprinteneală și meșteșug, îndeplinind răsfațul unei jupînițe încrezută și năzărelnică. Dar lovitura-i neașteptată mă cam descumpănise.

Întîrziind să-mi ridic sabia, s-a aplecat ea și mi-a dat-o, aruncînd-o cu o îndemînare ce dovedea că, în adevăr, deprinsă era cu mînuirea armelor.

„Gata!“ a strigat surîzînd, cînd dintr-o fandare i-am pus vîrfurile săbiei în dreptul inimii.

„M-am încredințat că ai bună învățătură... a surîs. Dar știi ochi fără greș, cu săgeata?“

„Vrei să ne întrecem?“

„Vreau!“ și-aducînd arc și tolă cu săgeți: „Țintesc eu întîi, în tulpina fagului de colo“.

Și tot așa, la repezeală, a pus săgeata pe coardă, a întins arcul, a țintit, a slobozit și, șuierînd scurt, săgeata a mușcat din tulpina fagului și a căzut jos.

Nu m-am uitat decît o clipă la săgeată; ochii nu mi se desprindeau de trupul jupîniței Voica. O vedeam ca pe-o amazoană: brațele, umerii, capul, boiul, șoldurile întru totul pline de vînjoșenie și sîinii ce mi-i închipuiam ca doi porumbi, ciugulind boabe printre crini.

Ca să se desprindă din lanțul privirilor mele, mi-a întins arcul, răsît:

„Poftim! Trage“...

Am luat arcul și ochind cu dichis, am slobozit săgeata pe lîngă tulpina copacului.

„Nu te preface, Radule, măria-ta! Întrecerea-i serioasă, nu joacă. Nu primesc îngăduința ca pentru o jupîniță mof-toroasă ori păcăleala ca pentru o neajutorată“.

„Iartă-mă!“

Și, fulgerător, a doua săgeată am înfipt-o în tulpina unui arbore de trei ori mai subțire și de tot atîtea ori mai depărtată.

„Așa da!“ a strigat bucuroasă și-a alergat, copilărește, să aducă săgețile înapoi. Am întrebato, cu oarecare trufie:

„Mai ai vreo încercare?“

„Da: alergarea cu calul“...

În momentul acela mi se părea bărbătoasă, vicleană, veselă, dar și tristă, fără pricină. Călări, amîndoi, la pas, la trap, la galop, am ocolit satul. Călărea ca un ostaș, iar calul îi asculta îndemnul și porunca, fără cîrtire, cu o înțelegere aproape omenească.

Dar, de fapt, nu ne-am întrecut, ci ne-am plimbat, ca doi prieteni. O furam, din cînd în cînd, cu coada ochiului ; și-o aflam mlădiaoasă, armonioasă în toată zidirea ei, vrednică de dragoste.

Ne-am oprit într-o poiană, lîngă mănăstirea Prislop, am scos căpestrele cailor, slobozindu-i la pășune ; iar noi, plimbîndu-ne, prin iarba mărunță, am sfătuit îndelungă vreme. Voica știa multe din cele ce se petreceau în țară, despre domnia lui Neagoe Basarab, despre frumusețea și bogăția doamnei Despina, despre ctitoria de la Argeș. Zicea :

„Trebuie s-o vezi, neapărat: ți se oprește răsufierea și amuțești în fața ei“.

Vorbea înaripat și ochii mari, întunecați, încărcăți parcă de gînduri, se scaldau într-o dulce visare.

Mărturisesc că pînă întru acel ceas n-am știut ce-i dragostea. Trăisem destule ceasuri rele, cu necazuri greu de îndurat, cu simțăminte de spaimă și durere, iar în luptele la care am participat, m-au îngrozit vrajba și omuciderea.

Și mereu m-am întrebam : pe ce cale voi ajunge la dragostea de oameni ?...

Ceasul al treilea

În tăcerea izvodită întru așteptarea răspunsului, auzirăm glasul orologiului, necruțător de tare.

Și iar număraram în gînd pînă la opt : opt lovituri triste, măcinînd parcă timpul sub piatra unei mori uriașe, fără oprire și fără întoarcere.

Măria-sa ar fi vrut să urmeze, fără a lua în samă pașii cu sunet de aramă ai timpului ; dar de jos s-a auzit răcnirea pristavului în pîlnie :

— Mai ai de trăit zece ore !... Zece ore !... Auzi ?

Scuturînd nervos pletele, frecîndu-și mîinile, dregîndu-și glasul ca să nu i se simtă marea durere și mînia, măria-sa urmă :

— Cu toate că ești micuț, Vlade, totuși voiesc a-ți spune că Voica, soața mea și dragăstoasa ta mamă, mult a fost îndrăgită de vărul meu Mihail. Spunea chiar că lepădarea de credința strămoșească și trecerea la islam s-ar fi pricinuit pentru că i-am răpit mireasa. Cu inima încălzită de povestea „Cavalerilor mesei rotunde“, de chipul acelor oameni minunați, viteji, eroi cu suflet neîntinat, ducînd o viață fără de

prihană, îndurînd chiar moartea pentru biruința adevărului, a dreptății, a binelui, a dragostei curate, osîndindu-l pe dragul meu Lancelot du Lac, pentru că, îndrăgostindu-se de Genièvre, soția lui Arthur, seniorul și prietenul său, a călcat legile cavaleriei, și eu dacă aș fi știut că Voica era marea dragoste a lui Mihail, mi-aș fi lăsat calul acolo în poiană și aș fi fugit în lume. Dar am aflat de această iubire a lui abia în ziua cununiei. Și m-am simțit, o vreme, în pielea lui Lancelot, care își înșală prietenul, împins de o patimă care-i întrecea puterile.

În înserarea coborîta din munți, cu depărtări roșietice, portocalii, albastre, negre, m-a cuprins un simțămînt feciorelnic și m-a îndemnat a grăi, mai mult către mine însumi, deși mă bucuram mult că mă auzea și Voica și mă asculta cu un soi de evlavie. Ziceam :

„Iubesc tot ce se află pe acest pămînt : arbori și cerbi, ierburi și fluturi, vînt și ploaie, nori și soare, păsări și stele, zori și amurg. Și mi se pare că tu, Voica, tu ești minunea care izvodește în mine sentimentul de dragoste pentru tot ce mă înconjoară, chiar dacă uneori va să mă ucidă, cum urmărește fratele meu, temător să nu-i iau tronul. În clipa asta, tu, Voica, îmi poruncești să arăt oamenilor numai frățietate, dragoste și omenie“...

Învăliți în abur străveziu, munții tăceau misterioși. Urcînd pe bolta largă presărată cu stele, luna împletea liniștea cu raze de argint. Și parcă un duh ciudat de puternic, numit „Cumînțenia pămîntului“ nostru românesc, îmi insufla porunci abia descîlcite de auz : „Ai pribegit prin lume cu și fără căpătîi, cheltuind prețul roadelor de pe moșia Afumați. Învățătura culeasă, dacă nu-i folosită, tot risipă și pagubă se numește. Te-ai întors să iei chiag pentru noi pribegii ori va să rămîi între ai tăi ? Dau poruncă, eu „Greul pămîntului“ țării tale, să te așezi temeinic aici, să mă aperi cu spada ta și să mă împodobești cu frumusețile din inima și cugetul tău“...

„Dar frații mei, vitregii mei frați ?“

„Îmblînzi-se-vor, dacă tu“...

În tăcerea-i calmă, Voica mă citea în gînduri, cu o putere ce a fost numai a ei : Ci zise :

„Bănuj de ce te-a poftit taica aiei, la noi, în casa noastră transilvană ?“

„Spune, rogu-te !“

„Pînă acum nici iataganele ienicerilor, nici dezmațul seraiului, nici nesăbuita lăcomie a sultanului n-au izbutit să

frîngă cerbicia neamului nostru. Il pieşdurăm pe Vlad Dracul, străbunicul tău şi pe Vlad zis Ţepeş şi mulţi alţi viteji, dar n-am îngăduit musulmanilor să se aşeze peste noi.

Ci, în vremea din urmă, primejdia otomanicească s-a întesit.

Inrobirea se apropie, ca o noapte groaznică.

Părintele tău, om bun şi paşnic, cu suflet blînd, şi-a plătit tributul fără sminteală. Taica spune că, de la dinsul încoace, toţi domnii, chiar cel de acum, Neagoe Basarab, de dragul liniştii plătesc haraci mereu sporit. Adevărat că numele voievodului de acum se va scrie în cronică pentru evlavie, înţelepciune şi mai ales pentru ctitoriile sale. Căci, aşa cum grăiesc mulţi, zidirea de la Curtea de Argeş preţuieşte mai mult decît o biruinţă într-un război. Neagoe Basarab face parte dintre ocîrmuitorii de ţară care grijesc nu numai a trăi, ci şi a trăi frumos. Ci noi sîntem din acel neam de oameni care rîvnesc a trăi şi frumos şi demn, adică slobozi. Iar libertatea noastră ni-i fără încetare ameninţată ; ca să ne-o păstrăm nevoiţi sîntem a ne bate bărbăteşte pentru ea.

Aud că, împreună cu Tudor din Drăgoieşti şi cu Toma din Pietroşani, cu Nicolae Cînde şi cu alţi boieri tineri şi ostaşi voinici, cu Stroe Buzoianul şi cu cavaler Antonie, înveţi pe mulţi flăcăi pădureni, haţegani, hunedoreni, meşteşugul luptei. Ei ştiu multe de la părinţii şi bunicii lor, deprinse din vremea acelui mare viteaz şi cruciat care a fost Iancu Corvinul, voievod al Transilvaniei şi părintele lui Matei Corvin, cel mai strălucit rege al Ungariei. Şi cred că ştii : mai sînt încă mulţi tineri trăitori în surghiun, dornici a se ostăşi sub porunca unui voievod îndrăzneţ şi viteaz“.

„Ai dreptate, Voica : trebuie să ne apărăm cu arma, la Dunăre ori pe zidurile munţilor. Dar mi-i teamă că pe prea mulţi îi mîleşte nepăsarea ori îi îngheaţă frica.

Fraţii mei legiuîţi se îndeletnicesc mai mult de negoţ : Bădica şi Mircea cresc şi vînd turme de oi şi cîrduri de cornute ; Petru s-a călugărit la Argeş“...

„Deci rămas-ai numai domnia-ta, Radule. Treci de la joaca asta de-a războiul, la pregătirea cea de temei a unui simbure de oştire trebuitoare întru zăgăzuirea năvalei otomane. Ia aminte, că la Moldova, tînărul voievod Ştefăniţă a înfrînt pe tătari la Prut şi i-a fugărit pînă la Nistru, unde i-a înecat în valuri. Alb hantătar a scăpat cu mare greu, rănit la cap, fără arme, învălit doar în linţoliul ruşinii.

Se zice că acel Ștefăniță vodă de la Suceava mînuiește o spadă de flacără și că are tîrg cu diavolul să-i răpună pe toți slujitorii lui Mahomed“...

Mă uimea asemenea înțeleaptă vorbire și prietenoasă și dojenitoare. Nici un bărbat nu-mi vorbise atît de răspicat și atît de aproape de gîndurile și simțămintele mele cele tainice.

Nici Neagoe din Periș, care, de multe ori, de bine m-a dăscălit.

Vorbele lunecau pe buzele Voicăi ca arcușul pe cele mai gingașe și mai răscolitoare strune, se legănau, lăstuni, cîteva clipe în văzduh, apoi mi se cuibăreau în cuget, în inimă, izvodind gînduri de aur. Mi se limpezea mintea ; îmi treșalta, în lumină, întreaga făptură.

„Dar, Radule, să nu-ți închipui că astea sînt doar gîndurile mele, ale unei fete de dregător surghiunit de bunăvoie în Hațeg ; sînt ale celor mai mulți, boieri și norod. Noi știm că dușmanul e puternic, atunci cînd noi ne arătăm slabi, dezbinați și milogi ; și slab, atunci cînd noi sîntem tari, uniți, îndrăzneți, hotărîți a ne apăra. Tiranii și cei care poftesc a ne subjugă întîi ne dezbină, ne ucid încrederea în noi, ne înăbușă dragostea de libertate, de viață, preschimbîndu-ne în victime nevolnice, ușor de răpus. Deci să nu ne îndoim de biruința noastră, să nu șovăim, că din mîinile îndoielii, ale neîncrederii și nehotărîrii armele cad ușor“...

Gîndirea și simțămintele Voicăi, înalte, îndrăznețe, drepte mi le împleteam cu ale mele și băgam sama că erau aidoma. Și fără voia-mi îmi răsări în minte vorba unui dascăl din Florența care zicea : „Tinare din Valahia, află că n-am venit pe lumea asta ca să fim doar niște fapte la îndemîna morții și a putreziciunii. Te povățuiesc să lupți și să birui. Iar dacă, totuși, ești înfrînt, te îndemn, a nu deznădăjdui : înfruntă golu' din jur cu un surîs“... Ci eu l-am întrebat : „A izbutit oare cineva, pe lumea asta, să-și întemeieze fericirea numai pe surîs?“ Mi-a dat răspuns surîzînd : „Leonardo da Vinci, marele nostru meșter în toate artele și în toate filosofiiile. El a zugrăvit chipuri de sfinți și madone totdeauna surîzînd. Și pe buzele Monei Lisa del Giocondo i-a scris tot un surîs, un surîs misterios. Și, totuși, cel care a zugrăvit acele surîsuri tulburătoare, ciudate, dar întru totul omenеști, a fost unul din cei mai singuri, mai nefericiți oameni din lume. Iar dacă și el a surîs în fața durerilor, dacă a surîs înțelegător, îngăduitor pentru neînțelepciunea ori rău-

tatea oamenilor, însemnă că a găsit temelul lumii și leacul amărăciunilor și al durerilor vieții : surîsul“...

Voica m-a dojenit :

„Se poate ca și morții să surîdă. Dar, Radule, după credința mea, ca să surîzi, trebuie, totuși, să fii viu. Și ca să trăiești se cere să te și lupți. Înțelegi ? Surîsul așa de plăcut ție în acest moment, este doar arma neîncredătorilor, a celor care se tem de orice altă armă, a celor care nu se mai zbat pentru trăirea cea vrednică, dreaptă, frumoasă“...

Voica !... Vrajă era numele ei și cîntec. Făptură, dacă nu fericită, măcar credea în fericire. Tristă fiind, surîdea dureros și dulce totodată. Cînd o înveselea bucuria, rîdea cu buze rumene și dinți strălucitori, rînduiți fără greș. Rîdea din toată inima și totuși cuviincios, gingaș, tinerește. Sinceră, prietenoasă, bună. Și totuși, uneori, firea ei mi se părea alunecoasă, furișă, chiar vicleană. În fața ei păream un tînăr bătut de vîntoasele îndoielilor : un tînăr fără căpătîi, ars de neîmpliniri ; simțeam cum mă dor toate dorurile lumii. Iar ea, Voica, deși avea doar optsprezece ani și rostea vorbe obișnuite, știa totuși să le încarce cu povăța și podoaba multor înțelesuri înalte și agere, care-mi pătrundeau în cuget și se înrădăcinau acolo, ca să nu mă mai părăsească niciodată.

Iar acum cred că, în fapt, nu m-au părăsit niciodată tocmai pentru că ea, Voica, mi le-a pecetluit în cuget și în inimă, cu pecetea surîsului ei trist. Căci așa surîdea : trist. Iar cele puse pe sama dascălului florentin, în fapt ea mi le insuflase. Sub razele acestui surîs mă legam cu mine însumi să fiu puternic, foarte puternic, să înfrunt toate primejdiile și să le birui, anume ca să păstrez bucuria celui surîs nepereche.

Pentru că mă rătăcisem pe cărările gîndurilor, Voica s-a ridicat și, depărtîndu-se cîțiva pași prin iarba înmiresmată, a început să cînte : „La fîntîna din răzor, / Apa toată-i numai dor... Dorul unde zboară / Face inima vioară“...

Apoi a zis :

„Deocamdată bine-ai făcut că te-ai întors în vatra strămoșească. Puteai să rămîi printre cavalerii din jurul lui Bayard“...

„M-au și poftit, de multe ori să rămîn. Dar pentru mine, ca pentru orice român, vatra poate fi a casei, a curții, a satului, a țării. Adică acolo unde arde focul dător de căldură și lumină, acolo unde pîlpîie flacăra nestinsă a dragostei, unde fierbe hrana, unde se încălzește trupul cuprins de gerul iernii, unde se deapănă poveștile, unde se mărturisesc durerile și ne-

cazurile, unde se pun la cale ticăloșiile și vredniciile, unde se hotărăsc nunțile, unde se cîntă doinele și baladele, unde se șoptesc dragostele, unde, ca aici și acum, se deapănă amintirile, unde se ascultă mutul prohod al stingerii din viață“...

„Și mai departe, Radule, a adăugat ea, vatra e sălașul duhurilor, al sufletelor străbunilor. Drept aceea tu ai datoria s-o aperi, iar eu să-i întrețin focul sfînt, să nu se stingă în veci de veci“...

Lîngă dînsa, pădurile Prislopului, o horă de miresme legănată de zîne și beată de făgăduința unei nepămîntene fericiri. Privirile, vorba, surîsul ei îmi porunceau un legămînt către mine, însumi, mai solemn și mai tare decît atunci cînd am îngenuncheat în fața lui Bayard, nașul meu, să fiu cu adevărat cavalerul fără frică și fără prihană, în bătaia pentru libertatea țării, iar Voica să-mi fie călăuză și lumină.

Și cred că, în clipele acelea, viața mea s-a cîrmit pe altă cale : pe calea băătăiei necurmăte, pentru un țel nemăsurat de înalt.

Pînă în iarnă, cu toată sîrguința de care-s vrednic mi-am pregătit cetele : arcași, halebardieri, sulitași pedestri și călări, la care am adăugat cîte două sute de buzdugănari, armă în care eu ajungeam să mă pricep ca nimeni altul, și arcănarii tăi, cavalerie Antonie. M-au ajutat căpitanii Tudor din Drăgoiești, Toma din Petroșani și Nicolae Cînde, precum și Benga Stanciu și Stroe Buzoianul, care ajunseseră apoi căpitani de frunte în oștirea mea. Mă încurajau toți boierii pribegi ; și chiar m-au ajutat cu bani. M-au sprijinit hațeganii, sibienii și făgărășenii. Sfaturi și îndemnuri mi-au dat multe fete din Hațeg. Începură chiar să-mi zică „Neastîmpăratul“, „Năvalnicul“... Una, pe care am pus-o chiar drușcă la nuntă, mi-a zis, lingușindu-mă : „Ești frumos parc-ai fi căzut din cer. Și ne prăpădim toate după tine și ne sîngerezi inimile de ne vine să ne facem sama. Ești voievodul nostru și ne-ncurci cărările, furîndu-ne mințile. Ca să ne potolim dorul, ia-ne și pe noi în cetele tale de ostași. Te slujim, toate, fără cîrtire“...

Unii boieri spuneau însă că aș avea prea mult curaj. Că aș fi chiar primejdios. Mă bucuram, pentru că, după mine, curajos se numește numai acela care socoate că tot ce-i drept trebuie să fie și cu puțință și că, măcar uneori, și este cu puțință.

Făcurăm nunta în cîșlegile de iarnă. Nuntașii : boieri pribegi, cneji, juzi, țărani din această parte de țară. M-am supus tuturor datinilor din partea locului. Și, drept să spun, mi-a plăcut : pentru frumusețea miresei, pentru înțelesul adînc al

fiecărui amănunt din ȋteremonial, pentru urările de bine și de spor în casă și în neam, pentru veseliea tuturor.

O, fiul meu, cînd gîndesc la nuntirea mea cu Voica mi se dezlîntuie amintirile, aleargă și zburdă și-n arcanele cuvintelor nu pot să le mai prind.

Și chiar de le-aș prinde, ticăloșii de jos nu-mi mai dau răgaz să ȋi le înșir.

Vai, cît am greșit crezîndu-l pe Drăgan postelnicul a fi de o prostie desăvîrșită, cînd, în fapt minuia o viclenie și o răutate greu de depăși.

La nuntă toȋi îmi spuneau măria-ta, măgulindu-mă cu adaosul că bunătatea, vitejia și frumuseȋea alcătuiesc treimea coroanei oricărui voievod al cărui nume se scrie, cu slovă mașcată, în inima tuturor. Ci, atunci, nu doream a fi domn. Voiam doar, așa cum mă povătuia și socrul meu, Vlaicu vornicul, să fiu primit în Tîrgoviște, ca să-l slujesc pe Neagoe Basarab, în ceasul cînd sultanul va pofti încă și mai avan să ne înjuguie.

Ci eu m-am gîndit, ca, înainte de a mă înfăȋșa voievodului Neagoe Basarab, ca slujitor credincios, deși sînt drăculesc de neam, iar măria-sa este cel mai de frunte dintre dănești, să fac un drum pînă la Istanbul. Să cunosc ceva mai mult și din viaȋa de acolo. Știam că, în Apus, Carol Quintul, împărat al Împărăȋiei romano-germane și rege al Spaniei, povățuit de un cărturar italian numit Gattinara, urmărește a se ridica deasupra tuturor regilor și principilor creștinătăȋii, precum a fost cîndva Carolus Magnus, și să adune întreaga creștinătate sub schiptrul lui ; vrea să stăpînească și Lumea Nouă, adică acele întinse pămînturi pe care acum le descopăr corăbierii spanioli. Să facă adică o „*Monarhia universale*“, cum zice, pe scurt, un stih în grai spaniol : „*Un monarca, un imperio y una espada*“, astfel ca „tot ce luminează soarele“ să fie sub porunca sa și sub povaȋa bisericii catolice. Dar se aude că același lucru îl vor și sultanii. Și deci între aceste uriașe puteri se va dezlîntui, curînd, cumplit război.

Durerea noastră-i că stăm cu țara între acești doi uriași, gata a se înfrunta.

Am peregrinat mai bine de jumătate de an prin Țarigrad. Văzui și învăȋai o samă de lucruri, osebit de trebuitoare pentru ceea ce urmăream să fac în viaȋă. Orașul mi s-a părut de o îmbulzeală năucitoare : peste 500 000 de locuitori : ieniceri, spahii, negustori, zarafi, corăbieri, meseriași, pierdevară, cerșetori, de felurite neamuri : evrei, armeni, țigani,

arabi, persani, greci, albanezi, turci. Da, și turci, cam jumătate din locuitori.

L-am căutat pe vărul meu Mihail și l-am găsit cu turban, cu șalvari, și cu nume de Mehmet. Îndată am aflat că la cuget era mult mai turcit decât la îmbrăcăminte. Am stat, totuși, în preajmă să-l înțeleg mai bine și pe el și împărăția care ni l-a furat.

Mi-a povestit, cu mare fală și mândrie, despre cuceririle otomane, despre puterea cea nemăsurată a padișahului, Selim Sîngerosul. Despre sultana validé, Hafsa-Şatun, cea nepomenit de frumoasă și de curajoasă; singura faptură care nu tremura sub privirea Sîngerosului. Vorba lui era: „Puterea este o soție pe care o poate dori și dobîndi numai acela ale cărui buze nu pălesc, nu tremură sub sărutul ascuțișului de iatagan“... Iar vărul meu Mehmet se lauda:

„Eu am dobîndit această țarie de cuget; urmează să mă însoțesc cu puterea“.

Un singur lucru n-a izbutit Şatun sultana a-l împiedica pe crudul ei soț: de a-i ucide doi băieți — a avut trei. Sultantul l-a păstrat numai pe Soliman; pe ceilalți i-a sugrumat, pentru ca, după moartea lui, urmașii să nu se sfădească pentru ocîrmuire și să slăbească împărăția sau s-o împartă între ei. Se zice că și pe Soliman ar fi vrut să-l ucidă, pentru că ar fi cutezat să-l dojenească pentru cruzimea cu care i-a pedepsit pe egipteni, după ce le-a cucerit țara. Și ca să-l piardă i-a dăruit o cămașă otrăvită. Dar frumoasa Şatun, bănuind gîndul ucigaș, a dat unui slujitor să îmbrace întîi acea cămașă. Așa s-a făcut că azi îl avem sultan, la șir cu marii cuceritori ai lumii.

Despre șehzade, adică tînărul urmaș Soliman, vărul meu Mihail-Mehmet mi-a povestit numai minuni și laude. Și a făcut-o cu țelul de a mă copleși, de a mă înspăimînta și a mă hotărî să mă turcesc și eu. Este acest tînăr urmaș al sultanului Selim cam de vîrsta mea, palid la față, întunecat la privire, tăcut, gînditor, înțelept și foarte iscusit la vorbă. A fost crescut cu mare grijă, cu dascăli otomani, greci și apuseni. Închis în Serai, i se citea, de trei ori pe săptămîină, din cărți de istorie, de filosofie, de legi. Îi place chiar să ticluiască stihuri. Și-a făcut și o foarte bună deprindere ostășească; a învățat meșteșugul armelor împreună cu pajii creștini din naștere, printre care s-a numărat și vărul meu Mihail-Mehmet. L-au ales, ca și pe ceilalți, pentru însușirile lui deosebite: deșteptăciune, îndemînare, curaj, viteză, frumusețe, bărbăție, habotnicie întru credința Profetului. Din acești prieteni de în-

vățătură, cînd a ajuns sultan, Soliman și-a ales vizirii, pașalele, beii. Mehmet, fostul meu văr, se mîndrea că a dobîndit învoirea de a purta îmbrăcăminte colorată în roșu și galben, cum numai otomanii au voie să îmbrace. Se știe că grecilor nu li-i îngăduie a purta decît straie cenușii, jidovii stînenii, armenii cenușiu deschis.

În toate, Soliman se pricepe de-a minunea ; dar mai ales în alcătuirea legilor. De aceea azi îi zic *el Kanuni*, adică legiuitorul. Se spune că-i place adevărul spus răspicat, fățiș, că disprețuiește vorba goală, iar cînd află că e rostită cu viclenie ori înfășată în scutecele minciunii, îndată cheamă gîdele. Vînează cu multă dibăcie și în pădurile din Balcani și în pustiu Arabiei. Îi place să viziteze haremul, să asculte muzică și să se desfete privind dansul odaliscelor. Dintre toate cadînele și-a ales-o pe Roxelana, ucrainiancă de neam, care-l vrăjește și-l stăpînește cu frumusețea, cu vicleniile muieresti și farmecele întregii ei făpturi.

Așa cum vorbesc acum, s-ar părea că în împărăția otomană totul e bine și frumos.

Dar, cîtu-i de întinsă și de lătită, această împărăție se hrănește mai ales din pradă și din războaie, din birurile grele puse pe grumazul noroadelor supuse.

Bine am făcut că m-am dus la Țarigrad : am aflat despre planurile cele mari ale sultanului de a cuceri Evropa și ostrovul Rodos, cu cetatea cea vestită și tare. Zicea Selim sultan : „Dacă eu n-am putut cuceri Evropa, fiul meu Soliman o va cuceri, după cum va cuceri Mediterana, începînd cu ostrovul și cetatea Rodos“.

Uitai să spun că în Istanbul întîi l-am căutat pe fratele meu Bădica. Prins cu treburile lui de negoț și cu uneltirile domniei, s-a arătat neprietenos cu tovărășia unui frate vitreg ca mine. De aceea l-am căutat pe Mihail-Mehmet. E cu cinci ani mai mare decît mine, cum am spus. E ambițios, îndrăzneț, voinic, bun luptător, mult dornic de mărire. Cînd era de-o lege cu mine, e-adevărat că mă înțelegeam mai bine decît cu fratele meu Bădica și prieteni buni am fost. Doar poate pentru atît îmi era ciudă pe el : că mă întrecea la galop cu calul. Acum, cînd se făcuse turc și ienicer, așteptînd ca prietenul lui, sultanul, să-l facă beg, pașă, vizir, seraskier și chiar mai mult, voia să-mi arate aceeași prietenie, ca altădată, dar nu-l mai puteam crede. Și cu cît se străduia să fie mai prietenos, cu atît îl bănuiam mai mult de fățarnicie. Uneori mi se părea că mai aud în el cîte o șoaptă din graiul

sîngelui. Dar îndată se răzvrătea și scrișnea vorbe învățate de la dascălii lui musulmani :

„Toți ghiaurii sînt spurcați, parșivi, tâlhari, nemernici și vrăjitori“.

„Adică, tu așa ai fost, pînă mai ieri?“

„Așa ! Dar m-am curățat de toate relele, trecînd la legea profetului, cu trupul și cu sufletul meu“... cuvînta rotînd ochi groaznici, scăpărînd scînteii și fulgere ucigașe. Zicea despre Soliman numai laude :

„Ca să arate că va să ocupe întreaga Evropă și întreaga lume, că va împlini porunca sîngerosului său părinte, Soliman sultan și-a ales ca model pe Justinian și pe Constantin cel Mare. A învățat carte evropenească. Chiar marii dregători, ca și soția, Roxelana, tot dintre evropeni și creștini trecuți la islamism și-i va alege. Credința tînarului sultan este că va cucerii Evropa cu evropeni, proaspăt trecuți la mahomedanism. Iară eu voi fi în fruntea dregătorilor lui“.

Nu-l credeam, dar mă minunam ce repede a ajuns a se crede.

Mihail — îmi vine greu să-l cred și să-i zic Mehmet — m-a purtat prin Topkapı Sarai, unde, prin uimitoarele palate cu pereți zugrăviți în albastru, galben, roșu, cu flori și desene numite arabesc, cu balcoane și margini din lemn și marmoră, cu stîlpi subțiri cu înflorituri aurite, cu ferestre înalte și luminoase, cu brîie late, albastre, cu scriitură, adică slove alcătuite din linii, cîrlige, cîrligașe, puncte, frînturi de cerculețe, tălmăcind versete din Coran, cartea sfîntă a musulmanilor.

Tot el, Mihail, m-a însoțit și în Sfînta Sofia. M-a cuprins o necuvîntată bucurie, amestecată cu un soi de amețală și de teamă, învîrstate cu uimire : cum au izbutit oamenii să înalte asemenea minunăție ? Voinic și mîndru în statul lui, Mihail se fălea că, așa cum Mahomed a schimbat această uriașă biserică în moschee, adăugîndu-i patru minarete, tot așa, el, Soliman sultan, va prefăce-o pe cea din Roma, cu numele Sfîntului Petru, în geamie.

Ascultam, mă îngrozeam și mă minunam totodată : atîtea coloane cu capitele înflorate și atîtea arcade sprijinind o cupolă care parcă ține să se măsoare cu bolta cerului, atîtea înflorituri din aur și pietre prețioase să fie ale lor, ale otomanilor, după ce... Au așezat altarul profetului în spre Mecca, iar de coloane au atîrnat plăci mari, rotunde, albastre, cu versete din Coran. Totul e rînduit așa fel ca să se vădească

nemăsurata putere a credinței și puterii otomane, ridicată prin iatagan deasupra tuturor puterilor din lume.

Dar află, Vlade, coconul meu, că a mea nestrămutată credință este : oricît de puternic, de înfricoșător s-ar arăta sultanul, tot ar putea fi înfrînt, dacă împăratul Carol Quintul și regele Francisc, împreună cu ceilalți stăpîni ai noroadelor din Europa, de la Oceanul Atlantic pînă la noi, s-ar uni. Ales că armia sultanului seamănă mai mult cu o hoardă și că mulți ieniceri s-au născut bulgari, sîrbi, români, unguri, polonezi, germani, greci, sloveni, ruși, circazieni ; iar acîngiile sînt niște vîntură lume, tîlhari crunți, mereu cu ochii sticliți după pradă și nelegiuit omor. Nu-i o oaste, ci o cumplită și besmetică adunătură de hoinari și derbedei sălbătăciți, care galopează nebunește în jurul armiei sultanului, pîrjolind pămîntul și înspăimîntînd oamenii cu iataganul și sulita morții. Nu victoria ori priceperea în mînuirea armelor, ci iureșul smintit, înfricoșător, sălbatec li-i semnul purtării și calea biruințelor. În războaiele mele, doar arcănarii lui Stanciu Benga și ai lui Stroe Buzoianul dacă le-au mai venit de hac. Și fiindcă adusei vorba : lupta cu arcanul am deprins-o de la un italian, dar cei care mi-au alcătuit cetele și le-au învățat meșteșugul au fost Benga și Buzoianul. Pentru arcănari pusei să se împletească arcane din fuior de cînepă, bine răgelată, toarsă în fire subțiri, apoi împletite în douăsprezece vîțe, de-o anume grosime, fierte în grăsime de urs, ca să fie mlădioase și luncose ca șerpilor. Și trebuie să spun că întocmii asemenea oaste, pentru că n-aveam bani pentru alte arme și nici prietenii brașoveni ori sibieni nu-mi dădeau nimica pe gratis sau ca o mulțumire că-i apărăm de prădăciunile otomane ori tătare. Scumpe sînt mai ales arcebuzele, tunurile și pulberea...

Ți-e somn, Vlade ?

— Da, tată...

— Așază capul în brațele mele și dormi.

Coconul se cuibări la sînul părintelui său și ațipi, repede.

În chilie se făcu tăcere. Viscolul de afară parcă se mai domolise.

Numărînd mătănii, starețul începu să moțăie.

Mișcîndu-mă încet, să nu fac zgomot, pusei un braț de lemn pe foc.

După cîteva minute de fumegare, flăcările se vîlvoiră, sporind lumina și căldura.

Îl ascultasem pe voievod vorbind despre ostași și arme, despre turcitul Mihail, dar mi se părea că vorbea prea stă-

pînit, prea îngăduitor, parcă n-ar fi cuvîntat despre cel mai mare răufăcător al său și al țării.

Coconul tresări, speriat:

— Nu pot dormi, tată. Visez urît : călăi și sînge...

— Atunci stai treaz și ascultă...

Din Țarigrad am plecat în mare grabă, din mai multe pricini. Întîi, pentru că fratele meu Bădica, văzîndu-mă cu proaspătul turcit și fost văr, Mehmet, mă bănuia că umblu după domnie ; că aș fi căutat adică în... Serai tronul Țării Românești, care i s-ar fi convenit lui, ca mădular legitim al osului domnesc. Apoi pentru că, aflînd că m-am căsătorit cu Voica, Mehmet s-a infuriat așa de tare, încît a dat să-mi împlînte hangerul în piept. M-am apărut și am fugit. A strigat după mine, fierbînd de mînie și ură :

„Nu scapi tu cu viață din Istanbul !“.

A treia zi, m-au împresurat trei arabi armați cu iatagane și numai buzduganele m-au scăpat de ei.

Galopam să scap din cetatea de scaun a sultanului și chiar de pînditoarele gheare ale morții. Fugeam s-o văd, s-o întîlnesc cît mai curînd pe cea pentru care se stîrnise pojarul mîniei lui Mehmet. Nu știu de ce, dar furia și ura lui mă bucura, îndemnîndu-mă să șoptesc vorbe asemeni celor din „Cîntarea Cîntărilor“ : Strîns-am miruri aromate, înmiresmată miere am gustat, vin din cupe de aur am băut ; ci iată, acum, prietenul, pocălul cu zeamă de cucută mi-l întinde să beau. Sînt mîndru că, asemeni adevăraților cavaleri, întru cucerirea iubitei va să mă bat... Să mă bat cu ruda mea ticăloșită.

Îmi mut gîndul la răzvrătiții care mă pîndesc de jos. Lupi flămînzi, cu cîlți înveninați. Mi s-a amărît cerul gurii și-mi arde de durere. După ce șapte ani m-am războit pentru binele fraților mei, acum mă întîlnesc cu dușmănia și ura lor. Lumea și viața mi se par bîrlogul fiarei, labirintul din care nu poți ieși, decît dacă răpui monstrul și ai cu tine firul Ariadnei.

Ci, noi ne aflăm aici, în capcana balaurului cu șapte capete : mînie, pizmă, lăcomie, sete de putere, răutate, trădare și ură ; iar Voica nu mai este, de mult, să-mi dea sfat și nici Ruxanda nu vine în ajutor. Ei, dacă ar fi știut ea, care a întruchipat îngerul bun al împăcării dintre dănești și drăculești...

Măria-sa suspina, cu obidă și nemăsurată părere de rău, iar eu mă întrebam de nu cumva-i înțeleasă cu răzvrătiții : e doar sora Stanei, despre care s-a zvonit că...

Parcă mi-ar fi ghicit gîndul vinovat, măria-sa m-a privit îndelung și cumva dojenitor.

— Toți dușmanii, toți care mi-au fost prieteni și-acum mă urmăresc cu ură, îmi află multe greșeli și-mi pregătesc un sfîrșit hain. Am socotit, totdeauna, împlinirea domniei ca o îngemănare a măreției cu smerenja, a blîndeții cu asprimea. Că am greșit ?

Da, am greșit ; dar cine, dumnezeule, poate domni nevinovat ? Arătați-mi-l și mă închin lui.

Ceasul al patrulea

Lumina candeliei se tot micșora, cînd ornicul din turn, su-nînd în noapte nouă izbiri în clopot, ne aminti că a trecut și ceasul al treilea și că ne-au mai rămas doar nouă. Le-am numărat, toți patru, în gînd : eu mișcînd buzele, starețul prefîrînd mătaniile, coconul clipind din ochi.

Numai pe chipul voievodului, nici o mișcare. Sta drept în jîlt, cu privirea ațintită spre sîmburelul de lumină abia licăritoare din candelă ; mi se părea că citește acolo cele înșirate spre povestire.

Cînd s-a stins zvonul celui de al nouălea dangăt, starețul a trecut mătaniile pe braț și, cu un cleștișor, a îndepărtat scrumul de sub flăcăriua candeliei, a ridicat puntea, a împrăpat festila din iască, a mai turnat, dintr-un șipușor, cîteva picături de untdelemn, sporind lumina în chilie. Măria-sa aștepta ceva ; aștepta neliniștit. Cînd de jos se auzi amenințarea :

— Ți-au mai rămas nouă ore de viață, ticălosule !..

Măria-sa suspină :

— Credeam că ne scutesc, călăii... N-ăr fi mai bine să dormi, Vlade ? Somnul te face să uiți.

— Nu pot, tată ; îmi clănțanesc dinții, mărunț și repede.

— Îmbărbătează-te, fiul meu. Nevinovăția ta este cea mai tare pavăză. Aici și acum nici spada, nici vitejia nu ajută.

— Tată, mi-ai cetit din cartea măriei sale Neagoe Basarab ; unele lucruri le-am înțeles, altele nu. Tu spui că toate acele învățături au fost bune, înalte, filosoficești. Ci eu mă întreb : dacă a avut un părinte atît de bun și de înțelept, dacă a dobîndit învățătură atît de înaltă, de ce a pierit fără urmă ?

— Nici eu nu știu a le tălmăci pe toate, lămurit și deplin. Pot doar să-ți spun că moartea năprasnică a nevîrstnicului voievod vădește cît de rea, de vrăjmașă este încă ome-

nirea, pe care noi ne străduim și ne jertfim mereu mai bună s-o facem.

Dar asta poate o vei înțelege mai bine, ascultându-mi povestirea pînă la capăt. Căci povestirea-i mărturisire, mărturisirea-i coborîre și cercetare în tine însuși, e cel mai bun fel de a te cunoaște înlăuntrul tău și de a te face cunoscut și celorlalți. Pot zice că sînt și voi fi ceea ce povestesc. Iar mărturisirea din aceste ceasuri de grea cumpană poate fi învățătura pe care eu, părintele tău, ți-o dau, în ceasul cel de pe urmă.

Spun că, de la Istanbul, m-am întors mult îngrijorat, pentru soarta țării noastre.

Am văzut cît de mult se deosebesc oamenii și țările din Apus, de cei din Împărăția otomană. Acolo înfloresc și meșteșugurile, știința și arta, odată cu cel mai nesăbuit și mai înverșunat război pentru putere, bogăție și faimă și odată cu foarte îndrăznețe călătorii pe mări întru descoperirea pămînturilor noi, necunoscute. Dar în sînul credinței apusenilor s-au iscat multe erezii, așa de potrivnice și de învrăjbite una cu alta, încît puterea țărilor se fărâmițează și le face tot mai neputincioase în războirea cu Împărăția otomană.

În vremea asta, sultanul își sporește mereu armia de ieniceri, spahii și acîngii, cucerind norod după norod și țară după țară. Au otomanii un singur gînd: răspîndirea credinței profetului, cu iataganul. Și știut este că pătimășia întru credință, săvîrșește mai mult rău oamenilor decît necredința. Fanatismul, de orice fel, este o boală a minții, o boală întunecată, nedreaptă și crudă, sălbatecă și ucigașă. Iar cei proaspăt intrați în... raiul profetului Mahomed, ca de pildă vărul meu Mihail, care a primit rang de dregător și se numește Mehmet-beg, pașa Nicopolului, sînt încă mai habotnici, mai zeloși, mai pătimași, mai nebuni decît nebunii. Lasă în urma lor doar jale și sînge.

În împărăția otomană abia acum încep a se ridica zidiri mai de seamă; mai ales moschei și palate. Pînă acum au făcut să curgă sînge și din pieptul norilor și s-au așezat în ce au găsit, de-a gata. Adică au părăsit corturile și au pătruns în palatele împăraților bizantini și în bisericile creștine.

Ci eu sînt încredințat că vina noastră, a creștinilor, este tot așa de mare ca și sălbăcia agarienilor. Ne sfădim între noi, orbiți de invidie. Ne lăsăm roși de dihonie, în loc să ne unim și să facem oști tari întru stăvilirea primejdiei păgîne. Mulți tineri s-au înfundat în mănăstiri, în munți și în pustietăți, dedîndu-se trîndăviei, așteptînd ca Dumnezeu singur

să ne izbăvească de cel rău. Creștinii se roagă, iar agarienii îi robesc ; că dumnezeul lor e cu iataganul în mînă, iar al nostru cu crucea. Iar cînd am văzut că Prea Înaltul nu ne izbăvește de primejdie, am cîrmit-o, zicînd că năpasta otomană e trimisă de însuși Dumnezeu, ca pedeapsă pentru nevrednicia și păcatele noastre cele multe.

Acum o jumătate de veac, cînd Mahomed sultan ataca Țarigradul, împăratul creștin avea doar cîteva mii de ostași ; în schimb, sute de mii de tineri căutau izbăvirea păcatelor în mănăstirile din Muntele Athos, ori în grotele Anatoliei și-și petreceau zilele privind cum le aburește sufletul prin... buric.

Dar nu numai retragere în pustie este primejdie pentru libertatea și propășirea oamenilor și a țărilor, ci și îmbuibarea, adică hrana prea îmbelșugată ; patima de a înfuleca fără măsură duce la trîndăvire, iar trîndăvirea la prăbușire. Eu m-am purtat totdeauna cumpătat, din dragoste pentru mine însumi ; vrui să fiu totdeauna voinic și sprinten, mlădios ca șarpele și vînjos ca tigrul. Nu m-am cruțat de osteneli oricît de mari, și nici de primejdii, oricît de slute și de amenințătoare, nu m-am temut. De multe ori s-ar fi putut să pier, în numeroasele lupte unde, adesea cu aprigă mînie, am intrat. Pîna acum scăpai din toate primejdiile, folosind îndrăzneala și iscusința, luptînd cu sabia și izbind cu buzduganul, nu ca să ucid, ci ca să înlătur tirania înrobitoare de neamuri. Și o spun, cu mîna pe inimă, că n-am lovit cu fierul decît pe acela care a venit, cu fierul, împotriva mea și a țării.

Ci, în umbletul meu prin Istanbul, am aflat de la Mihail-Mehmet și de la unii slujitori otomani de samă, cuvinte de laudă despre părintele meu, Radu vodă, pentru că, rîvnind pacea mai presus de orice, s-a arătat ascultător sultanului și-a adus însuși, fără zăbavă, tributul la pragul împărăției.

E-adevărat că bunicul meu s-a numit Vlad Călugărul, om evlavios în tinerețe ; dar, cînd i-a venit bine, și-a amintit că era feciorul lui Vlad Dracul, a lepădat rantia, mățaniile, cădelnița și stiharul, a urcat în scaunul domniei, împodobindu-se cu hlamidă, spadă și coroană voievodală.

Din Mihnea coconul său și fratele părintelui meu s-a născut vărul meu Mihail, cu care copilărit-am împreună și prieteni buni am fost, precum am povestit. De multe ori, însă, se purta ciudat. Se credea ursorit a ajunge „ceva foarte mare“, cum zicea : mai mult decît voievod : pașă, rege și chiar sultan“. Între noi chiar îi spuneam, uneori, șuguint : „Sultanule“... Alteori dădea semne de neîndreptățită cruzime ; iar dacă atunci îl dojeneam, rîdea : „Sûltan blînd, nici dracul n-a

văzut pe lumea asta !” L-am auzit de mai multe ori spunînd : „Mai bine se trăiește pe lîngă un stăpîn puternic, într-o împărăție mare : ai de toate și te poți desfășura după voie“...

Ne deprinsesem cu el, cu lăudăroșenia lui, deși, de multe ori, era supărătoare. Schimbăcios din fire : proslăvea ceea ce a scuipat și scuipa ceea ce a proslăvit. Folosea chiar o vorbă, pentru care de multe ori ne-am certat : „Credințele se învechesc și scot duhoare de stîrv ; de aceea trebuie schimbate, măcar de trei-patru ori în viață“.

Cînd, între noi, vorbeam de războiul pentru libertatea țării ne picnea cu o vorbă aspră, ca o sudalmă :

„Nătărăilor ! Nu vedeți că sultanul e mult prea puternic ca noi, mărunții și puținii, să cutezăm a-l înfrunta ? Zic că mai bine ne-ar prii supunerea volnică. Decît o turmă și-un păstor cu un împărat nevolnic, mai bine cu un sultan viteaz. Eu mă lepăd de legea veche, cum aş lepăda o cămașă murdară“...

Am băgat samă că, deși era drăculesc, mulți dintre dănești, și mai ales cei din neam craiovesc, îi dădeau dreptate. Vorbind odată cu bătrînul Barbu Craiovescu și osîndindu-l pe vărul meu turcit, m-a îndemnat să-l înțeleg și să-l iert : „Vrea să trăiască bine, să ajungă om mare, cu vază“.

I-am răspuns tăios : „Ca să înțelegi și să ierți un vînzător de neam și țară, se cere să gîndești ca el : să fii de aceeași teapă. Ori eu, flămînd de dorul libertății, zămislit și crescut în dragoste de neamul meu român, de vatra strămoșească, văd în trădători niște ucigași. Împotriva dușmanilor țării și ai neamului meu voi galopa, pînă la capătul zilelor, în fruntea ostașilor, cu buzduganul dreptății întins înainte, cu mantia fluturată în vînt și pe buze cu surîsul încrederii în biruință. Voi galopa înainte pînă voi birui ori mă voi prăbuși“...

Bătrînul ban Craiovescu m-a privit cu multă luare-aminte și parcă i s-au umezit ochii. A zis : Și tu ai dreptate... Ai mare dreptate. Dar pentru izbîndă se cere să fim una. Că numai cei uniți biruie... Ori eu sînt dănesc, tu drăculesc.

Eu asta vrui : să unesc neamurile și să birui. Și iată-mă închis în Cetațuia, iar inima îmi arde de ciudă, dezamăgire și durere.

Să te-ntrebi, o fiul meu, cum însumi m-am întrebat și mă voi întreba pînă în clipa de pe urmă : cum să fie înțelegere, iertare și iubire între mine și vărul Mihail, fostul meu prieten de joacă și de pozne, care vrea să vină stăpîn pe țară ca om al sultanului, să ne înjuguie și să ne nimicească ? Pădurea se doboară cu ajutorul unui ram ajuns coadă de to-

por. Arborii nu pot pedepsi ramul ucigaș. Ci oamenii, neamurile pot și trebuie, datoare sînt, dacă vor să ființeze, să dea călăului pe fratele ticălos, ajuns scula dușmanului.

Acuma, după ce m-am luptat în douăzeci de bătălii cu Mehmet-beg, știu că-i mai înzestrat decît mine la trup, dacă nu și la minte. Dacă ar fi rămas român, cum era prieten și pe gustul Craioveștilor, i-ar fi întrecut și pe Vlad Țepeș și pe străbunicul Vlad vodă Dracul, și ar fi semănat bine la fapte de arme cu Mircea vodă Bătrînul. Bărbat mîndru cum rar se numără, vînjos și mlădios ca lama săbiei de oțel. Pe ismailiteni i-a vrăjit cu priceperea de a vorbi, cu agerimea minții, cu știința de a se bate și de a călări, cu îndrăzneala de a se arunca în bătălie, cu știința de a ocîrmui oastea în războaie și cu puterea de a ieși nebiruit. Dacă nu se încurca aici, la Nicopol, cu nesăbuita-i poftă de a fi domnitor turc în țara română, dacă nu s-ar fi sfădit cu Roxelana, sultana validă, și dacă nu se întâlnea cu mine în război, ar fi ajuns mare vizir și seraskier.

Unii cred că numai eu i-aș fi fărămițat ambițiile și aș fi ucis faima lui Mehmet beg.

Adevărat, dar nu întru totul. Eu nu acest lucru îl vreau, ci rîvnii doar să apăr țara de primejdia cea mare a pašalicului, adică turcirea țării, precum Mihail s-a turcit și cu noi toți la fel vru să facă.

Și mult mă miram, fiule, că boierilor români nu le venea a crede că urmașul lui Selim Sîngerosul, Soliman sultan, se vestea precum un mare ocîrmuitor de noroade, un neîntrecut legiuitor, un oștean fără frică și un viteaz cum rar pomeni-va cronica. Mehmet mi-a spus că, încă înainte de a apuca tronul împărăției, voia să știe tot despre Dunăre, despre Carpați, despre grînele și turmele, despre prisăcile și livezile de nuci din Moldova, Transilvania și Țara Românească. Și asta nu numai pentru că-i plac nespus baclavalele, ci, mai ales, pentru gîndul lui de a înrobi fără cîrtire pe români ca să-și poată urma, nestîngenit, năvala spre mijlocul Evropei. Dorea să afle cît de frumoase sînt româncele și cît de iubitoare; dar nu numai pentru că voia să-și înmulțească haremul cu cadîne din neamul nostru, ci, mai ales ca să cunoască vigoarea poporului român și să-i dibuiască dragostea lui de țară și de trai slobod...

În clipa asta se auziră strigăte și zgomote mari, jos în tabăra împrejmuitoarelor.

Tresărirăm toți.

Eu credeam că ne-a sosit cineva în ajutor : de pildă doamna Ruxanda.

Inimile ne ticăiau de mult dorita nădejde că, totuși, o să scăpăm, o să ieșim din acea capcană, în care singuri am intrat.

Ne năpustirăm afară, cu armele, la bătaie.

Era nevoie, căci — nici azi nu știu cum — șapte slujitori ai răzvrătiților se aflau sus, pe ziduri, în preajma clopotniței. Păreau niște draci negri cu ochi și iatagane sclipind în noapte.

Pe trei i-am prăbușit de pe zid în prăpastie.

Adică măria-sa i-a aleluit, cu câte o pocnitură de buzdu-gan în cap. Trei s-au tras înapoi pe funiile cu care urcaseră.

Pe unul, lovit de mine cu sabia, l-am înhățat și l-am așezat în zăpadă, în curtea Cetățuiei. Era rănit la piept. Înainte de a-și da duhul, a mărturisit că Neagoe și Drăgan le-au făgăduit câte o pungă de galbeni și câte o moșie, dacă ne scot din Cetățuia, vii sau morți.

Măria-sa a întrebat dacă mișeii trădători știu că doamna Ruxanda vine din Sibiu, cu săniile și cu strajă destul de mare, ca să răpună răzvrătirea. Că acea strajă se află sub porunca lui Manea, marele vornic, acela dintre dregători care l-a înlocuit, astă-vară, pe Neagoe din Periș, în care măria-sa nu mai avea deplină încredere.

Ne-a încredințat că au trimis destui slujitori, bine armați, s-o întâmpine și s-o prindă, pe doamna Ruxanda, înainte de-a ajunge la Cozia.

Așa, firava rază a nădejdlor noastre s-a stins: nici o scăpare !

Oșteanul a murit, iar măria-sa a poruncit să fie îngropat, ca un creștin. Ci starețul a zis :

— Rogu-te, măria-ta, a-l lăsa în sama călugărilor mei...

Pe urmă aflai că i-a aruncat hoitul în prăpastie, să-l vadă nelegiuirii răzvrătiți și să se înpăimînte. Dar nu numai că nu s-au înpăimîntat, ci încă mai abraș se înverșunară împotriva noastră.

Așa că măria-sa avusese dreptate : a încerca, în acele momente să-i înpăimîntăm, era o zădărnice.

Cînd ne-am întors în chilie, îl aflară pe Vlad coconul, vînat de frig și de frică.

Un călugăr clădi un braț de lemne peste jarul din vatră.

Starețul îl povățui pe cocon să se culce pe laiță :

— Somnul alungă spaimele.

— Nu-mi este a-dormire. Vreau să-mi aud părintele povestind. El este cel mai neînfricat și mai cinstit om din cîți are țara.

— Adevărul din gura nevinovaților prunci îl auzim... s-a umilit starețul.

Iar măriasa a împlinit vrerea coconului, urmînd a zice :

— Deci, nemernicii cercară să ne fure și cele șapte ore cîte ne-or mai fi rămas, din cele douăsprezece făgăduite. Deci va să scurtez mărturisirea : n-am răgaz a o desfășura toată, pe larg.

Îmi amintesc, că, într-o zi, la Istanbul, m-am întîlnit cu moldoveanul Petru, care-și spunea, pe-atunci, Rareș sau Majă, iar de doi ani încoace este domn la Suceava, în locul cumnatului nostru Ștefăniță, mort în chip năprasnic, cum năprasnică i-a fost și purtarea în viață.

Fiind amîndoi „os domnesc“ zămislîți în afara legii, el din Ștefan voievod și Maria Răreșoia, eu din Radu voievod și Maria Rucăreanca, ne-am simțit cumva frați prin soartă și țeluri. Multe am plănuit întru apărarea țărișoarelor noastre, de asupririle otomane și de necurmatele năvăliri tătare. Ziceam :

„Ne trebuie oaste și iar oaste“...

Gîndurile lui se asemănau bine cu ale mele și cu ale prietenilor din Transilvania, cu ale tuturor grăitorilor în românește : să alcătuim o singură oaste și, sporindu-ne puterea cu alianța vecinilor maghiari și poloni, să întocmim un iscusit plan de atac și apărare, întru a stăvili la Nistru, la mare, la Dunăre și la Tisa orice năvălitor.

Intorcîndu-mă, deci, în țară, am stat cîteva zile ascuns la Afumați. Totuși, vodă Neagoe Basarab a aflat.

Și pe cînd eu mă chibzuiam în taină, cu Neagoe de la Periș, cum să pun rînduială să nu mi se prăpădească avuția, un olăcar mă pofti la Curtea domnească de la Curtea de Argeș.

M-am dus, deși Neagoe m-a prevenit : „Ești un drăculesc ; să nu te atragă în vreo cursă“...

M-a primit bine, măriasa Neagoe Basarab. Și deși era slăbit de o boală ciudată și nu se ridica din jilt, am sfătuit îndelungă vreme. Auzise multe despre mine. Se bucură că învățasem oarecare lucruri vrednice de știut din lumea Apusului și că n-am disprețuit nici învățătura ce-aș putea-o primi din împărăția otomană. Socotind că nu mă hrănesc, nicidecum gînduri de domnie, încredințîndu-se că doresc împăcarea între drăculești și dănești, îmi îngădui să-mi aduc familia în țară.

Aceasta era și dorința soției mele, așa că am „descălecat” pe la Bran și ne-am așezat la Afumați, în casa mea dreasă cu ajutorul lui Neagoe din Periș.

N-am îndeplinit nici o dregătorie în vremea acelui domn învățat, evlavios, dornic de pace, mare ctitor în țară și peste hotare. Darnic din evlavie, Neagoe vodă Basarab a adus moaștele patriarhului Nifon, le-a pus în raclă de argint-aurit, împodobită cu mărgăritare și pietre scumpe, și le-a așezat în mănăstire, cu strălucite serbări. Văzându-i dărnicia, călugării greci s-au strâns în juru-i ca lipitorile, cerșindu-i danii peste danii, pentru lăcașurile de închinăciune din Athos, Sinai, Smirna, Grecia, Țarigrad, Ierusalim, Tracia, Iliria, Dalmația, unde se roagă sau trîndăvesc, hrănindu-se din comîndul altora, mii și mii de călugări. Închinările de mănăstiri, adică danii de moșii, prăvălii, păduri, iazuri, turme sau odoare, pentru ca profitorii să se roage pentru păcatele dăruitorului, samănă întrucîtva cu indulgențele, cu hrisoavele vîndute de papistași, întru iertarea oricăror greșeli. Călugării ghiftuiți cu pîinea ogoarelor muncite de noi, se cred mijlocitorii între noi și Dumnezeu și ne făgăduiesc împărăția cerurilor. O păcăleală care pricinuieste mare risipă și nesăbuită înstrăinare a averilor țării.

De asemeni, cu multă cheltuială a cumpărat Neagoe Basarab, din Constantinopol, icoane făcătoare de minuni, evanghelii îmbrăcate în aur și pietre scumpe, cruci, talere, cățui și candelă de argint. Iar doamna Despina a strîns și ea, pentru sine, multe giuvaericele : paftale, salbe, brățări, diademe, inele, cercei, despre care se spune că, măcar o parte, le-a vîndut ca să termine mănăstirea de la Curtea de Argeș.

Vodă Neagoe Basarab cunoștea că am cîteva cete de oșteni, ca orice boier mai cuprins și că mă pricepeam bine la războirea cu sabia și buzduganul. Nu arăta, dar simțeam că-i plăceam și-i insuflam încredere.

Așa s-a făcut că în vara anului 1521 să mă trimită sol și iscoadă la Țarigrad, zicîndu-mi :

„Bolnav sînt, Radule, și, de-o vreme, rele presimțiri dureros mă chinuie. Pare-mi-se că nu voi vedea sfîrșită ctitoria mea de la Curtea de Argeș : nu-i încă zugrăvită. L-am tocmnit pe Dobromir de la Țirgoviște, dar alți zugravi, călugări la Athos, vor s-o zugrăvească ei... Ci eu nu mai am bani cît îmi cer. Zic că mă afurisesc dacă încredințez altuia această sfîntă lucrare. Iar eu mă tem foarte de blesteme, cum mă tem și de gîndurile noului sultan Soliman.

Mergi deci la Țarigrad și află ce zavistii se macină pe-acolo și știricește-mă, în grabă”.

Am zis :

„Măria-ta, pentru asemenea treabă se cuvine a trimite om mai în vîrstă, mai cunoscător al tainelor unei împărății, mai hîrșit într-ale lumii“...

„Trimit pe cine-l cred mai înțelept și mai dibaci, mai vrednic și mai de credință, iar tu ai fost zălog la Țarigrad, ai umblat mult prin lume, ai fost părtaș la războaie în Italia, ai cunoscut mulți oameni. Și-apoi acolo dacă te pui bine cu vărul tău cel turcit, poți afla multe de la el“.

Plecai deci, în iulie, în ziua de Sîntilie, pe-o vreme fierbinte, cum rar se-ntîmplă prin părțile noastre. Șoiman mi se albise de spumă. Abia după ce am trecut Munții Balcani am dat de ceva răcoare, iar la Edirne mă lovi o vîntoasă și-o furtună cu grindină cît oul de gîscă, gata să mă ucidă și pe mine și armăsarul.

A fost acel 1521, an greu, cu mari și multe necazuri și întîmplări nenorocite.

Știam că, în conciliul de la Latran, ocîrmuitorii creștinătății apusene hotărîseră războiul împotriva sultanului : „*Lupus ille rapax Turcus*“*. Papa a poruncit „*la trêve de Dieu*“** — răgazul lui Dumnezeu.

Dar, în loc de răgaz sfînt, hop, izbucni războiul dintre regele Francisc al Franciei și tînărul împărat al Germaniei și rege al Spaniei, Carol Quintul.

Aflînd asta, sultanul Soliman a pornit, în grabă, războiul împotriva cavalerilor din ostrovul Rodos, unde l-a trimis pe marele vizir Ibrahim pașa ; iar el sultanul, cu oaste mare se apropie de Belgrad.

Mă temeam să dau ochii cu Mehmet-beg. Dar cînd auzi de la Petru Rareș că sînt în Istanbul, mă pofti la el, arătîndu-mi prietenie, ca și cum ar fi uitat priciina pentru care mă dușmănea. Împreună cu Rareș am vizitat palatele și chioșcurile de la Topkapi Sarai și a doua oară parcă le înțelegeai mai bine frumusețea.

Văzusem la Florența, la Roma, la Veneția multe tablouri și icoane înfățișînd regi, papi, duci, zei păgîni, sfinți ori fe-

* Turcul, acest lup hrăpăreț.

** Armistițiul lui Dumnezeu.

cioare, toate de-o năucitoare frumusețe. La musulmani nimic din toate acestea. Credința lor nu le îngăduie a zugrăvi chipuri omenești : „să nu-ți faci ție chip cioplit“, cum poruncește decalogul, pe care l-au luat și ei de la jidovi. De aceea își împodobesc palatele și moscheile doar cu plăci de faianță, cum am zis.

Ci Mehmet-beg mi-a arătat o carte cu filele zugrăvite cu ales și gingaș meșteșug, înfățișînd o vînătoare împărătească, unde zeci de pașale și de slujitori, îmbrăcați în straie verzi, galbene, albastre, roșii, cu turbane mari de mătăasă albă cu vîrfuri roșii, călări pe cai roibi, albi, murgi, struniți cu frîie aurite, armați cu sulite, arcuri, buzdugane, hăituiesc fiarele pădurii și le gonesc spre poiana unde padișahul, în strai auriu, călare pe un strașnic armăsar negru, le înțeapă cu sulita sau săgeata. Mehmet-beg mă lămurea :

„Lui Selim sultan îi place să vîneze și tigri și lei, dar bucurie deplină simte atunci cînd sulita lui străbate trupul unei căprioare ori cu buzduganul trăsnește fruntea unui cerb“.

Ca să-mi facă voile, turcitul meu văr, mult prea binevoitor, mă duse într-un chioșc de unde am putut s-o văd pe sultana Roxelana, soția cea mai de credință a noului și tînărului sultan Soliman. N-am știut ce să-i proslăvesc mai mult : îmbrăcămintea osebit de scumpă, giuvaericelele neprețuite, părul ca borangicul, fruntea luminoasă ori ovalul obrazilor, nasul drept, bărbia, gura, încondeiate parcă de-un meșter nepomenit cu o peniță smulsă dintr-o aripă de înger. Căci totul la ea-i de minune. Dar mai cu samă ochii : mari, rotunzi, negri scînteietori, țintind cu neuitată putere și ametoare vrajă..

O, fiul meu, sultana validè este cea mai frumoasă femeie din lume ; este minunea minunilor. Dar n-aș fi dat-o pe Voica nici pe o sută ca dînsa. Că mai presus de strălucirea de pe din afară a făpturii omenești este lumina ce izvorăște din inimă. N-au preț decît razele ce se urcă dimineata, în zare : ele vestesc bucuria și căldura și lumina soarelui. Cînd ajunge în amiază, razele lui ard și orbesc.

Povestesc toate acestea, ca să afli și tu cîte ceva din cele ce umplu lumea, dar și ca să mă liniștesc, să-mi limpezesc mintea, ca să pot povesti despre moartea pretimpurie a lui Neagoe Basarab. Bolea el cumva, mai de mult, dar era încă tînăr și nutrea gînduri mari pentru țară...

Ceasul al cincilea.

Aici, glasul de aramă al orologiului ne aminti iar că ne aflăm în primejdie de silnică și nedreaptă moarte. Numărarea loviturilor în doaga clopotului devenise un soi de deprindere : una, două, trei, patru... parc-am pași, fără-întoarcere, spre hăul neființei. Spaima apropiatei morți ne amorțea mâinile, picioarele, limba. Chiar gândurile ne înghețau.

— Mai ai de trăit șapte ore ! răzbātu urletul, cînd cio-canul orologiului sfîrși trista-i numărătoare.

Măria-sa clătină fruntea, surîse și urmă :

— Ucigașii de jos mi-au sfîșiat firul povestirii și mi-au spulberat gândurile. Să urmez de acolo de unde-mi aduc aminte.

Mă aflam deci în Istanbul, în acele zile din septembrie 1520, cînd a răposat, după opt ani de sîngeroasă ocîrmuire, Selim sultan, cuceritorul Siriei, al Libanului și al cetăților sfinte Mecca și Medina. Dar porecla de Sîngerosul și-a cîștigat-o măcelărindu-i pe egiptieni.

Șehzadē Soliman moștenea tronul. Avea douăzeci și cinci de ani. Înalt, voinic, cu fața prelungă, împodobită cu ochi mari, albaștri, nas vulturesc, gură mare, mustață bălăe și bărbie puternică. La țeremonia înmormîntării sta în șa țăntoș, mîndru și trufaș, întunecat la față, să-i ia spaima cei peste o sută de mii de otomani și alte nații aduse a fi față la punerea în pămînt a sîngerosului său părinte. Nici turbanul mare, alb, cu vîrfurile galben auriu, nici cele trei pene de bîtlan, albe, cu vîrfurile negre, nu-i îmblînzeau cu o iotă măcar înfățișarea. Arăta mare durere pentru moartea părintelui său ; dar și mîndru foarte că se proclama padișah și că era sortit a păzi, cu strășnicie, liniștea și rînduiala în împărăție, să nu se ivească vreun alt poftitor de putere, cu care să-și măsoare priceperea și îndrăzneala.

Încă de pe acum este asemănat cu Alexandru Macedoneanul cel Mare. Și pentru că se crede urmașul califilor arabi a plănuit să cucerească toată miazănoaptea Africii, să treacă în Spania, să facă la loc califatul de la Cordoba și, înaintînd dinspre răsărit cu o mare oștire, iar cu alta dinspre apus, să strîngă țările ca-ntr-un clește și să le supună.

Dragul meu fecior, îți spun toate acestea ca să cunoști istoria împărăției otomane, să descifrezi gândurile sultanilor, spre a ști cum să ne apărăm de primejdioasa, copleșitoare lor vecinătate. Dar să știi că, oricît de puternic, aici nu sînt stăpîni ohavnici ca în ținuturile bulgărești ori sîrbești. Țara noastră își alege domnii, iar sultanul doar îl recunoaște, îi

îngăduie dacă plătesc tributul. De la tocmelile lui Mircea vodă, sultanul n-are voie a ține oști otomane în țările române și nici moschei n-are învoirea de a zidi.

Dar iată că asemenea stare nu-l mulțumește pe sultan. Ne răpește Dobrogea, cetățile și orașele de la Dunăre. Ne tot îngustează țara, răpindu-ne fișie cu fișie. Ne pîndește de pe malul de la miazăzi, din Hîrșova, Silistra, Rusciuc, Nicopole, Vidin, precum tigrul cel hrăpăreț. Nu ne mai îngăduie a zidi cetăți și foarte se supără și ne ocărăsc că în jurul mănăstirilor înălțăm ziduri ceva mai tari. Nici case din piatră, mai înalte de două caturi nu ne îngăduie a zidi. Nu se amestecă în credința noastră, deocamdată ; dar la Constantinopol de mai multe ori sultanul a descăunat patriarhii, care au arătat dîrzenie și neatîrnare față de poruncile lui. Iar pe noi, prin oamenii săi, adesea aleși dintre ai noștri, ne învrăjlesc cu ură și dușmănie, vîră zîzanie ca să ne dezbine și să ne slăbească tot mai mult puterile.

Mult mă miram că Mehmet-beg îmi arăta o caldă și neprecupețită prietenie, după ce, cu doi ani în urmă, cu moartea mă amenințase. Se îngrijea ca, la gazdă, să nu duc nici o lipsă ; îmi trimetea pastramă de berbec și de gîscă, pîine dospită, ca la noi, pește afumat, portocale și chitre, baclavale, încredințîndu-mă că erau făcute cu nuci, miere și făină românească. M-a vizitat de mai multe ori, pe neașteptate ; s-a așezat în jilț și a privit cum îmi încălțam ciubotele, cum îmi radeam barba ori îmi pieptănam părul. M-a dăruit cu o cușmă de vererită, cu un pumnal și, de mai multe ori a laudat cît de bună, de plăcută este îmbrăcămintea otomană.

Și tot timpul cînd am fost împreună, noi doi sau însoțiți de Petru al Răreșoaii, a laudat, cu vorbe înflăcărare, împărăția otomană și pe Soliman sultan :

„Curînd vei vedea cum măritul padișah va cuprinde tot pămîntul pînă în India. Marea Mediterană, Marea Roșie și chiar Oceanul Indian vor fi ale lui. Corăbiile venețiene vor fi spulberate și numai ale noastre, otomane, vor pluti pe valuri, încărcate cu mirodenii, mătase, aur, bușind cu bogății haznaua împărăției“...

Cu un fel de mînie, mi-a spus că ajutorul cel mai de samă al sultanului este Ibrahim pașa, rob cumpărat din Italia, din orașul Pompei, tînăr cu strălucite însușiri întru ocîrmuirea împărăției, priceput în lingușeli ca nimeni altul, dar și viteaz și destoinic ocîrmuitor de oaste.

Arătîndu-mi iară mult prieteșug, Mehmet-beg m-a poftit la dînsul acasă, în mahalaua Galata, în apropiere de Turnul

genovez. M-a primit îmbrăcat în galben și roșu, ca un pașă, cu turban mare, alb, cu moț roșu-foc. Aproape să nu-l cunosc, atît de schimbat părea. Și, spun drept, m-am temut c-o să-mi împlînte hangerul în piept. Dar, nu : mi-a vorbit prietenește, mi-a arătat bogăția în care trăiește și, mai ales, „micul harem“, alcătuit din douăsprezece cadine, tinere și frumoșele. Ci, înfățișîndu-mi-le, zise, cu mîndrie : „Acum nu te mai pizmuiesc că mi-ai luat-o pe Voica“.

„Dar Voica nu te iubea, Mihaile“...

„Vezi, de aceea-i mai bună legea turcească : muierile-s roabe, îți iei pe care o vrei și cîte vrei“...

Acolo, în casa lui, m-a poftit poate și ca să mă înduplece a mă supune și a proslăvi fără tăgadă pe Soliman sultan, pe care și-l socotea prieten și ocrotitor :

„El mi-a dăruit, prietenește, tot ce vezi aici. M-a pus pașă de Nicopole. Plec să-mi primesc slujba, peste cinci zile“.

Tot timpul a vorbit cam așa :

„Prietenul meu, marele padișah Soliman, a învățat cu plăcere și cu patimă istoria Imperiului Macedonean, a celui roman și a celui bizantin ; dar mai ales a celui otoman, pentru că voiește a cuceri lumea, așezînd pe tot pămîntul o *pax otomana*“...

Mă gîndeam atunci și mă gîndesc și acum că Împărăția otomană are puterea de a ispiti pe mulți din cei care vor bogăție, măriri și faimă. Cei mai mulți sfîrșesc în neagră robie și mizerie, mîncăți de păduchi și de bube. Dar, iată, cîte unul ajunge mare dregător și dobîndește faimă și bogăție. Spre aceștia se ațintesc ochii tuturor fugarilor și trădătorilor. După ce ajung mari pornesc cu mînie și ură împotriva țării, a credinței, a neamului din care se trag. Sînt și din aceia, ca de pildă, italianul Andrea Gritti, bogat neguțator de giuvaericele și pietre scumpe, care se închină și la biserica papistașă din Galata și în moscheia de la Sfînta Sofia ; are nevastă italiancă, dar ține și un mic harem, cu roabe frumoase. Zice : „*Vive con Turchi al modo turchesco et con Christiani alla christiana*“*...

Ci, tăifăsuind noi în haremul lui Mehmet-beg și bînd el, pe sub ascuns, oarecare bardace de vin, a dat în doaga nerușinatei trufii, agrăind :

„La urma urmelor, sultanul nu-i nici mai deștept, nici mai îndrăzneț, mai viteaz ori mai crud, mai viclean ori mai

* Trăiește cu turcii după obiceiul turcesc și cu creștinii creștinește.

falnic decît mine. Sultana Roxelana mă prețuiește foarte mult : o să mă ajute să urc în rangul de mare vizir. Și-apoi, dacă sînt mare vizir... Iar, pentru asta, tu, Radule, mi-ai fi de mare folos. Ți-aș da nume... Rașid, adică, așa cum îți place : cel drept. Ajungi general, cîștigi războaie și averi... Știi ? Îmi umblă prin cap un gînd amețitor. Împreună cu sultanul am învățat despre niște generali bizantini, precum Nichifor Focas ori Ioan Zimiskes, care au ajuns împărați prin vitejia, vicleania, cruzimea, iscusința cu care au știut să folosească biruințele în războaie și muierile în intrigile din palat. Roxelana ar putea fi pentru mine ceea ce a fost Teofana pentru Focas”.

Prefăcîndu-mă a-l crede, am vorbit despre înțeleptul din vechime care zicea :

„Eu îmi aleg trei neveste : una pentru seminția mea, una pentru plăcerea coapselor mele și a treia pentru sufletul meu. Ci tu o voiești și pe a patra : cea care să te facă stăpînul împărăției”.

„Intocmai ! Marele vizir, seraskierul, îl învîrte pe sultan cum i-i voia, dacă-i cîștigă războaie și-i cucerește țări. Îl poate sluji cu credință, adăugînd cîte o rază strălucitoare în coroana lui ; dar îl poate și înlocui, dacă are voință și ambiție. Înțelegi ?”

„Înțeleg”... am îngăimat eu, înfiorat de spaimă.

Învăluit în aburul vinului n-a luat sama la șovăirea și spaima mea, ci a zis :

„De cînd mi-ai luat-o pe Voica, sînt nemîngîiat în dragostea mea pentru muieri. Și n-o să-mi aflu liniștea decît atunci cînd voi avea-o, ici, în harem, pe Ruxanda, fiica lui Neagoe Basarab, despre a cărei frumusețe umblă vestea, deși abia dacă are paisprezece ani. Avînd-o soție, îi am la mîna pe boierii dănești și craiovești... Înțelegi ?”

Așa îmi vorbea, el lăudîndu-se și pe mine înfricoșîndu-mă. Căci gîndul meu era nu cum să ajung slujitor al marelui vizir ori al sultanului... Mehmet, ci cum să-mi mîntui țara de primejdia robiei otomane, care de un veac ne amenință în fiecă clipă. Desprindeam din mărturisirea lui cam bețivă și aiurită, nu făgăduința unei fericiri pentru mine și pentru neamul meu, ci un spor de primejdie. Trădătorii, vînzătorii de neam mai răi sînt decît hienele și decît plăgile Egiptului mai ucigașe.

Deși băusem și eu vin, iar dănțuirea dezvățată a cadînelor mă zăpăcea, totuși am priceput că l-am supărat foarte tare cînd m-a întrebat răsplat :

„Ei, acum că te-am primit ca pe un vechi prieten, ce zici? Intri în slujba mea? Ajungem stăpînii împărăției... Da ori ba?

Răspuns filosoficesc i-am dat:

„Cînd stai la masă cu un mare dregător cumpănește și gîndește-te bine la bucatele ce ți se pun dinainte, iar dacă te știi lacom, pune-ți un cuțit în gît“.

M-am ridicat și am plecat.

Prin întunericul ulițelor m-am temut de iatagan fulgerat din ascunzișuri.

N-am pățit nimica: am ajuns cu bine la gazdă.

A doua zi, pe la prînz, m-a întîlnit prin bazar: mă căuta.

„Ai auzit? Măritul padișah a cucerit Belgradul. Încă una din porțile Evropei la Dunăre sfărîmată! Deschisă-i calea spre Buda și Viena. Ține minte ziua de 29 august, după calendarul vostru, ghiaur. Te încredințez, Radule, că sînt în mare cinste aici! Sultanul crede în mine: am învățat Coranul împreună... Il vom sărbători, peste o lună, ca pe Cihan Padișahi, adică stăpînul lumii; iar văpaia faimei lui se hrănește cu sîngele stors din inima voastră, a necredincioșilor“.

A citit în ochii mei păreri de rău și dureri, a rîs cu hote și a grăit, umflîndu-și pieptul:

„Acum cred că intri în slujba mea, de voie, de nevoie“.

„De ce de... nevoie?“

„Pentru că măritul padișah, pînă într-un an, va preface Țara Românească, Moldova și Transilvania în pašalic!“...

N-am rostit cuvînt de împotrivire; ci el a urmat, rîzînd:

„Dar dacă te gîndești la războaie cu marea noastră putere, gîndește-te că acolo nu mai trăiește nici Mircea Bătrînul, nici Iancu de la Hunedoara, ori Ștefan al Moldovei și nici măcar străbunii noștri, Vlad Dracul ori Vlad Țepeș“...

„Ai dreptate“, am zis, plecînd capul, înspăimîntat.

„Atunci, ce mai aștepți? Dacă Voica nu vrea să fie cadînă, cumperi roabe grecoalice, sîrboalice, bulgăroalice, că pentru circaziene n-ai bani și nici casă“.

Temîndu-mă să răspund așa cum s-ar fi cuvenit, am surîs și am vorbit despre plecarea în țară și despre familia mea, care mi-i foarte dragă.

„Oricum, i-am spus, prinzîndu-i brațul și strîngîndu-l cu putere, Mihaile, dacă ți-ai ales această cale și-ai ajuns să te procopsești, nu urî, nu face nici un rău țării, vetrei în care te-ai născut și poporului din care te tragi. Avem, și așa, destui dușmani. Prea destui. Tu, măcar că ți-ai schimbat

numele și credința, te rugăm poartă-te cu noi ca un prieten, ca un proteguitor al norodului și al țării“...

„Făgăduiesc! Mai ales că astea se potrivesc bine cu gândurile mele cele tainice“.

Așa ne-am despărțit, părînd că-s gata a merge pe calea deschisă de el, fostul meu văr.

Peste trei zile primii știrea că Neagoe Basarab a răposat, îndată după Sîntămăria mică.

În scaunul domniei sfatul l-a așezat pe nevîrstnicul Teodosie, epitropisit de doamna Despina și de Preda banul Craiovescu.

Am pornit, în grabă, spre țară.

La Gabrovo, m-a ajuns din urmă și vărul meu, Mihail sau precum se numea acum Mehmet-beg: avea poruncă să se așeze la Nicopole și să privegheze mersul treburilor din Țara Românească.

În Țîrgoviște am găsit un soi de zăpăceală. Boierii drăculești începeau să se întoarcă din pribegie, iar dăneștii se temeau să nu se ivească domn din neamul nostru, drăculesc. Se spunea că domnia copilului Teodosie se bucura de protejirea sultanului, așa după cum era ocrotit de puternicii și ambițioșii boieri craiovești, „făcători de domni“.

Și cred că, la îndemnul lui Mehmet-beg, epitropii hotărîră să-l trimită pe Teodosie la Țarigrad, cu o strajă puternică, cu 32 de tunuri și cu multe pungi de aur, să cumpere bunăvoința sultanului și a dregătorilor musulmani. Nu-l însoțeau însă nici doamna Despina, nici Preda banul, nici măcar un vornic priceput în mînuirea strajei, în împrejurări primejdioase. Îl călăuzea doar Stoica logofătul.

După a mea părere, pe Teodosie l-au trimis, cu bunăștiință, pe un drum fără întoarcere. Din pizmă, din prostie au împlinit voia cuiva. A cui? Nu știu. Nici azi nu știu.

De jale și de spaimă este a vedea ce ambiții și patimi fioroase stîrnește, ca din senin, pofta de putere. Și cum astă nesăbuită poftă iscă o luptă pe viață și pe moarte, cu risipă de mult sînge frătesc. Cei mai necruțători potrivnici ai nevîrstnicului și ai epitropiei au fost pribegii drăculești care s-au și repezit spre Țîrgoviște, din adăposturile lor de peste munți ori Milcov. S-au unit cu buzoiarii, cu cei aflați în țară, cu Neagoe din Periș, cu Drăgan din Merișani și-au început huirile și pîrile împotriva lui Preda banul și a doamnei Despina.

În grabă, foștii pribegi au scos din mănăstire pe un călugăr Dragomir, ce-și spunea os de domn, îi dădura numele

Vlad, ca al strămoșilor drăculești, și-au pornit spre Tîrgoviște, să-l urce-n scaunul puterii. De teamă, neavînd oaste, epitropii săvîrșiră greșala de a cere ajutor lui Mehmet-beg, care, pîndind din cetatea Nicopole, își și întinsese iscoadele peste Dunăre. Mare bucurie avu Turcitul; și repede trimise cete, chipurile întru sprijinirea epitropiei: a Doamnei Despina și a lui Preda Craiovescu.

Dar drăculeștii, cu voievodul lor, au ajuns la Tîrgoviște înaintea cetelor trimise de Mehmet-beg. Silit să se bată, în preajma cetății de scaun, deși avea prea puțini oșteni, Preda Craiovescu pierdu bătălia și viața.

Asta convenea de minune lui Mehmet-beg. Trecu și el Dunărea, cu mulți acîngii, îi slobozi în pradă asupra țării, îl zdrobi într-o scurtă bătălie pe Vlad, îl prinse, îl trimise la Nicopole, închizîndu-l în beciurile cetății.

Cred că tot atunci și într-același chip a pierit și sărmanul Teodosie. S-a pierdut băiatul, cam slăbănog, dar pentru care părintele său ticluise carte cu înaltă învățătură, ca să-l pregătească, la vîrsta bărbăției, să fie mare voievod, priceput întru ocîrmuirea țării.

Unii dănești m-au învinuit pe mine de asemenea nelegiuire. Mărturisesc și jur întru acest amarnic ceas, poate cel de pe urmă, că n-am avut nici un amestec în acel omor. Întîi pentru că nu mi-i în fire a săvîrși nelegiuiri. Al doilea, pentru că eu am jurat credință lui Neagoe Basarab și sperjur nu sînt. Al treilea, pentru că în acele săptămîni nici nu gîndeam să fiu domn. Iar dacă am primit, nici cum n-aș fi urcat în scaun domnesc, călcînd pe leșul unui prunc nevinovat.

Aici, măria-sa a tăcut. Și-a cuprins tîmplele în palme și a stat cufundat în gînduri. Parcă asculta liniștea, pîlpîirea flăcărilor din vatră, respirația noastră sugumată de spaime și urmărea deșirarea unor amintiri, pe care nu mai voia să le îmbrace în cuvinte, ci le închidea în el pentru totdeauna.

Afară viscolul se mai potolise.

Măria-sa ieși în cerdacul chiliei. Îl urmași în noaptea neagră. Împreună cu călugării de strajă, cercară poarta.

Împrejmuitoarii se grădăriră prin zăpadă, să ne prindă în sulii. Nu-i vedeam: le auzeam izbirea armelor, scîrțîitul zăpezii sub tălpi, șoapte, apoi ocările, sudălmile, amenințările.

Unul din călugări aruncă peste zid, în trei locuri, cîte o lobdă de fag. Ne răspunseră cu batjocori și amenințări, cu cîteva săgeți trase în sus, ca să cadă în curtea cetății. Scăpărare și trosniră și trei archebuze, strivind liniștea și cloco-

tind între dealuri cu un bubuit sec, pierdut în văi și în lum-
cile Oltului.

Ne-am întors în chilie, fără cuvânt.

— Ce s-a întâmplat, tată ? întrebă coconul.

— Nimic, fiule... Hai să povestim mai departe.

Am avut tăria de cuget să-l caut pe Mehmet-beg și să-l
întreb cu ce gânduri a venit în țară. A răspuns fără ocoliș :

„Măritul sultan Soliman, marele meu stăpîn și prieten,
vrea să facă din țările române un pašalic mare și puternic.
Pașă, eu ! Am menirea de a turci tot norodul ticălos și ghiaur,
așa cum fac toate pașalele în pašalicul lor. Vrei să-mi fii
slujitor ?”

„Nu !” i-am răspuns.

„Te voi sili. Sînt pașă al Dunării ; voi fi și al Carpaților !”

„N-ai să poți !”

„Ai să mă împiedici tu ?”

„Și eu !”...

Din acel minut nu ne-am mai văzut decît în vifornița
bătăliilor.

De la Neagoe din Periș am aflat că boierii drăculești,
rămăși fără domn, mă caută de sîrg. Mă dusei la sfatul lor.
Acolo se afla și Drăgan, Udrea și încă alții cinci. Am po-
vățuit :

„Puneți-l domn pe Bădica. E legitim și mai în vîrstă, mai
copt la minte decît mine”.

Drăgan a socotit că sfatul nu-i rău ; dar Neagoe din
Periș și ceilalți au stăruit pentru mine : tînăr, umblat prin
lume, priceput în orînduirea oștirii, iubit de toți drăculeștii
tineri. Am surîs :

„Luînd locul unui frate legiuit, teamă mi-i că s-or în-
vrăjbi cugetele și mai mult”.

„Noi știm că măritul Radu voievod pe tine te iubea mai
mult decît pe cei legiuiți, feciori și fete”, au zis ei și iar
au stăruit.

Cerui îngăduință o săptămînă, să mă sfătuiesc cu soția,
să văd ce prieteni am și ce oaste pot strînge. Vorbeam așa,
pentru că, în cugetul meu eram bucuros să știu și să pot
sluji, cu cea mai mare credință, libertatea țării. Pentru asta
mă pregătisem ca luptător și cavaler, nu ca să fiu voievod.

Totuși, de ce să mint ? În cugetul meu eram mulțumit
că mi se făcea această înaltă cinste : să fiu domn !

Dar, în același timp, mă întrebam : Cum va primi Voica
această cinste ? Se va bucura ori mă va sfătui să stau de-o
parte, cuminte, în vremea asta cînd, în zece ani căzură, sub

satîr, patru capete de voievozi? Dacă mă gîndeam cum s-o înduplec a fi doamnă, însemna că puterea, faima, mărirea, începeau să mă ispitească, deşi încă mă temeam de ele.

Dar în acea neorînduială şi-n acel vălmăşag, acîngii lui Mehmet-beg jăcuiau ţara, robind sute de copii şi fete frumoase, mîinînd spre Dunăre cirezi de vite, turme de oi, herghelii de cai, sute de harabale de grîne.

Din casa mea de la Afumaţi nu mai rămăsese decît zidurile pîrlite de flăcări.

Năpasta năpădită asupra pămîntului nostru, mă îndureră într-atît încît ispita de a primi domnia mă părăsi. Ca să pun rînduială în toate îmi trebuia un sfat domnesc înţelept, iubitor de ţară, unit, fără intrigi şi lupte lăuntrice. Aveam nevoie de prieteni pricepuţi şi credincioşi mie şi ţării. Se cerea să-mi înfirip, repede, o oaste cît mai bună. Şi oaste fără bani nu se face, nu se ţine. Iar bani, de unde cînd moşiile mi-s prădate?

În estimp, Mehmet-beg sili pe o samă de boieri să-l poftească a fi domn, rugîndu-l a veni la Tîrgovişte şi a numi ţara cu nume de paşalic otoman.

În frămîntările şi şovăielile mele o căutai pe doamna Despina cu povaţa să se adăpostească în Transilvania, cu cele două domniţe, Stana şi Ruxanda. Ar fi trebuit să treacă pe la Bran, dar avînd de luat ceva lucruri de preţ din Curtea de Argeş, s-a îndreptat într-acolo, ca să iasă pe la Turnu Roşu. O însoţea o strajă foarte mică. Dacă trecea pe la Bran, o întovărăşeam.

La un ceas după plecarea doamnei, îmi amintii vorba lui Mehmet-beg de a o avea în harem pe domniţa Ruxanda. Am încălecat şi, împreună cu tine, cavalerie Antonie, am părăsit drumul Branului şi am galopat după trăsurile doamnei Despina. În apropiere de satul Domneşti, ţi-aduci aminte? Întîlnirăm un pîlc de acîngii. Am ridicat satul şi, înconjurîndu-i i-am răpus, le-am smuls armele şi prada şi i-am legat de copaci.

Pierdurăm cu trebuşoara asta vreo trei ceasuri. Urmînd drumul mare spre Curtea de Argeş, întîlnirăm şase spahii: goneau nebuneşte. Unul avea în şa o copilandă, după strai, cineva de neam mare. Ne luarăm după dîşii. Văzînd că-i urmărim, trei s-au oprit să ne înfrunte. Buzduganul meu şi sabia ta şi-au vădit vînjoşenia şi iscusinţa: răpuserăm, în cîteva clipe, doi spahii. Al treilea goni mai departe. Încurcînd drumul, îi prinserăm din urmă şi-i învîrtirăm în aşa fel ca să nu-l scăpăm pe cel care purta prada în şa. Cînd l-am

doborât pe unul, celălalt, slobod, a împuns-o la fugă. Într-o noi doi, cel de al treilea s-a predat. Spre marea mea bucurie, fata era chiar domnița Ruxanda.

Și mă bucuram că, într-un fel, dobândeam o victorie împotriva lui Mehmet-beg.

La Curtea de Argeș, doamna Despina se afla în mare durere. Nici nu știa cum să-mi mai mulțumească. Le-am însoțit pînă la Sibiu.

Aici mă întîlnii iară cu Neagoe din Periș și cu o samă de boieri buzoieni. Și iară stăruiră :

„Vrei tu să încapă țara pe mîna turcitului ? Nu vezi că acest ticălos s-a tocmnit anume să apese cît mai nemilos jugul otoman pe grumazul nostru ?“

Întrebarea venea ca o dojană adusă șovăielilor mele. Am mai îngăimat încă :

„Dar dacă dăneștii aleg pe altul, pentru că nu vor voievod din neamul lui Vlad Dracul ? Și-apoi dacă Vlad cel închis la Nicopole își tocmește domnia cu Mehmet-beg ?“

„Vlad nu mai trăiește, lămuri unul din cei veniți din Craiova. Auzindu-l cum striga împotriva silniciei, pașa Nicopolului a răcnit : „Tăiați-i capul, să nu-l mai aud chelălăind ! Și pentru că nici unul din cei din jur nu se grăbea să-i împlinească porunca, însuși cu iataganul lui l-a scurtat de cap“.

Neagoe a urmat :

„Ești tînăr, ai încropit cîteva cete bune. Ai învățat a le ocîrmui în luptă“.

Le spușei :

„Eu văd că primejdia cea mare este acum Mehmet-beg. Și pe el nu-l putem birui decît dacă potolim dihonă dintre dănești și drăculești, dacă ne unim. Dar, din pricini necunoscute mie, o parte dintre dănești, mai ales cei din Oltenia se pleacă spre Turcitul. Deși este de neam drăculesc și s-a ticăloșit lepădîndu-se de legea străbună, devenind coada de topor a sultanului în tăierea țării în două, ca mai ușor s-o dumice bucată cu bucată. Ne trebuie nu un domn al unei familii, ci unul al întregii țări“.

„Ridici atîtea opreliști, Radule, m-a dojenit Neagoe din Periș, că parc-ai vrea să-ți cădem în genunchi ca să primești. Și mai zici că ți-i dragă țara și vrei libertatea ei“...

Grăii, cu mîna pe inimă :

„Spătare Neagoe, ne știm de mult ; făcurăm împreună vînători în codrul Vlăsiei, m-ai ajutat, ca un frate mai mare, să învăț a fi gospodăru la Afumați, și deci cutez a vorbi deschis : în sinea mea aș vrea să fiu domn. Muma mea, Maria,

de multe ori zicea : «Gătește-te, învață, că nu se știe dacă nu cumva soarta te va cere ocîrmuitor în țara de domnie a părintelui tău» ... Înțeleg că acesta-i, pentru mine, ceasul marelui încercări, ceas hotărîtor. De aceea voiesc a o întreba și pe Voica“.

Galopai pînă la Prislop, unde se afla, împreună cu pruncii. Așezați în jilțuri, sfătuirăm în șoaptă. Voica mă ascultă cu luare-aminte, cu îngrijorare ; ochii îi lăcrămară de teamă și de un fel de mîndră bucurie.

„Radule, îmi grăi după cîteva minute de chibzuire, n-am visat niciodată să fiu doamnă. Ar fi fost o visare primejdioasă. Ci acum înțeleg că nu avem încotro : trebuie să primești domnia ; nu pentru noi, ci pentru țară. Te cunosc bine și sînt încredințată că nu vei fi un domn oarecare, ci un voievod deosebit, prin priceperea, îndrăzneala și cinstea ta, prin dorința de a păstra țara slobodă, deci de a te bate și a muri pentru biruința dreptății și libertății românilor și a creștinătății. Om ca tine, Radule, sub mantia voievodală îmbracă, vrînd-nevrînd, cămașa jertfei de sine“.

Așa mi-a grăit și n-am mai avut nevoie de alt sfat : Voica, soția mea, gîndea și simțea aiddoma cu mine.

Neagoe din Periș, ca și alți boieri, m-au încredințat că îi vor îndupleca pe craiovești să mă sprijine întru împlinirea țelurilor mari ale domniei, să intru mareț în cronică. Da, mă rugau să iau domnia. Drept ar fi ca în cronică să se scrie așa : „Temîndu-se că piere țara de turci, boierii s-au unit toți, s-au împăcat și au pus domn, cu voia tuturor, pe Radu de la Afumați“.

Eram, deci, domn ridicat de țară, iar dacă sultanul nu mă voia, trebuia să mă impun cu sabia. Să-l silesc să mă vrea !

Doream a fi voievod al împăcării și, iată, a trebuit să mă războiesc fără cruțare.

De la părintele meu Radu voievod și de la Neagoe Basarab am luat învățătură „că domnul care are minte nu-i trebuiește într-această lume altă avuție, fără numai numele cel bun“. Mă bucur că, în domneasca lui înțelepciune, sfătuiește, cu stăruință, despre pregătirea luptei, zicînd : „Să-ți tocmești toate tunurile și oștile pre cete cum le va fi rîndul“. De la dînsul, ca și de la cavalerii cei vestiți ai Apusului, învățai să merg drept, cutezător, față la față, spre vrăjmașii mei, fără frică, oricît de mulți și de furioși ar fi. Cum leul risipește o cireadă de cerbi și cum lupul omoară o turmă de oi, cît de mare și cum un glonț de tun rășchiră multe cete

de ostași, așa și bărbatul viteaz și hrăbor nu se înfricoșează de vrăjmașii cei mulți. Deasemeni, Neagoe Basarab învață „că domnului viteaz oamenii îi sînt într-ajutor, iar omului fricos, toți oamenii îi sînt dușmani, și încă și de ai săi iaste gonit și batjocorit și hulit“.

Dar oare m-am arătat eu vreodată înfricoșat ? Sau poate mă gonesc, mă batjocoresc și mă hulesc și să mă ucidă vor tocmai pentru că dovedii prea multă îndrăzneală și neînfricare ?

Nu știu cum să răspund. Ci de la Neagoe Basarab am mai luat o povață bună, zicînd : „încă te învăț să nu umbli cu oamenii cei fricoși, ca să pierzi cîntea mea și moșia ta“. Ci eu n-am primit nici cînd a mă smeri, a avea încredere numai în Cel de sus și în credința asta să ne îmbrăcăm ca într-o platoșă. Smerenia noastră îi ajută pre vrăjmași să ne înjuguiască, după vrerea lor, să ne umilească, să ne robească și țara fără milă s-o jefuiască. Platoșa mea-i dragostea de țară și rîvna spre trai slobod, aici, la mine acasă, în grai român și în datină străbună.

Și așa am intrat în vîrtej, în iureșul cel mare. Tu, cavaler Antonie, Udrea vornic, Drăghici paharnic, Stroe Buzoianul, Tudor din Drăgoiești, Oancea vistierul, sfătuiți de vel spătarul Harvat, om cu multă știință în rînduirea oștilor, toți mi-ați dat ajutor întru strîngerea grabnică a cetelor. Întîi buzdugănarii și arcănarii hațegani, apoi adaosul de cete de călărași, de pedestri. Neagoe din Periș mi-a adus peste cinci sute de arcași pedestri și călări, din cei risipiți după înfrîngerea de lîngă Tîrgoviște. Harvat și Oancea mi-au fost de mare ajutor în cumpărarea armelor de la brașoveni și sibieni, precum și în împrumutul cu bani. Spre marea-mi bucurie, burgmeșterii primiră ruga noastră și se grăbiră să-mi trimită arme. O făceau pentru cîștig, dar și pentru că se temeau foarte de năvala otomană. Hans Benkner din Brașov chiar mi-a spus :

„De mult avem noi nevoie de un voievod ca măria-ta“.

Cîtă frămîntare, Doamne, în zilele și nopțile din iarna anului 1522... N-am dormit nici o noapte în casa mea ori în cea domnească din Tîrgoviște. Ci tot pe drumuri, pe cal, din munte în șes, din Craiova în Buzău, din Giurgiu la Curtea de Argeș și peste munți la Sibiu, Sighișoara și Brașov.

După ce Mehmet-beg s-a tras la Nicopol, mi-am adus familia la Tîrgoviște, în Curtea domnească, în grija socrului meu Vlaicu, vornicul din Mărgineni. Voica vă îngrijea pe

voi, copiii : tu, Vlade și sora ta Anca, micuță, de țiță. Neacșa nu se născuse încă.

Voind a fi domn adevărat, nu o umbră ca nevîrstnicul Teodosie, dar nici un tiran ca Mihnea vodă, ci om drept, ca un Vlad, dar fără țeapă, dădui, deci, strașnică poruncă să se adune oastea și să se pregătească de luptă, să învețe cît mai repede și cît mai bine meșteșugul războirii.

De aici încolo, o fiule, viața mea a fost o neîntreruptă alergătură și luptă.

M-au alergat neprietenii și să mă bat mă siliră. De cele mai multe ori m-am apărat, lovind cu o clipă înainte de a mă lovi. Am fost un bătaios, cu înțelesul că n-am așteptat și n-am șovăit, ci am izbit, folosind tot ce mă putea ajuta : credința ostașilor și priceperea căpitanilor, tăria armelor, înfățișarea locului : șes, deal, mlaștină, rîu, rîpă, codru, ziua, noaptea, iarna, vara, furtuna.

Cînd olăcarii mă înștiințară că, înfruntînd asprimea iernii, Mehmet-beg a trecut Dunărea pe la Turnu și pe la Giurgiu cu multe mii de ieniceri și spahii, am sărit, în galop, peste Argeș, și lăsînd trei cete în valea Neajlovului, am înaintat pînă la rîul Vedea. Îndată după straja de dinainte, l-am așezat pe Benga, cu arcănarii lui, la pîndă în spatele unei movile brăzdată de rîpi. I-am ascuns atît de bine, încît straja potrivnicului venind dinspre Turnu n-a simțit nimic. Cînd le-a venit bine, au răpezit arcanele și i-au înhățat, trăgîndu-i în rîpi. Au intrat în șfac de arcan peste șase sute de ieniceri, mulți din grosul coloanei care grăbea spre răsărit să se împreune cu cei trecuți pe la Giurgiu. În clipa cînd îi simții zăpăciți de felul cum piereau în nevăzut cei din față, mă răpezii în ei cu călăreții, trăsîndu-i cu iuțeala, cu sulițele și buzduganele. În două ceasuri îi risipii pe toți, acolo, în preajma satului Gubavi.

Mă răsucii vijelios înapoi, cu toată oastea, să-i întîmpin pe cei care, sub porunca lui Mehmet-beg însuși, veneau de la Giurgiu să-mi taie calea către Tîrgoviște. Grăbea tare spre cetatea de scaun, să-mi prindă familia. Chiar îmi trimise vorbă printr-un călugăr grec că, în trei zile, Voica va fi cadîna lui, iar tu, Vlade și Anca robi la scara lui.

Urlau lupii pe cîmpia Burnasului și prin codrii din Vlașca. Ne îngheța viscolul și ne usca setea și foamea. O singură zi avurăm răgaz să prindem trei urși și cîtiva cerbi și să le pîrpălim carnea, în țigle lungi deasupra vetrelor de jar.

A doua zi, la Ștefeni, izbii încă o parte din cetele de ieniceri și spahii. Neaua, în strat gros, înghețase pe deasupra;

pedeștri călcau peste nămeți, dar copitele cailor se înfundau în troian și gheața le tăia chișița. Am tras în spatele unei păduri; pe margine, în dosul arborilor, pe acolo pe unde bănuiam că se vor avînta dușmanii, am ascuns la pîndă arcănarii, ajutați de arcași și sulițași. Călăreții și pedeștrii i-am împărțit în două: de o parte și de alta a drumului, cît mai bine ascunși.

Știam că potrivnicul avea de trei ori mai mulți oșteni decît mine. Și, de bună samă mult mai deprinși cu războiul decît ai mei. Ca să mi-i îmbărbătez și însumi să-mi sporesc curajul am cuvîntat, avînd ca model vorbirile regelui Francisc și cele citite în „Învățăturile” lui Neagoe Basarab, care povățuiește ca voievodul să iasă cu chip vesel și dîrz în fața oștenilor săi, ca nimeni să nu priceapă cumvași că-i este frică de puterea dușmanului. Deci, grăii înălșat în șa:

„Iată, dragii mei căpitani și voi iubiții mei oșteni, că se năpustiră dușmanii asupra noastră, nefiindu-le noi cu nimica vinovați. Îi ocîrmuiește unul care mi-a fost văr și prieten, în copilărie, iar acum slugă trădătoare și ticăloasă în slujba dușmanului. Pe acest Mehmet-beg, pe cînd se numea Mihail, de multe ori, în tinerețe, cu vorbe bune, prietenești și dulci l-am mîngîiat. Mai mult decît atît, Pîrvu, banul Craiovescu l-a crezut prieten și i-a cerut ajutor; ci el a urgisit țara cu jafuri și pîrjoluri, pe voievodul pus de boieri l-a ucis și, deși este lepădat de legea noastră, s-a numit pe sine domn. Iar acum a venit să ia și capul meu și să-și întemeieze domnia, adică pașalîcul lui peste Țara Românească. Deci nu numai capul meu îl vrea, ci și capetele voastre, ale tuturor. Căci rîvnește să ne robească, precum a robit sute de bărbați și de fete, în toamna trecută.

Ci eu pre voi nu voi să vă las.

Nici pre voi, nici țara.

Iată, gata sînt să-mi pun capul pentru voi și pentru țară, că-mi este milă de voi și de biata țară.

La Gubavi dovedirăți neînfricare și vitejie. Să luptăm și acum fără frică de moarte! Izbindu-l cu îndrăzneală și cu meșteșug, îl vom învinge pe acest răufăcător, măcar că-i mult mai numeros și mai puternic decît noi”...

Abia sfîrșii vorbirea și straja din fruntea oastei otomane se și ivi, în zare. Îmbrăcați în pînză albă, ascunși după copaci, arcănarii așteptară să se apropie. În scurt arcanele lor au înhățat toți străjerii otomani, adică au prins ochii și urechile armiei lui Mehmet-beg și i-au înfundat în troiene, să zacă la răcoare, pînă în primăvară.

Aşa, Mehmet-beg, cu grosul a înaintat orbeşte, neştiutor.

Cînd mi-a venit la îndemînă, am făcut semn trâmbiţaşilor să sune în partea opusă locului unde-mi era grosul. Iar cînd potrivnicul s-a îndreptat într-acolo, i-am sărit în spate cu călăreţii şi cu buzduganarii mei. Înaintam prin zăpada bătătorită de ienicerii şi spahiii lui. Cînd s-au apropiat de marginea pădurii şi s-au înşiruit, în trap, la un semn, arcaşii mei i-au împroşcat cu săgeţi. În cîteva minute săvîrşiram mare vîlmăşag în rîndurile otomane. Loviram cu atîta mînie şi iuţeală, că potrivnicii se traseră înapoi, se împiedicară unii de alţii, oameni, cai, arme, tarhat, într-o încîlcitură pe care numai sulitele şi buzduganele noastre dacă o mai descîlceau.

L-am zărit pe Mehmet-beg : spinteca văzduhul cu iataganul, răcnea turbat, cercînd să-şi dregă rîndurile şi să-şi întoarcă oştenii cu faţa spre noi. Era înfricoşat. Răpezii călăreţii şi sulitaşii pedestri să-l împresoare şi să-l iau prins. Mult voiam însumi să mă azvîrl asupră-i şi să-l răpun, în luptă dreaptă. Dar repede şi-a cotit cîteva cete în lungul Neajlovului şi, rupînd încercuirea pe unde era mai subţire, fugi spre Giurgiu.

Fugi iepureşte.

Lăsa mai mult de jumătate din cete în mîna alor mei.

Cîştigasem biruinţa de la Ştefeni, pe Neajlov. Dar...

Ceasul al şaselea

Glasul orologiului, jalnic sunînd în noapte, a tăiat vorba voievodului. Şi iarăşi, fără voie, număraram în gînd, toţi patru, cele unsprezece bătaii lungi, de rău prevestitoare, lugubre.

Parcă anume ca să nu mai ascultăm ucigaşa ameninţare strigată de împrejmuitori, măria-sa suspină uşor, abia auzit, şi urmă, calm :

— Da, cîştigasem biruinţa de la Ştefeni. Luasem peste o mie cinci sute de prizonieri. Dobîndisem şi oarecare pradă : arme, cai, corturi. Dar nu izbutisem să-l prind pe cel care se numea „paşa al Dunării“, pacoste pentru ţară şi pentru mine.

Pornii întru urmărire. Dar un dezgheţ, venit napristan, îmi îngreua mersul. De altfel, izbuti să mă înşele : crezui că va ieşi la Giurgiu, ci, cu vicleşug, coti spre Turnu : dintr-

acolo îi veneau în ajutor cete noi, trimise de paşa din Vidin.

Aşa că abia sfîrşisem o luptă şi adu-mecam, nebuneşte, alta. Gonind după el, a patra zi îl ajunsesei lîngă satul Clejani. Tăbărise pe loc deschis, în largul lui, pe un cîmp în dezgheţ.

Întărit cu care şi copaci, aştepta să-l lovesc eu.

M-am sfătuit cu căpitanii mei şi mai ales cu Udrea vornicul şi cu Neagoe spătarul. Mai întîi socotirăm numărul otomanilor şi aflîndu-l cu puţin mai mare decît al nostru, hotărîrăm a izbi cu toate cetele odată. La răpezeală, mi-am alcătuit planul. Potrivnicului îi lăsam credinţa că îl atac din toate părţile cu o putere egală, dar, prin mişcările repezi ale călăreţilor, cătam a izbi mai vîrtos acolo unde tabăra lui era mai slabă. Şi acel loc slab l-am dibăcit bine. Nici pe arcănari nu i-am lăsat să trîndăvească : le-am dat poruncă să folosească frînghiile lor, cu lunecări de şarpe, mai ales împotriva spahiilor. Încercările de pînă acum îmi arătaseră că un cal doborît şi o funie întinsă răstoarnă trei şi chiar patru alţi călăreţi. Mare lucru într-o bătălie !

Cuvîntul mi-a fost scurt :

„Vitejilor ! Lupul stă la pîndă în adăpost, ca un mişel. De-l pocnim cu toată puterea şi mînia care dlocoteşte în inima noastră îi spargem ȧasta. Trîmbiȧaş, sună !... La atac, voinicii mei !”.

Glasul meu fulgeră furie în cugetul tuturor şi năpustirea s-a împlinit aşa de repede şi de cumplită, că potrivnicii n-au fost în stare să reziste nici o jumătate de ceas. Pe mulţi i-am doborât şi i-am amestecat cu noroi zăpadă şi bucăţi de gheaţă.

Mă credeam biruitor, dar iată că Turcitul adăpostise jumătate dintre ai lui într-o vîlcea, în spatele unui crîng. Şi cînd noi începeam să ne rărim cetele întru urmărirea fugarilor, săriră, din coasta dreaptă, cu o putere de trei ori mai mare ca a noastră. Se năpustiră întîi asupra arcănarilor pe care-i socoteau, zic eu, drept cei care hotărîseră victoria de la Ştefeni. Acolo, şi în acele împrejurări duşmanii mi-l uciseră pe Stanciu Benga, dascălul tuturor arcănarilor mei. Mult l-am jelit în cugetul meu şi, ca să-l răzbun, am intrat de-a dreptul în bătălie, mînuind buzduganele, în fruntea buzdugănarilor şi a ghiogarilor mei. Am izbit grosul armiei lui Mehmet-beg, drept în mijloc. Prin pîrtia făcută au intrat pedestraşii şi-au tăiat, cu paloşul, pînă le-au amorţit mîinile de trudă. Arcaşii şi suliȧaşii şi-au împlinit datoria, în latura

stîngă. Arcănarii s-au tras spre laturi și și-au continuat meș-
teșugul lor, împlinindu-l bine, deși rîndurile li se răriseră
mult.

La prînz, tabăra lui Mehmet-beg era spartă, iar el, scă-
pat ca prin minune, fugea spre miazăzi, mîncînd pămîntul.

Încă o biruință care mă făcea să cred că soarele domniei
mele în sfîrșit, a răsărit.

Am îngropat morții, am dus răniții prin sate, am strîns
prada și, rînduind iar cetele, am poruncit trap spre Giurgiu,
să-i prind pe toți la trecerea Dunării.

Dar iscoadele mă vestiră că lui Mehmet-beg i-a venit,
de peste apă, alte cete proaspete și că, într-o zi, două, mă
va lovi, cu întreită putere. Deasemeni, dinspre Gherghița se
iveau alte cete care trecuseră Dunărea pe la Brăila.

Nevoit am fost să mă trag îndărăt și să-l aștept la Cio-
cănești.

Aici, ne-am bătut strașnic; o zi întreagă ne-am bătut :
a treia bătălie în curs de trei săptămîni.

A curs mult sînge.

Deși ai mei erau de trei ori mai puțini, obosiți de mar-
șuri, nemîncăți și nedormiți, totuși, din ambiție, din teamă,
din mîndrie s-au ținut bine, mi-au împlinit poruncile, au
atacat ori s-au desprins din luptă și iar au lovit, acolo unde
meșteșugul războiului o cere.

Aici s-a întîmplat ca Mehmet-beg, cu un pîlc de spahii,
să pătrundă pe neașteptate pînă foarte aproape de mine. Mă
căuta precum iarba de leac. M-am apărat de sulilele înță-
poșate spre mine, sărind cu Șoiman și izbind cu buzduganele.
Cînd begul însuși repezi o sulică ucigașă asupra-mi, un căpi-
tan, Pîrvu, deși rănit, trîntit la pămînt, a vîrît o sulică între
picioarele calului, prăbușindu-l cu călăreț cu tot.

M-am repezit să-i dau pocnitura din urmă; dar șapte
spahii l-au înconjurat și apărat. L-am văzut răsturnat din
șa, zvîrcolindu-se printre arme, răniți, copite, și parcă mi-a
venit să rîd.

Noi eram cei care ne jucaserăm împreună, în copilărie ?

N-am putut rîde, pentru că mi s-au umplut ochii de
lacrimi. Numai înduioșarea asta nevrednică i-a izbăvit viața.

Da, ne-am bătut toată ziua. Nu i-am biruit pe otomani ;
dar nici otomanii pe noi.

Pe înserare, ne-am tras fiecare îndărăt, ca să ne lingem
rănilor, cum se zice.

Se desprimăvara. Drumurile tot mai grele. Oștenii, flă-
mînzii, sleiți de puteri și tot mai puțini.

Iscoadele mă înștiințau că lui Mehmet-beg i se adăugau mereu, cete și pîlcuri proaspete, ca dintr-un izvor nesecat.

În cetatea de la București nu mă puteam apăra : era prea mică și prea slabă. Am trecut spre miazănoapte.

Mehmet-beg m-a ajuns la Snagov.

Dădui bătaia lîngă lacuri, folosind pîlcurile de pădure. Am rînduit așa fel călărimea și arcașii ca să-i înghesui cetele de spahii, spre malul lacurilor și, izbindu-i cu măciucarii, să-i înec pe mulți, în lac, cu cai cu tot. În adevăr, l-am dat peste cap și i-am adus mari pagube. Mai tîrziu, mi s-a povestit că snagovenii au scos pînă în toamnă din lac arme și podoabe de mare preț, de pe stîrvurile și caii otomanilor.

Dar dacă l-am înfrînt și aici pe Mehmet-beg, nici acum nu avui destulă putere să-l urmăresc și să-l nimicesc cu totul. Mai ales că o parte din oștenii care luptaseră de partea lui Vlad, în cap cu Bodor, căpitan secu, din pricini necunoscute mie nici azi, mă părăsiră, retrăgîndu-se spre Buzău.

M-am văzut silit a mă trage spre Tîrgoviște. Îmi găsii soția și pe voi, copilașii mei, îngrijorați foarte.

Aflai că Pîrvu, banul Craiovescu n-a strîns, cum poruncisem, oștile Craiovei și ale Jiului, să-mi sară în ajutor. Mi-a trimis vorbă că se temea să nu-l lovească, de peste Dunăre, pașa Bali-beg din Vidin, iar căpitanii lui nu doreau, de fel, să se lipsească de căldura vetrelor din cule și, pe vreme de iarnă, să se bată cu un dușman de nebiruit.

Cînd am auzit că Mehmet-beg nu îngăduia acîngiilor să prade dincolo de Olt, am priceput că avea anume înțelegere cu banul Craiovei. De altfel, dăneștii răspîndeau vorba cum că, pe cît sînt de viteaz și de priceput, pe atît sînt de nenorocos în război : birui, dar nu știu să folosesc biruințele. Deci nu merit încrederea țării.

Din Tîrgoviște, în puterea nopții, cu douăzeci de buzdușanari, lovii tabăra lui Mehmet-beg, după pilda lui Vlad Tepeș. Mă însoțea Stroe Buzoianul. Dobîndii oarecare izbîndă : arserăm multe corturi și doborîrăm o samă de otomani, dar nu izbutirăm a pătrunde pînă la cortul lui Mehmet-beg. Oricum, lovitura asta, ca să zic așa, după tipicul lui Tepeș vodă, nu fu zădarnică : întîrziai, cu o săptămînă, intrarea urmăritorilor în cetatea de scaun, avînd astfel răgaz să încărcăm ceva averi în harabale și să le pornim spre Brașov, pe drumul Branului.

Căci mă retrăgeam în Transilvania, să primesc ajutorul regelui Ungariei, al voievodului Ioan Zapolya și al prietenilor mei brașoveni și sibieni.

De altfel voievodul îmi recunoscuse stăpînirea cetăților Vurpăr și Vințul de Jos, pe Mureș, unde mă puteam adăposti să-mi refac oastea.

Retragerea spre Transilvania n-a fost ușoară. Cetele lui Mehmet-beg mă urmăriră îndeaproape și am fost nevoit să lupt la ieșirea din Tîrgoviște, pe malurile Ialomiței, apoi ale Dimboviței pînă am intrat în munți.

Deși nu-l vedeam în luptă, totuși pretutindeni simțeam înverșunarea, duhoarea cruzimii lui Mehmet-beg. Pierdui peste treizeci de oameni în acele lupte de hărțuială, mai ales răniți, pe care-i lăsaî în casele țăranilor, să-i afli tămăduiți la întoarcere.

Deși avea prunc la sîn, Voica s-a purtat vitejește și încrezătoare, ca atunci cînd ne întreceam, în joacă, prin pîienele Hașegului. De multe ori a tras cu arcul, alături de mine, lovind în plin. Cu sfatul ei, l-am lăsat pe vornicul Udrea, pe spătarul Neagoe din Periș și pe Stroe Buzoianul, cu douăzeci de căpitani, să apere cetatea Poienari de pe Argeș, să răspîndească rămășița cetelor prin satele din munți și, gata de o nouă luptă, să aștepte, porunca mea.

Pusei de asemeni, strajă bună la Bran, și cum știam că buzoienii nu-l vor primi cu nici un preț pe Mehmet-beg, cum cetatea Poienari și mînaștirile întărite din Curtea de Argeș și Cozia nu puteau fi cucerite nici într-un an, cum sibienii, brașovenii, sighişorenii îmi erau prieteni, nu mă socoteam scos din domnie : ocîrmuiam țara din Vințul de Jos.

A intrat în chilie călugărul de strajă în clopotniță, să ne spună că jos, în jurul dealului Cetățuiei, potrivnicii au aprins paisprezece focuri : se încălzesc, frig berbeci — mirozna pătrunsese în chilie odată cu intrarea călugărului, amestecată cu cea de țuică de prună, așa că am priceput, repede, cu ce se îndeletniceau, în acel ceas dinspre miezul nopții, potrivnicii noștri.

— Unii s-au îmbătat și cîntă, a adăugat călugărul. Căpitanii strigă la ei, îi batjocoresc și le făgăduiesc spînzurătorea, dacă se îmbată, ca porcii, și nu se-nvrednicesc a se că-țara pe rîpele Cetățuiei. Se văd și niște pregătiri pe care nu le dibuiesc, nici cum, ce ar fi. Presupun că împletesc soări din funii. Cred că într-un loc cioplesc niște bîrne groase. Să facă, oare berbeci pentru spargerea porții ?

— Cum vă veți apăra, măria-ta, doi împotriva citorva sute ? a întrebat, cu spaimă și durere, starețul.

— Vino mai aproape și ascultă, iubitul meu cocon, s-a rostit voievodul, făcînd semn călugărului să plece la locul lui de strajă, căci tu ești comoara inimii mele, avuția mea cea mai scumpă. Stai cuminte și ascultă.

Mult am hălăduit prin Transilvania, pe la Brașov, Alba Iulia, Sighișoara, Sibiu. Sighișorenii mă găzduiră chiar în casa unde a stat străbunul meu, Vlad Dracul și el neobosit luptător împotriva agarienilor. Am cutreierat țara ca să strîng ostași, arme și bani.

În estimp, în Tîrgoviște a stăpînit Mehmet-beg ; își zicea domn și pașă. În grabă și cu mare asprime, a pus în multe orașe subași turci, cu străji puternice și foarte rele, sîngeroase. A îndepărtat boierii români, folosindu-se numai de slujitori musulmani. Pe sfetnicii și dregătorii mei, pe cîți i-a prins, i-a închis sub privegherea neîndurătoare a ienicerilor, că nici la fîntînă nu li se îngăduia a merge.

Numai de Craiovești nu se atîngea ; nu se atîngea încă, pentru că de amenințat îi amenința, în fiecare ceas, cu pierderea capului, dacă nu i se supun și nu-i împlinesc voile, fără cîrtire. Se lăuda că, pînă într-un an va prefera toate bisericile în geamii, începînd cu mănăstirea Dealu, ctitoria părintelui meu. Zicea :

„Voi înălța cîte un minaret în cele patru colțuri ale zidurilor împrejmuitoare, ca din ele să aud chemarea muezinului, răsunînd pînă la Istanbul, să mă binecuvînteze înalțul padișah și să mă asemene cu Mohamed sultan, care a schimbat Aya Sofia în geamie“.

Pentru asemenea purtări și apucături în toată țara s-a aprins mînia și ura împotriva lui.

Oștenii mei din Cetatea Poienari se țineau bine. Iar slujbașii celui care voia să facă țara pașalic, nu era zi în care să nu fie atacați și ucîși. În zădar pedepsea vinovați și nevinovați. Nimeni nu pîra pe nimeni.

Zeci de boieri se pribegeau peste munți.

Zeci și zeci de păstori bejeneau în Transilvania. Și mulți mă căutau și mă întrebau, cu dojană, ce gînduri am ? Mă întorc la Tîrgoviște ori las țara și norodul să se prăpădească sub jaful și omorul Turcitului ?

Mă căutau la Vurpăr, la Vinț, Brașov ori Bran, zeci de soli, între care și trei călugări de la Dealu : Ilarion, Maxim și Gherasim. După ce, cu înlăcrămare, mi-au povestit cum

a intrat Mehmet călare în biserică, precum Mahomed Cuceritorul în Sfînta Sofia, a strigat, în turcește și românește :

„Aceasta va fi geamia curții mele, a măritului pașă de la Tîrgoviște ! Iată pre voi, călugărilor, vă răspopesc, vă trec în legea profetului, vă tai împrejur sau, dacă vă împotriviți, vă spînzur în clopotniță, de limba clopotelor, ca să le amuțesc și pe ele... După Dealu urmează Cozia și Curtea de Argeș. Cine nu primește de bună voie credința lui Alah, capul sub iatagan ! Sînt sortit a fi pașă al țărilor de pe Carpați și nu mă las pînă nu-mi împlinesc soarta !“...

Se lauda că după turcirea Țării Românești, sultanul îi va porunci a cuceri Moldova și Transilvania și a încropi un pașalic al vechii Dacii, așa cum scrie istoria că a fost în vremea împărăției romane, pe care măritul Soliman sultan o moștenește și vrea s-o refacă, precum a fost în vremea lui Traian împărat. Iar cînd padișahul va preface în moscheie vestita catedrală zidită de Matei Corvinul în Buda, el, Mehmet-beg, pașă peste români, va azvîrli afară osemintele lui Iancu de la Hunedoara, acel neîmpăcat dușman al otomanilor, din Catedrala din Alba Iulia și-o va preface în geamie, spre bucuria padișahului și plăcerea lui Alah.

O samă din aceste solii se opreau la doamna Voica și o rugau să stăruie în a mă îndupleca să strîng mai repede oastea și să vin, cu puterea, asupra Turcitului, să-l alung și să mîntui țara din napastă.

Mulți dintre românii tineri și chiar secui și sași, care au ziseră de războiul meu din iarnă, cereau să lupte în oastea mea. Chiar cei trei călugări au venit cu alți douăzeci de frați, tineri și voinici, au intrat în cetele mele și, în scurtă vreme, au devenit buni arcănari ; ziceau că nu-i lasă credința să folosească arme care scot și varsă sînge. Arcanul nu pricinuieste însîngerare, ci doar moarte prin sugîmure... Dar cei mai mulți au venit din Hațeg și Hunedoara, acolo unde Voica avea prieteni din neamul Cînde, Roșu, Pruncu. Iar Tudor din Drăgoiești cunoștea mulți baci care și-au trimis feciorii să intre în oastea mea.

Aveai și tu, cavalerie Antonie, ca și alți căpitani, treabă din belșug cu pregătirea luptătorilor, așa după cum eu, la Brașov și doamna Voica la Sibiu, am stăruit pe lîngă meșterii sași să ne dea cît mai repede și cît mai multe arme.

Voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya, și burgmeșterii din Sibiu și Brașov, ne-au împrumutat cu bani, să plătim armele și ostașii. Că așa este rînduiala acestei lumi, ca oamenilor să le placă traiul slobod și îmbelșugat, dar armele tre-

buitoare în războiul cu asupritorul să le plătească tot acela care își cheazășuiește, pentru asta, sîngele și viața.

Totuși, bucuros eram că găseam arme, fie ele și scump plătite. Gîndeam să mă achit și din ceea ce voi smulge de la dușman. Că așa-i ticăloasa datină a războiului ; să se hrănească din război.

Greu mi-a fost cu caii, pînă l-am înduplecat pe Zapolya să-mi vîndă o herghelie, iar făgărășenii mi-au dăruit șapte sute de cai tineri, frumoși, deprinși la călărie. Fierarii, potcovarii, șelarii și mulți dintre ciubotari și croitori se tocmiră în slujba mea, să lucreze pentru oștire.

Că dacă în războiul din iarnă am dus mari lipsuri, acum să mă pregătesc desăvîrșit, „să nu-mi lipsească nici o caia“, cum zicea burgmeșterul Hans Benkner de la Brașov.

În patru luni mi-am rînduit o oaste de cinci mii de luptători, pe care mă bizuiam, pentru că mi-o alcătuisem mai ales din români din ambele părți ale Carpaților. La asta adăugai și ajutorul voievodului Ioan Zapolya. Și mulți se minunau că hațeganii și făgărășanii, cu căpitanii lor, se arătau așa de mult dornici a lupta cu oastea cotropitoare a sultanului.

În acele momente de pregătire a năvalei otomane peste Dunăre, tuturor le convenea lupta noastră. Chiar Ștefăniță, voievodul de la Suceava, mi-a trimis sol pe Nichita Arbore, cu care îndelung m-am sfătuit, cum să ne unim oștile în lupta împotriva semilunei.

„Deocamdată, spuse Nichita, noi străjuim la Nistru, să-l oprim pe Albu hantătar de a împlini porunca sultanului și a lovi creștinătatea dinspre răsărit.

Mi-am strîns oștenii în trei locuri : la Avrig, Rîșnov și Zărnești, sub munte, să nu mă simtă iscoadele lui Mehmet-beg. Trimisei pe socrul meu, Vlaicu vornicul, sol tainic la Pîrvu Craiovescu să-i afle gîndurile : sprijină mai departe pe cel turcit ori gîndește la slobozenie ? E mulțumit ori s-a saturat de jafurile acîngiilor ? Mă vrea pe mine domn ori a găsit altul, mai pe placul lui și al dăneștilor ?

Socrul meu i-a aflat pe dănești, în cap cu banul Pîrvu, supărați foc și înspăimîntați. Se tînguiră :

„Nu ne cruță nici pe noi care-l primirăm cu daruri. Acîngiții au ars Caracalul și Balșul. E o lepădătură fără cuvînt. Ba a găsit și printre ai noștri mulți nemernici pe care-i amestecă printre acîngii : pradă, ard, nimicesc, omoară“.

— Tîrli-o-ar dracul în coșul lor ! am amintit eu : o răpiseră chiar pe Cătălina, o nepoată a Craioveștilor, pentru haremul lui Mehmet-beg.

— Adevărat, cavaliere Antonie. Și mai ziceau :

„Ne trebuie un voievod viteaz, cinstit și drept, iar Radu este cinstit și drept, precum părintele său și viteaz ca străbunul său Vlad Dracul, de aceea îl poftim să treacă munții. Nu ne uităm că-i de sînge drăculesc : îi făgăduim tot ajutorul și prietenia noastră“. M-am bucurat că s-au arătat smeriți și dornici a mă vedea iar în fruntea războiului pentru alungarea Turcitului.

Așa, în aprilie, cînd munții mai erau încă sub nămeți, trecui oștenii pe la Turnu Roșu, Bran și Buzău. Eu am mers cu cetele de la Turnu, ca să le unesc cu ale Craioveștilor. Și din trei părți ne îndreptarăm spre Tîrgoviște.

Marea nevoie și rîvnă spre slobozenie și mai ales teama de Mehmet-beg le vedeam și în aceea că și țărani și boierii săreau în sprijinul nostru, cu hrană pentru oameni și cai. Zeci și zeci de căruțe ne întîmpinau și ne întovărășeau pe cale, să ne fie ajutor la vaduri și la dealuri, la poduri și la rînduirea taberelor.

Iscoadele vesteau despre mulțimea oștilor lui Mehmet-beg, dar și despre nehotărîrea lui de a ne sta în cale. Cunoscîndu-i firea, nu puteam crede că s-ar trage spre Dunăre fără luptă.

Mi se întîmplă, în zilele acelea un necaz... hazliu. Trimițîndu-l pe Drăgan vel postelnic, venit la mine cu cetele Jiu-lui, trimițîndu-l zic cu străjile înainte, se abătu pe la o ibovnică, muiera unui vătav de plai din Cornetu. Și nu știu ce naiba făcu, că-l prinseră turcii. Trimisei gonaci după el și pierdui trei zile pînă-l găsii și-l aduse la tabără. Ca să-l pedepsesc, l-am purtat, o zi întregă, în căruță lîngă frumoasa muierușcă, poznașă, care-l vînduse turcilor pe-o pungă de galbeni. Dar postelnicul nu se arăta supărat, ci-mi descîntă : „Dragostele sînt curate, doar un an și jumătate, cînd se schimbă în păcate“...

Dar ce-a făcut Mehmet-beg ? A trimis împotriva-mi trei stoluri de iscoditori pe care străjile mele înaintate ușor le-au spulberat. La fel au făcut și cetele mele care coborau pe la Bran, ocîrmuite de Neagoe spătarul din Periș.

Amenințat dinspre trei direcții, Mehmet-beg cu deliții, ieniceriții, și spahiții, s-a tras spre Giurgiu.

Mi-am învăluit cetele spre miazăzi, să nu-l las a trece Dunărea. Dar, din păcate, n-am putut prinde decît o tabără

de vreo trei mii, pe care am spulberat-o ; prea puțini au scăpat de mînia alor mei.

Vrînd să împlinesc vrerea Craioveștilor, am trecut o mie de oșteni, călări și pedestri peste Dunăre să prade satele otomane, să strice taberele și să aducă pagube cetății Nicopole. Și mare mi-a fost bucuria că au luat înapoi o parte din prăzile jefuite din țară, iar printre roabele liberate s-a aflat și Cătălina, nepoata lui Pîrvu Craiovescu. A fost acesta și norocul meu : văzîndu-și nepoata acasă, banul a venit cu toți oamenii lui în tabăra mea.

„Ești un drăculesc cu inimă bună, omenos“, mi-a zis și m-a îmbrățișat.

Întî-o lună pusei stăpînire pe toată țara : oamenii mei au alungat ori au prins subașii turci din sate și orașe. Pe cei prinși i-au scurtat de capete, să n-aibă cum mai gîndi la prefacerea țării în pașalic.

Mă așezam în cetatea de scaun a țării, dar simțeam cum Mehmet-beg mă pîndea din Nicopole cu ochi de tigru. Și cum Soliman sultan îi porunci să nu cruțe nimic întru înrobirea țărilor ghiaure, trecu iar Dunărea la Turnu, cu peste șapte mii, întăriți cu multe sute de acîngii prădalnici, nebuni și ucigași.

Era vară, în iunie, cînd le-am ieșit înaintea și i-am întîlnit lîngă satul Plata. Am dat o bătălie cruntă, dar scurtă, căci potrivnicii o rupseră la fugă, îndată ce se văzură dovediți.

I-am urmărit pînă aproape de Alimăneștii Teleormanului. Ne-am luptat și acolo, cu toată vigoarea ; dar nici eu nici Mehmet-beg n-am vîrit în bătaie grosul oștilor. Ne pîndeam unul pe altul ca să ne prindem slăbiciunile.

S-a retras ; ci eu nici acum nu l-am urmărit îndată ; mă temeam să nu-mi fi întins vreo cursă vicleană. În adevăr, cum aflai mai tîrziu, voise să mă atragă pe malul Oltului și să mă arunce în valuri, cum l-am aruncat eu în Snagov. În-vățase de la dascălii lui otomani toate șiretlicurile războiului.

Mă încredințam că doar într-un singur lucru nu mă întrece : vitejia. De aceea, vreau să știi, fătul meu, că mult voiam, ardeam de dorința de a mă măsura cu dînsul în luptă dreaptă, ca un cavaler cu alt cavaler. Îi trimisei sol cu această vorbă. Am fost furios și mîhnit, că, în loc să primească provocarea ca un cavaler, mi-a schilodit solul, scoțîndu-i un ochi și tăindu-i brațul drept.

Aflînd asemenea poftire la luptă, Neagoe spătarul și Drăgan postelnicul mă dojeniră, zicînd că un voievod n-are drep-

tul să-și primejduiască viața în chip necugetat. Mai cu samă că Mehmet-beg ar fi luptat cu viclenie și înșelăciune. Asemenea luptă este foarte de laudă pentru cavalerul Bayard : își doboară potrivnicul în luptă dreaptă. Și chiar dacă este înfrînt, nu primejduiește viața regelui, care are tot dreptul a nădăjdui într-o victorie viitoare. Dacă aș fi fost numit căpitan, dator eram să lupt, chiar singur pentru domnul și țara mea.

Între sfaturile de temei date de Neagoe Basarab fiului său Teodosie, sînt multe privitoare la război. Unul grăiește despre straja pe care domnul va s-o aibă în jur, în timpul luptei. Zice : „voievodul să nu stea unde-i temeiul și toiul oștirii sale, că toți ostașii străini și toți vrajmașii și pizmașii lui, acolo vor îndrepta tunurile de vor bate și toți vitejii cei înarmați acolo vor năvăli și vor săgeta. Ci să stea în latura oștilor, cam într-ascuns, păzit de o bună strajă de voinici”.

Povățuind mereu sfatul cu căpitanii, Neagoe Basarab mai zicea : „de vei vedea că iaste izbînda a ta, lesne iaste să intri iar în toi și să mergi la locul care-ți va fi voia să stai”, iar în caz de înfrîngere, „neștiind unde ești, dușmanului îi va fi greu a te găsi și prinde”. Și încă mai zice : „de ești înfrînt din țara ta să nu ieși, ci să șezi cu toți ai tăi, în hotarele țării tale, în niscare locuri ascunse și de taină, unde vei avea buni prieteni și adevărați. Că vrăjmașii nu vor putea sedea mult în țara ta, ci se vor întoarce înapoi, iar pre domnul care-l va fi adus el, îl vor lăsa acoloa fără de oști. Și ridicîndu-te din locul cel adăpostit, vei putea ușor supune vrăjmașul tău sub picioarele tale”.

Bune sfaturi și adînc gîndite ; ci eu nu pe toate le-am urmat întocmai. De-o pîdă, eu am folosit mult hărțuirea dușmanului, pentru că totdeauna numărul cetelor mele a fost mai mic decît avea el, și, deci, nevoit am fost să încalc cumînțenia și să izbesc oricum, oriunde și oricînd am putut izbi. Chiar dacă nu dobîndeam biruința hotărîtoare, atacam cu gîndul că dușmanul, puterea lui trebuie măcinată pe orice cale. Și deseori, prin harță stăruitoare, neașteptată, ziua ori noaptea, multă pagubă adusei dușmanului țării. Căci biruințele cele mici pregătesc victoria cea mare, izbînda desăvîrșită.

Și amintii toate acestea înainte de a povesti despre bătălia de la Grumazi, pentru că acolo am dat cel mai iute și mai vîrtos dintre toate războiele mele, de pînă acum.

Era în ziua de 23 iunie 1522. Căldura ne copleșea. Dușmanul se aduna pe cîmpul din fața taberei mele. Se aduna cu mare repeziciune și se rînduia în chip foarte iscusit.

Mehmet-beg ştia că m-am întărit în lungul unui pîrău, apărat din laturi de codri de stejar. Nu ştia însă cît de numeroşi sîntem. Şi nici dacă-i voi lovi sau mă voi feri din calea-i.

Avui parte de iscoade isteţe care au socotit bine mulţimea potrivnicului : peste opt mii. Eu nu aveam nici jumătate. Şi mă temeam că dacă Mehmet-beg mă număra, mă atacă el întîi, fără zăbavă. Drept aceea mă sfătuii cu căpitani mei şi hotărîrăm a izbi noi, în zori, cînd tabăra lui se află în hodină.

Drept aceea mi-am ţinut oştenii treji, iar cînd mijeau zorii...

Ceasul al şaptelea

În clipa aceea a dat glas, ca de trîmbiţă, cocoşul stareşului.

Toţi am tresărit şi ne-am înfiorat. Ales că, de jos prins-a răzbate, pînă la noi, zarvă.

„Ne lovesc!“... gîndii cu spaimă.

Stareşul strînse şnurul de lînă neagră care-i încingea rania şi, întredeschise uşa. Aşa, auzirăm mai bine glasurile celor de jos, urlate în pîlnii :

— Dă-te prins, cîine !... Deschide porţile şi coboară, dacă mai vrei să-ţi cruţi zilele, tu şi plodul tău !...

— Ce facem, măria-ta ? Întrebă stareşul, tremurînd şi sughiţînd de spaimă.

Voievodul nu răspunse, poate şi pentru că, din clopotniţă, ornicul porni să sune. Şi toţi, ca de obicei, numărarăm în gînd : una, două, trei, patru... pînă la douăsprezece. Le primeam ca pe douăsprezece lovituri în cap şi în inimă, lungi, dureroase, ucigaşe.

Cînd ornicul amuţi, auzirăm iar urletele celor de jos :

— Şi pe voi, popi neruşinaţi, boate nemernice, am să văucid ! Dacă pînă în zori nu deschideţi porţile, vă spînzur de limba clopotelor !... Ca pe diavoli !

Apoi au împrôşcat sudălmii şi cuvinte scîrbavnice împotriva măriei sale. Iar după cîteva clipe de linişte, cunoscurăm glasul lui Drăgan postelnicul :

— Te vom sugruma, Radu de la Afumaţi ! Şi pe tine şi pe plodul tău, cum l-ai sugrumat pe coconul lui Neagoe Basarab, ca pe urmă să te-nsoari cu sora lui... Mîrşavule !

Am zărit cum măria-sa duse mîna spre mănunchiul sabiei, dar se opri. Chibzui o clipă, apoi ieși afară, urcă în clopotniță, își făcu palmele pîlnie și strigă spre vale :

— Drăgan din Merișani, nu putea săvîrși acel netrebnic omor decît cei din preajma lui Mehmet-beg. Și tu, nu eu, erai prieten atunci, ca și acum, cu Turcitul. Deci taci, nu-ți mai răci gura degeaba, nu-ți mai împovăra cugetul cu ticăloase născociri... Iar tu, Neagoe din Periș, fost spătar și prieten al meu, omul meu de casă și de credință, cunoscător al tuturor tainelor mele, cum nu te înspăimîntă o minciună atît de spurcată ? Crezi oare că-i poți așta pe tâlharii și nepricepuții și ucigașii de lingă tine cu născociri atît de nelegiuite, răspindite cîndva de dușmanul nostru al tuturor, de Turcitul ? Adică tocmai de cel pe care o lume-l știe că-i omorîtorul lui Teodosie ? ! Răspunde !

Tăcu, o vreme, așteptînd.

În liniștea de gheață, dintr-o firidă de sub acoperișul clopotniței se auzi doar o cucuvae, țipînd de trei ori ascuțit, dureros de ascuțit și de trist. Apoi, în cuprinsul Cetățuii, pasărea zbură prin noapte, ca o aripă a morții.

Voievodul, așteptă ; de jos răzbătea doar zvon încîlcit de glasuri asprite, de porunci neînțelese și scîrțîit de zăpadă sub pași.

Auzii glasul înfiorat de durere, glasul frumos și cald al măriei sale, care topea gheața nepăsării și muia și piatra nesimțirii :

— Voi slujitori din jurul lui Neagoe și Drăgan, călcători ai jurămîntului, vînzători ai domnului și ai țării, dacă mai aveți un dram de inimă în voi, un dram de cuget omenesc, puneți armele jos și lăsați-mă să cobor. V-am fost păstor și apărător șapte ani. Unii dintre voi ați luptat sub porunca mea și alături de mine. M-ați cunoscut drept și neînfricat. Am cîștigat, împreună zeci de bătălii în care ați dovedit curaj și vitejie. Cum de-ați ajuns să slujiți minciuna și trădarea ?... E miezul nopții, începe o nouă zi. De șase ceasuri mă țineți închis, ca pe-un răufăcător. Ci eu cobor, dacă printre voi este vreunul care mă crede vinovat ori netrebnic, să iasă la luptă dreaptă. Să mă răpună sau să-l răpun, cînsit. Mă bat și cu trei, dacă unul n-are îndrăzneală !...

S-a făcut iar tăcere, încremenită. Cu auzul ascuțit de spaimă am prins parcă răsuflarea mirată și-apoi minioasă a celor de jos. Glasul lui Drăgan, mai răgușit și mai hain s-a răstit, într-un fel de urlet :

— Tuuu !... Tu l-ai ucis pe Teodosie ! Mi-a spus Mehmet-beg. Cu buzduganul i-ai strivit țeasta, ca să-i furi scaunul domniei !...

— Mișei !... Mișei !... Mișei !... Suflete de hiene !... se înfurie, cu înlăcrămare măria-sa.

Coborî din turn, zdrobit de mîhnire și durere, că nu se mai putea face crezut, el, omul adevărului și al neprihanei.

Intrînd în chilie, se așază în jilț, în fața focului din vatră, posomorît și negru la față. Azvîrli cușma pe masa de sub icoane și tăcu îndelung. Văzîndu-l așa, dat gîndurilor negre, coconul Vlad îi cuprinse mîna și, cu degete sfioase, îi mîngîie pletele negre.

— Ce să fac pentru tine, părinte al meu și voievod al țării ?

— Să trăiești, Vlade ! Asta să faci. Și, crezînd în dreptate, în adevăr, în cinste, să mă răzbuni, potopind sămînța mișeilor.

— Atunci, măria-ta, dă-mi învățătură, povestindu-ți viața ta fără de prihană, în care eu cred mai mult ca-n orice icoană !

Asemenea cuvinte din gura unui băiețaș mă uimiră ; pe voievod însă îl întăriră în cugetul lui și găsi putere a povesti mai departe :

— Se cunoaște, Vlade, că ești feciorul meu și al Voicăi. Mă întreb însă, acum, în acest cumplit miez de noapte, noaptea ispășirilor, ce vor face mișei cu capul meu ? Îl vor arunca în Olt ori îl vor pune-n traistă și-l vor trimite sultanului, întru adevărarea ticăloșiei ?

— Tată, nu mă îngrozi...

— Ai dreptate, fiul meu drag.

Să povestec, mai bine, de-acolo de 'unde rămăsei.

Dar parcă, mai întîi, pentru că-mi amintii, aș spune o parabolă de-a lui Mierloi Pribeagul. Cică o muscă rîdea, rîdea în hohote, ținîndu-se cu labelle de burtă. „De ce rîzi ?” întrebă un purice. „Păi cum să nu rîd că, iaca, mă așez pe ochi, pe frunte, pe nas, acolo unde se gîdilă omul mai al naibei. Și cînd să mă plesnească, eu zbrrr ! iar bietul, păcălit, se pîlmuește pe sine. Atunci, văzîndu-se înșelat și lovit, se vaită că-i ies ochii de durere, necaz și ciudă ; iar mie, musca, îmi ies ochii de rîs și de bucurie”.

De tîlcul acestei parabole nu l-am întrebat. Dar parc-aș vrea s-o spun și lui Neagoe din Periș, fostul meu om de casă.

Știam dinainte că nu-l voi răpune ușor pe Mehmet-beg, procletul ; dar nici nu-mi închipuiam că bălălia de la Grumazi va fi așa de grea și va dura atât de mult, că mă voi zbugiuma pînă la istovire, că voi trece prin atîtea primejdii, că voi pierde atît de mulți oșteni și căpitani.

Înainte de a porni atacul, am cuvîntat așa :

„Oștenii mei, mai știți voi, oare, cîte bălălii am dat cu Mehmet-beg, afurisitul ?

Unsprezece ori douăsprezece ?

L-am biruit și m-a biruit.

Dar totdeauna ne dovedirăm vrednici a ne măsura cu unul din cei mai primejdioși dușmani. Că pe el îl mîna împotriva noastră nu numai nesătula-i poftă de înrobire, ci, mai ales, puterea cea mare, uriașă a sultanului Soliman. Căci noi, aici, puțini cîți sîntem, îl împiedicăm, totuși, pe măritul padișah a înainta spre mijlocul Evropei. Îi stăm ca o suliță în coastă.

Vitejii mei căpitani și oșteni, să înfrîngem sulița aceasta cît mai adînc ! Să-l înfrîngem pe Mehmet-beg ; să tăiem mîna dreaptă a sultanului Soliman, ca să nu mai poată lovi de moarte creștinătatea !

Să dovedim și azi, aici, la Grumazi, ca și la Gubavî, la Ștefani, la Clejani, la Ciocănești, la Snagov, că știm să ne apărăm țara și că merităm numele de scut al creștinătății !

Vitejii mei, iubii mei ! nu vă făgăduiesc victoria ; ea stă în ascuțișul săbiilor, în iuțelea săgeților și în tăria buganelor voastre.

Și mai ales în puterea brațului vostru și în neînfricarea inimii voastre.

Eu vă făgăduiesc să mă bat în rînd cu voi, să birui ori să mor împreună cu voi.

Dușmanul e mai puternic decît noi ; ci noi avem alături, neîntinat sprijin, dreptatea poporului și libertatea țării ; el, dușmanul, e însoțit de lăcomie, minciună și robie, spurcata treime a slujitorilor iadului.

Iubii mei, vitejii mei, să strîngem armele-n pumni, să credem în izbîndă și la atac ! Înainte ! „... ”

Și am lovit eu întîi, cu călărimea.

Am lovit năprasnic.

Mehmet-beg a răspuns, împotrivindu-mi-se cu deliii.

După o înfruntare furioasă, cu galopări nebune, cu răsuriri, cu înaintări și întoarceri, vreme de mai bine de un ceas, ai mei au vădit că deliii, cu toată faima lor, tot pot fi siliți a îndărăpta din fața unor luptători dîrji și iscușiți.

Cînd și-a vîrît în luptă pedestrimea, i-am răspuns, de după un pîlc de arbori și din adăpostul rîpelor, cu arcașii și cu buzdugănarii. N-am chibzuit destul de bine momentul intrării lor în bătălie: mi-au doborît mulți dintre ai mei, căci Mehmet-beg a trimis, îndată, și un stol de spahii. Și numai cînd am potopit jumătate din caii lor le-am poticnit iureșul.

M-au răzbunat însă arcănarii: mi-au adus, tîrîți în frînghii peste trei sute de ieniceri, morți sau sufocați de strînsarea lanțurilor. Îi lepădau, ca pe butuci, în stivă, și săreau după alții.

Urcase soarele în crucea amiezii și războiul urma tot mai aprig, mai iute, mai sălbatec.

Voiam să cruț prizonierii, dar n-avea cine-i păzi, așa că ostașii nevoiți erau să le ia viața.

Am lovit a doua oară cu călărima; dar văzînd că-mi cad prea mulți, am îndrăznit să-i trag repede spre stînga, să-i scot din bătălie, să-i desprind din încheștare și, cu dibăcie, să-i adăpostesc după o pădurice.

Udrea vornicul și Neagoe spătarul mă întrebau de ce nu scot pedestrimea.

„Poruncesc să iasă acum, acum cînd Turcitul a trimis asupra-ne un nou val de spahii. Dacă nu mai are prisos de oaste, l-am biruit; dacă mai are, ceea ce nu cred, ne-a biruit”.

În adevăr am aruncat în bătaie toată pedestrimea, cu scuturi, sulii și halebarde agățătoare, drept în clipa cînd arcașii au slobozit, din adăposturi, ploaia de săgeți, și caii spahiilor începuă să cadă, șirurile să se încurce și să se rărească. Acum văzui ce puteau cei de pe Jiu, de pe Buzău, de pe Argeș, dar mai ales făgărășenii și hațeganii. Andrei Cînde, căpitanul, s-a purtat ca un adevărat Făt Frumos, îndemnînd și încurajînd pe toți.

Așa cum avea învățătură, la un semn al meu, Tudor din Drăgoiești, a izbit cu pîlcul lui de călăreți, dinspre stînga, a produs încă o spargere în șirurile dușmane; apoi a cotit spre dreapta, după pîlcul de copaci; aici toți ai lui au descăecat repede, au adăpostit caii și-au apărut la marginea pădurii, luptînd pedestru cu halebarde, arcuri și măciuci.

Atunci l-am zărit pe Mehmet-beg cu straja lui de spahii: izbea cu buzduganul nu numai într-ai mei, ci și în ai lui, silindu-i să stea în luptă, să nu dea îndărăt, să nu fugă, să lupte strașnic, cum luptau de-o jumătate de zi.

Și mult îmi părea rău că eram departe, în locul de unde porunceam mișcarea cetelor, cum mută jucătorul de șah pionii, și nu-l puteam întâlni, să-mi împlinesc gândul de a ne bate noi doi, singuri. Umplusem cîmpul de leșuri și răniți, ostași și cai, arme și căști, platoșe, căciuli și fesuri. Mă durea sufletul și inima-mi era grea de jalea cîmpului de bătaie. Parcă-mi venea să poruncesc curmarea războiului; să sfîrșesc, odată, măcelul smintit.

Dar în acel moment, Mehmet-beg repezi prin stînga alte cete de delii, iar din dreaptă mă lovi cu două stoluri de spahii. Păreau odihniți sau poate erau alții.

Atunci Neagoe din Periș, apropiindu-se de mine, cu mare îngrijorare și teamă, mi-a spus :

„N-a avut dușmanul șapte, ci zece mii ! Și mai mult de jumătate, călărime“...

Aceeași socoteală o făcusem și eu, în gînd ; iar teama spătarului mă înveseli în chip ciudat :

„Cu cît sînt mai mulți, cu-atît vom fi mai mîndri de izbîndă“.

În mijlocul numeroasei lui străji, Mehmet-beg mi se înfățișă trufaș, înălțîndu-se în șa, urlînd porunci, batjocore, „sudălmii, blesteme, în grai otoman și românesc. Ales pe mine mă ocăra așa de urît și de nedrept, cum nici cutez a rosti, mai ales că samănă cu batjocorirea răzvrătiților de la poalele dealului Cetățuii.

Ci, strîngînd pumnii, mușcîndu-mi buzele să mă stăpînesc, să tac, dar să-i dau răspuns cît mai aspru, cu spada.

Și am pus totul pe una : am scos la bătaie tot ce aveam : călărime și pedestrași, arcași și buzdugănari.

Am scos și cele opt tunuri, pe care le păstram anume pentru momentul cel mai greu. Ținui în juru-mi doar straja de o sută de buzdugane și două stoluri de arcași și suliași.

Trecuse mult de amiază și nu se ivea nici un semn că lupta va sfîrși. Ne amortiseră pumnii pe săbii, pe arcuri, pe buzdugane. Porunca strigată spre tunari și aprinderea focoașelor se întîmplă tocmai cînd, pe cer, scăpără un fulger uriaș, iar tunurile bubuiră odată cu trăsnetul căzut în stejarul aflat la cîteva zeci de pași de locul de poruncă al Turcitului.

Văzînd spaima și răscolirea străjii, crezui chiar că l-a trăsnet Dumnezeu ori sfîntul Ilie. Dar nu : Mehmet-beg își liniști străjerii și striga către spahii să asalteze tunarii. Nu puteau însă : tunurile erau vîrîte zece pași în pădure și în-

conjurată de copaci doborâți cu coroanele în afară și cu ramurile ascuțite, țâpușe.

Furtuna se întee, repede ; fulgerele și tunetele urmau, lant, sporind pînă la năuceală încăierările războinicilor.

Credeam că dușmanii vor rupe bătălia și se vor retrage.

Dar nu : se țineau tare, iar răpăiala ploii parcă-i înfuria și mai grozav. Deodată, însă, un fulger orbitor, ca o funie de foc șerpuită, trăsni drept în mijlocul taberii dușmane, doborînd steagul verde cu semiluna de aur, pe care stegarul îl ținea sus, îl flutura larg și urla întru îmbărbătarea luptătorilor.

Trei sau patru spahii din jur se prăbușiră cu cai cu tot.

Alții, orbiți de fulger, năuciți de trăsnet, se rășchirară, nimerind în bataia tunurilor mele.

În scurt, în tabăra otomană se pricinui o zăpăceală, o debandadă, lărgindu-se și molipsindu-i pe toți de molima spaimei.

Se respirau.

Fugeau.

L-am văzut pe Mehmet-beg și l-am auzit urlînd îndemnuri la bătaie, cu fioroase amenințări și sudălmii.

N-am poruncit nimic căpitanilor mei ; făcui doar semn că intru și eu în luptă, cu toată straja mea ; și ei înșiși, cu de la sine putere, au întee izbirea, sporind mereu groaza din rîndurile otomane. Țîșnind cu straja asupra-le, răcnind cumplit, cu toții, îmbinîndu-se glasurile cu tunetele și cu bubuitul tunurilor, ne băteam ca niște arhangheli din apocalipsă. Din toate puterile mele trupesti și sufletești, nebunește dezlănțuite, voiam să ajung la Mehmet-beg și să ne batemi în sfîrșit, drept, față la față. Să știm odată care pe care.

Dar, văzîndu-mă galopînd spre dînsul nu s-a încumetat, ci a răsucit frîul calului, a făcut semn de ruperea bătăliei și a pornit în smintită alergare spre miazăzi, intrînd în satul Grumazi.

L-am urmărit pînă la marginea satului și m-am oprit : mă temeam de-o înșelăciune. Putea să mai aibă oaste adăpostită după case, prin livezi și să mă lovească din ascunzișuri.

Risipite, cetele, stolurile de ieniceri și spahii, împînziră cîmpul.

Pe unii i-au ajuns ai mei și i-au prins.

Cei mai mulți au scăpat, risipiți spre toate zările.

Astfel războirea a încetat odată cu ploaia.

Norii s-au depărtat spre răsărit.

Soarele, ivit în senin, a zugrăvit, peste perdeaua furtunii, un curcubeu înalt, larg cît zarea, luminos, în multe culori. Se arcuia pe bolta cerului, ca un steag al marilor nădejdi pentru noi. Dar același curcubeu lumina pracă, în boiele de batjocură, spatele dușmanilor porniți pe fugă rușinoasă și sănătoasă.

Nu ne venea a crede, dar biruisem : îi risipisem pe dușmani cum risipește leul o cireadă de gazele. Așa ar fi spus un stihuitor, dacă ar fi fost pe acolo și ar fi văzut isprava noastră.

Dar și noi, o fiul meu, eram frînți de oboseală, plini de răni ; iar morții zăceau, cu sutele, pe lutul ud de ploaie. Și, ca o pacoste, dinspre miazăzi, din luncile Dunării, se apropiu corbii, adulmecînd, cu pliscuri negre, miros de sînge și duhoare de hoit.

Am descălecat și am mulțumit întii lui Șoiman, armăsarul meu, încredințat că jumătate din izbîndă o datoram lui.

Apoi mi-am îmbrățișat căpitanii.

Și nici de data asta n-am avut destui ostași odihniți cu care să-l urmăresc pe Mehmet-beg, să-l prind și să-l pun în fiare, în Turnul Chindiei ori în beciurile Cetății de la Poienari, să-l țin acolo pînă i-or putrezi oasele, adică s-o topi în pămîntul țării unde s-a născut și pe care, ca un netrebnic, a vîndut-o pentru blidul de linte al slujbelor și măririlor din împărăția otomană, săvîrșind cumplita fărădelege a trădării.

O, de trei ori blestemat văr al meu și spurcat hăituitor al libertății țării, cum mi-ai scăpat !...

Trei zile am întîrziat în satul Grumazi, să-mi rînduiesc iar cetele, să-mi îngrijesc răniții, să-mi îngrop morții : românii de o parte, otomanii de alta, și să-mi răsplătesc vitejii. Se cuvenea, după atîta amar zbucium, să dau ostașilor cîteva ceasuri de răgaz, să-și mai scoată truda din oase, să doarmă, să mănînce și să bea, să joace și să petreacă, fiecare, după poftă.

Dădusem toate poruncile și, însetat, mă oprii la o fîntînă ; coborii din șa și dam lui Șoiman doi tainul lui de mîngîieri, cînd se apropie de mine o fetișcană, cu cofița plină și, neștiind că sînt voievodul m-a îndemnat :

„Bea, viteazule armat cu buzdugan !... Bea din cofița mea, apă rece“.

Am suris, i-am primit dania și i-am mulțumit. Pe înserat, văzându-mă printre ostașii care jucau fiecare cu câte o fată, m-a oprit, cu îndrăzneală :

„Voinicule, voiesc a juca și eu cu tine !“

Am ris și-am prins-o de mijloc, pornind a o roti ca pe-o sfîrlează. Cînd am mai domolit rotirea, mi-a șoptit :

„Dacă mai întîrziați un minut cu biruința, acum eram roabă, la turci, viteazule, mai mîndru ca un Făt Frumos“.

Apoi scoțîndu-mă din horă :

„Hai, sărută-mă, că vreau prunc asemeni ție“...

Desfătările m-au odihnit și m-au înprospătat ca pe-un copil scăldat în fiertură de romaniță și sînzîiană. Că afla-răm, în Grumazi și în satele vecine, fete și muieri frumoase, lăutari meșteri, iar vinul și friptura de berbec din belșug, că nici nu bănuî, necum să știi de unde le mai scot acești bieți țărani prădați de multe lifte rele și ticăloase. Le scot din pămînt din piatră seacă, și cu toată inima le dăruiesc și cinstesc pe binefăcători. Atunci auzii cîntec de haz : „Crîș-măriță, brăierită / Dă-mi rachiu, nu chisăliță, / Îndulcește-l cu-a ta guriță, / Că-ți dau bani și nu tărîțe“...

Le-am îngăduit acelor grumăzeni să despoaie leșurile duș-mane, dar prea puțini au primit asemenea îngăduință :

„Sîntem oameni, nu corbi ori hiene“.

Dar cînd la gîtul cîtorva spahii morți găsiră câte o cru-ciuliță, s-au întristat și mai tare, au drăcuit, dar la groapă le-au pus, totuși, semn creștin.

Și-acum pot a vă spune că numai fata care mi-a spălat-o și oblojit-o cu batista ei de borangic a știut că am rană de suliță în coasta stîngă. O zgîrietură de-un lat de mîină, pentru care eu făceam „fff“, cînd fata mă ungea cu măduvă de falcă de urs, ca să mă alint, iar ea să lăcrămeze de mila mea.

Iar acu sosi clipa să știi, Vlade, că ai o soră Ancuța, la o fată Ana din Grumazi. Am înzestrat-o cu moșioara numită Prispa de pe Vede. Asta, spun oarecum în glumă, ca să nu-i fac de ocară pe bunicul tău și pe toți acei voievozi care au zămislit urmași legiuiți și, din belșug, în afara legii. Că războinic fără ibovnică nu s-a văzut încă.

Totuși, încă de a doua zi îl trimesei pe Neagoe spătarul, cu cinci sute de călăreți, să se ațină la Dunăre, să strice podul de vase, să ardă bărcile și să împiedice trecerea.

Ci nici azi nu știu ce s-a petrecut : fie că a rătăcit drumul, fie că n-a cutezat să atace, fie că s-a lăsat cumpărat,

destul că, atunci cînd ajunsei cu toată oastea, Mehmet-beg trecuse Dunărea fără năcaz.

Și iar mă pîndea, ca dihorul ascuns în vizuină.

M-am infuriat așa de tare, încît, neascultînd povața căpitănilor Udrea, Dragu ori Stroe Buzoianul, am poruncit adunarea bărcilor să trecem Dunărea și să lovim fiara chiar în bîrlogul ei. Cu o mie de călăreți răvășii malul bulgăresc, între Rusciuc și Nicopole, prădînd și arzînd, băgînd spaima în otomani. Am spulberat un pîlc mare de ieniceri la Sviștov, am nimicit toți spahiii și deliui care încercau a mă ține departe de cetatea Nicopole. Nu puteam însă lua cetatea : nu aveam tunuri și nici oameni destui s-o împresor.

Trimisei totuși sol în cetate, poftindu-l pe Mehmet-beg să tocmim pacea între noi.

Răspunsul a venit că pașa nu se află în Nicopole, ci la Vidin, unde, împreună cu Bali-beg pașa, se pregătește pentru atacul împotriva Ungariei. În cetate se știa că au primit strașnică poruncă de la sultan Soliman să nu întîrzie nici un ceas în cucerirea Țării Românești, acest prag al Europei în fața năvalei otomane.

După strivirea cavalerilor din ostrovul Rodos, cui în talpa stăpînirii mediteraniene, după cucerirea Belgradului, vine la rînd Buda. Pe mare, puterea sultanului va ajunge, într-un an, doi, la Veneția ; pe uscat, la Viena. Iar de-aici, la Roma.

Puteam să mai hălăduiesc pe la miazăziua Dunării ; dar m-am tras înapoi, peste apă, repede, pentru că mulți delii și acîngii din Rusciuc, la porunca lui Mehmet-beg, trecuseră în țară și prădau.

Galopînd cu călăreții mei îi întîmpinau la Gherghița și-i spulberai, pe toți, ca pe nimica.

Dar cînd mă îndreptam spre Tîrgoviște aflu că, pe la Zimnicea, pașa de la Nicopole mi-a trimis alt plocon : peste o mie de ieniceri.

Mă rotii să le tai calea, să nu ajungă înaintea mea la cetatea de scaun.

I-am prins în preajma Bucureștilor, după ce trecuseră Argeșul. Am dat bătălia, fulgerător de repede : în trei ceasuri, parte i-am doborât ori i-am prins, parte i-am înecat în Argeș, iar a treia parte au scăpat, cu fuga, spre Giurgiu. Nu i-am putut urmări ca să-i sting pe toți, pentru că Mehmet-beg însuși a trecut pe la Vadul Corabia și venea vijelios spre miazănoapte, cu oaste multă.

Asemănam, în acel moment, puterea Turcitului cu un balaur cu șapte capete, pe care cu mare osteneală și multe

jertfe i le tăiam, iar ele creșteau la loc, repede, ca într-o drăcească vrajă.

Nu pricepeam de ce Pîrvu, banul Craiovei, n-a sărit măcar să le întîrzie înaintarea, dacă nu să zăgăzuiască năvala; mai ales că-i lăsasem peste o mie de oșteni, din cei mai buni, să mă păzească de primejdiile dinspre Vidin.

Putea să le lovească în coasta stîngă, dar îl lăsa să înainteze pe Olt în sus.

Iar cînd aflai că și cîteva sute de spahii trecuseră pe la Calafat și galopau spre Caracal, să se întîlnească, repede, cu Mehmet-beg, m-am aprins de mînie. L-am învinuit pe Pîrvu banul de viclenie :

„M-a vîndut, tă'harul dănesc ! Nu mă iartă că-s din neam drăculesc. Dar să nu ne lăsăm, căpitanii mei !” mi-am încurajat oamenii.

Și, cu foarte mare iuteală, i-am ajuns la Slatina.

Furia m-a împiedicat să chibzuiesc mai adînc asupra primejdiei de a mă bate cu un potrivnic de patru ori mai tare.

Am izbit, ca o vijelie și pe mulți i-am prăvălit în Olt. Mai mult ca în oricare altă luptă de pînă atunci, gata-gata a fost să-l prind pe Mehmet-beg. Galopam după dînsul să-l pălesc cu buzduganul. Îi strigam :

„Stai, Turcicule, să ne măsurăm în luptă dreaptă !”

Nici gînd să se oprească ; în schimb îmi ieșiră în cale vreo zece delii, mă impresurară și, de bună samă m-ar fi răpus, dacă nu-mi venea în ajutor Stanciu portarul ; mi-a mîntuit zilele, primind el sulitele îndreptate spre mine. M-a durut mult jertfa lui, mai ales că nici pe Mehmet-beg nu l-am mai ajuns. A sărit cu calul în Olt, iar acesta l-a scos la celălalt mal. Cîțiva din ai mei au tras cu arcurile, dar nu l-au nimerit.

Pe celălalt mal, îl întîmpinară slujitorii banului Craiovei. Mi-au strigat :

„Lasă-l în sama noastră măria-ta !”

„Să mi-l trimiteți legat în lanțuri, să-l popresc în beciurile cetății Poienari“ !... am poruncit eu, bucuros, că, în sfîrșit, îl aveam în mînă.

Și, bineînțeles, mi s-a stins și supărarea pe Pîrvu banul ; ba chiar i-am trimis mulțumiri pentru acea slujbă deosebit de însemnată pentru țară și pentru domnia-mea : prinderea lui Mehmet-beg.

Și am și poruncit unui căpitan să treacă Oltul, cu cincizeci de oșteni, să mi-l aducă fără zăbavă, să-l judec cît mai repede, acum cît fierbe minia în mine. Că, zău, mă temeam să nu-mi izvorască mila în inimă și să-l cruț.

Și pentru că eram cu toții frânți de oboseală, poruncii slă-tinenilor să-mi strângă răniții și să-i oblojească, să îngroape morții, să ne hrănească și să ne adape caii, iar noi ne-am întins la pământ și am dormit, acoperiți de cerul senin și ră-coriți de roua nopții.

În zori, cu multă evlavie făcui pomenire pentru cei că-zuți în luptă și lacrimi fierbinți vărsai pentru toți. Îndată după slujba morților, oamenii din Slatina și satele din jur, ne-au jertfit o turmă de berbeci și de juncani, ne-au adus câteva butoaie de vin și pe cîmpul de bătaie, ud încă de sân-gele nostru și al dușmanilor, ne-am desfătat ostășește, mîn-cînd, bînd și jucînd hore cu femeile și fetele slătîmence, ve-nite cu pîine și colaci să ne sărbătorească, pe noi, biruatorii.

Ci, dacă-l aveam în mîna pe Mehmet-beg, puteam sta, măcar o vreme, liniștit în scaunul țării.

Bucuros cum eram, fiule, lăsați pe Neagoe din Periș vor-nicul să strîngă oastea, să împartă prada luată de la potriv-nic, iar eu, cu o strajă de două sute cînzeci, am pornit despre Tîrgoviște, să mă așez în scaunul domniei și să rînduiesc țara.

Din drum, trimisei zece călăreți peste munți, la Vințul de Jos, s-o vestească pe doamna Voica de biruința noastră și s-o ajute a veni la Tîrgoviște, pentru sărbătoarea încoronării. Mul-tumit, în sinea mea, că mă învredniceam a-i pune coroană domnească pe cap, mi-o închipuiam strălucind de frumusețe și măreție.

Pe unde am trecut, am pus străjile mele. Și toți s-au bucu-rat mult, că a venit voievod român în locul Turcitului și strajă românească în locul deliilor, ienicerilor și spahiilor, a acîngiilor răufăcători și nebuni, prădalnici și ucigași.

Și mai aveam o bucurie : că înfrîngerea lui Mehmet-beg s-a împlinit cu ajutorul dăneștilor, al Craioveștilor, mai ales, pe care eu, tot timpul îi bănuiam că s-ar afla în înțelegere cu dînsul.

Mă bucuram că bănuielile mele nu se adevereau și că, deci, împăcarea lor cu drăculeștii este cu puțință și foarte folositoare.

E-adevărat, însă, că mă săgeta uneori teama că în stare ar fi să-l facă scăpat peste Dunăre, la Nicopole ori Vidin.

Dar află, o fiul meu, și jelește-mă pentru nenorocirea nă-pustită asupra mea și a țării ; tocmai cînd inima îmi dăn-țuia în veselia biruinții. A cincea zi după sosirea în Tîrgo-viște, mă ajunsese din urmă un olăcar, care mă vesti că Meh-

met-beg, cu peste cinci mii, a trecut Oltul, l-a aflat pe Neagoe spătarul cu oastea în neorînduială și l-a înfrînt.

N-am crezut ; l-am socotit lunatec pe acel vestitor și am poruncit să-l întemnițeze, ca pe-un smintit.

Dar a venit curînd și pitac de la Neagoe : cu puținii ostași rămași după dezastru, se trăgea în Transilvania, pe la Turnu Roșu.

M-am repezit spre apus, să mă încredințez : în adevăr, Mehmet-beg venea, cu mare iuțeală spre Tîrgoviște.

Cît am fost în stare, am adunat frînturile de cete învinse și risipite, flămînde și deznădăjduite și le-am dat povață și poruncă să se adăpostească în munți ori să treacă în Transilvania și să aștepte știri de la mine.

Rămăsei, deci singur, fără oaste, trădat.

Și dacă nu mă ajuta Stroe Buzoianul, cădeam în ghiarele balaurului cu șapte capete, mereu tăiate și mereu răsărite la loc.

Am trecut pe la Tîrgoviște, am ascuns, cît am putut din averile domniei, am ingenuncheat la Dealu și, în goană, am trecut munții pe la Bran.

La o jumătate de zi, după plecarea mea, Mehmet-beg a intrat în Tîrgoviște, a jefuit-o și a jugănit-o ca un căpcăun. A chemat boierii să le smulgă îngăduința, dacă nu bunăvoința, de a-l primi pașă.

Lăsasem în Tîrgoviște și în Curtea de Argeș cîtiva oameni de ai mei să iscodească și să mă vestească, acolo unde mă voi afla, în Transilvania.

Deși eram înfrînt și alungat, nu-mi pierdusem încrederea că-mi voi încropi o nouă oaste și voi descăleca, a treia oară, să-mi iau domnia. O poruncă launtrică mă împingea înainte.

La Brașov burgmeșterul Benkner, ca și bătrînul spătar Harvat, adăpostit în acea cetate, mă sfătuiră să nu mă las înfrînt.

„Ești singurul om, îmi spuneau, care poate săvîrși marea ispravă de a împiedica așezarea unui pașă la Tîrgoviște. Pentru că asemenea ispravă nu se poate săvîrși decît prin război ; iar tu ești singurul om care cutează a se bate ca Țara Românească să nu fie pašalic. Odată cuibărit în Tîrgoviște, pașa nu mai poate fi scos. Asta înseamnă și robia Brașovului, a Sibiului, a întregii Transilvanii“.

„L-am și auzit pe Mehmet-beg că visarea lui cea mai îndrăzneată se numește pašalicul de la Alba Iulia“.

Punându-se chezași burgmeșterii din Brașov și Sibiu, visterul Oancea făcu rost de bani și Tudor, Stroe, Udrea, Neagoe și cu tine, cavaliere Antonie, m-ați ajutat să-mi rânduiesc iar oastea.

Cuvine-se a spune că mult mă durea viclenirea lui Pîrvu banul Craiovei. Nu înțelegeam ce voia și cum s-a împăcat cu Mehmet-beg. Nu pricepeam de unde acest balaur a mai adus atîta oaste, după ce i-am mimicit-o în bătălia de la Slatina.

M-a lămurit iscoada mea din Rîmnicul Vîlcea. Îngăimeala lui Pîrvu banul a îngăduit unor dănești mișei, plătiți, să-l lase pe Mehmet-beg slobod și să se așeze în capul noii oștiri, trecută din Vidin la Calafat, să străbată Oltenia fără nici o piedică, și, trecînd Oltul la repezeală, să-l înfrîngă așa de cumplit pe Neagoe spătarul.

Acestea mi le adevăriră însuși Pîrvu banul, care venit la Brașov, căută să mă vadă. Se arăta spășit, milog și mult dornic să mă slujească. De zeci de ori mi-a lăudat cîntea, cumsecădenia și vitejia. Și tot de atîtea ori mi-a jurat credință, lingușindu-mă într-una. Recunoștea că s-a lăsat păcălit de o samă de boieri dănești care, în ura lor neagră împotriva drăculeștilor, au uitat că Mehmet-beg nu-i decît un tâlhar și un lepădat de lege. Se crămăluia ca o muieră :

„Crezui și eu că mă pot înțelege cu beiul și-am venit la Tîrgoviște. Dar în loc de prietenie, mi-a jefuit și pîrjolit casele și moșiile. Iar dacă am putut trece munții, pe la Bran, numai pentru că mă sluji norocul și caii mei cei buni“.

— Și-l crezuși, măria-ta, sorbi-mi-l-ar căpușele și tăunii ! îl dojenii eu, c-o vorbă din Hațeg.

— Chiar dacă nu l-am crezut, m-am gîndit că, în planul meu de împăcare a drăculeștilor cu dăneștii, numele lui și îngăduința mea prețuiam mult... Cu toate că oștenii scăpați de răul otomanilor mă căutau și veneau la mine ca noroadale la Mesia, totuși, mai mult ca oricînd, acum m-am încredințat cît de bună este povața lui Neagoe Basarab, care zice că visteria să fie totdeauna lîngă domn. Că voievodul, la primejdiile cele mari, „trebuiește întîi să aibă avuție multă, să-și miluiască oștile și să le dea lefi. Că omul iaste ca porumbul: că porumbul unde află grăunțe mai multe acolo fuge ; așîderea și omul, unde află un domn darnic și milostiv, acolo se adună să se hrănească“.

Și mai spun un lucru, pe care-l observasem de cînd peregrinam prin Transilvania, că și în Sibiu și la Vînt, la Făgăraș, Hațeg ori Brașov, tot în țară românească ne aflăm, chiar dacă ocîrmuitorii sînt, uneori, de alt neam. Că mulți voievozi ai Transilvaniei coboară tot din români. De pildă, cetatea Brașov o conduc sașii ; dar aici ne întîlnim noi cu ceilalți români, cu moldovenii, cînd neguțătorim ori pribegim pentru felurite pricini de dihonie între noi. La fel Sibiu și Sighișoara. Iar voievodul Ioan Drag de la Maramureș de trei ori m-a poftit la el și, ca român, bani și o sută de trabanți mi-a trimis.

De asemeni, în cele două luni de bejenie transilvăneană, am izbutit să trec peste munte oamenii mei, oșteni, neguțători, călugări, ciobani, iscoade să pregătească întoarcerea mea, cu oaste proaspătă, să-l alung pe Mehmet-beg și să ajut norodul a se elibera. Ceream să-l lovească și ei pe acel tiran, cum vor putea : stricîndu-i corturile, golindu-i caravanele care duc spre Dunăre avuția țării ori robi. Să facă așa fel, lovind de după stînci din rîpi, din păduri, din lunci, la vaduri, încît begul să simtă că-i arde sub tălpi pămîntul pe care l-a trădat. De mare ajutor mi-au fost cei trei călugări de la Dealu : Macarie, Iosif și Maxim. Strecurați peste munte împreună cu păstorii, au încredințat satele că vin, curînd, să le fiu păstor și ocrotitor, și deci să mă aștepte cu inima deschisă, prietenească și calea să-mi netezească.

În vremea alergăturilor transilvane, la Vînt, în Sibiu, în Făgăraș, în Brașov ori în cetatea țărănească din Prejmer, pentru strîngerea oștilor, armelor și banilor, doamna Voica m-a însoțit și neprețuit m-a ajutat la ținerea socotelilor, a catastifelor, drept ca un vistier și un logofăt, ba chiar ca un diacon în ticluirea și tălmăcirea scrisorilor în limba latină către voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya, către regele Ungariei ori, în românește, către burgmesterii cetăților Brașov și Sibiu. Căci, așteptîndu-mă la Vînt, Voica nu lenevise întru suspine și nevolnică văicăreală, ci se desăvîrșea în scrierea limbei latine și vorbirea celei italiene, așa după cum se împrietenise cu cîteva familii de nobili transilvani din neamul Cînde ori Drag din Maramureș, care, ca să placă regelui ungar, au trecut la credința papistașă, și încep a se numi Kendefy ori Dragfy. Găsind o doică foarte bună, Profira, țărancă din Lancrăm, curată, pricepută, blîndă, v-a lăsat pe voi, copiii, în sama soacrei acolo, în cetatea Vîntul de Jos ; iar ea, doamna mea și a țării, a cerut să mă întovărășească în luptă și peste munți :

„Să biruim împreună, iar de va fi să pierim, tot împreună să fim“...

Vorbind cu Ioan Zapolya, aflai că, în fapt, cetatea Rodos nu căzuse încă. Îndirjiți, cavalerii cruciați îl înfruntau încă pe Ibrahim pașa, marele vizir, deși acesta se lăuda că a adus în ostrovul Rodos mai mulți luptători decât pietrele și cărămizile din zidurile cetății; că va îneca în mare pe toți cavalerii, cu câte o piatră legată de gât; că toți ghiaurii fi-vor aruncați de explozii pînă în al nouălea cer, iar sufletul li-l va prăbuși în iad; totuși cavalerii cică s-ar fi apărînd încă vi-tejește, respingînd atac după atac. Voievodul Zapolya zicea:

„Îndrăzneții cavaleri s-au armat pe dinlăuntru cu credința în Fecioara Maria, iar pe dinafară s-au ferecat în oțel. Nu vor putea fi înfrinți!“

„Bineînțeles dacă Evropa creștină nu-i lasă de izbeliște, ci le sare în ajutor, am zis eu. Dar nu aud că împăratul Carol și regele Francisc încetează războiul dintre dînșii, ca să-și trimită oștile încoace, la Dunăre, cum le-au trimis cruciații pe vremea străbunului meu Mircea voievod. Ci rămăsei eu, singur, cu puterile mele ca, lovind otomanii la Dunăre, tăind poșta de pašalicuri a lui Mehmet-beg, să-i ajut și pe cavalerii din Rodos. Acest ajutor ar deveni încă mai prețios și mai spornic, dacă măria-ta mă ajută să alung potrivnicul din Tîrgoviște și din Nicopole“.

„Crezi că-i cu putință?“.

„Cred, măria-ta! Românul zice: buturuga mică răstoarnă carul mare. Și chiar dacă nu vom fi noi acea buturugă, vom fi, cumva, picătura care va face valul pornit să scufunde și să înecă puterea sultanului“.

Așa, vorbindu-i, cu pilde, l-am înduplecat să mă ajute, mergînd cu mine la război. Cîți bani mi-a cerut, nu mai spun. Lacomă creatură!

Dar numai doamna Voica și tu, cavaliere Antonie care m-ai însoțit, știi că, în acele săptămîni de încordate pregătiri, am trecut, în strai de cavaler ungur, în Moldova, pînă la Suceava, și am sfătuit cu Ștefăniță vodă și cu bătrînul cel înțelept, Luca Arbore numit, dascălul și părintele duhovnicesc, povățuitorul cel mai de preț al voievodului. Le-am povestit necazurile mele cu Mehmet-beg și luptele duse cu el, de aproape doi ani, cu sorti foarte schimbători. Le-am mărturisit, ca unor frați și părinți, gîndurile mele cele mai tainice, privind războiul cu sultanul.

Ștefăniță s-a aprins, vîlvătaie; m-a îmbrățișat, m-a sărutat cu nespusă bucurie și prieteșug, grăind:

„Acestea-s și gândurile mele cele mai înfocate ! Telul cel mai înalt al vieții mele : să-l întrec pe bunicul meu, slăvitul Ștefan vodă, și să-l birui pe sultan !” Pe urmă a adăugat : „Dar biruindu-i pe agarieni, tu vei fi supusul meu, cu toată țara ta !”...

Și m-a privit cu ochi de spaimă, diavolești. N-am zis nimic : eram uimit.

Mai pe urmă, Luca Arbore mi-a destăinuit că tânărul voievod și ucenic al său e cam ciudat. Nu-i totdeauna ca toți oamenii. Arăta foarte îngrijorat de nestatornicia cugetului său și de pornirile cele nestăpânite : când înțelept, mai înțelept decît dascălul său, când mai de neînțeles și mai nebun decît nebunii.

Un călugăr cititor în zodii mi-a spus că, prunc fiind, voievodul s-a îmbolnăvit greu, iar părintele său, Bogdan vodă, i-ar fi vîndut sufletul diavolului. De aceea arată acum o fire satanică și din ce în ce mai... îndrăcită.

„Eu, cu toată priceperea, bunătatea și dragostea mea, a spus Luca Arbore, mă ostenesc a-l scăpa de sub puterea necuratului. Ci tare mă tem că aici înțeleptia nu ajută”...

Îl întrebai pe Ștefăniță dacă ar vrea să-mi vină în ajutor, și-mi dădu răspuns : „Eu doresc asta, din toată inima ; dar fiind foarte tînar, nu pornesc nimic înainte de a mă sfătui cu bunul și înțeleptul meu dascăl, logofătul Luca Arbore”.

Nu înțelegeam dacă vorbește serios ori își bate joc. S-a gîndit cîteva clipe și-a dat răspuns osebit de cuminte :

„Te ajut, frate, totdeauna, chiar de aici, din Suceava, zăgăzuind năvala hantătarului la Nistru. Că, de bună samă, sultanul îi va porunci să te lovească dinspre răsărit”.

Și iar cu un soi de batjocură :

„Gîndesc bine, logofete Luca ?” „Bine, măria-ta”.

„Atunci scrie, logofete, carte de prietenie fratelui nostru, domn la Tîrgoviște. Mă leg să-l ajut cu oaste, dacă nu va izbuti să-l alunge singur, pe acel Mehmet-beg, care se vrea pașă peste români”.

Ceasul al optulea

Mi s-a părut că numai eu am auzit singura lovitură vestind ceasul unu după miezul nopții. A fost o părere. Ca și în celelalte dăți, toți am numărat, în gînd. Pe chipuri ni s-au adîncit urmele durerii. Și pentru că nu mai aveam ce număra ni s-au golit inima și mintea. Ni se părea că ne aflăm

într-o cușcă de fier, atârnată de torțele cerului, gata să cadă, din clipă în clipă, într-o prăpastie, unde dușmanii pregătișeră o pădure de sulți cu vârful de flacăra.

Măria-sa a tăcut multe minute, împovărat de nemărturisite gânduri. Apoi s-a ridicat în picioare, a făcut câțiva pași prin chilie, a cerut starețului să mai pună lemne pe foc, a surâs și a grăit domol și blînd, parcă împăcat cu sine însuși :

— Ci, la întoarcerea din Suceava, trecînd prin pădurile Oituzului, mi-am amintit de un rege Carol al Franciei, fiu al lui Carol cel Înțelept și nepot al lui Ioan cel Bun. La începutul domniei i s-a spus : „Carol preaiubitul“. Dar într-o zi, trecînd printr-o pădure, cu oștirea, să lupte cu o rubedenie răzvrătită : ducele de Bretagne, a înnebunit. Poate pentru că avea cugetul slab și mișel. Nu l-au scos din domnie. Ocîrmuia în locu-i soția, muiere lacomă, desfrînată, și-reată ; a dat țara pe mîna englezilor care au prădat-o cu nemilă. Nebunul a stat în scaun pînă l-a luat moartea să-l așeze în gropniță. Cică odată, cînd i s-a adus știrea despre nimicirea oștirii, într-o luptă nenorocită, a zis către ștafetar : „Domnule, mă plictisești !“

Poate vorbirea cu Ștefăniță mi-a izvodit în minte năîngia lui Carol „preaiubitul“, ajuns „Nebunul“. Dar, nu știu cum, gîndul mi-a lunecat spre întîmplările care au dus la moartea lui Vlad Dracul, a lui Vlad Țepeș. Și mi se părea că, dacă eu aș sfîrși acum sfîșiat de fiare ori aș cădea răpus într-o bătălie, doamna Voica ar lua arma și, împreună cu voievodul Zapolya, cu cnezii din Hunedoara, din Făgăraș și din Banat, împreună cu Ștefăniță de la Moldova, nu s-ar lăsa pînă cînd n-ar goni, cu totul, pe agarieni din hotarele noastre...

La Prejmer mă întîlnii cu Mierloi Pribeagul, trubadur și filosof, cum am zis, rătăcitor prin toate ținuturile românești. M-a oprit în poarta cetății, și-a așezat cobza la piept și mi-a cîntat o urare :

„Voievoade, voievoade, / Auzi glas de noroadе, / Fă-ți inima ca para / Și mîntuie țara / De lepră musulmanită, / Mehmet-beg numită ; / Cu boleșnița ocării / Mînjește faima țării, / Punîndu-i nume pașalic / Sai și dă-l în bîldîbîc !... / De ești mîndru voievod, / Uită-te și la norod / Auzi-i plînsul și jalea / Cum îi înăbușă calea. / Mult mărite voievod, / De ești iubit de norod, / Cu țapa ia-l în cîrcă / Pe cel cu fire de năpîrcă“...

Mi-am zis atunci :

„O, dacă toate glasurile miniei s-ar strînge într-unul, glas de tunet și de trăsnet s-ar năpusti peste capul tuturor nelegiuitorilor“...

Dar, la urma urmelor, ce-i Alexandria, Troada ori povestirea despre „Cavalerii mesei rotunde“ decît istorisirea, poate adevărată, poate închipuită, a unor crîncene războaie ? Osebirea între acestea și mărturisirea mea este că eu spun numai ceea ce am trăit, cu adevărat, sau am gîndit și simțit. În povestirea mea, Elena cea minunat de frumoasă se numește țara slobodă, cu oameni cinstiți și harnici. Iară eu, un fel de... Paris nefericit.

În Curtea domnească din Tîrgoviște, în acele zile din iulie-august 1522, Mehmet-beg se socotea stăpîn. Se lăfaia, drept ca un turc, în nerușinat dezmaț.

Cînd auzi că eu am pregătit oaste nouă, îmi aduse cetele sub munte : în Cetatea de scaun, în Cîmpulung, în Curtea de Argeș, așteptînd să vadă pe unde descălec munții, să mă întîmpine și să mă răpună, înainte de a ajunge în cîmpie, unde satele, unite cu cele din deal, mie puteau să-mi fie de mult ajutor, iar lui mare primejdie. Am socotit bine asta. Și măcar că unii, ca Pîrvu banul, mă sfătuiră să trec prin pasul Buzăului, eu am zis :

„Trec pe la Bran : e mai aproape de Tîrgoviște și dacă înaintez repede, n-are răgaz să-și apropie cetele din Cîmpulung și Curtea de Argeș. Mai ales că am trimis și pe valea Oltului și pe Buzău cîteva pîlcuri mici, dar cu huet mare, ca să-l amăgesc, să-l fac a crede că pe-acolo voi descăleca“.

Ba, mai mult : Stroe Buzoianul a trecut pe la Nehoiăș și a început să adune ostași, să-l lovesc pe Turcit din cîte mai multe părți. Cu asemenea viclesuguri voiam a-l sili să-și împrăstie cît mai mult cetele și să-mi ușurez izbînda.

Ca nealțădată, mă însoțea și voievodul Ioan Zapolya cu treizeci de mii oaste, multă, dar nu toată dornică a se bate.

Cetatea Branului era în mîna mea, așa că mi-a fost mai ușor să păstrez taina mișcărilor mele : eram ocrotit nu numai de culmea munților, de prietenia țăranilor români și a sașilor, ci și de neștiința potrivnicului, foarte ocupat în tîrgul desfătărilor.

Cînd am ajuns sus pe muntele numit Cornul lui Sas și-am privit asupra țării, în lumina de aur a toamnei, copacii îmbrăcați în felurite culori, de la ruginiu la roșu, la portocaliu, verde și negru, am coborît din sa și am îngenuncheat, cu Voica lîngă mine și cu toată straja, jurînd să-l răpun pe Mehmet-beg ori să mor. Să tai mîna dreaptă a sultanului

Soliman, în drumul lui spre inima Evropei, ori să pier și să nu mi se mai audă de nume, în veci de veci.

Apoi am poruncit trâmbișilor să sune.

Glasul lor a clocotit în văi, preluat parcă, în mii și mii de sunete, de fiecare stîncă, de fiecă cleanț carpatin.

Le-au răspuns zeci de buciume de pe plaiuri.

Mai tîrziu, în timpul luptei pe care am dat-o la Rucăr, am aflat taina acestor buciume care, în întîiul moment, m-au mirat și chiar îngrijorat.

În multe, pre multe bătălii cu prea ticălosul meu văr, nu mă bătusem încă în munți. Și cum el era în apărare, mult mă îngrijoram c-ar fi putut să mă atace pe văi, pe după stînci și copaci. Gîndul, însă, că otomanii, trăiți în șesuri și pustiuri, au frică mare de păduri și de taințele munților, mă mai liniști.

Dar, totodată, mi-am amintit că Mehmet-beg cunoștea aceste locuri, tot așa de bine ca și mine, încă din copilărie, și că este în stare să tocmească lefegii dintre băștinași, să mă izbească din munți, din păduri, să mă împingă în vale, la lărgime și să mă copleșească, acolo, cu iuțeala izbirii, cînd voi ieși din strîmtoarea de la Stoienești.

Cînd iscoadele mi-au vestit că mă aștepta la Rucăr, am poruncit cetelor spătarului Dragu să urce munții dinspre apus și să coboare repede pe Valea Fagilor pînă la Ialomîța, iar pe Neagoe spătarul, cu trei cete de craioveni, să cadă, dinspre răsărit, tot în valea Ialomîței, la Stoienești în spatele dușmanului, să-i zăgăzuiască retragerea spre Tîrgoviște.

În frunte am pus strajă mare, sub porunca lui Tudor din Drăgoiești, ajutat de doi căpitani unguri. Le-am poruncit a zădări potrivnicul, a-l înspăimînta și a se retrage înapoi și a se urca în copaci, la pîndă cu arcanul.

O strajă bună am rînduit și în spate, cu Oancea vistierul. Eu și voievodul Zapolya am mers cu grosul oștirilor. Doamna Voica venea, călare, în preajma lui Oancea.

Plănuiam să-l împresor pe Mehmet-beg, să-i prind în găvanul Rucărului toată oastea și s-o pisez, cum se pisează sămînța de cînepă în puiă, pînă-i se scoate oloiul tot.

Luptele începură cam pe la ceasurile zece. Arcănarii au împlinit bine porunca. Tudor din Drăgoiești a avut ajutor și vreo sută de rucăreni, dragosloveni și dîmbovițeni; ei au înșfăcat caii și otomanii prinși în lațul arcănarilor, legîndu-i de copaci, în codru.

N-am stat în mijlocul oastei, ci am alergat, ca o suveică, spre toate laturile, luptînd, priveghînd, poruncind, strunindu-i pe toți, îndîrjindu-i în luptă.

Am trăit și cîteva surprize.

Una, plăcută mie : Dragu a coborît din munte cu peste o sută de ciobani cu ghioage, coase și topoare ; unii năpustindu-se, odată cu ostașii mei, asupra otomanilor ; iar alții, mai bătrîni, au aruncat de pe înălțimi, stînci, butuci, săgeți în capul lor, spăimîntîndu-i și chiar strivindu-i.

Alta, foarte dureroasă pentru mine : Udrea a fost ucis în bătălie, iar Neagoe spătarul, cu cetele craiovene, a rătăcit prin munți și a pierdut mulți oșteni, așa că n-a izbutit a-l opri pe Mehmet-beg astupîndu-i calea retragerii spre miazăzi.

Vitejească purtare avură cetele ungurești. Le zic unguri, dar ei sînt toți români tarnsilvăneni sau secui.

Lupta de la Rucăr, în ziua de 5 septembrie 1522, a durat pînă tîrziu, în amurg. Am biruit cu grele jertfe : sute de ostași, zeci de căpitani vrednici și mult trebuitori în urmărirea lui Mehmet-beg, care a grăbit spre Tîrgoviște să-și trimită prada spre Dunăre.

Rugai pe doamna și pe Harvat să se îngrijească de răniți și de cei căzuți în bătălie, iar pe vornicul Udrea, bărbat viteaz și mult drag mie și tuturor oștenilor să-l îngroape la Dealu, urmînd ca pomenirea să se facă, de față cu mine, îndată ce sfîrșea războiul.

Voievodul Zapolya a poposit la Tîrgoviște, cinci zile, benchetuind cu căpitanii lui, apoi s-a tras înapoi spre Transilvania, sălășluind o vreme la Bran. La jumătatea lui noiembrie era la Brașov, unde sașii îl întîmpinau cu mare alai și-l cinsteau cu un banchet, foarte îmbelșugat în mîncăruri și băuturi, și-l slăveau cu laude mult umflate zicîndu-i „marele ocrotitor al Transilvaniei și scut al creștinătății“. Oricît l-am rugat eu să mă însoțească în urmărirea lui Mehmet-beg pînă la Dunăre, nu s-a înduplecat să coboare mai la miazăzi de Tîrgoviște ; nu voiă să-l supere prea tare pe sultan, supărare care, după cum am înțeles, i-ar fi încurcat niște planuri tainice.

În acest timp mi-am rînduit cetele de călăreți și buzduganari și, împreună cu cei o mie de secui, pe care Zapolya s-a îndurat să mi-i lase, pornii în urmărirea dușmanului. Grăbea spre Turnu, cu multă pradă. Ci ațîmîndu-i calea în aripa dreaptă, a căutat să scurteze drumul, îndreptîndu-se spre Giurgiu.

Il hărțuii, pas cu pas. Mă ajutără mult și țărani, stricând vadurile, înfundând drumurile cu arbori prăvăliți de-a curmezișul.

Printr-un prizonier, i-am trimis iar vorbă să primească a ne lupta noi doi, singuri, ca-ntr-un turnir. Mi-a răspuns că-s corcitură de voievod cu o țărăncă, nevrednic a mă bate cu prietenul marelui padișah, că-s un fricos pe care pînă acum l-a slujit norocul, dar în curînd... M-a încredințat că are dincolo de Dunăre șazece de mii oaste și că, într-o lună, se întoarce și mă amestecă, într-o clipă, cu pulberea pămîntului.

Ba, părăindu-i că nu mă umilea destul, a mai adăugat că s-ar face de rîs în fața lumii dacă ar lupta în luptă dreaptă cu unul care a folosit în bătălie ciobani, țărani ghiogari, prăbușind asupra nebiruiților lui voinici, bușteni și stînci.

Am rîs de îngîmfarea lui prostească, i-am cerut să-și amintească obîrșia și să vadă ce fel de lifte sînt acîngii, cu care el pîrjolește țara unde a fost zămislit.

Cînd mi-a sosit Dragu cu un spor de oșteni, am grăbit și-am ajuns la Giurgiu înaintea lui.

Deznădăjduit, a cotit spre Zimnicea. L-am ajuns la Dîrîh, după ce-și trecuse peste apă cam o treime din oștire.

Am dat o luptă sîngeroasă, mai sîngeroasă ca oricare alta și mai deznădăjduită decît cea de la Slatina. Necruțători s-au arătat cetele secuilor : au tăiat fără nici o milă, „ca-n varză“, cum spuneau ei.

Dar și otomanii ne înfruntau cu o mînie și o sălbăcie cum nici la fiare nu se pomeneste.

Căzură mulți otomani cu țestele turtite de buzdugane ; dar și dintre ai mei pieriră destui, pentru că și în bătălie, în multe momente, furia-i un rău sfătuitoare. Dar cine o poate stăpîni în clipele acelea ?

Văzînd că românii amenințau să-i prindă cea mai mare parte din oaste, Mehmet-beg s-a avîntat însuși în luptă, împreună cu toată straja.

Nu știu dacă a vrut sau s-a nimerit să ne întîlnim : el cu iataganul, eu cu buzduganul. La a treia izbire, arma i-a zburat din mîină. Dădusem cu atît putere, încît i-am smuls brațul din umăr. Îi auzii răcnetul de fiară rănită ; iar tu, cavalerie Antonie, aflîndu-te în preajmă, ai adevărit că pe cînd fugea nebunește, mîna dreaptă îi bălăngănea pe lîngă sa, legată de trup numai de stofa straiului și de armură. Calul l-a purtat în salt nebun, iar cîțiva spahii l-au apărut.

Fiind numai noi doi urmăritorii, ne-am oprit. N-am avut o durere mai mare decît la moartea mamei și o bucurie mai sălbatecă decît atunci cînd doborîi un urs care mă prinsese în labe și cînd numai agerul meu buzdugan, trîntit în țeasta fiarei, m-a salvat.

Și poate mă bucura și aceea că, în sfîrșit, l-am învins, ca dușman, fără să-l ucid, ca om din sîngele meu, românesc. Toți cei care văzuseră lupta, m-au fericit că scăpasem de cel mai înverșunat dușman și că avui înțelepciunea, stăpînirea de sine să mă opresc, înainte, ca spahii să mă prindă-n sulii.

Cînd am povestit Voicăi cum dădui lupta cu vărul meu lepădat de lege, a suspinat și a zîmbit :

„Ai scăpat tu cu viața, iar țara de primejdia pašalicului“...

M-am întors deci în Cetatea de scaun, încredințat că sînt biruitor, dar încă temător că n-am retezat toate capetele balaurului. Și dacă mai cresc iarăși ?

Totuși, la sfîntul Dumitru, mitropolitul cu soborul de preoți, sfatul boierilor și cu tot norodul m-au uns și m-au coronat domn, iar Voica doamnă.

Acum, după atîta luptă, izbîndii în sfîrșit, să mă așez în scaunul de cînte al Țării Românești, să mă numesc urmașul părintelui meu Radu voievod, și să șterg mîrșava încercare de a stăpîni un pașă la Tîrgoviște.

Mi-am rînduit bun sfat domnesc, cu Pîrvu Craiovescu mare ban — iertîndu-i toate greșalele, tocmai ca să mă cinstească mai mult și ca să dovedesc că doresc împăcarea cu dăneștii — cu Harvat din Grozăvești logofăt, Neagoe din Periș mare vornic, Drăghici paharnic, Drăgan spătar, Șerban mare stolnic. Pe mulți i-am răsplătit, pentru credința și vitejia lor, cu moșii și dregătorii. Cel mai bucuros a fost spătarul Dragu care mi-a sărutat mîna cînd i-am iscălit hrisov de stăpînire a moșiei Comana din Vlașca, în vecinătatea pămînturilor mele de la Afumați.

În trei luni, călătorind prin țară, am așezat oamenii mei în ocîrmuirea țării ; mi-am adăpostit ostașii în tabere de iarnă ; am pus să se dreagă cetatea de la Poenari, stricată în cîteva locuri de tunurile lui Mehmet-beg ; am tocmii meșteri pentru întărirea zidurilor Cetății domnești din Tîrgoviște ; am pus străji prin orașe și sate, să grijească de liniștea drumurilor, să poată umbla neguțătorii în voie, neprimejduiți de răufăcători și tâlhari ; am trimis soli la regele Ungariei, la domnul Moldovei, la hanul tătăresc, cu cărți de prietenie

și cu dorința de a trăi în pace. Pentru prietenii mei, burgheșterii și neguțătorii din Brașov, Sibiu și Sighișoara am dat hrîsoave de slobodă trecere cu mărfurile lor spre Dunăre și Mare, plătind vămile cele de cuvîință, din care să mai scot ceva din datoriile ce aveam la dînșii.

Mult ajutor și bune sfaturi primii de la doamna Voica, de la Dragu, de la Neagoe din Periș, de la Harvat și chiar de la banul Pîrvu Craiovescu, care, văzînd cît mă iubește țara, mai că nu mai știa cum să-mi împlinească voile și poruncile.

Dar se vede că orice bucurie pîndită este, din umbră, de o durere, de o nenorocire. Prietenul meu Iohann Fuchs din Sighișoara, venit, pe la Crăciun, cu caravana cu mărfuri la Tirgoviște, aduse știrea că otomanii au înfrînt pe cavalerii din ostrovul Rodos și au cucerit cetatea lor care nebiruită se credea. Cică Soliman sultan ar fi zis :

„De acum toată creștinătatea se află sub talpa mea !“.

Totuși împăratul Carol Quintul n-a mișcat nici un deget în ajutorul cavalerilor, ci doar i-a lăudat postum, rostind o vorbă mare și cu totul deșartă :

„Nimic în lume n-a fost pierdut așa de eroic ca ostrovul și cetatea Rodos !“.

A urmat o iarnă grea, cu nămeți cît omul, vestitori de belșug în vară.

Aveam multe, multe necazuri, lipsuri și dureri, într-o țară prădată în atîta războire, dar îmi ziceam : lumina nu ni-i dată ca să vedem numai suferințele și urîțenia ei, mai ales, ca să umple lumea cu flori și bucurii.

Dar n-am știut că sub acest coperămînt alb și nevino-vat, cloceau vineții pui de năpîrcă ai ambițiilor nedomolite și ai nesăturelor poște de avere, putere și mărire.

Dăneștii nu se astîmpărau : urmau gudurarea pe lîngă Mehmet-beg, se furișau în cetatea Nicopole ca bursucii, cerșind arme și oșteni. Rămas ciung de mîna dreaptă, Turcitul își vedea spulberate toate visările cele nemăsurat de mari. Soliman sultan l-a ocărit foarte pentru înfrîngerile din miazănoaptea Dunării și l-a scos de la inima sa. Și numai bucuria cuceririi Rodosului, milogirile și văicărelile că și-a jertfit brațul drept pentru faima prea înaltului padișah l-au ocrotit de satîrul gealatului. Totuși, învinuirile aduse erau mari : trei ani Țara Românească n-a plătit tribut, iar negoțul pe Dunăre foarte mult stingherit. Hrănit cu grînele, carnea și miera din Țările Române, Istanbulul începea să îndure lipsa.

Veneau apoi știri că sultanul pregătea expediția împotriva Ungariei. Gîndind la apărarea țării și a domniei, trimise pe Dragu sol tainic, cu oarecare daruri, la Bali-beg, sangeacul Vidinului, rugîndu-l să mă sprijine în greaua treabă a împăcării cu sultanul. Așa mă povățuiau și mulți boieri, precum și voievodul Zapolya. Monarhii creștini urmau a se război, înverșunat, între dîșii, iar otomanii își vedeau de cuceririle lor, nestingheriți. Doar eu ce le mai stam în cale, cu slabele mele puteri.

Dar, iată că dăneștii făcură urzire, peste capul meu și mă trezii că vor să-l aducă pe Vladislav, domn din neamul lor. Abia atunci am înțeles de ce Pîrvu, banul Craiovescu nu mai da pe la Tîrgoviște, lipsind din sfatul țării : trimetea doar vorbă că-i iarna grea, iar drumurile întesate de haite de lupi și tâlhari. De fapt, plătit de Mehmet-beg Ciungul, cum începea să i se pună porecla, nepricopsitul meu ban de Craiova, trecu de partea lui Vladislav. La porunca de a se înfățișa înaintea domniei mele, a răspuns cu obrăznicie :

„Voi veni călare, în fruntea cetelor Jiului și Mehedințului“.

În același timp, în partea de răsărit a țării, o samă din boierii drăculești, neîmpăcați cu cîntea și dreptatea mea, nemulțumiți că am făcut danii și dăneștilor, supărați că n-am pus capul lui Pîrvu banul sub secure și că umblu să împac aceste două neamuri, adică apa cu focul, s-au răsculat, în cap cu Dragan din Merișani. Și tot la îndemnul viclean al lui Mehmet-beg, sprijineau să apuce domnia lui Bădica, fratele meu vitreg, dîndu-i numele Radu voievod. Fusese în sfatul lui Neagoe Basarab, postelnic ; iar acum, supărat că nu-i dam moșii și ranguri, că mă înconjur de boieri dănești, socoti că are drept la domnie mai mare decît mine, bastardul, și se așeză în capul uneltitorilor.

Și iată că doi poftitori de domnie veneau asupra-mi, însoțiți de mulți oșteni otomani, toți plătiți de Mehmet-beg, să mă scoată din domnie.

În vara anului 1523, dacă mă gîndesc bine, nefericita noastră țară avea trei domni : unul în părțile Buzăului — Bădica, altul în Oltenia — Vladislav, iar eu, din Tîrgoviște, țineam mijlocul țării. Vai de noi și de țară !

Pentru liniștea norodului, pentru neștirbirea hotarului, s-ar fi cerut să plec steagul și să mă adăpostesc în Transilvania : cu de-a sila, nu poți face bine oamenilor. Prietenii mei sași din Brașov, Sibiu, Sighișoara, m-ar fi ajutat, iar cetatea Vinț mi-ar fi lăsat-o, de veci, ca răsplată pentru că i-am ținut

pe otomani, aproape doi ani la Dunăre și că am stîms zelul lui Mehmet-beg de a face Tîrgoviștea pașalic.

Dar Voica, Dragu, Strce Buzoianul, Neagoe din Periș și încă mulți alții mi-au arătat că țara nu va scăpa de tulburări prin retragerea mea. Că Bădica și Vladislav se vor lupta între ei. Că tocmai acesta-i planul Ciungului : dezbinarea țării prin uneltiri și război lăuntric, ca să poată veni el stăpîn. Că dacă i-am smuls dreapta și nu mai poate mînuia taganul, i-a rămas capul, neîntrecut la intrigi și că, deci, pînă la urmă, tot va fi pașă peste Țara Românească : o destramă fir cu fir ajutat de ai noștri și-o turcește ajutat de ai lui. De altfel, sultanul i-a spus :

„Dacă pînă în toamnă nu supui acea țară ghiaură ești mort !”

Prietenii mei susțineau că tot eu, singur eu, aș fi acela care ar putea înlătura amîndoi претенденții, spre binele și pacea țării.

N-aveam încotro. Eram domn încoronat, după lege, și a părăsi lupta era o crimă.

Judecînd așa, vrui să mă arunc iar în luptă, cu puțînii oșteni ce-i aveam lîngă mine sau îi puteam strînge, în mare grabă.

Mai întîi l-am trimis pe Neagoe din Periș la Pîrvu Craiovescu, să-i aducă aminte că mi-a jurat credință : îi făgăduiam iarăși iertare, bănia Craiovei și două moșii, îi aminteam că eu i-am scos nepoata din robia lui Mehmet-beg și că tot ce fac este numai întru împăcarea neamurilor și neatîr-marea țării.

Nici azi nu știu ce-au vorbit între dîșii : Neagoe, omul meu de casă — și spun asta de zeci de ori ca să vezi ce viperă am ținut la sîn — și Pîrvu Craiovescu, fățarnicul.

Dar știu că a venit la Tîrgoviște cu vestea că banul Craiovei mă sprijină, precum a jurat.

Numai că, a treia zi, aflu cu uimire că și-a trimis cetele în ajutorul lui Radu Bădica.

De ce-oare tocmai cînd eu rînduiam dreptatea și libertatea pentru toți, în spatele nostru se ridicau spînzurători și gealați ? Mi-a trimes vorbă :

„Împăcarea cu drăculeștii o fac eu, capul dăneștilor”...

Stam în Tîrgoviște, în acea vară din 1523, cînd clocoțind de mînie, cînd înghețat de îngrijorare și neputință. Primeam vești despre războirea dintre Bădica și Vladislav. Din toată această zurbavă numai sîngele vărsat era românesc.

Încolo, oricare parte ar fi biruit, câştigul era tot pe sama ciungului Mehmet-beg. Straşnic uneltitor !

A biruit Bădica.

Ar fi urmat, iubitul meu fiu, să mă reped împotriva lui şi să-l spulber. Aveam cu ce. Dar n-am făcut-o. Poate am greşit. Dar am judecat aşa : nu mă lupt cu fratele meu ; îmi ajunge că am părăduit atîta sînge în războiul cu un văr nelegiuit. În al doilea rînd, că, deşi înfrînt, Vladislav nu părăsea ţara, ci se trăgea în părţile de miazăzi, aşteptînd ajutor otoman. Se numea domn, iscălea hrisoave, punea slujitorii lui în oraşe şi sate, aşa cum făcea şi Radu Bădica în părţile Buzăului.

Văzînd că stau în aşteptare, cîtiva boieri ca Şerban marele stolnic, Drăgan vel postelnic, Manea mare dvornic, mă părăsiră, trecînd în tabăra lui Vladislav. Alţii, înrudiţi cu drăculeştii, cătau, cu un ochi spre Bădica.

Aşteptînd, pierdeam.

Dară dacă intram în luptă, îplineam planul viclean al lui Mehmet-beg : să ne măcinăm între noi, să slăbim şi mai rău ţara, ca el s-o poată preface mai uşor în paşalic.

Sufeream cea mai necruţătoare durere şi înfrîngere din viaţa mea. M-am îmbolnăvit de inimă rea şi m-am retras în Cetatea Poenari. Mi se părea, mereu, că voi fi ucis de un oştean din strajă. Visam că mă jucam, copil fiind, cu Mihail şi cu Bădica. Şi, pentru că-i întreceam la alergat, la tras cu arcul ori lovit cu buzduganul, se întovărăşeau, mă legau în frînghii şi mă trăgeau în teapă. Visul mă chinuia, nopţi întregi, aproape la fel, silindu-mă să mă trezesc lac de sudoare, cu junghiuri în tâmplă şi în inimă.

Boleam în Cetatea Poenari cînd, într-o după amiază mohorîită, straja mă vesti că multe sute de ţărani, armaţi cu furci, topoare, coase, ne înconjurară, cu gînd duşmănos. Nu ştiam de ce s-au răzvrătit. Am aflat mai tîrziu că i-a strîns de prin sate un boier ce-şi zicea Merean şi i-a îndemnat împotriva-mi, socotindu-mă o „pacoste neastîmpărată“, o „nenorocire pentru ţară“. Ziceau că „neastîmpăratul războinic al drăculeştilor“ ar fi pricina necurmatelor jafuri otomane. Şi nu s-ar fi găsit alt leac pacostei decît pieirea mea. Mîhnit şi nedumerit am ieşit pe ziduri şi-am cercat a-i înlînzi cu vorba bună. N-am izbutit, cu toată strădania şi căldura inimii mele. Straja îmi era mică : doar douăzeci de slujitori. Noaptea l-am coborît pe căpitanul Pîrvu cu funia ; a alergat la Tîrgovişte, l-a vestit pe Tudor din Drăgoieşti să vină grabnic în ajutor.

Dar a doua zi răzvrătiții au spart porțile. Mi-au ucis cinci străjeri. Cu cei rămași m-am închis în cămarile de sus și deși aveam fierbințeli și amețală am rezistat totuși două zile și două nopți, luptînd, pînă sosi Tudor cu trei stoluri de trabanți și, bătîndu-se din greu, despresurară cetatea. Dacă lupta mai dura un ceas, ardeam acolo, între ziduri; răzvrătiții stivuiseră lemne în jurul zidurilor și le dăduseră foc.

De la cei prinși, am înțeles că acel Merean, cap al răzvrătirii, venea de la Turnu, că avea mult aur la el, că plătise pe unii dintre răzvrătitori și că altora le făgăduise punge de galbeni, dacă mă prind viu sau mort.

Lupta asta m-a îmbolnăvit și mai rău.

Îngrijindu-mă, acolo, în încăperile reci și umede ale Cetății Poenari, doamna Voica s-a îmbolnăvit foarte rău. Uitînd de mine, o coborîi din Cetate, o urcai în rădvan s-o duc la vracii din Brașov. Nu m-a lăsat însă s-o întovărășesc :

„Țara și domnia prețuiesc mai mult decît viața mea. Mă știi curajoasă ; ajung singură la Brașov. Te rog, fierbinte !... Mă întorn în două săptămîni, zdravănă“...

Stăruiră și boierii rămași în jurul meu să nu-i părăsesc. Întării straja în jurul rădvanului doamnei și făcui semn de plecare.

Peste patru zile, un olăcar mă vesti că doamna s-a stins în Cetatea Bran.

Vestea asta m-a descumpănit cu totul. Multe zile n-am fost bun de nimica.

Noroc că tu, Antonie, Stroe Buzoianul, Dragu spătarul, Tudor de la Drăgoiești și alți cîțiva v-ați îngrijit de toate cele de cuviință la înmormîntarea doamnei.

Ci ajungînd măria-sa cu povestirea aici, coconul Vlad a îngenuncheat acolo, lîngă vatră, la picioarele părintelui său, a suspinat și a plîns amar.

Tăcurăm toți, înghițîndu-ne năduful și lacrimile.

Doar măria-sa, într-un tîrziu :

— Așa, fiule, se stinse dragă muma ta, una din cele mai alese ființe omenеști din cîte a zămislit pămîntul acestei țări. Așa pierdui jumătate din făptura mea.

După două săptămîni de tînjire, mă însănătoșii, parcă anume ca să cîștig bătălii, fără a izbuti să zdrobesc acel balaur cu șapte capete și cu blestemata-i putere de a-i crește mereu altele, la loc. Cernit, slăbit de boală, de supărări, de cîte nenorociri bîntuie țara, mă sfătuii cu prieteni și hotărîi

să părăsesc Țîrgoviștea, să mă adăpostesc la Vinț și să-mi pregătesc iarăși cetele pentru război.

Rămași în țară, Neagoe din Periș, Dragu, Stroe Buzoianul mă înștiințau despre mersul luptei dintre Bădica și Vladislav.

O lună de zile mă perindai pe la ușile prietenilor transilvăneni, pentru bani, arme, oșteni și sfaturi.

Cînd m-am făcut sănătos cu adevărat, am trecut munții, cu strai schimbat, însoțit numai de tine, cavaler Antonie, și-am coborît în șes, pînă la Afumați.

Am văzut nenorocirile și-am auzit geamătul norodului de răul jafurilor și al nelegiuirilor săvîrșite de cetele otomane din oștirea celor doi domni și de hoardele de acîngii, slobozite din Nicopole. Nu domnii, ci pacoste pe capul țării : așa erau și Vladislav și Bădica.

M-am întors repede în Transilvania, și, îndurerat cum nu se mai află, mi-am strîns și orînduit iar oastea. Au venit mai mult de jumătate din cei cu care am pornit asprul meu război.

Am așteptat, cu inima strînsă să văd ce se alege din bătălia dintre Bădica și Vladislav. Mărturisesc că, dacă Bădica mi-ar fi cerut ajutor, i l-aș fi dat ; bimeînțele, dacă jura că nu umilește țara și n-o înjuguie cu un bir prea greu. Și dacă împacă neamurile.

În lupta din noiembrie, Bădica a biruit : l-a alungat pe Vladislav peste Dunăre, la Nicopole. Dar ca să fie lăsat în scaunul domnesc, Radu voievod Bădica a plătit peșcheșuri grase lui Mehmet-beg. Și așa i-a dat acestuia prilejul a se lauda înaintea sultanului :

„Mi-am pus omul meu în Țara Românească. Am scăpat-o, pentru totdeauna, de om primejdios ca feciorul din buruieni al lui Radu Vodă“...

Dar domnia lui Bădica era, pentru Turcitul, o treaptă tot pentru împătimita lui vrere de a fi pașă la Țîrgoviște.

Și pe cînd eu, cu oastea adunată în Transilvania nu cutezam să trec munții-cu arma împotriva fratelui meu, iar tributul a ajuns la haznaua sultanului, tot Mehmet-beg a înștiințat pe sultan că Bădica nutrește gînd de țară slobodă, ca unul ce mi-i frate și am copilărit împreună. Trebuia deci ucis.

O iscoadă a mea și una a burgmeșterului Hans Benkner din Brașov mă înștiințară despre asemenea uneltiri.

Temîndu-se tot mai mult de primejdia unui pașalic la Țîrgoviște, toți transilvănenii mă îndemnau stăruitor să trec munții. În fiecare zi veneau solii de pretutindeni : chiar din

Maramureș, de la voievodul Drag și din Suceava de la Ștefăniță.

Și așa iar am trecut munții, pe-o vreme de iarnă cu viscole și furtuni nebune. Nu coboram cu gând de besmetică răzbunare, ci de frățescă înțelegere cu Bădica.

Dacă Voica ar mai fi fost lângă mine i-aș fi spus că dacă Radu voievod Bădica se așează în fruntea oastei, la Dunăre, eu primesc a fi căpitanul lui. Doream, din toată inima, împăcarea cu dăneștii și mi se părea că el o poate făuri mai ușor decât mine. Desprins de otomani și împăcat cu dăneștii, Bădica ar fi putut fi un voievod în felul părintelui nostru, dacă nu chiar al lui Neagoe Basarab. Mă îndemna la asemenea purtare și o scrisoare a lui către brașoveni, din care mi s-a cetit și mie, dezvinovățirea : „...n-am oploșit noi pre turci în țară, ci ei singuri au intrat, cum au intrat și în alte țări, mai puternice decât a noastră“...

Foarte s-a mirat Zapolya de gândurile mele de a-l ajuta pe Bădica și nu de a-l alunga. I-am spus :

„Măria-ta, eu vreau zid și scut împotriva năvălei otomane, nu fală și mărire. Dacă acest frate al meu, mai vrednic decât mine se arată, locul meu lui îl las, și cu dragă inimă îl ajut“.

Asemenea gânduri l-au îndemnat pe voievodul Transilvaniei să mă însoțească în drum spre Tîrgoviște. Le numea chiar năstrușnice, neobișnuite la un ocîrmuitor de țară.

La Dragoslavele, aflai că Mehmet-beg a trimis la Tîrgoviște steagul de domnie pentru Bădica, însoțit de trei sute de spahii, un alai prea strălucit și, mai ales, prea numeros pentru asemenea pașnică și veselă țeremonie. Încrezător și foarte bucuros, mîndru, bietul meu frate ieși întru întîmpinarea alaiului, însoțit de toți boierii din divan, îmbrăcați în straie de sărbătoare, cum se cuvine și se cere pentru steagul trimis de sultan, cînd ești închinat lui. Unii zic că pîlcul de spahii ar fi fost condus de Ciungul însuși, ci eu nu cred : e mai fricos și mai îndrăcit ca să-și primejduiască viața într-o treabă pe care o pot face alții, lăsîndu-i lui numai foloasele. Destul că, în cîmp, la cinci mii de pași de Curtea domnească, întîlnindu-se, cei trei sute de spahii îl impresurară repede pe Bădica, și tot sfatul lui. Și, în loc să-i înmîneze steagul de domnie, le-au pus la toți capetele sub iatagan și au înroșit zăpada cu sîngele lor. Capul Bădicăi, însoțit de tidvele a doi dregători, ajunseră la Nicopole și de-aici, prin Mehmet-beg, la Topkapy, unde se afla sultanul

în iarna aceea. Leşurile le-au lăsat în nămeţi, pradă corbilor ; acolo le-am aflat şi eu.

Mă rog şi acum, cînd îmi amintesc de acel tălhăresc omor : Doamne, apără-mă de pacostea amintirilor nenorocite, de singurătatea unde mişună gîndurile deznădejţilor şi se aud urletele şacalilor însetaţi de sînge !

Auzind despre asemenea tălhărească ucidere şi furt de tîdve domneşti, mă întrebam :

„Să mai cobor pînă la Cetatea de scaun ori să mă întorn la Vînt ?“.

Dar observînd că Zapolya era mai înfricoşat decît mine, m-am înînimat şi am dat poruncă de înaintare.

Călărind în frunte, blestemam pe toţi cei care-mi batjocoreau neamul şi însuşi numele de om.

Pe cale văzui cît de amarnic jefuită era ţara şi cît de spăimîntaţi oamenii. Trei nenorociri apocaliptice : jaf, robie, omor ! Cum să mai trăieşti ? În cine şi în ce să mai crezi ?

Trei domni se bat pentru putere într-o ţară secătuită.

Dam pînteni lui Şoiman şi galopam, de nu se putea ţine straja după mine.

Văzduhul curat al munţilor, vîntul rece, priveliştile coşleştitor de măreţe ce mi se dezvăluiau în faţă şi pe de laturi, sorbindu-le cu privirea în iureşul galopului, îmi aţîtau mînia, durerile şi jalea. Niciînd n-a fost biruitor mai înfrînt ca mine în ceasurile acelea.

Cine ar putea crede că nu sînt şi eu pricina morţii fratelui meu ?

Atunci mi-ai strigat tu, cavalier Antonie, cu deznădejde :

„Fereşte-te de vicleniile Ciungului, măria-ta !“.

Da, s-ar fi putut ca nelegiuitul să fi pus în cale-ne capcane şi cete de acîngii, să mă lovească din vreun ascunziş.

Ştiu acum că acelui fără de lege nu-i vine de hac decît cel fără de suflet. Ori eu am prea mult suflet.

Aşa gîndesc şi acum, cînd mă ştiu prigonit cu spada de cel pe care-l iertai pentru mai multe ticăloşii şi de cel căruia i-am încredinţat toate tainele mele. Dar nu-s în stare a fi altfel.

Viaţa mi-a arătat că fiecare om are în el un lup care doarme sau moţăie, aşteptînd clipa potrivită să sară întru înhăţarea prăzii.

Cînd s-o trezi oare şi lupul din mine să sfîşie şi iar să sfîşie ?

La Tîrgovişte, Şoiman m-a purtat printr-o cetate cernită şi înspăimîntată, cu oameni care nu-mi făceau urări, ci poate mai degrabă mă învinuiau.

M-a purtat zic, pînă la locul unde trupul Bădicăi zăcea înșîngerat în troian, iar corbii filfiau în jur, ca niște diavoli negri, croncănind. Straja alcătuită din țărani veniți din bună-voia și omenia lor, abia cuteza să-i hușăiască, m-au privit cu spaimă.

Ci eu descălecai, îmi plecai genunchii lîngă trupul descăpătinat al fratelui meu și plîseai, cu amar, osîndindu-mi nevrednicia. Îmi amintii o rugă a lui Ștefăniță vodă de la Moldova : „Doamne, apără-mă de tătari, de amintiri tiranice și de dușmanii din noi înșine“.

Și, dintr-odată, parcă mă rostogolii din azi în ieri și-mi amintii de cîte jocuri și cîte șotii și pozne făcut-am împreună cu fratele meu mai mare, căruia, mai ales din pricina mea, zisu-i-a lumea Bădica. Îmi amintii de vărul meu turcit, cel bolnav de fariseismul dreptății, în numele celui mai puternic cuceritor din lume, la a cărui scară numai eu i-am tăiat cîtiva fuștei și i-am rupt mîna dreaptă, cu izbire de buzdugan, ca să nu se mai poată agăța spre înalturile tronurilor. Am făcut bine ? Rău am făcut ?

Ticăloșiile și nenorocirile războaielor ne îndeamnă a dori pacea ; asprimea tiranilor și multele nedreptăți ne silesc a ne război pentru dreptate și libertate.

Cînd m-am ridicat, o fiul meu, mi s-a părut că și din ochii lui Șoiman curg lacrimi, nu numai din ai țăranilor străjuitori în jurul leșurilor și îngenuncheați, în zăpadă, odată cu mine.

În clipa cînd am săltat iar în șa, auzii glasul unui bătrîn din acea strajă :

„Să ne trăiască domnul nostru, Radu voievod !“. După o clipă de uluire, toți își scoaseră căciulile și-mi urară bun venit și sănătate.

N-am avut parte de o urare mai din inimă și o firitisire mai întăritoare de cuget ca aceea, făcută de niște țărani îngenuncheați întru paza nu a unui trup de voievod, ci a unuiia care întruchipa țara călcată în picioare, strivită, ucisă. Nu-l jeleau pe Bădica ; pe el nici n-au avut vreme să-l cunoască. Jeleau numele de voievod batjocorit și mișelește ucis, odată cu înjuguirea țării.

Iar dacă și pe mine mă vor ucide acum, vor împlini aceeași satanică poruncă, dată de cei cărora nu le place că eu iubesc prea mult oamenii acestei țări și vrui să le dau hrană bună, adăpost omenesc, libertate, frumusețe și pace, întru care să trăiască fericiți. Dar...

Eram tînăr flăcău și hoinăream prin munți la vînat. Într-o seară, la un schit, auzii toaca. M-am apropiat : o călu-găriță foarte tînără, numai cu două ciocănele de lemn și o scîndură albă, de paltin, atîrnată cu o sfoară de o grindă, scotea tunete, trăsnete, fulgere, vuiet de furtună și adiere de vînt primăvăratec, blesteme și cîntare de slavă. Un șirag de lovituri de lemn pe lemn, cu mîini gingașe, dar nepomenit de puternice și de agere. Da, două mîini agere și gingașe înșirau și deșirau, cu o repeziciune ametoitoare ori cu o legănare de vis un șirag de sunete, cînd diavolești și înspăimîntătoare, cînd sfinte și înălțătoare pînă la ceruri. Am ascultat, îndelung și m-am minunat și mi-am zis : acesta-i omul : și rău și bun și satanicesc și sfînt. Omul, singura faptură de pe acest pămînt vrednică a visa binele, adevărul, fericirea. Și a crede că visările se pot înfăptui.

Descăpățînatul trup al fratelui meu Bădica l-am așezat, cu cinstea cuvenită unui domn, în gropnița de la Dealu, ctitoria părintelui nostru, sporind cu încă unul mormintele cu trupuri fără cap, din pămîntul țării. Am zis unul, dar am îngropat și cele două trupuri de boieri, dintre dănești ; erau tocmai cei care mă părăsiseră cu cîteva luni înainte și juraseră credință Bădicăi. Își călcaseră jurămîntul către mine, parcă anume ca să fie descăpățînați de păgîni. Ci stînd eu, cu făclia în mînă, lîngă sicriu, între oștenii mei și în mijlocul norodului, adunat să plîngă pe fratele meu, în tînguire de psalm și mireasmă de smîrnă, multă muștrare-mi făcui în sine-mi că nu ne-am înțeles, la vreme, să ne împreunăm puterile și să stăm, uniți, împotriva vrăjmașului, ca doi frați, ca doi români, ca doi creștini, amenințați de aceeași primejdie, de același dușman.

Mă muștram și mă întrebam : oare sfîrșitul meu cînd, cum și unde va fi ?

Cine mă va îngropa ?

Și cine-mi va aprinde scînteia de lumină la căpătîi ?

După o viață atît de zbuciumată, ce soi de sfîrșit voi avea ?

Și-apoi, neastîmpărații vieții au oare parte de tihnă măcar în mormînt ?

Și nedobîndind răspuns la asemenea întrebări, mă uitai la vitejii mei, care, de atîția ani, mă împresoară cu credință ; mă uitai la norodul care aștepta de la mine izbăvire din primejdii și robire, și parcă iar mi s-a aprins inima de dorul faptelor mari.

Apoi, ieșind în ograda mănăstirii și privind cerul albatru, copacii cu promoroacă, zidurile cu acoperișuri albe, stîcind la soare, am zis ca filosoful :

„Cei care slujesc frumusețea lumii sînt ucigașii cei mai fără iertare“.

Și asta pentru că-i atît de multă urîțenie în lume.

Boierii și căpitaniî m-au poftit la sfat : hotărîrăm cum să curățim țara de răufăcători și să întocmim domnia statornică.

Apoi am poruncit să fiu lăsat singur.

Mi-am plecat genunchii la mormîntul părintelui meu, Radu voievod, m-am rugat și lacrimi am vărsat, pentru cîte vrui să le fac drept, bine, frumos și n-am izbutit.

Părintele meu a fost mai înțelept închinîndu-se sultanului și plătindu-i haraciul la zi ?

Dar oare cît de cuminte trebuie să fie mielul ca lupul să nu-l învinuie că-i tulbură apă, cînd din deal cînd din vale ?

Și, Doamne, cum să faci, tu, mielule, pe voia lupului, cînd el te-nvinuie că-i tulburi apa, deși nici nu te-ai apropiat de malul rîului și-ți potolești setea doar cu propriile tale lacrimi ?

Și stînd în genunchi, am mîngîiat cu palma lespedea de mormînt, scriitura, înfloriturile, crucea cu multe brațe, și iar m-am rugat, cu șoaptă fierbinte :

„Spune măria-ta, părinte al meu, ce trebuie să fac ? Învață-mă, că ajunsei la răscrucea cea mai grea a vieții și nu știu încotro să apuc“.

N-am auzit nici un glas din afară, ci numai cel dinlăuntrul meu :

Șoimul își apără cuibul cu pliscul și cu ghiarele, cu aripile și cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale slobozeniei...

Cu sfatul acesta, auzit în mine, mă ridicai și coborîi în curte.

O ninsoare liniștită, grea, bogată, pogora din munte și albea proaspăt pămîntul, pînă departe, în șesuri. Totul în jurul meu era alb, curat și sfînt.

Albă și sfîntă mi s-a părut și lumea, asemeni zidirii din față-mi.

Îmi amintii cum prindeau meșterii lespezile mari de piatră albă în scoabe de fier, înjghebîndu-le în măreția de stîncă a ctitoriei părintelui meu. Ziceau :

„De la noi și din noi rămîne doar ceea ce am zidit“.

Dar ceea ce am făptuit cu arma ?

Privirile îmi mîngîiară cele două turnuri mai mici, în opt laturi și cel mare, înălțat măreț, cu ferestre lungi, înche-nărate cu horbotă de piatră, gîngăș împletită în arabesc, cu brîie sub acoperiș tot așa de gîngăș cioplite, așezate pe tam-buri pătrați și sculptați ca un joc de linii încremenite în piatră. Mi-am coborît privirea pe fațada de apus și ochii mi-au lunecat iară pe același danț ușor și mlădios, măiestru împletit, brodat în jurul pisanilor.

Privind zidirea în totul ei tot, îmi aminteam ce mîndru și fericit era părintele meu cînd o văzu așa, înaltă și minunată : înmărmurise în bucurie și fericire mută.

Am urcat...

Ceasul al nouălea

În turn, două dangăte prelungi și jalnice ne amintiră că s-a sfîrșit și al optulea ceas.

Fără voie, degetul cel mare de la stînga mi s-a strîns în podul palmei, iar celelalte s-au rășchirat : ...Au mai rămas patru, patru ore...

Măria-sa a suspinat adînc. Ci eu am căutat să-l mîngîi cu vorbe de slavă :

— Norodul te-a pus în cîntec, măria-ta, zicînd : „Mă uitai pe vale-n jos, / Văzui voievod frumos, / Cu cușmuță albă-n cap, / Din cincizeci de piei de țap, / Cu cojocul strîns pe trup / Din cincizeci de piei de lup, / Cu brățară pe mîină, / Cu cincizeci de ochi de zîină”... Adicătelea, în cugetul mulțimii, măria-ta te-ai înălțat ca un voinic uriaș.

— Hm... ce mai voinic nevolnic, închis într-o cușcă ne-roadă... Nu mă linguși, cavalier Antonie, că nepriceperea întru lingușire este virtutea și lauda ta.

Da, am urcat în casa domnească, m-am perindat prin cele cinci odăi, căutînd-o parcă pe doamna Voica. Nu mă întîlnii decît cu amintirea.

De pe fereastră am privit iar biserica, asemăluind-o cu ctitoria lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș : mai puțin împodobită, nu chiar așa de zveltă, de armonioasă, dar oricine o poate numi drept muma acelei minuni. Și-mi mai ziceam, privind chiliile, trapeza, atelierile : acolo a lucrat Macarie, cu tiparnița lui, scriînd, cu acest nou meșteșug, cele dintîi cărți în Țara Românească. Unii au murmurat, iar cîțiva călugări copişti l-au afurisit ; dar noi, toți ceilalți, l-am binecuvîntat.

Și gîndul mi s-a răsucit așa : Dacă buzduganul meu silit va fi a se ascunde, în cine știe ce tainiță, va trebui să lupt cu puterea cea duhovnicească, precum părintele meu, precum Neagoe Basarab. Adică să zidesc și să ar pe românește în grădina minții și a cugetului românilor. Și acum, după patru ani, mă întreb dacă zecile de bătălii, în care am jertfit atîta, prețuiesc cît ctitoriile tatei ori ale lui Neagoe ?

Dar oare ce puteam face altceva, cînd Mehmet-beg urmărea să nimicească tot ce zidiră strămoșii și să ne fure și dreptul de a trăi în graiul, datina și credința noastră, acasă la noi ? Să ni le fure, pentru că el, vîndutul, trădătorul știe că aceste datini și aceste zidiri sînt scut împotriva robiei la picioarele sultanului sau la treapta trufiei lui, dacă ar fi ajuns mare vizir, precum rîvnea.

Ci eu, Radu voievod de la Afumați, am smuls brațul ucigaș al acelui dușman fără de lege.

Cu buzduganul i l-am smuls !

Dar, vai, ce amară-i o biruință vremelnică și o fericire întîmplătoare... După fiecare victorie trebuie să mă pregătesc de altă luptă, asemeni lui Sisif dintr-o poveste a grecilor cei vechi : ridica piatra cea grea pînă în vîrfurile muntelui și ea se rostogolea iar la vale...

Cum am mai spus, țara foarte prădată și nenorocită era. Începui a face rînduială nouă și a mă pregăti din nou de luptă.

Știu, fiule, că ai ostenit peste măsură și ți s-a urît auzindu-mă grăind despre război și iar război.

Dar ce puteam face, cînd un pașă trimetea sol să mă înfățișez la Giurgiu, ca să-mi înmîneze steagul domniei ? Zicea acel sol că însuși sultanul îmi trimetea steagul ca să-l plătesc cu un haraci sporit de douăsprezece mii de galbeni și cu jurămînt de supușenie. Ci cum să mă duc ? Să pătesc ce-a pățit Bădica ?

Mi-am răspuns : cît pot țin o armă în mînă, să lupt. Acesta-i datul meu în cronica țării. Să mă războiesc, măcar pînă voi ști că Mehmet-beg Ciungul nu mai este pașă la Nicopole.

Ca să-mi sporesc oștirea trebuia să izbutesc a împăca, odată și odată, pe drăculeștii mei cu dăneștii banului Pîrvu Craiovescu.

Și măcar că era iarnă aspră, coborîi cu oaste, puțină la număr, pînă la Dunăre, să arăt neprietenilor că străjuiesc hotarul și că primesc steagul domniei numai în mijlocul ostașilor mei. Și de la Severin la Brăila, pedepsii cu osînda

morții, zeci de pîlcuri prădalnice. Spaima-i leacul celor fără de lege : strămoșul meu Vlad Țepeș avu dreptate să fie aspru precum a fost : de multe ori țeapa păzește hotarul.

Apoi, lăsînd grijile domniei în sama lui Neagoe, Dragu și Șerban, trecui munții, într-ascuns să mă sfătuesc cu voievodul Zapolya și cu burgmeșterii sași și îndeosebi cu Hans Benkner, prietenul și bancherul meu.

Pe voievod l-am găsit schimbat în planurile și socotelile lui. Cînd i-am cerut bani cu împrumut și ceva oaste, mi-a dat sfatul să mă împac, repede, cu sultanul : e prea puternic, iar creștinii apuseni nu ne ajută nici cu o biată sabie măcar. El, Zapolya, a și trimis soli la padișah, cu daruri bogate spre a-i cîștiga bunăvoința. Nici din tîrguiala cu burgmeșterii sași n-avui mai mult folos.

Nu-mi rămîneau decît ai mei : împăcarea și unirea română.

Dar cum găsesc calea ? Calea spre inima fraților...

Trebuie să spun acum că, de mai multe ori cercasem, fără izbîndă, a vorbi cu doamna Despina.

Nu numai că se ferea de mine, ci și vorbe de ocară îmi trimetea. În planurile ce mi se înșăilau în minte aveam, totuși, mare nevoie de sprijinul măriei sale. Era vorba de arzătoarea mea dorință de a împăca neamul dăneștilor cu al drăculeștilor. Și cuvîntul soției lui Neagoe Basarab ar fi avut mare trecere. Îmi deschidea calea. Voiam, de asemeni, să-i cunosc fetele, și mai ales pe domnița Ruxanda, despre care mulți spuneau că-i gingașă, înțeleaptă și frumoasă, cum rar se vede. Cînd le-am bătut în poartă, primii răspuns cumplit :

„Nu stăm de vorbă cu ucigașul lui Teodosie !...

Mult mă ustura asemenea mincinoasă, vicleană și aiurită învinuire, scornită de Mehmet-beg și de ticăloșii din juru-i, împrumutată de dăneștii care lucrau neostoit ca să-mi păteze cinstea și omenia, și să acopere, cumva învinuirea adevărată, că l-au trimis pe sărmanul nevîrstnic la Istanbul fără o pază mai acătării, lepădîndu-l, cu știință ori din prostie, în mîinile lui Mehmet-beg, călău de voievozi.

În Sibiu, în două zile m-am plimbat prin fața locuinței doamnei Despina, pînă văzui domnițele ieșind, însoțite de o slujnică săsoaică, naltă ca un plop și zdravănă ca un luptător în circ. M-am apropiat și le-am grăit prietenește :

„Sînt român de neam și mult doresc a vă vorbi“.

Domnița cea frumoasă m-a luminat cu ochii ei mari, strălucitori și cu zîmbet binevoitor, îmi dădu răspuns :

„Maica nu ne îngăduie a sta cu bărbați necunoscuți de vorbă, în uliță“.

„Știu, rangul de domnițe“...

„Ne cunoști?“.

„Sînt Radu, voievod la Tîrgoviște“.

Numele meu le încremeni.

„Cutezi?! mi-a strigat, furioasă și înspăimîntată domnița cea urîtică. Piei din fața noastră, ucigașule!“.

Nu mă așteptam la asemenea dușmănoasă primire din partea unor copilandre. Totuși, n-am dezarmat: le-am ținut calea și-am grăit cu durere multă:

„Prea bunele și frumoasele mele domnițe, tocmai de asta cutezai a vă opri: să vă jur că nu am nici un amestec în pieirea lui Teodosie. Că acea nenorocire a ieșit din mișelească lucrare a celorla cu care eu mă bat, de patru ani, în necurmăte războaie, cum veți fi auzit. Iar acum, pentru că însumi i-am smuls mîna dreaptă și l-am scos din lupta cu arma, a întezit drăcește războiul pîrilor, zavistiei, minciunilor, uneltirilor, războiul vicleniei întru același scop: înrobirea Țării Românești la picioarele sultanului“.

Nu știu ce-au înțeles domnițele din repezita-mi vorbire, nici ce-a gîndit săsoaica, dar m-au împresurat tustrele și mi-au zis:

„Poftește a vorbi cu maica noastră, doamna Despina!“.

Pînă acasă m-au măsurat cu priviri curioase, agere, aspre, întepoșate, ca niște perii de curățat fuișoarele de puzderie. Ci eu m-am arătat încă mai prietenos, grăind:

„Pe tine te cheamă Stana, iar pe tine Ruxanda“...

„Ai ghicit“, s-a bucurat cea frumoasă. „Mare lucru! s-a infuriat cealaltă. Cine nu știe că eu, Stana, sînt cea urîță?“.

În casă, tot ea a vorbit cea dintîi:

„Domnia-sa zice că este Radu voievod; l-am adus să-l vezi de-i vrednic a fi dat călăului ori primit ca soț, vădov, fiind domnia-sa“.

Uimit de asemenea neobișnuit de îndrăzneată înfățișare și vorbire, speriat de asprimea privirilor doamnei Despina, căzui în genunchi și cerui iertare. Cu mîinile împreunate, cu fața către icoane, am jurat, cu tot focul inimii, pentru nevinovăția mea. Arătai doamnei marea mea părere de rău, că n-a binevoit a veni la Tîrgoviște sau măcar în casele mării sale de la Curtea de Argeș, precum de mai multe ori am poftit-o:

„Rău îmi pare că n-ai cunoscut-o pe Voica, prea buna mea soție, care multe ar fi învățat de la măriata, soața în-

teleaptă a celui mai înțelept și mai cărturar dintre toți voievozii trăitori pînă acum în Țara Românească”.

Vorbeam din inimă, cu înlăcrămare. Ochii domnițelor s-au îmblinzit; pe chip li se scriau semnele înțelegerii și ale îndurării. Măria-sa m-a lăsat în genunchi, pînă mi-am sfîrșit vorbirea; dar nici cînd îmi făcu semn să mă ridic, nu mi se părea că mă crede nevinovat. Doar cînd mă pofti să mă așez în jețul din dreapta, domnița Stana a plesnit ușor din palme, semn de bucurie.

Ruxanda s-a dus spre cuhnie și repede s-a înfățișat cu o chisea cu dulceată de chitră și cu patru pahare de apă rece, pe tavă de aramă roșcată. Le-a așezat pe masa din stînga noastră și s-a rostit, cu glas de aur:

„Să-l poftim la dulceată, măria-ta, că în atîtea și atîtea lupte cîte a dat cu păgînii, Dumnezeu știe de-l va fi răcorit și îndulcit cineva măcar cu un pahar de apă”...

N-am găsit cuvînt să-i răspund, după cuviință; și-atunci iar am îngenunchiat și am sărutat mîna tinerei domnițe. Cînd mi-am ridicat ochii spre chipul ei, am simțit că privirile noastre se luptă, se vîrtejesc, se înndoadă și nu se pot descîlci și desprinde decît cu un soi de plăcută durere. Nu ne-am mai privit în toată după-amiaza aceea, cît am stat și am povestit despre necazurile, înfrîngerile, biruințele, durerile și bucuriile mele și ale țării. Cu toată puterea minții și căldura inimii mele am vorbit despre împăcarea dintre dănești și drăculești.

Doamna Despina mi-a dat dreptate și mi-a făgăduit sprijin:

„Bun înțeles dacă dăneștii mai ascultă de sfatul meu”.

Aflai că nu s-a întors în Țîrgoviște de teama mea și a războaielor.

„Și încă îmi vine greu a crede în nevinovăția-ți”.

„Măria-ta, dacă jurămîntul meu îți pare sperjur, cheamă călăul cetății și nu mă voi împotrivi. Domnița Ruxanda, poftim sabia mea!”.

Doamna Despina s-a ridicat în picioare, mi-a pus mîna pe umăr și mi-a zis cu vorbă domoală, în care se împleteau durerea și împăcarea:

„Tu, fecior al lui Radu voievod ai ales altă cale întru împlinirea domniei, decît părintele tău și decît soțul meu, Neagoe vodă Basarab; ai ales calea războiului. Și știu dela neamul meu, de la Brancovici, cîtă dreptate ai și tu, viteazule... Sîntem sărace; dar cu cîte avem te ajutăm să păstrezi domnia și să făptuiești împăcarea între neamuri”.

„Știu că măria-sa Neagoe Basarab a zugrăvit ctitoria părintelui meu de la Dealu, acum zece ani. Făgăduiesc, cu mîna pe inimă, că voi pune meșterii să zugrăvească, pe socoteala mea, ctitoria de la Curtea de Argeș“.

Doamna m-a privit cu stăruință, îndelung și-a grăit :

„Ar fi cel dintîi semn al împăcării noastre și o dezmințire fără tăgadă a învinuirilor ce ți se aduc“.

Plecai din casa pribegei doamne Despina foarte bucuros, mult întărit sufletește, să nu precupețesc nimic întru păstrarea domniei și îndeplinirea gîndurilor, pentru care mă știu venit pe lume.

Întors la Tîrgoviște, fără ajutor de oaste și fără bani, am întetît lucrarea pentru împăcarea neamurilor.

Dar liniște nu avui decît pînă la Bunavestire, în primăvara anului 1524, cînd aflai că veneau iar potrivnicii cu oști otomane și cu un alt domn ; adică să-l pună iar pe Vladislav, pe care-l credeam mort.

Le ieșii înainte și-i hărțuii, din toate părțile, izbindu-i, pe neașteptate, în scurte, aprige și necruțătoare lupte : să pierd cît mai puțini oameni și să pricinuiască potrivnicului cît mai mari pierderi. Și așa, tot hărțuindu-l l-am adus pînă aproape de Curtea de Argeș. Vorba lui Mierloi :

„Oriunde călca ursul, tot pe jar călca“.

Nu cutezam a da lupta hotărîtoare : erau peste cinci mii, și eu n-aveam decît două mii. Și-apoi, în tabăra lui Vladislav, pe lîngă otomani se aflau și cete de români și mă durea inima să vărs sînge frățesc.

Și parcă mi-i rușine să spun, dar și de data asta — a cîtea oară ? — craioveștii mă înșelară : cinci boieri din sfat și cîteva cete de voinici trecură de partea împotrivorului meu. Așa că, văzînd că-mi scapă spre Tîrgoviște, de la Curtea de Argeș, mă retrăsei iară în Transilvania.

De altfel, deși n-aveam destulă oaste ca să-mi înfrunt dușmanul, totuși mă simțeam un fel de voievod al Carpaților : Tîrgoviștea, Curtea de Argeș, Poienari, Branul, Rîșnovul, Brașovul, Sibiul, Sighișoara, Vințul, Prejmerul, Hategul erau cerățile de nădejde, unde aveam mulți prieteni, aveam cetele mele, în casa mea.

Uneori însă mi se întîmpla să mă năpădească deznădejdea, ca o mîlatură cleioasă și scîrbavnică. Îmi ziceam : după atîtea războaie, după atîta neprecupețită strădanie pe calea împăcării, iată cu ce mă alesi : cu un noian de nenorociri. În acele momente îmi venea să slobod căpitani și oștenii, să-și caute alt stăpîn, iar eu să intru într-un schit din munte.

Mai ales că Vladislav, zicîndu-și domn, așeza în țară rînduiala lui.

Alteori rău îmi părea și n-am urmat pilda străbunului Vlad care judeca scurt și hotărît, fără șovăire și aspru : Ești leneș ? Țeapa ! Ai furat ? Țeapa ! Ai trădat ? Țeapa !... Dar ce-ar fi ieșit din asta ? Frica nu-i face pe oameni mai buni, ci doar mai vicleni. Și-apoi eu, cu firea mea, aș putea fi doar un Țepeluș, ca Basarab, părintele lui Neagoe Basarab. Țepeș, cu adevărat, drept și neînduplecat, a fost numai el : Vlad vodă Țepeș. Și n-a fost numai necruțătorul dușman al vicleniei și al hoției la români, ci a știut să-l tragă în țeapă și pe Hamza pașa, cu toți ai lui.

Eu am un cuget moale, precum ceara : se încălzește la căldura bunătății și se aprinde la gîndul de dreptate, libertate, împăcare între oameni.

Știu că uneori e foarte trebuitoare țeapa. Dar dacă noi, toți ocîrmuitorii, am ocîrmui numai cu țeapa, pînă la urmă pe cine am ocîrmui ? N-am rămîne noi și pădurea de țepi, cu stîrvuri înfipse în ele și cu corbi croncănind pe deasupra ?

Am spus că Pîrvu Craiovescu, cu mulți dintre ai săi, se închinară lui Vladislav și-i jurară credință. Îmi ziceam : să-l las, poate înfăptuiește el împăcarea neizbutită mie. Dar iată că acest domn, în loc să măgulească înfumurarea Craiovescului, îi luă bănia și-o dădu unui boier de al său, neînsemnat, pe nume Tatul, omul lui Mehmet-beg.

Iar lui Pîrvu, la îndemnul drăculeștilor, i-a dat, în derîdere, slujba de ... postelnic de casă. Zgîriat în trufia lui, rușinat și mînios de asemenea purtare, trimise soli la mine, în Vinț, rugîndu-mă să vin grabnic și să-l alung pe Vladislav, vicleanul, mincinosul, sluga pașei din Nicopole.

Asemenea poftire mă bucura și mă întrista, totodată.

Am zis către sol :

„A ajuns Drăgăuș la căuș ? Dar, iată, acum, Soliman sultan ocupă, rînd pe rînd, cetățile de pe malul Dunării : Semlin, Salankemen, Titel, Severin, în timp ce monarhii creștini continuă înfruntarea între ei, cu năîngă înverșunare. Ba, în împărăția lui Carol Quintul, țărani s-au răsculat și fac crîncen război, conduși de cei trecuți la legea lui Luther. Se spune : «Europa stă încremenită ca turturica la năpustirea vulturului otoman».

Dar nu-i tocmai așa : se caută de purici și se hărăștește prin gard, vecin cu vecin, pentru nimica toată, pentru

o căpușă ori o chichiriță, în vreme ce dihania cea mare sfîșie turma.

Știm că Soliman sultan pregătește cea mai mare și mai nebiruită expediție împotriva creștinătății ; e încredințat c-o va supune, fără doar și poate. Știm că întru acest scop a adus noi oști, în Cetatea Albă și Chilia fraților moldoveni, a întărit mult paza cetăților Rusciuc, Nicopole și Vidin, că a umplut Orșova, Mehadia și Caransebeșul cu oaste, că ne înconjoară cu ghiarele cele mai ascuțite“.

Așa era. Banul Pîrvu Craiovescu știa, chiar mai bine decît mine, că dacă noi, românii, ne mișcăm, dacă îndrăznim ceva în coasta armiei cu care vrea să se năpustească în Ungaria, ne atacă în tot lungul Dunării, cu zeci de mii de oșteni.

Mai mult : ca să ne știe supuși, din porunca sultanului, pașa Bali-beg de la Vidin cerea tribut chiar brașovenilor. Și ca să-i silească a plăti, oprea trecerea caravanelor cu mărfuri pe Dunăre. Simțindu-se primejduiți, brașovenii încarcă tunurile de pe meterezele cetății, spre a se apăra de „prea spurcatul ciine“ musulman, iar burgmeșterul Hans Benkner mă căuta ca iarba de leac.

Mă află trist și cernit, nemîngîiat de pierderea sôției, îndurerat de soarta țării, supărat pe boierii mereu nestatornici. Simțeam un gol, un pustiu arzător în sufletul meu. Totul mi se părea zădarnic și netrebnic : deșertăciunea, deșertăciunilor...

Ca să-mi mai înzdrăvenească inima, mă copleșiră cu vorbe de laudă și cu linguseli, zicînd :

„Ai cîștigat zeci de bătălii împotriva agarienilor. Ai dovedit îndrăzneală și vitejie. Fii, în continuare, scut tare la Dunăre. Arată sultanului că noi, cei din Carpați, nu ne supunem, ci ne batem. Fii ocrotitorul nostru ! Altminteri, meștesugurile noastre și negoțul nostru stîrpește de tot. Noi prin Galați, Brăila, Giurgiu și Turnu respirăm spre largul lumii“...

Dar nu de măguliri aveam eu nevoie, ci de bani, ca să-mi tocmesc oastea. Și de arme aveam nevoie.

Tot ca să mă... îmbărbăteze, sibienii îmi dăruiră o cruce mare de argint aurit, cinci măsurile de postav de Nürnberg și alte cinci de catifea, precum și un cal cu frîu frumos și scump. Și iar vorbe de laudă :

„Așa știm noi a cinsti pe vitejii apărători ai cetății și ai vieții noastre“.

„Îmi venea să le bag catifeaua pe gît și să le strig :

„Războiul se poartă cu arme ! Crucile sînt pentru popi !
Catifeaua pentru jupînesele cele dezvătate“...

Dar cu ce m-aş fi ales ? Deci am zîmbit, am spus :

„Danke“ şi am plecat.

Aflasem, de mult, că bogaţii moştri meşteri sînt mai darnici în linguşeli decît în împrumuturi de bani şi în vînzare ieftină de arme.

De altfel, cuvine-se a şti, iubitul meu fiu, că braşovenii, ca şi veneţienii, genovezii ori raguzanii vînd bucuroşi armele făurite de ei oricui plătesc bine. Chiar otomanilor. Strălucirea aurului, pofta de cîştig îi fac să uite că armele capătă glasul celor care le mînuiesc, că plătite sînt cu aur jefuit din ţări creştine, că, în curînd, cu aceste arme de ei meşterite, vor veni otomanii asupra noastră, de istov să ne robească. I-am şi spus, într-o clipă de minie, burgmeşterului braşovean :

„Tocmiţi-le cît mai fără greş, ascuţite cît mai bine, ca mai lesne să-i fie duşmanului a cuceri cetatea şi a ne tăia pe toţi“.

A rînjit Hans Benkner şi s-a rostit filosof :

„Războiul e război şi negustoria, negustorie. Măcar o vreme, merg bine împreună“.

„Da, am zis, hrănindu-se din sudoare şi din sînge omenească“.

Iar el, cu sfruntare :

„Noi vindem armele ca să nu se învechească, războinicii le folosesc ca să nu ruginească“...

Şi iaca aşa, ne învîrtim unii în jurul altora, precum cîinii turbaţi în jurul cozii.

M-a chemat la el voievodul Zapolya. De faţă era un mare negustor pe nume Michele Bocignoli di Ragusa. Ne povesti despre încercările deznădăjduite ale puterilor apusene, în frunte cu papa Clement al VII-lea, de a orîndui o rezistenţă a lumii creştine primejduită de năvala sultanului Soliman, care, după căderea Belgradului, porneşte asupra Budei şi a Vienei. Zicea, ca şi mine, că Transilvania, Moldova şi Ţara Românească, unite, pot alcătui un scut zăgăzuitor la Dunăre. A spus chiar, spre uimirea lui Zapolya, că aceste trei ţări fac parte din ţara pe care cei vechi o numeau Dacia : *ab antiquis Dacia dicta*.

„Adevărat, îl încredinţai eu ; iar dacă Apusul porneşte război împotriva năvălitorilor, noi, voievozii din aceste ţări române, venim la luptă cu cel puţin nouăzeci de mii de ostaşi“.

„Făgăduiesc să scriu despre asta secretarului împăratului Carol și să-i cer ajutor“.

Dar cum Zapolya nu făgăduia nimic, mai stătui vreo cinci zile, în șovăială : să-mi refac oastea și să trec munții, ori să rămân în Vințul de Jos sau în Sighișoara, ca străbunul meu Vlad Dracul, așteptînd vremi mai propice ?

Ci, într-o dimineață, mă căută Mierloi Pribeagu. Venea de la Tîrgoviște. Îmi era, cumva dor de el ; îl poftii cu o ulcică de Tîrnave. Mă înștiință că Vladislav își dădea arama pe față : „taie boierii ca pe berbeci. Pîrvuleștii, adică prietenii și rudele lui Pîrvu Craiovescu banul, au fugit din Cetatea de scaun și s-au ascuns în Oltenia. Drăculeștii îl învinuie de mișeleasca ucidere a Bădicăi, iar Craioveștii s-au convins că Mehmet-beg Ciungul este om păgîn și zălud, nepomenit de primejdios și de fapt stăpînește țara cu sabia lui Vladislav.

„Drept aceea toți așteaptă ca măria-ta să treci iar munții și, descălecînd, pe Vladislav să-l alungi, să tai și cealaltă mîna a Ciungului, și chiar capul... Te văd îndurerat și mîhnit, mărite. Te doare moartea prea buneii doamne Voica. Te frămîntă grija coconilor, orfani și micuți. Drept aceea, aici lîngă această ulcică de vin, cerc a izvodi cîntec de-mbărbătare“.

Și glasul lui ca mierea, s-a prelins pe stihuri ca acestea :

„Radule, măria-ta, / Tu de-o parte numai sta, / Minuina mai aștepta / Că te prinde Vladislav / Și te-nchide-n loc jilav... / Foaie verde și-un dudău, / Vladislav vodă cel Rău, / Vinde țara turcilor, / Pe noi ne dă furcilor !... / Radule, măria-ta, / Rogu-te a ne-asculta... / Tînăr voievod, / Iubit de morod, / Pentru-a cincea oară, / Din Carpați pogoară / Lerui-ler... / Totdeauna treaz, / Tînăr domn viteaz, / Buzdugan vrăjit, / Și nebiruit, Prin codri străluce, / Libertate-aduce, / Buzdugan de fier, / Înălțat spre cer, / Lerui, Doamne, ler... / Treci munții, măria-ta, / Pe Bădica-l răzbuna, / Țara ne-o mîntuie / De focul ce-o bîntuie... / Zvîrle buzduganu-n cer, Lerui, Doamne Ler, / Pîn'ce toți dușmanii pier“.

Mi-a zis cîntarea sau colinda asta de trei ori, balsam pentru inima mea, rugîndu-mă s-o murmur odată cu dînsul, ca pe-un leac sufletesc.

Se întîmplă ca a doua zi să mă poștească doamna Despina în vizită, la Sibiu.

Mă cinsti, la masă, cu bucate alese, pregătite de domnișele Stana și Ruxanda. Vorbirăm despre multele necazuri îndurate de noi toți, și, mai ales, de primejdia cea mare, năpustită asupra Evropei. Am zis iară :

„Numai împăcarea dintre neamuri și unirea cestor trei țări române ne poate izbăvi. Deci trebuie să pornim cu stingerea vrajbei dintre dănești și drăculești“.

„Tocmai pentru asta te-am poftit la noi, se destăinui doamna Despina; regele Ungariei mă roagă a primi gineri pe Ștefăniță și pe tine. Cumnați fiind, veți lupta uniți împotriva sultanului. Primești?“.

„Dacă prin asta pun încă un temei împăcării, primesc. Cu toate că la multe mă gândisem, dar la o căsătorie cu fiica lui Neagoe Basarab, nu !... Să nu se supere domnițele“...

La plecare, domnița Stana, mi-a șoptit, dându-mi cușma :

„Mă bucur că mă voi mărita cu tine, Radule !“.

Drept să spun : cutezarea asta m-a cam amețit. Pe urmă mi-a venit să râd.

A doua zi am pus șaua pe Șoiman și am trecut, cu grăbire, cu neastîmpăr, la strîngerea căpitanilor și a oștenilor care, și ei, asta așteptau : porunca mea să trecem Carpații. Așa, în trei săptămîni, am fost gata...

Ceasul al zecelea

Furați de povestirea voievodului, abia auzirăm cele trei bătaii ale ornicului din turn. Și poate nici n-am mai fi gîndit că a trecut și ceasul al nouălea, dacă jos, între împrejmuitori, nu s-ar fi iscat zarvă mare, strigăte și horcăituri bețive, amenințări și sudălmii dezmațate. Mă temeam c-au și pornit împotriva-ne să ne ucidă, înainte de împlinirea celor douăsprezece ceasuri... făgăduite. Și pentru că, în clipa cînd călugărul de strajă a deschis ușa, vîntul a adus duhoarea grea de țuică, mi-a venit să spun : bețivii sînt totdeauna grăbiți.

Călugărul a întins mîinile spre focul din vatră, să prindă un dram de căldură, apoi și-a arătat teama că, judecînd după mulțimea slujitorilor grămădiți la poartă, nu ne mai cruță nici un ceas.

Măria-sa l-a ascultat și i-a poruncit să străjuiască mai departe :

— Dacă ți-i frig, călugăre, îmbracă dulama mea.

— Nu cutez : strai domnesc...

— Cutează ! Și a ta să fie... Apoi întorcîndu-se către con : Ai obosit, copilul meu ?

— Da, tată ; dar cine poate dormi cînd tu povestești atîtea întîmplări răscolitoare, iar de jos oameni răi și ucigași strigă vorbe cumplite ?

— Deci să mai povestesc ?

— Da, măria-ta.

— Starețe, dumneata ascuți ?

— Ascult, doamne ; dar mai mult îmi aud clănțănirea dinților de frică... Și mă minunez cum, sub asemenea amenințări, poți povesti ; nu încurci nici cuvintele, nici gândurile.

— Eu nu mă tem de moarte, starețe. Sînt de mult cunoscut cu ea. Silă mi-i că mă răpun niște ticăloși și niște mișei, din porunca unuia din cei mai mari netrebnici zămisliți pe acest pămînt.

O poruncă lăuntrică m-a împins a grăi, cu toate că știam, de mult, că măriei sale nu-i plăceau laudele :

— Cum oare, voievod ager și viteaz, bun și îndatoritor, cinstit și drept pînă la uimire, ostaș înțelept și cavaler fără pată, să aibă soartă amară ca aceasta ? Ești un neobosit luptător pentru dreptatea și mîndria noastră. Te-ai învîrtejit de zeci de ori, cu sprinteneala ghepardului și cu iuțeala șoimului, numai pentru binele altora. Cine te vede acum, ținînd, cu duioșie și cu înlăcrămată durere, odrasla în brațe, înțelege că ești întruchiparea omului de omenie. Ce orbi, ce mișei sînt cei care ne pîndesc la poalele Cetățuii, că nu, văd, nu pricep că țin încercuit, cu gînd ucigaș un bărbat cutezător, hotărît a se bate, pînă la jertfa de sine, pentru izbăvirea țării de dușmani.

— Nu, cavaler Antonie ! Am multe, multe păcate. Și cel mai greu se numește îngăduința. Trebuia să-mi amintesc, de mai multe ori, că-s strănepotul lui Vlad Țepeș și să iau învățătură de la el. Asta o spun și pentru fiul meu ; să ia aminte !

Voievodul Ioan Zapolya, încredințat că Vladislav era umbra lui Mehmet-beg, precum acesta umbră padișahului era, de data asta m-a ajutat cu oaste bună. Am luat în leafă și două sute de trabanți și trei sute de secui, din cei mai viteji.

Auzind că vin iară cu îndrăzneală mare și steaguri numeroase, că am prieteșug cu craioveștii și măcar cu o parte din cei mai buni dintre drăculești, cei mai mulți boieri și ostași români îl părăsiră pe Vladislav, unul cite unul și pîlc cu pîlc, fie trăgîndu-se spre moșiile lor, fie sporind tabăra mea. În jurul lui rămaseră doar delii și ienicerii trimiși de Mehmet-beg să-l proptească în scaunul țării. Și, știindu-se prea puțini, s-au tras spre Giurgiu. I-am ajuns la marginea orașului. Deși erau foarte furioși, răi și sălbateci, totuși ușor i-am făcut una cu pămîntul.

Întorcându-mă la Tîrgoviște, cu bine și izbîndă, în septembrie 1524 m-am încununat și m-am încins iar cu brîu și cu porfiră, m-am împodobit cu schiptru, iar mitropolitul mă mirui și mă binecuvîntă întru domnie așezată, îndelungă și rodnică.

Îmi alcătuii sfatul domnesc. Pe Pîrvu Craiovescu îl lăsaî, așa cum dorea, ban al Craiovei. Pentru că mă căina, amin-tind cîte am pățimit, se mira de bunătatea mea, lăudîndu-mă foarte, eu îl dojenii cu o pildă, zicînd :

„Conetabilul de Bourbon, poate vei fi auzit, și-a trădat regele și țara și a trecut de partea împăratului Carol Quintul. După bătălia de la Rebecco, aflînd de rănirea cavalerului Bayard, a venit să-și arate părerile de rău față de acel om minunat și cavaler neîntinat, și a zis : «Plîng soarta ta, viteaz cavaler fără teamă și fără pată !». Cavalerul i-a răspuns : «Signor, eu mor ca un om cinstit, deci nu sînt de plîns, întru nimic. Milă mi-i de domnia-ta, care ți-ai călcat jurămîntul și ai ridicat arma împotriva patriei și a regelui domniei tale»...

Liniste deplină n-am avut, însă, nici acum. Că Vladislav și alți domnișori se mai ridicară împotriva-mi. Venind din-spre Vidin cu cete otomane, îl trimisei pe Pîrvu Craiovescu, cu cetele lui să-l poprească.

Îl înfrînsu ușor și tot așa de ușor îl scurtă de cap.

Cînd îmi înfățișă cetele de români slujitoare lui Vladislav, aduse să-mi jure credință, m-am bucurat. Dar foarte m-am supărat și m-am îndurerat văzînd cum scot dintr-o desagă capul lui Vladislav, hîd, plin de sînge închegat, cu ochii holbați, cu gura strîmbă, rînjită. Nu l-am văzut nici-odată viu ; se poate să fi fost un bărbat frumos, cu plete bogate, gălbui, cu mustață roșcată.

L-am batjocorit pe banul Craiovei cu răstire mare :

„Crezi oare că sînt Mehmet-beg, care urcă spre rangul de pașă pe trepte de cranii românești ? Cum de nu mă cunoști ? Sînt eu strănepotul lui Vlad Țepeș, dar am, mai ales, sînge de la părintele meu Radu voievod și de la rucăreanca mea mumă”...

Pîrvu banul s-a ferit, cu mirare :

„Vrui să-ți spulber grijile din partea acestui poftitor de domnie și să-ți dovedesc credință”.

„Poate... Dar a ieșit așa că-mi vine să mă întreb : oare capul meu stă bine pe umeri ?”.

Ci văzînd că banul Craiovei taie poftitorii de domnie fără să mă întrebe, am ținut trabanții și secuii lîngă mine.

Dar luptele neîncetate, sîcîitoare îmi micşorau numărul oştenilor, iar datoriile se cereau plătite : braşovenii şi sibienii nu-mi îngăduiau nici o amîinare şi-mi sporeau mereu camăta.

Atunci am sfătuit cu boierii şi-am înţeles că n-o să ne putem bate, singuri, la nesfîrşire, cu un împărat mare, stăpîn peste atîtea ţări şi noroade. În cinci ani de domnie, Soliman sultan a înfricoşat toţi regii şi noroadele.

Mehmet-beg îmi stă încă aici, ca un iatagan în coaste ; e tot atît de iute în mişcări, de îndrăzneţ, de viteaz ca şi mine ; mă întrece însă mult întru viclenie şi cruzime. Iar acum, de cînd e schilod, toată puterea lui se tălmăceşte prin asemenea însuşiri sporite cu acea sălbatecă ură împotriva mea. Dar port în mine ca pe-o nepreţuită comoară, ca pe-o po-doabă sufletească, mîndria de a-l fi răpus, de a-l fi scos din luptă, de a-l fi schilodit pe cel menit de sultan a fi paşă la Tîrgovişte. Gîndul şi mîndria asta mă vor hrăni cîte clipe îmi vor mai lăsa ucigaşii care m-au împresurat. Iar după aceea să mi-o scrieţi pe lespede de mormînt, să se ştie, în veac.

Toţi dregătorii mă sfătuiră să merg la Istanbul şi să mă închin sultanului. Altminteri Bali-beg trece Dunărea şi iar sugrumă ţara. Trebuia să mă umilesc, deşi n-am fost înfrînt. N-am fost încă înfrînt. Prin războiul meu am arătat, am dovedit sultanului că ţara nu primeşte a fi pašalic. Adică a arătat că nu se lasă ucisă. Poporul îndură poveri, îndură nevoi, îşi plăteşte cu sînge, cu aur, cu grîu, cu miere dorul de libertate şi marea nevoie de a fi. Şi el şi ţara !

Da, dar cum să mă duc la Istanbul ?

Să intru de bună voie în gura crocodilului ?

Nu mă tem de moarte, ci mă doare umilînţa.

Totuşi a urma singur războiul cu Soliman însemna o ne-cugetare sfîrşită cu robia şi pustiirea ţării ; în cîteva săptămîni, tăvălugul otoman se răstoarnă peste noi, întru a noastră de istov strîvire.

Deci, ce-i de făcut ?

Cu bani şi daruri trimise la Vidin, lui Bali-beg, Pîrvu Craiovescu îmi deschise calea împăcării cu sultanul. Îmi trimise chiar cuvînt de firitisire pentru că arăt cuminţenie şi las arma jos. Sultanul tocmai asta dorea : să nu aibă nici un necaz cu românii, aici în latura dreaptă. Voia linişte şi se mulţumea cu plata tributului. Bali-beg sta chezaş pentru mine.

Şi aceasta, în fapt era o biruinţă.

În luna lui august 1525, mă gătii de călătorie pînă la Edirne, adică Adrianopol, unde se afla tabăra sultanului în zilele acelea. Îmi rînduii o suită cît mai strălucită ; să vadă padişahul că sînt domn de țară românească. Treburile domniei le lăsaî în seama banului Pîrvu Craiovescu și a lui Drăgan din Merișani ; adică un dănesc și un drăculesc. Mă însoțea, pe vreme de iarnă, Neagoe din Periș, în rang de vistier.

În călătorie nu am avut alt necaz decît o ciocnire cu niște lotri achingii, la trecerea munților Balcani. Sultanul m-a primit pe cuvîntul lui Bali-beg, dar numai după ce Neagoe vistier împărți pungi de galbeni, în dreapta și-n stînga, printre slujitori. Ci, văzîndu-mă cum arăt la înfățișare și crezînd că nu știu turcește, a zis în veliglas :

„Frumos bărbat, ghiaurul !“.

Ci eu i-am răspuns în grai otoman :

„Mă plec în fața măritului padişah, cuceritorul Belgradului și al Ostrovului Rodos, cu nebiruita lui cetate“...

Nu știu de i-a plăcut ori nu lingușirea mea, căci a rostit aspru poruncă :

„Jură !“.

„Jur credință marelui sultan Soliman, stăpînul lumii !“ am rostit, cu tremur în glas, vorbele pe care le spuseseam de zeci de ori în gînd, ca să nu le greșesc.

A mai spus :

„Cunosc hainirea ta. Te-ai bătut voinicește, cu Mehmet-beg, pașa la Nicopole, și prieten al meu. Știu și pățania lui. Pentru că ai venit la aman, îți laud vitejia și-ți osîndesc hiclenia. Marele vizir Ibrahim pașa te va înștiința despre condițiile închinării“.

Mi-am plecat genunchii și am sărutat pulpana sultanului. Acesta a fost cel mai greu, mai umilit, mai înjosit, mai negru minut din viața mea.

M-am supus, cu nădejdea tainic ascunsă în inima mea că mă voi răzbuna, totuși, cîndva. Căci eu, fiule, de cînd mă știu pe lumea asta am urmărit pasărea măiastră a dreptății și șoimul libertății.

A surîs, măria-sa ; surîs amar. Și a netezit, mîngîietor părul și obrazul coconului. Apoi a urmat cu glas schimbat :

— Treceam Dunărea înapoi și mă gîndeam : marele vizir mi-a îngăduit să țin oștire pînă la douăzeci de mii, adăugată cu două mii de trabanți, și încă cinci sute cu arcănarii și buzdugănarii mei. Să țin oștirea asta pe sama țării, dar s-o pun în slujba sultanului, gata oricînd să merg împotriva ce-

lora care va merge și el, sultanul. Adică împotriva Evropei creștine.

Intram în Cetatea mea de scaun, dar parcă mergeam de-a îndăratele ori aveam capul cu fața sucită la spate. Grea povară pentru sufletul meu : să-l păzesc pe voievodul Zapolya, ca nu cumva să se alăture regelui Ludovic al Ungariei. Adică să mă port tocmai așa cum nu voiam. Se spune că acei care slutesc frumusețea sînt ucigașii cei mai fără drept de iertare. Dar oare pot fi iertați cei care te silesc să ucizi omenia ?

Chinuit în cugetul meu, la Tîrgoviște l-am mustrat aspru pe vistierul Neagoe din Periș, cînd mi-a înfățișat socotelile : prea darnic cu dregătorii otomani : golise visteria țării, de multe ori fără chibzuială și fără să mă întrebe. Îmi trebuia aur pentru oaste, pentru zugrăvirea ctitoriei de la Curtea de Argeș, pentru întreținerea curții domnești, pentru nunta cu o domniță basarabă, „nunta împăcării între neamuri“, cum începea s-o numească lumea.

În cugetul meu se zbăteau gîndurile ca peștii prinși în vîrșă. Îmi părea rău că mă certam cu unii prieteni dintre drăculești. Mă supărau mai cu samă acei care mă întrebau, cu ciudă sau cu răutate, sub care ghiceam împotrivirea la împăcarea între neamuri :

„Crezi că-i cu puțință ? Nu vezi că înverșunările se izvodesc mereu, ca vînturile cele rele ?“.

Mă dojeneau și cu altă întrebare, la care nu puteam, nu trebuia să dau răspuns fățiș :

„Cu ce gînd ai primit a ține oaste ?“.

Chiar omul meu de casă, Neagoe din Periș mă sfichiuia :

„Cine aleargă după doi iepuri“...

„Neagoe, prietene, ajuns-am oare așa de obosiți de neîncredere și de îndoieli, așa de roși de lașitate încît să nu mai avem dreptul de a crede că, măcar uneori, omul poate îndrăzni și ceea ce nu-i cu puțință ?“.

Apoi, ori de cîte ori îmi aminteam de moartea lui Vladislav, mă usturau părerile de rău. Această usturare s-a întetît cînd logofătul mi-a spus că, în taină, el a scris burgmeșterului Hans Benkner din Brașov că rîvnea, mai mult ca orice, să scoată țara „din gura vrăjmașă a afurisiților agarieni“, iar cît privește Transilvania o dorea unită cu Țara Românească, alcătuiind una singură, ca „să ne putem apăra de vrăjmașii noștri și ai legii creștine, de turcii agarieni“.

Ca să pun temei sufletesc împăcării, fără zăbavă l-am poftit pe meșterul zugrav Dobromir de la Tîrgoviște să înceapă lucrul întru desăvîrșirea împodobirii ctitoriei de la

Curtea de Țeș. După ce i-am văzut schițele, l-am trimis la Sibiu să primească și încuviințarea doamnei Despina. S-a întors însoțit de Ruxanda. Am alergat la Argeș, să urez domniței bun venit și s-o găzduiesc eu însumi. Am găsit-o mai binevoitoare, mai gîmgașă, mai frumoasă, decît la Sibiu. După ce am ascultat lămuririle meșterului Dobromir despre cele dorite de doamna Despina în rînduiala zugrăvelii și am chibzuit cum se vor împlini, am ieșit afară din biserică, ne-am plimbat, am privit, am admirat frumusețea zidirii, apoi ne-am rezemat de stîlpii de marmoră ai aghermătarului și am povestit îndelung. Adică ne-am destăinuit unul altuia. Mi-am amintit de sărbătoarea de la tîrnosirea acestei ctitorii, am cuvîntat despre slujbele primite de la părintele său, Neagoe Basarab, și mai ales despre dorința lui de a curma sfada și ura ucigașă dintre neamuri. Ea m-a întrebat amănunte despre războaiele mele, despre rănile primite, despre gîndurile călăuzitoare întru împlinirea domniei.

„Gîndul meu cel mai arzător, i-am spus, este acum să astîmpăr dihonnia dintre dănești și drăculești, care așa de mult strică nouă tuturor și țării“.

„Și cum crezi că vei izbuti?“ m-a întrebat surîzînd a neîncredere.

„Izbutesc, domniță, dacă mă ajuți“.

„Cum?“.

„Primul pas, prea frumoasă domniță, este să fii soția mea și doamna țării“.

Ruxanda a mărit ochii, a rotunjit buzele și-a tremurat nările a mirare, a mîndrie și chiar a plăcere.

„Crezi că aș primi?“.

„De ce nu? am zîmbit, cu o prefăcută umflare în pene, apoi sfichiindu-mă singur: Vădov sînt, am eu vreo doisprezece ani mai mult decît tine“...

„Eu te văd tînăr și te știu viteaz, înțelept, bun; dar cuvîne-se să afli că părintele meu m-a juruit lui Bogdan vodă, chiar din ziua nașterii, pentru fiul său Ștefăniță de la Moldova“.

„Da?“.

„Da; iar Ștefăniță mi-a și trimis vorbă că vine să mă ia, îndată ce sfîrșește războiul cu tătarii“.

„Războaiele... nu se sfîrșesc așa curînd“.

„Asta înșamnă să mă călugăresc?“.

„Nu, înșamnă să binevoiești a fi doamna mea, la Tîrgoviște. Și cît mai curînd“.

S-a desprins de lîngă stîlp și a pornit singură spre casa domnească, unde o găzduisem.

N-am urmat-o, ci doar am privit-o cum se pierdea prin vălurile înserării și mă miram de ce i-am vorbit cu atîta hotărîre. Mi-ar fi părut foarte rău s-o fi supărat.

A doua zi a poftit s-o vād, înainte de a pleca în Tîrgoviște.

„Dacă ar fi trăit părintele meu, a grăit ea, altfel se petreceau lucrurile. Ție pot să-ți spun : mă tem de Ștefăniță. Se zice că-i demoniac. Dacă mă iei doamnă, îmi salvezi viața. Dar ia seama : avea-vei necazuri cu el“.

„S-ar putea, am surîs și iar m-am grozăvit : Nu mă crezi în stare a te cuceri și cu arma ?“.

„Ba da, dar sfadă între țări pentru o domniță“...

„Ca în povestea Troadei, am glumit eu, dar mi-am luat vorba înapoi : Nu eu voiesc asta, Ruxanda. Eu te aduc în casa mea ca pe-un crin al păcii“.

„Și dacă nu sînt decît cucută ?“.

Pentru că am tăcut, a urmat tot ea :

„Ci voi face așa cum mă va povățui mama, doamna Despina. Îmi ești drag, dar mă tem. Nu de tine, ci de cei din juru-ți“.

„De care anume ?“.

„De mai mulți, dar îndeosebi de Neagoe din Periș“.

„Nu se poate ! E omul meu de casă, prieten vechi“...

„Iertare, dar în juru-i se simte un fel de duhoare de fă-țarnicie... Și de sora mea Stana mă tem“.

M-am mirat, dar n-am stăruit ; mi se părea o domniță năzuroasă și închipuită. Dar...

Voiam deci împăcarea, cît mai temeinică și mai repede. L-am rugat pe Zapolya să stăruie pe lîngă doamna Despina să mi-o dea pe Ruxanda, nu pe Stana. Mi-a împlinit ruga și a făgăduit miresei moșiile și castelele din Alvinț și Vurpăr.

Banul Pîrvu s-a arătat, de asemeni, foarte bucuros de atare înrudire :

„Nici că se putea o treabă mai bună“...

De asemeni, patriciatul Sibiului a făgăduit să plătească toate cheltuielile de nuntă ale miresei.

Dar vremurile se tulburau și primejdiile sporeau, zi de zi. Știam din călătoria mea pînă la cortul sultanului, la Edirne, că armia otomană, îndreptată împotriva Evropei era uriașă. Că Soliman voia să ajungă la Belgrad și, de acolo, în vară, să năvălească în Ungaria și să cucerească Buda. Văzusem cu ochii mei pregătirile acestei năpustiri, cu întîiul pas peste țara noastră.

Drept aceea, fără zăbavă, dar și în cea mai mare taină, cerui prietenilor să trecem la faptă. Prin Ioan Bocoșniță,

„husarul de curte“, am iscălit tainică înțelegere cu regele Ludovic al Ungariei. Se prevedea ca noi cei care ocîrmuim norodul vechii Dacii, adică Zapolya, voievodul Transilvaniei, Ștefăniță-voievodul Moldovei, Ioan Drag, voievodul Maramureșului, și cu mine, domnul Țării Românești, să lovim, fără zăbavă, armia sultanului la Dunăre : la Rusciuc, Nicopole, Vidin. Să poprim orice corabie otomană care ar pluti spre Belgrad. Să adunăm cît mai multă oștire în Banat, întărind cetățile Orșova, Mehadia, Caransebeș, Timișoara. Totodată, în alianța noastră, prin Ludovic regele Ungariei, ceream lui Ferdinand de Austria să vină în Slovenia, măcar cu 50 000 de călăreți și trabanți, pălindu-l pe Soliman în aripa dreaptă. Așa, izbit din trei părți, îi smulgem toți fulgii. Semnalul acestei porniri să-l dea arhiducele Ferdinand și cumnatul său regele Ungariei. Noi să fim gata și să așteptăm semn de la dîșii.

Despre asemenea treburi de alianță și război știam numai eu, Neagoe din Periș și brașoveanul Hans, suveica mea de țesut pînza alianțelor, alergător sub felurite înfățișări și nume, în Alba Iulia, Sibiu, Brașov, Suceava și Țîrgoviște. Pe tine, Antonie, te trimisesem la Sighișoara, să tocmești șapte harabale cu postav, de fapt cu săbii și arbalete, bine ascunse în cele suluri de țesătură.

Toate păreau că merg bine ; dar, dintr-o dată, mă trezii, la Afumați, unde mă aflam întru pregătirea oștenilor, cu beiul de Rusciuc. Arăta binevoitor, dar mi te ceru ostatic, Vlade, întru adevărarea și păzirea credinții mele față de pa-dișah. Mult m-am înfurcat cu acel bei și mult l-am rugat să nu-mi ceară feciorul. Am jurat că n-am alt gînd decît să-mi feresc țara de jaf și de război. Că dacă sultanul poruncește să vin cu oastea la Belgrad, într-o lună, cel mult două, sînt acolo. Sporesc birul cu încă o mie de galbeni.

Dar beiul una știa : zălogirea fiului, tocmai pentru a nu se îndoi nimeni de buna mea credință.

Mi se sfișia inima de durere.

Judecai : dacă mă împotrivesc mai mult, bănuielele sultanului sporesc ; dacă popresc ori pun în țepă solia, primejduesc nu numai domnia mea, ci și alianța cu Zapolya, regele Ungariei și Ștefăniță ; dacă pornesc singur, pașa din Nicopole și cel din Vidin, îmi pîrjolesc țara.

Sfatul boierilor a fost să împlinesc porunca padișahului, fără cîrtire. Așa a trebuit să te trimit zălog, fiule, cu spaima în oase, că te-aș putea pierde, pentru tainele și jurămintele mele nevoit strîmbe.

Știindu-i eu pe otomani bănuitori din fire, n-am crezut că vreunul dintre ai mei m-ar fi vîndut.

În schimb, gîndeam că într-asta era... mîna Ciungului, neobosit întru rîvna de a dobîndi scaunul pașalîcului de la Tîrgoviște. De altfel, curînd după asta, am știut de la prietenul meu Iusuf, neguțator de oi din Vidin, prieten și cu fratele meu Mircea, mare gelep, adică neguțator de oi, că Mehmet-beg ținea pe lîngă sultan un slujitor, plătit anume, ca să-i amintească făgăduiala că-l ajută cu oaste să ocupe Țara Românească și pașalîc s-o facă.

Deci, ți-am dat însoțitor pe Stroe Buzoianul și te-am trimis la loc de mare primejdie pentru zilele tale. Neagoe din Periș a spus atunci așa :

„Bine ai făcut, măria-ta, că ți-ai zălogit coconul ; la adăpostul vieții acestui prunc, noi putem lucra mai în voie“...

Am zîmbit cu durere :

„Slabi sîntem, spătare, și urgisiți, dacă trebuie să ne... adăpostească un prunc ? Dar, uitîndu-mă la tine, mă încredințez că omul care-i mereu zîmbitor, trăiește de două ori viața, cu toată dulceața și amărăciunea ei“...

Acum să mă întorc cu povestirea la căsătoria cu Ruxanda.

În a doua săptămînă după încuviințarea doamnei Despina a nuntirii mele cu domnița cea frumoasă, s-a aflat la Suceava.

Și, după alte două săptămîni, în plină iarnă, îmi sosi știrea că Ștefăniță pradă și arde țara dinspre răsărit.

Ieșindu-i în cale cu zece stoluri de oaste, îl întîmpinai la Tîrgșor. Trimisei solie să-i aflu gîndurile. Mă pofti la el în tabără. M-am dus, deși unii ziceau că-mi primejduiesc viața. Zisei :

„Vrednicul meu înaintaș, Neagoe Basarab înțeleptul, ne învață că : «nici voi să fie vărsare de sînge, nici să se ude mîinile mele de sînge de om». Dar încă de frate“.

Întîi, Ștefăniță mi-a cerut să stric logodna : Ruxanda era juruită lui, din leagăn. I-am spus că prin această căsătorie voiesc a împăca pe dănești cu drăculeștii, că am dobîndit încuviințarea regelui Ungariei, sub a cărui ocrotire se află familia lui Neagoe Basarab. Că am și trimis sol pe Șerban postelnicul s-o aducă la Tîrgoviște.

S-a înfuriat ca un tigru înțepat de viespi. A urlat la mine. Mi-a zis tîlhar și turc blăstămat, pentru că-mi iau drept cadîină pe cea mai frumoasă domniță din lume, sortită lui de însuși Dumnezeu. Nici cînd nu mi-a spus cineva cu-

vinse arăt de rele și urite. Spumega de furie turbată. Amărâta că-mi pîrjolește țara pînă la Craiova, și-mi trece toți dregătorii prin spadă.

Mă temeam, dar nu arătam. I-am răspuns că lumea îl știe ca pe un tînăr deosebit de îndrăzneț, de viteaz :

„L-ai înfrînt pe Albu hantătar !“.

Parcă s-a mai domolit ; totuși mi-a zis că-s om fără noroc și deci Ruxanda nu va găsi nici o bucurie la sînul meu. Și, deodată, vorbi negustorește :

„Dacă ți-o las, cu ce mă răsplătești ?“.

„Cere-mi“, am răspuns, foarte hotărît.

„Pribegii cuibăriți la tine !“.

„Nu-mi ceri prea mult ?“.

„Nu ! Sînt rebeli și voi să-i scurtez de cap“.

„O lege a omeniei mă oprește să-i dau !“.

„De ce omenia asta nu te-mpiedică să-mi furi logodnica ?“.

Cu greu l-am potolit din nou, vorbindu-i despre farmecele armencei Nuvart, ibovnica lui din Hîrlău.

„E țiitoarea mea ! s-a fălit. Mi-a făcut și un cocon ! De unde-o știi ?“.

„Din zvonuri. Te poți numi fericit că ai aflat asemenea muiere, măcar că-i din oameni de rînd, neguțatori“.

„Da... Se vede că nu-i cu puțință și soață și țiitoare frumoasă“.

Zărintu-i sclipiri blînde în privirea piezișă și cam holbată, am căutat să-l cuceresc cu totul. Îi vorbii despre primejdiile mari care amenință, în fitece clipă, țărișoarele noastre. Îl laudai pentru biruința împotriva celor patru mii de turci care se întorceau din pradă din Polonia, pe Prut, la vale :

„Da, da ! I-am spîrcuit și nimicit pe toți !“.

„Vezi, măria-ta ? Numai de-al de astea de-am face, mult ne-ar slăvi lumea. Noi, aici, la Dunăre, sîntem scut Evropei. Dacă regele Ungariei ridică cincizeci de mii, Ferdinand de Austria cam tot atîta, Zapolya și cu mine cu cîte treizeci de mii, adăugînd cîteva mii juzii și cnezii din Hunedoara și Banat, și cu treizeci de mii ai măriei tale“...

„Ridic ! Dar nu treizeci, ci patruzeci de mii : douăzeci le țin la Nistru împotriva tătarilor și douăzeci merg cu mine în Ungaria, unde știu că atacă Soliman sultan !“.

„Foarte bine, măria-ta ! O sută de mii de pe teritoriul românesc, cu o sută de mii din Ungaria, și Austria fac două sute de mii. Deocamdată, sultanul nu poate avea atîția. Iar dacă, atunci cînd intră în Ungaria, îl izbim din față, din

coaste, din spate, îl împotmolim în mlaștinile Tisei și-i nimicim toată armia... Apoi trecem Dunărea, recucerim Belgradul și-l apărăm precum Iancu Corvin de la Hunedoara. Aici ne unim oștirile și pornim expediția, ca în 1444 ; dar nu spre Varna, ci spre Sofia și Adrianopol, nădăjduind că, dinspre Salonic ne vin în ajutor italienii : venețieni, genezezi, amalfitani, pișani“...

Rostirea înflăcărată a planului meu i-a aprins închipuirea. Ochii i s-au mărit și mai tare. Nările și buzele au început să-i tremure, mărunț, pățimaș. A sărit în sus, vifor : „Așa vom face ! Împlinim planul bunicului meu, bunul și viteazul Ștefan vodă, biruitorul de la Vaslui și de la Dunăre. Pe el vreau să-l urmez și chiar să-l întrec ! Eu, nepotul său, tot Ștefan numit ! Merg ! merg în fruntea voastră ! Las Moldova în sama vornicului Petrea Carabăț... Ba nu : pe vornic îl iau cu mine, că-i viteaz, iar lupta cu tătarii... Dar mă mai gândesc eu pe cine pun înlocuitor. Visarea mea cea mare ! Pedepsirea sultanului și spulberarea acestei împărății de războaie și pradă !“.

Se aprinsese și ardea, vîlvătaie, vulcan încărcat de dorinți războinice. Striga, înăbușit, dar din străfundul ființei : „Eu conduc ! Eu, moul *athleta Christi*“...

Am cercat să-i spun că asemenea cînte se cuvine regelui Ungariei sau lui Ferdinand de Austria, neam de cruciați.

După o scurtă îngăimare mi-a dat dreptate.

„Poți să conduci tu, mi-a zis, ca și străbunicul tău, Vlad Dracul a fost cruciat“... Apoi a băgat de samă că : „Doi tineri de douăzeci de ani sînt sortiți să biruie islamul : eu și Ludovic, regele Ungariei ; iar al treilea, în vîrstă de treizeci, de ani, să-i sprijine din toate puterile !... Să ne pregătim oștile ! Sărbătorim nunțile odată, la Focșani, după biruință ! Pînă atunci logodnicele ne-or aștepta la Suceava și Tîrgoviște“.

În vorbirea asta, izvorîta dintr-o închipuire prea înflăcărată, se afla, totuși, mult adevăr și multă tinerească dorință de a birui potrivnicul cel de nebiruit.

Așa, prin dibăcia mea, Stana trebuia să fie soția moldoveanului.

Eram foarte bucuros c-o salvam pe Ruxanda și amărit c-o jertfeam pe Stana, trimețînd-o după un bărbat ciudat, cînd miel, cînd tigru.

La astea s-a adăugat o mare mîhnire : n-am luat sama că oamenii lui Ștefăniță, răspîndiți prin țară, au prins patru dintre pribegi și, cu de la ei putere, le-au tăiat capetele. Pentru că mi-am arătat supărarea, mi-a trimis, în scurt,

patru dintre pribegii mei, să-i tai. Ci eu i-am dojenit și i-am iertat.

Totuși, înfrățit cu Ștefăniță, mă simțeam ca unul din voievozii tineri ai marelui porunci de a înălța spada în fața primejdii otomane. Observam că mă înșiram între urmașii lui Mircea Bătrînul, Vlad Dracul, Vlad Țepeș, că-i aveam prieteni pe Ștefăniță, pe Ioan Drag din Maramureș, pe Vlad și Vlasie din Hațeg, ori juzii din Banat : Nicolae Castruț și Ioan Șandru, așa cum prietenie îmi arăta și voievodul Ioan Zapolya al Transilvaniei și Ludovic regele Ungariei, precum și toți cavalerii lui, nevoiți să-și apere țara și libertatea, chiar dacă nu-i ajută nimeni. Și nu din vreo ambiție deșartă ori din vreo sminteală voim a ne arunca în luptă, ci din teribila nevoie de a ființa, de a nu pieri. Și drept răspuns, i-am amintit de faptele înțeleptului și viteazului său bunic, Ștefan vodă, și l-am povățuit cu o învățătură împrumutată de la Neagoe Basarab : „nimic nu cunoaștem din împărații și domnii aceia puternici, cu pecetea lor, ci numai faptele bune, dacă le-au făcut careva din ei, acelea pînă la sfîrșit nu vor pieri“. Și cea mai de neuitat faptă bună asta ar fi : zăgăzuirea năvălirilor lui Soliman pașă.

Îi plăcu povăța și mă îmbrățișă.

Era zbrehud, apucat și crud omorîtor a mulți boieri, cîțiva vinovați, alții nevinovați ; dar tînăr era, avîntat, viteaz și la războaie cu pricepere, cu noroc.

Și pe cînd noi, voievozii, ne sfădeam și ne sfătuiam cu aprindere, oștenii lui și ai mei, vorbind același grai, se înțelegeau, și se împrieteneau. Iar vinul din Valea Mare ne-a îndemnat pe toți, voievozi și oșteni, să cîntăm aceleași cîntece.

Dar în căsătoria cu Ruxanda s-au amestecat, cu rea voință, și unele rubedenii de ale mele, adică dintre drăculești. Prin solii tainice o speriau pe doamna Despina, zicînd că Ștefăniță îi va pricinui mult rău, dacă nu-i dă domnița cea frumoasă. Că prădarea țării era doar începutul. Că deși eu m-am înțeles cu vecinul de peste Milcov, totuși mă voi răzbuna prădînd miazăziua Moldovei.

Și, în adevăr, după ce Ștefăniță vodă a ajuns la Suceava, rudele mele drăculești, și-au repezit cetele peste Milcov, jefuind pînă aproape de Bîrlad. Iar ca să mă întărite la ceartă cu vecinul — aflai mult mai tîrziu — a lucrat cu viclenie marele postelnic Drăgan din Merișani. Cînd îl întrebai de ce a săvîrșit asemenea mîrșăvie, răspunsu-mi-a cu obrăznicie :

„Nouă, drăculeștilor, nu ne plac împăcările pe care tu le tot pui la cale, în fel și chip. Pentru noi, bunătatea ta-i

nevrednicie și pagubă. Ai dat țara pe mîna dăneștilor, chiar înainte de a te însura cu Ruxanda; pe noi, rudele tale de sînge, ne scoți la margine și ne oropsești. Ce-o să pătim după ce-ți vîri în casă nadă dănească?”

Am încercat a-i potoli furia, cu vorba bună :

„Jupîne Drăgan, ce poate fi mai folositor și mai sfînt decît pacea între frați?”

Mi-a răspuns încă mai obraznic și chiar amenințător :

„Da, da; numai vezi să nu sameni cu acel caraghioz care face tumbe, se dă peste cap, ca să nu ajungă pe butuc, cu gîtul sub secure. Și nu trebuie să uiți, mi-a zis, că la Istanbul așteaptă, uneltind, Moise, fiul lui Vladislav, pe care tu...”

L-am țintuit cu privirea pînă s-a îngălbenit, ca sloiul de ceară și-a prins a tremura, ca frunza plopului. M-am rostit răspicat :

„Dacă nu pleci chiar azi la Merișani și nu stai acolo, închis în conacul domniei tale, o jumătate de an, securea călăului va să-ți știe de nume”...

A ieșit, în vîrful picioarelor, lăsîndu-mi multă amărăciune în suflet.

Dar prin ceața mîhnirii, îmi licăriră steluțele a două bucurii : că nu l-am dat morții și că mi-am amintit de-o vorbă de haz a fratelui meu Bădica :

„În tinerețe, Drăgan din Merișani se lăuda, către toți, că vrea să devină mare viteaz, martir pentru libertatea țării și a norodului și a sfîrșit ajungînd... ibovnicul unei țigănci roabe, pe care o socotea înebunitor de frumoasă”.

Vorba asta a umplut Tîrgoviștea. Mai ales tagma cea pizmătăreată și gureșă a muierilor mult s-a veselit. Soția lui, Velica Stana, nici nu mai putea scoate capul în lume de rușine. I-am trimis vorbă : să știe că i-am luat dregătoria și c-o să-i trimit, în schimb, pentru desfătare și potolirea patimilor, trei țigănci frumoase.

Deci n-am ținut sama de împotrivirea rudelor la căsătoria cu Ruxanda. Mai ales că regele Ludovic al Ungariei o povățuia, cu stăruință, pe doamna Despina să grăbească nunțile, să ne știe, pe mine și pe Ștefăniță vodă, rude, prieteni și aliați, în războiul cel greu cu otomanii. Căci Soliman sultan pregătise trecerea Dunării, la Belgrad, și nici una din puterile apusene nu se grăbea să vină în ajutorul tînarului rege Ludovic.

Încă din ianuarie 1526, doamna Despina a trimis-o pe Ruxanda cu Șerban, marele postelnic spre Tîrgoviște. Dar

viscolul și înzăpezirea o oprire la Turnu Roșu. Fiind foarte prins cu treburile orînduirii cetelor cerute de sultan, cu neguțarea grînelor și a vitelor de pe moșiile mele, ca să strîng bani pentru oștire și pentru zugrăvirea ctitoriei de la Curtea de Argeș, pe care o voiam gata la data nunții, n-am putut ajunge la vreme la Turnu Roșu, să-mi primesc logodnica. Am trimis, într-o întîmpinare, prin Loviștea, trei sâni, cu strajă bună, dar s-au înapoiat de răul lupilor, haite mari, învrăjbite de foame, care mi-au sfîșiat patru cai și doi străjari.

Speriată de iarna grea și de greutatea drumului, Ruxanda s-a întors la Sibiu.

Apoi, înaintarea armiei otomane ca o negură și ca un potop înspăimînta lumea și nimănui nu-i ardea de nunți și petreceri. Toți și toate păreau potrivnice acestei însoțiri.

Ba muierile din neamul drăculesc spuneau că și duhul Voicăi se împotriva.

Mulți știau că am poruncă de la Bali-beg să-mi unesc oștirea cu cetele lui și să merg, ca supus al sultanului, împotriva Ungariei. Drept aceea orînduiam, cu strădanie mare, tot tacîmul trebuitor războiului; mutam cetele din loc în loc, trimeteam olăcari la Dunăre, vestind că încă nu sînt întrutotul gata, ci voi fi foarte curînd.

Dar se impunea să mă port așa fel încît să nu se observe că, de fapt, așteptam curgerea vremii și a împlîririlor; adică așteptam, cu sufletul la gură, ca apusenii, în cap cu Ferdinand de Austria, să dea semn, semn cuvenit, să pornească în ajutorul regelui Ungariei, ca să pot sări și eu, cu ai mei, odată cu Zapolya și cu Ștefăniță. Deci, prefăcîndu-mă a fi credincios sultanului, întîrziem cît mai mult trimiterea cetelor la Vidin, unde se afla tabăra lui Bali-beg, gătita să atace Orșova și Banatul. Dar...

Ceasul al unsprezecelea

Cele cinci bătaii ale orologiului din turn, vestind că începea ceasul al unsprezecelea, m-au înspăimîntat și mi-au pricinuit un adaos de ascuțită durere: am înțeles că măria-sa nu va avea răgaz să-și sfîrșească povestirea, iar prin asta mi se părea că ticăloșii de jos vor a-l ucide de două ori. Se vede că și voievodul gîndea la fel, de vreme ce a vorbit aproape fără întrerupere, încă de pe cînd ornicul ajunsese la lovitura a treia:

— Dar, iată că ruga fierbinte și deznădăjduită a regelui Ludovic către creștinii apuseni, către împărat și către papă

a sunat în gol, ca un clopot de spaimă și de jale într-o peșteră pustie. Ferdinand de Austria se prefăcea că vine în ajutor și amîna, zăbovea. Unii spuneau că se temea de regele Poloniei mai mult decît de sultan. Alții cîrteau zicînd : dacă Ludovic se bate singur cu „Marele turc“, va fi înfrînt, ori ucis și atunci va putea cere coroana pentru el, cumnatul care... moștenește, ca orice habsburg sadea. Episcopul Kolocsa, sufletul alianței maghiaro-germane, în care eu credeam ca-n lumina soarelui, acum ne sfătuia, pe toți, să ținem pace cu sultanul, plătind tributul. În loc să ne îmbărbăteze la luptă, așa, dintr-odată a prins să ne înspăimînte : că nu vom putea strînge, nici cînd, atîta oaste și nici cumpăra atîtea arme de cîte este nevoie a-l înfrînge pe cumplitul sultan. Vorbea despre Soliman mai cu admirație decît Mehmet-beg Ciungul.

Totodată, iscoadele mele mă vesteau că Zapolya nu se mai înțelegea cu regele Ludovic și nici cu magnații din pustă :

„Decît să asculte de un tinerel flușturatec și necopt, mai bine să fie el însuși locțiilor, ca Iancu de la Hunedoara, care, apoi, și-a făcut fiul rege“.

Mi se aducea știrea că mulți magnați, zurbagii, egoiști și lacomi, ambițioși, își părăseau regele, trăgîndu-se cu cetele în Transilvania, la adăpostul munților și al cetăților de la Arad, Lipova, Oradea, ori spre miazănoapte, spre Pojon, în preajma lui Ferdinand de Austria. Prin asta, lăsau cîmpia ungară vraiste, deschisă șirepilor lui Soliman sultan.

Înțelege, fiul meu, că doar voievozii români, Vlad și Vlasie din Banat își ofereau, fățiș, cetele lor, în bătaia cu sultanul.

După ce Bali-beg a ocupat Severinul și Orșova, Nicolae Castruț, Ioan Șandru și judele Bocoșnița primiră poruncă a zidi, în mare grabă, cetatea Mehadia. De asemenea, așezat în cetatea lui Iancu de la Hunedoara, adică în Timișoara, voievodul maramureșean Ioan Drag îl aștepta pe Zapolya să pornească în ajutorul regelui și zădăra neîncetat stăjile otomane.

Tot în acele zile, Ștefăniță mă vesti că hanul tătar a proptit la malul Nistrului toată hoarda lui și că, deci, nu poate trimite decît zece mii de ostași, cu Petrea Carabăț.

Ce puteam face eu, cînd din Nicopole mă pîndea Mehmet-beg Ciungul, cu nestinsa-i ură și cînd Bali-beg îmi porunceă să trec cu oastea, peste munți, împotriva bănățenilor ? Nimic alta decît să-mi înghit amarul și să aștept, fără a mă clăti spre nici o parte. Să mă grijesc să nu se audă la Nicopole, la Vidin ori la cortul sultanului despre uneltirile noastre,

care se potriveau cu jurământul de credință față de padișah, precum lumina cu întunericul.

Și, iată, eu om totdeauna de bună credință trebuia să mă port cu vicleșug. Dar, asta îmi era soarta !

Așa s-a ajuns ca regele ungar să rămână singur în fața celor peste o sută de mii de turci, cu trei sute de tunuri. Singur, doar cu cei treizeci de mii ai săi, viteji, de bună samă, dar deznădăjduiți de puținătatea lor și de mulțimea dușmanilor.

Padișahul a sărbătorit bairamul la Belgrad, iar a doua zi după sfîntul Gheorghe, 1526, a pătruns în Ungaria, cu mare zgomot și fală.

Pînă în ceasul bătăliei, mereu amînată pînă la sfîrșitul lui august din anul 1526, regele Ludovic a așteptat și a nădăjduit că măcar Zapolya va sosi cu oastea de transilvăneni, cum îi poruncise. Dar iată că voievodul s-a închis în Alba Iulia și l-a lăsat să clocotească de ciudă și să-l blesteme amarnic, pe el și pe toți cei care temîndu-se de otomani, îl sfătuiau să închine țara și să plătească tribut. Le striga cu măreție și dispreț :

„Un maghiar nu poate fi atît de laș, încît să nu moară apărîndu-și patria și faima !“

La Mohács, tabăra otomană umplea zarea : uriașă fojgăială omenească.

În noaptea cînd sosi cavaleria maghiară, focurile din tabără păreau mii și mii de ochi haini de balaur somnoros, lătit în cîmpia cît zarea și împrôscînd scînteii, cînd le ațîta, le zgîndărea cîte o pală ușoară de vînt venită dinspre Dunăre, amestecînd miasmele smîncurilor cu fumul focurilor și duhurile oamenilor înghesuiți în loc cît mai strîmt, cu cai și cu turme de oi, cu vetre pentru gătit mîncarea : cu mii de căruțe, cu sute de tunuri, toate într-o încîlceală amețitoare. Dar cînd sunară trîmbițele semnale scurte, rînduiala se stornici cît ai bate din palme : dovadă că acea harababură era doar o părere.

Cînd s-a poruncit odihnă, totul a amuțit. După o vreme s-a auzit un soi de geamăt, ca într-un vis urît, cu zeci de mii de strigoi și de spaime. Apoi, mai tîrziu, în miezul nopții, țîșniră strigăte înfiorătoare de muezini, urcați pe stîlpi înalți cu făclii aprinse :

„Allah îl Allah ! mîine vei fi stăpînul a toată Evropa ! Numele tău îl scriem cu vîrful sulitelor noastre... Slava ta stă pe ascuțișul iataganelor noastre !“...

Iar strigarea asta înfiora și firul de iarbă și licărirea stelelor.

În zori, surle cu sunet înalt și-mponcișat; iar tabăra a prins să freamete besmetică, asemeni unui uriaș mușuroi de furnici uriașe, zădărite. Corturile s-au strîns și păturit repede. Peste toată tabăra au început să se legene, în răcoarea dimineții, suluri de fum, mireasmă de friptură de berbec și de orez fiert, repede împănată cu duhoarea de bălegar și de sudoare iute de cal.

Apoi, cînd soarele răsărea, portocaliu, în zarea nesfîrșită la semnalele legiuite, toți, oameni și cai, s-au mișcat scurt și repede, cîteva mii de pași, găsindu-și fiecare locurile într-o clipită, parcă de-acolo ar fi fost crescuți. În frunte, cîteva mii de spahii ai sangeacului de Semendria. După ei, cetele din Rumelia, sub porunca marelui vizir Ibrahim pașa, cuce-ritorul cetății Rodos; cu el se aflau și o parte din tunuri. Judecînd după flancuri, cunoșteai că apoi se rînduiau stolurile ienicerilor cu sulii lungi și iatagane încovoiate, învîrstate cu cei mai ageri dintre spahii, pe cai în buiestru, fremătînd și scăpărînd din copite. Alte cete de spahii semeți, îmbrăcați în straie strălucitoare, înconjurau tronul sultanului, păzindu-l ca pe-o comoară ce era, neprețuită.

În spatele tronului se rînduiau sangeacii din Bosnia, cu o altă parte din spahii și ieniceri, cu arcuri lungi și tolbe pline cu săgeți. Pe de laturi, la oarecare depărtare, fremătau delii, iar mult mai în afară cetele acîngiilor fojgăiau ca bărzăunii, în mare și zănatec neastîmpăr.

Deodată, un semn prelung din zeci de trîmbițe și surle. Și tot acel vălmășag de oameni, cai și arme a încremenit într-o liniște de necrezut. Urcat pe-un stîlp înalt, un muezin strigă iară, amenințător, înalt, ascuțit, cutremurător de tare: „Allah il Allah!”

Cînd glasul trîmbițelor și al muezinului se stinse în largurile fără margine ale cîmpiei, toată armia musulmană se prăbuși în genunchi. Chiar și caii. O sută de mii de luptători trufași și neînfricați se umiliră în mătânii și întru sărutarea țărnei, ca niște robi înspăimîntați parcă de-o nevăzută, dar înfiorătoare și necruțătoare primejdie, pleasna unei puteri neîarmurite și necruțătoare, cumplite.

Pe cînd toată uriașa tabără semăna cu trestia mlaștinilor de lîngă Mohács, bătută de vîntoasă, Soliman padișah, îmbrăcat în armură de aur, scînteietoare în razele răsăritului urcă treptele tronului înălțat, ca din pămînt, în mijlocul taberei. Toată acea păgînă ostășime îl privește ca pe o mi-

nune și i se închină ca unui Dumnezeu, cu urale și strigăte ațîțitoare, fioroase, urlete de fiare dezlănțuite.

Cîteva minute, o sută de mii de glasuri urlă rugi și osanale, sudălmii și blesteme asupra potrivnicului. Odată cu urletele turbate, înalță păduri de iatagane și sulii, de halebarde și arbalette spre cer, parc-ar vrea să-l spargă, să-l țândărească tot și să-l calce în copitele cailor.

Apoi se face liniște și armia se așază jos, ca pentru odină. Sus, pe tron, Soliman ține sfat scurt cu pașalele: hotărăște desfășurarea bătăliei. Știind că are de patru ori mai mulți luptători decît regele Ludovic, sultanul nu atacă. Așteaptă, încredințat că tînărul rege și faloasa cavalerie ungară va ataca ea întîi; altfel nici nu-i cu putință.

Maghiarii sosiseră în fața taberei otomane pe la miezul nopții. Printre flamuri se vedea și cea cu cerbul a voievodului maramureșan Ioan Drag, cea cu crucea albastră a episcopului de Oradea și galbenă a celui de Cenad, cu stolurile sale. Regele a poruncit trei ceasuri de odihnă, pe pămîntul cu iarba pîrjolită de soarele lui august.

La răsăritul soarelui cavaleria a încălecat, gata de luptă. Nu păreau înspăimîntați de mulțimea dușmanilor, ci mai degrabă dornici foarte să se isprăvească odată, cu totul și cît mai repede. Veniseră aici nu să biruie, ci să dovedească lumii că-s gata să moară pentru creștinătate și pentru țară, ca niște viteji și ca niște martiri. Unii socoteau acest război ca un fel de turnir al ispășirii. Mulți priveau în zare spre răsărit ori spre apus, nădăjduind că, măcar în ceasul al doisprezecelea, vor sosi Ferdinand și Zapolya. Zadarnic: în nemărginirea cîmpiei nu se mișca nici un fir de păiș. Se zice că regele, călare pe calu-i alb ca spuma, și-a scos flamura în față și a strigat, ridicînd brațele spre cer:

„Fii blestemat tu, Zapolya, trădătorule! Și tu, Ferdinand, cumnate, nesimțitor durerilor mele!... Să atacăm, totuși! Să dovedim lumii vitejia noastră. Să învingem ori să murim ca niște eroi!“...

Otomanii, urmăreau, toți cu ochi de foc, cavaleria maghiară, în armură de oțel, lucind ca argintul lustruit, cu sulii ușor filfîitoare, în boarea dimineții.

În tact de tobe răpăit și în sunet înalt de trîmbițe a pornit cavaleria maghiară la bătaie ca o cetate de oțel, împodobită cu panase mîndre, cu sulie și flamuri. Întîi la trap, măsurat, ca un fel de descătușare, de desmorțire. Trapul s-a schimbat, repede, în galop furios. Copitele scurmau și zguduiau pămîntul, stîrneau nouri de pulbere și împroșcau smo-

curi de iarbă uscată. Spadele, sulile, luceau, flamurile flăcău și șuierau besmetic în vînt. Iureș, năvală necugetată în fața primejdiei ce-i pîndea la cîteva mii de pași, cu gînd viclean și ochi ucigași. În goana nebună, ca la un semn, toate sulile s-au aplecat și îndreptat înainte, către dușman. Tobe izbeau tot mai asurzitor. Armăsarii nechezau a spaimă și sforău cu minie. Strigările de luptă răgușite, salvăcice sporeau vacarmul pînă la nebunie și dincolo.

Tabăra otomană părea liniștită sau nedumerită. Doar cîteva mișcări neînsemnate la arcași, la mușchetari la arhebuzieri, la tunuri. Dar tot la un semn, săgețile arbaletelor vîjiră, gloanțele mușchetelor șuerară; zeci, sute de călăreți se prăbușiră în pulbere, singuri ori cu cai cu tot. Multe șei parcă se goleau și călăreții pieriau înghițiți de puhoiul și potopul furios și smintit al copitelor. Totuși, rîndurile se întregeau iar și înaintau mînioase, găurind văzduhul cu sulile și sfîșiindu-l ca pe-o pînză de borangic aurit de soarele dimineții.

S-au apropiat la trei sulii de dușman și, în loc să primească lupta, cetele de rumelieni ale marelui vizir Ibrahim pașa se desfac în două din calea furtunosului iureș maghiar și deschid drum slobod spre mijlocul taberei. Puteai crede că otomanii nu erau vrednici a ține piept năvalei.

Nici anatolienii nu luptă; se feresc.

Îmbătută parcă de băutura încrederii în sine, cavaleria maghiară, cu regele în frunte, gonește înainte. Mereu înainte, în nechezuri de armăsari și urlete sălbătice de bucurie. Oamenii nu mai judecă, iar cailor parcă au aripi, precum armăsarii zmeilor. Gonesc. Gonesc mereu, mînați de furia smintită de a ucide și de a cuceri o nesperată biruință. Nu se văd decît copite, sulii, spade, armuri, flamuri; oamenii s-au topit în răcnete, gemete, icnete ori în oșel urlător.

Priveliștea acelei vijelioase năvăliri mă fura, mă orbea, îmi întuneca judecata și mă împingea să dau pinteni calului și să mă arunc și eu, nebunește, în luptă, asemeni viteazului rege Ludovic. Mă simțeam ca în bătăliile de la Clejani, București, Slatina ori Grumazi.

Și poate nici nu m-aș fi putut stăpîni, dacă aș fi zărit steagul lui Ioan Drag, voievod de la Maramureș și prieten de-al meu. Aș fi pierit, poate, odată cu dînsul, însetat de dreptate și de libertate.

Și-mi mărturisesc păcatul că numai atunci cînd, trecînd pe sub o salcie, m-a plesnit o creangă peste obraz, înțeleses că eram fără armură, că aș fi săvîrșit o nebunie, o zădăr-

nicie prostească, țință nevolnică pentru arbaletele și sulițele musulmane. În clipa următoare, îmi amintii de tine, fiul meu : zălog fiind, într-un fel cu buzduganul meu, din necugetare, te-aș fi ucis.

Deodată am văzut că iureșul acela năuc s-a izbit de zidul ienicerilor.

Sute de cavaleri unguri cad, străpunși de săgeți și suliți. Se formează mormane de cai și oameni în armuri grele, prăbușiți, înțepeniți, striviți.

Doar vreo douăzeci-treizeci de cavaleri, în galop nestăvilit, pătrund în rîndurile străjii împărătești, izbind în dreapta și-n stînga, în față și-n spate. Doi ajung pînă aproape de sultan, care se apără cu iataganul, vădind că știe să-l mînuiască iscusit și viteaz. Străjerii împresoară pîlcul de cavaleri unguri și copleșindu-i cu numărul, îi răpun, pe rînd și pe toți.

Abia acum tunarii aprind fitilele, la cîteva zeci de pași de țință, sperind, ologind caii cu huietul, cu flăcările și cu bombele de fier. Laturile depărtate ale ienicerilor se apropie și, ca niște brațe de caracatiță uriașă, prind toată maghiarimea la mijloc, înghițind-o și ducînd-o, ca pe-o pradă. Totul se prefăce într-un soi de uragan îngrozitor, într-o încîlceală și harababură năucitoare. Deznădăjduita apărare a cavaleriei maghiare și apoi atacul trabanților, lovind cu lungile lor halebarde încîrligate, sporesc învălmășeala și încrîncenarea luptei, prelungind-o mereu ca pe o beție și o sminteală întru omucidere.

La amiază, ca la Grumazi, nori furioși descarcă torente de apă peste nebuna întrecidere omenească. Trăsnetele se adaugă în vălmășag ca o nouă năpastă asupra eroicei cavalerii maghiare. O altă spaimă și mai înfricoșătoare se însurubă în inimi. Se dezlănțuie fuga în neorînduială. Spahiii, intrați în luptă, împing fugarii spre mlaștini. Mii și mii se împotmolesc, se scufundă în smîrcuri, cu cai cu tot, sub povara armurilor, sorbiți parcă de apele și mîlul dospit, izvoditor de ucigașe miasme. Prea puțini ajung pe malul celălalt al Dunării.

Viteazul rege Ludovic s-a înfundat în mocirlă, cu cal cu tot, și-a pierit, de-a valma cu alte sute și mii de cavaleri.

Vînătoarea fugarilor a continuat pînă la miezul nopții, cînd din porunca sultanului, au sunat surlele de aramă ale biruinței. Glasul lor s-a rostogolit în pustă ca un geamăt de jale pentru unguri și pentru noi, iar pentru musulmani ca o sălbatecă bucurie.

Un dezastru al creștinătății și o mare biruință a musulmanilor : asta a fost bătălia de la Mohács.

Vai, câtă vitează nobilime a pierit atunci, acolo, în acele blestemate smîrcuri !

Doamne, cîți oameni ucidem, ca să înfruntăm, să doborîm moartea !

Se spune, pe drept cuvînt, că Mohács a fost mormîntul cavaleriei maghiare.

Jalea ne-a copleșit pe toți.

Dar într-un sat am auzit vorba unui țaran :

„Plîng, cu amar, zdrobirea oștirii noastre... Ci nobilimea și-a plătit greșalele și păcatele față de răscoala de acum nouă ani, cînd a ucis zeci de mii de țărani, iar pe Gheorghe Doja, capul nostru, l-a pus pe tron de fier înroșit în foc, i-au sfîșiat carnea cu cleștele și au silit soții s-o mănînce“...

Vorba asta m-a întristat și mai mult. O tristețe netă-măduită.

În fața cortului lui Soliman sultan, călăii au înălțat o movilă din două mii de capete de cavaleri, printre care și Ioan Drag, voievod din Maramureș. În vîrf au așezat capetele a șapte episcopi prinși pe cîmpul de bătaie. Vrură, prin asta, să arate că islamul a strivit creștinătatea, aici ca și la Belgrad și în Ostrovul Rodos.

— Tată, tu povestești parcă ai fi fost de față la această bătălie, se miră coconul Vlad, foarte mișcat și îndurerat.

— Da, fiule : am fost prin preajmă. Însoțit numai de cavalerul Antonie și de trei străjeri voinici și de mare credință. Am trecut în Transilvania, la începutul lunii august. Călătoream sub nume de mercenari, în căutare de stăpîn.

La Sibiu am vorbit cu doamna Despina.

S-a nimerit ca tocmai atunci să sosească pîrcălabul Oană de la Suceava, ca s-o ducă pe domnița Stana lîngă Ștefăniță vodă. Arăta plînsă și foarte nenorocită. M-a muștrat :

„M-ai vîndut demoniacului ! N-ai citit nimic în inima mea. Ci dacă știam că te-nsotești cu Ruxanda, atunci cînd ai intrat întîia oară în casa noastră ceream mamei să te dea călăului. Și, ca Irodiada, aș fi dăntuit cu frumosul tău cap pe tavă“...

N-am spus niciodată doamnei Ruxanda nimic despre asemenea vorbe usturătoare ; m-au durut și mă dor și azi. Căci n-au fost o glumă.

De la Sibiu am mers la Alba Iulia, să-l aflu pe Zapolya și să-l înduplec a veni în ajutorul regelui Ungariei, așa cum plănuisem în iarnă. N-a fost chip. Dădea toată vina pe

Ferdinand de Austria, că nu vine nici cu o sabie măcar în ajutorul cumnatului. Căta să-mi arate că toți cei cincizeci-șaizeci de mii, pe care putem noi să-i înșirăm în linie de bătaie, n-ar fi fost, nici pe departe, îndestulători întru doborârea armiei lui Soliman. Că nădejtile de ajutor de la alți apuseni nu erau decît niște amăgeli nerușinate ori zădărnicii ucigașe. Zicea :

„Toți vor să culeagă biruințe cu sîngele altora. Nu înțeleg cutezarea nebunească a lui Ludovic și a magnaților din jur. Cu treizeci de mii nu poți birui o sută de mii ! Și-apoi el nu înțelege că Transilvania este o altă țară decît Ungaria, este o țară pe care vreau s-o păstrez pentru mine... Milă mi-i de bietul rege, tînăr și fără minte. I-s vasaal și prieten, dar...”

„Bine-i să te înduioșezi de nenorocirea prietenilor ; dar parcă ar fi și mai bine să le fi dat ajutor”, am suspinat eu.

Iar el :

„Te sfătuiesc să faci ca mine : pleacă fruntea în fața celui mai puternic, dacă vrei să domnești și să trăiești”.

Temîndu-mă să nu mă pîrască sultanului, cu care vedeam bine că era înțeles, am plecat, fără cuvînt ; dar și fără să mă arăt doborît de îndărătnicia și răutatea oamenilor, de firea lor cea schimbătoare.

De la Alba Iulia am galopat pînă la Mohács.

Sosii cu două zile înainte de luptă, adică în 27 august 1526. M-am adăpostit în casa unui țărăn, iar în ziua și noaptea bătăliei m-am apropiat de acel loc blăstămat, unde s-a pecetluit, pentru multă vreme, nu numai soarta Ungariei, ci și a noastră.

După bătălie, am fugit de răul acîngiilor, pîrjolitori și ucigași a tot ce întîlneau în cale. Țăranii sîrbi ori unguri se apărau prin case ori se ascundeau prin lunci și mlaștini.

Iar noi am galopat spre răsărit, pînă la Seghedin și apoi la Arad.

Am trecut munții pe la Jiu, tocmai în zilele cînd sultanul Soliman intra în Buda.

Aveam inima zdrobită și, totuși, trebuia să mă pregătesc de nuntă. Adică să lărgesc calea împăcării între neamuri.

Venind din Sibiu, pe la ziua Crucii, Ruxanda m-a înștiințat că padișahul l-a recunoscut pe Ioan Zapolya rege al Ungariei și i-a cerut să vină să i se închine. Vestea asta m-a întristat și mai mult. M-a speriat chiar și m-a umplut de păreri de rău : acest voievod cu ambiții regești voia să urmeze pilda lui Iancu Corvin de la Hunedoara, fără a avea nimic din înțelepciunea și vitejia lui. Cunoștea multe din gîndurile

mele cele tainice și putea, oricînd, să mă pîrască sultanului, să mă vîndă cum și-a vîndut regele. Și-atunci numai călăul mi-ar mai ști de nume. M-am mai liniștit cînd auzii de la doamna Despina că, prin închinarea lui Zapolya, Transilvania va trăi, de-aici în colo, în rosturile ei, asemeni Moldovei și țării Românești.

Tot Ruxanda mi-a spus că, văzînd în palatul din Buda portretul regelui Ludovic, sultanul Soliman l-ar fi privit cu mîlă și s-ar fi rugat lui Allah să fie îndurător cu acest tînăr cavalier, dar să pedepsească pe sfetnicii cei răi care l-au împins într-un război nesăbuit.

„Dacă l-am învins, cîcă ar fi zis padișahul, n-am vrut să-și piardă viața, la vîrsta cînd abia începea să guste din bucuriile trăirii și plăcerile domniei“...

Din Ungaria ocupată de otomani, magnații au fugit în Transilvania ori în părțile de miazănoapte, unde se aflau cetele lui Ferdinand, în mișească așteptare, asemeni lui Zapolya. Tot acolo, la Pojon, au dus și coroana Sfîntului Ștefan, pe care austriacul vrea să și-o potrivească pe cap, ca moștenitor al cumnatului Ludovic cel lăsat să piară, poate anume... Și asta în timp ce musulmanii prefac bisericile în moschei, începînd cu minunata catedrală ctitorită de craiul Matei Corvinul, iar biblioteca lui, cu mii de cărți și de podoabe, o duc la Istanbul. Cei al căror sînge l-au supt lipitorile din smîrcurile de la Mochàcs au ce jeli: și biblioteca, și catedrala, și coroana...

Poate o singură înlesnire îmi veni, în acel noian de nenorociri: speriați foarte de prăpădul de la Mohàcs, temători să nu fie făcută și țara noastră pașalic, ca Ungaria, drăculeștii primiră apropierea de dănești și încuviințară nunta cu Ruxanda, ca o pecetluire luminoasă a împăcării dintre neamuri.

Numai că, în săptămînile cît am călătorit eu într-ascuns, s-a întîmplat ca Drăgan bivel postelnic să treacă Dunărea la Mehmet-beg. Vestea mi-a adus-o Neagoe spătarul însuși. Mi-am arătat părerea de rău că nu l-am dat pe sama călăului. Pe urmă m-am întors și am zis:

„Mai bine că am fost bun; poate se va trezi în el simțul înrudirii și va veni să joace la nunta mea cu Ruxanda, nunta împăcării“.

Neagoe a rîs viclean și m-a dojenit c-o întrebare:

„Ai nădăjdut să cucerești dreptatea și libertatea cu buzduganul și ai fost înfrînt; cum ai putea-o cuceri cu împăcarea?“

Aici, coconul Vlad înălță fruntea și, cu glas tremurat întreabă, încă și încă odată :

— De ce om bun ca tine, tată, pățește atît de multe rele ? De ce nu are prieteni care să-l apere ?

Voievodul stătu cîteva clipe în cumpănă, apoi agrăi cu obidă :

— Vlade, copilul meu, am pățit multe pentru că vremurile-s turburi și înăsprițe peste măsură, iar oamenii împrumută, în cugetul lor, răutatea sau bunătatea, dulceața sau amărăciunea timpului în care trăiesc. Prieteni am, dar nu atîția cîți am nevoie în clipele astea, cînd cel pe care l-am crezut cel mai bun prieten a ridicat sabia împotriva mea.

— Dar de ce ? De ce, tată ? De ce te prigonesc cu atîta mînie ?

— Nu am un răspuns. Caut unul pe măsura înțelegerii tale și zic : întîi pentru că, în lume și în viață se duce o neîntreruptă războire între bine și rău, între cinste și hoție, între adevăr și minciună, între lumină și întuneric. Am greșit eu așa de mult ? Nu știu. Dacă știam m-aș fi ferit. Știu că, atunci cînd ocîrmuiești mii și milioane departe-i de a-i mulțumi pe toți. Insumi săvîrșit-am fapte osînditoare, deși am dorit și am vrut să fie numai bine, dreptate, cinste. Pot spune că pînă acum, fiul meu, nu cred că a domnit cineva, în vreo țară, cu nevinovăție. Tu, odorul meu, trebuie să știi că m-am călăuzit după o învățătură moștenită de la părințele meu : am iubit oamenii ca să fiu viteaz ; am fost strîngător ca să pot fi darnic ; n-am cutezat a fi înaintea altora, ca să pot ajunge conducător înțelept și îndrăgit de toți.

Dar iată că nici vitejii, nici darnicii, nici înțelepții nu sînt scutiți de dușmănia pizmașilor, a fățarnicilor, a nemernicilor, a ucigașilor...

Deci nuntirăm, eu și Ruxanda, cu o săptămînă înainte de postul Crăciunului.

Nuntirăm cu veselie multă în boierime și norod.

Pe față, și eu împărtășeam bucuria obștească. Dar în inima mea se-nfigea, tot mai adînc și mai dureros, ghimpele mîhnirii, al neîmplinirilor, supunîndu-mă la nevăzute cazne. Mulți spuneau că am făcut tot ce-am putut întru apărarea țării ; dar și mai mulți mă judecau și mă osîndeau ca pe un învins. Și se temeau că sultanul va pedepsi țara pentru că ține în fruntea ei un voievod care a îndrăznit să se războiască, de multe ori, cu nebiruiții lui viteji și să-i biruie, de multe ori, cu țărîna amestecîndu-i.

După nuntă, o vreme trăii în oarecare tihnă. Mesele, cu

băuturi și mîncăruri alese, cu cîntece și jocuri, strecurase în inima drăculeștilor și a dăneștilor licoarea împăcării și a prieteniei. Era bine.

Deși mult mai tînără decît mine, doamna Ruxanda se dovedea înțeleaptă, cuminte, cu dragoste pentru mult încercatul ei soț. N-a cunoscut-o pe Voica, dar cu acel osebit simț al femeilor, o întîlnea mereu între noi ca pe o nevăzută potrivnică. Și cu toate puterile ei rîvnea s-o alunge din inima mea : să nu fie doar „doamna împăcării“, ci „doamna inimii“ mele.

Soacra, doamna Despina, a stat toată iarna la Tîrgoviște. Îndeobște, ne-a povățuit, pe amîndoi, numai de bine.

Ci amîndouă erau îngrijorate de soarta Stanei. Plecase furioasă, ca o surghiunită, în depărtări fără întoarcere. Nu mă ierta că n-am vrut-o doamnă. Număr aceasta printre greșelile, neînțelesele greșeli ale vieții mele.

Totuși, iarna din 1527 a fost cea dintîi iarnă trăită fără războire, de cînd eram domn. Dăneștii, cînd vorbeau între dînșii, spuneau despre mine :

„S-a astîmpărat neastîmpăratul !“

Fiule, dacă nu pot da răspuns vrednic de crezare la întrebarea ta — și a mea ! — de ce mă prigonesc ? vreau să înșir faptele mele, cîte mi le mai amintesc, în prea puțina vreme cîtă mi-a mai rămas. Poate din ele ieși-va o licărire de răspuns.

Dobromir de la Tîrgoviște, meșterul, n-a izbutit a termina zugrăveala pînă la nunta noastră. Ruxanda s-a mîniat pe dînsul. Ci eu l-am înțeles : strădania meșterilor de a scoate din nimic și neființă, viață și frumusețe, seamănă cu zbateră și lupta mea pentru dreptatea și slobozenia țării. Văzîndu-l lucrînd la o icoană a Maicei Domnului cu Isus în brațe, mort, îl întrebai dacă ar vrea să zugrăvească, alături, pe doamna Despina în strai cernit, ținînd pe genunchi pe Teodosie, înfășat și fără viață, cu coroana pe cap.

„Să pui împreună suferința celor două mume, fiecare în felul ei, pentru pierderea prea iubitului lor fiu“.

Zugravul se cam codi :

„Nu se prea obișnuiește, nu-i în erminie... Dar dacă-i porunca mării tale, zugrăvesc“.

Peste trei zile mi-a arătat acea lucrare ; nu era chiar așa cum dorisem eu, dar doamna Despina s-a bucurat mult, poate nu atît pentru icoană, cît pentru gîndul meu de a i-o închina. Și mi se păru că începe a mă iubi ca pe un fiu, socotindu-mă deplin legat de familia dăneștilor. Ci aseme-

nea apropiere supără și chiar înverșună împotriva-mi o samă dintre drăculești, pe care îi ațîta, prin iscoade, Drăgan vel postelnic, adăpostit la Nicopole.

Într-o după amiază, aflîndu-mă singur în curtea ctitoriei de la Curtea de Argeș, îmi răsări în cale Mierloi Pribeagul. Și, așa, netam-nesam, mă dojeni cu vorbă prea cutezătoare :

„Unii oameni, măria-ta, sînt atît de drepți, de cinstiți, de viteji încît ajung un fel de povară pentru ceilalți și sînt siliți cu viața să plătească nepotrivirea lor cu oamenii obișnuiți, care știu să fie și nedrepti și necinstiți și lași“.

Atunci n-am prins tîlcul acestor vorbe ; acum mi se pare că Pribeagul a fost proroc. Primește și tu, fiul meu, vorbele lui ca un fel de răspuns la chinuitoarea întrebare : „de ce mă prigonesc?“

Intrînd în biserică să văd cît mai are de lucru zugravul Dobromir, cu ucenicii lui Jitianu și Stanciu, mă încîntă mult zugrăveala cu vâpsele vii, mîngîioase la privire și cu aur strălucitor de bogăție, așezînd pe ziduri chipuri mai mărețe și mai frumoase decît sînt în de-aieva.

Mierloi se ținu după mine. În lumina amiezii, sfinții și îngerii așezați pe ziduri mi se păreau așa de plini de viață, gata parcă să se desprindă din tencuială, să plece în lume, să vadă țara și să mă ajute la ocîrmuirea ei. Le simțeam pe toate prietene : fie sfinți, ctitori sau ctitorițe. Tabloul lui Neagoe Basarab, cu coroana bogată, împărătească, peste pletele-i lungi, răsucite în zuluși, acoperindu-i umerii ca o blană cafenie, cu ochi mari, înțelepți, luminoși, mustață neagră, gura mică, bărbia rotundă, straiul lung pînă în pămînt, cu tivuri late din broderie de aur, mi se impunea ca un părinte și ca un model. Coroana doamnei încă mai împodobită, cu mari cercei la tîmplă, ca o împărătiță ; cu buzele rumene prinse într-un surîs abia ghicit, cu ochi focosi, semăna cu cea care, la Sibiu, ar fi vrut să mă dea călăului ; doar surîsul venea spre mine ca un semn al împăcării.

Nu știam ce să spun despre chipul meu : mă mîndream în sinea mea că mă aflu printre ctitorii minunatei zidiri de la Argeș, dar admiram obrazul, coroana, pieptănătura și stralele doamnei Ruxanda.

Apoi, pe cînd măsuram cu privirile cei doisprezece stîlpi din pronaos, îmbrăcați cu strai de flori în diferite culori și aur, Mierloi s-a apropiat, murmurînd cîntare despre zidirea acestei mîndre ctitorii. O cîntare cînd veselă, cînd tristă, cînd săltăreață, cînd tăragănată, despre „Nouă meșteri mari, / Calfe și zidari / Și cu Manole zece / Care-i și întrece“...

Mult m-a mișcat acel cîntec, în care se spune cum meșterii au împlinit porunca voievodului și-au înălțat zidire măreață și mîndră ca nealta. Așa cum am văzut la tîrnosire și cum văd și acum, cînd pătrund în curte și dau cu ochii de biserică, oamenii, de orice vîrstă, încremenesc în uimire. Mulți, mai ales bătrînii și femeile, cad în genunchi și se închină, ca în fața unei minuni.

Ci ascultîndu-l pe Pribeagul, am înțeles că nerodul și-a tălmăcit în cîntec gîndul și simțirea înaltă, cu totul deosebită, pentru această așa de frumoasă zidire. În cîntarea pe care mi-o murmură, cei zece meșteri mari, după ce și-au ales „Pe Argeș în jos / Pe un loc frumos, / Loc de mănăstire / Și de pomenire“, s-au apucat de lucru, muncind de sîrg. „Dar orice lucra / Noaptea se surpa“... Multă supărare și durere avură meșterii, neștiind pricina lucrului în darn. Vodă-i muștra și-i amenința: „Să-i pue de vii / Chiar în temelii“. Dar cînd, deznădăjduiți, nu mai știau ce să facă, iată că meșterul cel mare, Manole, visează cum „O șoaptă de sus / Aevea mi-a spus, / Că orice-am lucra, / Noaptea s-a surpa, / Pîn-om hotărî / În zid a zidi / Cea întîi soțioară, / Cea-ntîi surioară / Care s-o ivi / Mîini în zori de zi / Aducînd bucate / La soț ori la frate“...

Mi s-a părut atunci că meșterul Manole, ca și mine, gemea sub povara îndoielilor și-l bîntuia nemulțumirea, pentru că țelul lui era desăvîrșirea. Iar cînd, după zidirea soției în zidul gros și trainic, ctitoria e gata, meșterul socoate că „așa lucrătură / Și ferecătură / Mi-e de-nvățătură, / De m-oi bizui / Altele-oi croi, / Mult mai arătoase / Și mult mai frumoase!“...

Nu știu cum, dar parcă în acel mare meșter m-am găsit pe mine, pentru că și eu sînt, într-un anumit fel, zidar și arhitecton. Căci însumi mă aflu într-o neînteruptă întrecere, într-o alergare fără răgaz spre un țel mereu neatins. Și mă tem, o fiule, ca sfîrșitul meu aici, în Cetățuia, să nu fie asemeni meșterului Manole cel din cîntec, căruia vodă i-a stricat schela și l-a lăsat, cu ai lui, sus pe coperiș. Iar dacă aș cerca să-mi fac „Aripi zburătoare / Din șindrili ușoare“ / și aș vrea să zbor, m-aș prăbuși strivit la pămînt aidoma lui, Meșterului Manole. Căci se pare că așa se răsplătesc frumusețile cele peste fire. Și-s cu atît mai îndurerat, cu cît știu că mă prăbușesc din pricina unor mișei, cărora nu le place pacea între neamuri și înfrățirea românească...

Dar oare acolo unde voi cădea se va ivi, ca la Manole, „O fîntînă lină / Cu apă puțină, / Cu apă sărată, / Cu lacrimi udată“?...

Mijea de ziuă. Cocoşul stareţului cucurigea răguşit, mai mult a spaimă decît întru destrămarea întunericului şi biruinţa luminii.

Sfîrşea cea mai lungă şi cea mai scurtă, cea mai fericită şi cea mai nenorocită noapte, încărcată de şiragul viselor tinereţii, de salbele victoriilor, de şiroiul de lacrimi ale înfrîngerilor, de licărirea diamantină a nădejdlor fără împlinire.

Orologiul din turn, neîndurător în socotirea şi numărarea clipelor şi a orelor, scîrţîi din scripeţi şi slobozi cinci lovituri de ciocan în clopotul de aramă, răsunînd în noi ca nişte cuţite înfipite drept în inimă. O clipă mi se păru că mai avem de trăit şapte ore, adică atîtea cîte băţai mai sînt de la cinci pînă la douăsprezece. Dar socotind, pe degete, am găsit că mai avem o oră. O singură oră. Şi tot trupul mi s-a făcut de gheaţă.

Muream înainte de a fi ucis ?

Jos sporeau, mereu mai ameninţătoare, glasurile, nechezurile cailor, zăngănitul armelor, vînzoleala. Desluşeam multe cuvinte turceşti, ceea ce mă făcea să cred că, în adevăr, nu mai aveam nici o scăpare. Din focurile atîţate se ridicau flăcări şi fum sur amestecîndu-se cu ceaţa şi norii, parc-ar fi vrut să aprindă Cetăţuia, cu deal cu tot. Teama de moarte se strecura în noi, ca o otravă vînată, usturătoare, înţepinindu-ne minţile.

Stăpînindu-şi teama, voievodul urmă totuşi povestirea, surîzînd trist şi mai amar ca pelinul. Ştiu că nu se temea de moarte. Milă-i era de cocon şi rău îi părea de cele multe, drepte şi bune, cinstite şi frumoase pe care le rîvnise şi nu le făptuise încă. Dobîndise, din tinereţe, puterea de a se cerceta pe sine, domolindu-şi zbuciumul lăuntric ; îşi putea păstra mintea limpede şi în faţa morţii, întîlnită de zeci de ori în războaiele lui.

Agrăi cu glas coborît şi în suspinare :

— Nu pot povesti toată domnia mea ; nu mai am răgaz Cei de jos îmi numără minutele şi clipele. Orologiul din turn le înrăbojează pe trupul nevăzut al timpului. Nici el, orologiul nu-mi mai este prieten, cu toate că l-a făurit Mierloi, blîndul meu tovarăş, peregrin de cîntec purtător, răsărit din rîndul celor mulţi.

Ce viaţă am avut ? De trei ori cîte patru ani, în surghiun ; patru ani de plăcută vieţuire cu Voica, mama a trei

prunci, pe care acum îi las orfani ; patru ani de războaie, an de an. Nu împlinii patru ani de domnie tihnită, și, iată-mă în mîinile nelegiuite ale răzvrătiților, care-mi numără clipele cele de pe urmă, în sunet de aramă : o grăbită numărătoare înapoi. Ci, în amețitoarea și dureroasa pripeală a acestor clipe, să mai povestesc, în grabă, ceea ce-mi mai amintesc, cu gînd de a lăuda străduința și vitejia, de a osîndi nelegiuirea de orice fel și de a ferici pre acela care se află silitor într-o bine și bunătate.

Mulți cîrti-vor, zicînd că n-am săvîrșit cine știe ce lucruri de samă.

Dar oare lucru mic este să străjuiești tihna și pacea altora ?

Neînsemnat lucru este oare, în aceste vremi înțepoșate, să priveghezi pacea noroadelor și să-ți verși sîngele într-o păstrarea slobozeniei și a omeniei ?

Iar dușmanul meu, ca o satană se întruchipă în șarpe, lup, leu, vulpe și cu meșteșug șopti la urechea lui Neagoe spătarul, prietenul și omul meu de casă, înșelîndu-mi bună credința și amenințîndu-mă cu moartea.

Vrui pentru toți trăirea cea tihnită și blîndă, cu rod bun și înflorit ; și, iată, mă trezii îngrădit de furia trădării și de primejdia morții.

Zic, însă, că mintea este steagul trupului și pînă stă steagul la război, tot este războiul acela nebiruit și nepierdut. Deci mintea, steagul să nu cadă, că atunci totul pierdut este. Și ca mintea să-mi stea steag neclătit, trebuie să am cugetul tare. Iar cugetul nu mi-l pot hrăni, acum, decît cu povestiri din viața mea. Căci a povesti înseamnă a trăi de mai multe ori și chiar ființa și dincolo de moarte.

Pe Ștefăniță vodă, cumnatul meu de la Moldova, sfîrșitul l-a ajuns mult mai repede decît gîndea oricine. În ianuarie 1527, în cetatea Hotin, păzea țara de jaf și omor. Că au tătarii acest spurcat obicei și lupesc de a prăda iarna, cînd oștenii sînt la odihnă, iar lăcuiitorii au cămările pline. Acolo l-a aflat acea moarte neașteptată și năprasnică.

Am primit știrea pe la sfîrșitul lui ianuarie. Nu-mi venea a crede : era furtunos și nebunatic, copilăros uneori, de multe ori nedrept și crud, dar viteaz, foarte viteaz și cu noroc la războaie. 'Nu pricepeam, de fel, cum a cutezat să-l taie pe Luca Arbore și pe feciorii lui, oameni deosebit de prețioși și sfetnici de mare încredere. Ci, știind-o pe Stana, deșteaptă, mîndră, hotărîță, presupuneam că, iubindu-l cît de cît, i-ar putea frîna pornirile spre omor nesăbuit. Îmi părea rău,

foarte rău de pierderea lui, un aliat întru apărarea țării și o rudă, întru bucuria cugetului.

Mi-a mai venit inima la loc, auzind că sfatul domnesc l-a urcat în scaun pe acel Petru Rareș, fecior din flori al lui Ștefan vodă. Îl cunoșteam din Istanbul, cum am mai spus, și i-am și trimis sol pe Șerban logofătul, cu carte de firitisire și prietenie.

Dar, în curînd, veni zvon că Ștefăniță ar fi fost otrăvit de doamna Stana, în înțelegere cu o samă de boieri, dornici să scape de un tiran.

Foarte îndurerată, doamna Despina și Ruxanda mă rugară, fierbinte, să merg însumi la Suceava, să aduc fiica, sora și cumnata: se temeau grozav să nu i se întîmple moarte, din cine știe ce răz bunare.

Insoțit de o strajă mică, am alergat pînă la Suceava. Mă primiră toți, prietenește.

M-am bucurat să fiu față la încoronarea lui Petru voievod.

Și, apoi, plimbîndu-ne prin Suceava și prin ctitoria părintelui său de la Neamț, la hodină, vînătoare și desfătare sufletească, multe lucruri de laudă am văzut și minunate. Sfătuind îndelung despre necazurile și durerile țărilor noastre, gîndind, plănuiind împreună, ne-am simțit drept frați. Toți boierii și norodul, văzîndu-ne pe amîndoi tineri, voi-nici, frumoși și buni prieteni, cu mare drag ne urau sănătate și domnie îndelungă și fericită. Iar starețul de la mănăstirea Neamț, ctitorie vestită în lume, cu ziduri de cetate, bogată și dăruită cu cărți și podoabe de preț, a cuvîntat:

„Fiți bine veniți în casa noastră! Petru voievod, feciorul lui Ștefan cel Mare moldoveanul, și Radu voievod, feciorul lui Radu cel Mare munteanul, frați de-un neam și de-o lege, prieteni în războiul pentru slobozenia țării!“

Sfatul nostru și toate planurile au pornit de acolo de unde le lăsasem, cu nouă ani în urmă, cînd ne-am întîlnit și-am vorbit răzimați de zidurile de la Sfînta Sofia.

Vai, cum trece timpul!... Cîte minute mai avem?

Să vă spun, tîtuși, ceva despre sfatul cu Petru voievod, în aprilie 1528.

Zicea domnul Moldovei, cealaltă țară română:

„Ne vine greu a crede în cuvîntul lui Ioan Zapolya: nu l-a ajutat pe regele Ludovic la Mohács; mi se pare că a pîndit moartea lui, ca să se facă el rege al Ungariei“.

Am răspuns:

„Vrea să fie un al doilea Ioan Corvin de la Hunedoara.

Dar nici nu samănă, nici nu răsare, cum zice românul. Totuși momentul acesta poruncește să ne unim între noi și cu el. Dacă nu ne unim pierim. Mă încredințez acum că și Carol, împăratul german, și fratele său Ferdinand, și Veneția, ca și regele Poloniei au văzut primejdia și s-au încredințat că Soliman sultan va merge, curînd, împotriva Vienei“.

„Adevărat : chiar marii bancheri ai Apusului, adică Fuggerii din Frankfurt și Medicii din Florența, vor ca regii să lupte cu otomanii și-i împrumută cu bani. Dar noi, Radule măria-ta, se cuvine a ști că toți o fac doar cu scopul de a stăpîni ei țările noastre. Nu țin sama de noi, decît dacă le sîntem de folos. Încolo urmăresc un singur țel : să-și mute hotarele lor la Carpați, la Dunăre ori la Constantinopol. Cică dacă sîntem mici, să n-avem altă soartă decît aceea de a schimba un stăpîn cu altul. Gîndesc toți cei mari precum cruciații, acum două veacuri, cînd, sub cuvînt că luptă cu turcii să-i alunge din locurile sfînte, și-au așezat împărăția lor la Constantinopol, în locul celei legiuite“.

„Nu-i decît o singură scăpare, da : să ne unim între noi : Moldova, Transilvania, Țara Românească“.

„Adevărat ; așa n-am mai fi mici și neînsemnați. Dobo-rîrea Ungariei la Mohács a sporit însemnătatea țărilor noastre. Ne-a sporit rostul de scut și zăgaz în fața năpustirii otomane peste Evropa“...

„Este momentul să ne gîndim la noi : să fim cu acela care ne ajută a fi liberi. Eu voi căta prietenia creștinilor în războiul cu sultanul Soliman ; dar nu mă voi sfii a lupta cu Ferdinand de Austria și cu leșii, dacă aceștia îmi vor nescoti drepturile“.

„Așa voi face și eu ! Unii mă ocărăsc că am uitat vitejia de la Clejani, Grumazi ori Rucăr, că m-am dat desfătării întru dragoste cu o foarte tînără doamnă. Și învinuirea asta mi-o fac Craioveștii, adică tocmai aceia care atîta m-au osîndit pentru războirea mea cu acela care voia să facă țara pașalic. Zic că nu mai voiesc, nu mă mai învrednicesc a fi voievodul fără teamă și fără prihană al țării și al creștinătății. Ci întreb ca și tine : al cărei creștinătăți ? Al papei ? Al Fuggerilor ? Al Veneției ori Ragusei care vînd arme lui Soliman ? Am vărsat sînge românesc în douăzeci de bătălii, am văzut, cu ochii mei, dezastrul de la Mohács, ca să culeg, din toate, o dureroasă filosofie : că noi ne tocim apărători ai celor care vor nu numai să se apere cu sîngele nostru, ci să se lățească, să ne stăpînească și pe noi. Adică să trecem din starea de supuși ai sultanului, în cea de supuși ai împă-

ratului prea creștin. De la Mircea Bătrînul, ori de la Ștefan, părintele măriei tale, și pînă la noi, noi românii stăm în rîndurile întii de foc, în războiul de cruciadă : Ștefăniță la Cetatea Albă și Tărășăuți, eu, de la Brăila la Severin, în zeci de lupte, cum știi, Șandru și Castruț la Caransebeș, ori Vlad și Vlaicu la Mehadia, iar Ioan Drag maramureșeanul, moare în nebunia eroică de la Mohács. Ce trebuie să mai facem ? Să mai încercăm alianțele ?

„Zic, da ! Dar să ne îngrijim mai ales de noi, de soarta țarilor noastre. Că dacă sîntem frați, să facem o singură țară”.

„Încuvîntez : țara celor trei prieteni : Petru, Radu și Ioan”.

„Și părintele meu asta vrut-a : prieten la Tîrgoviște, cetăți în Transilvania, arme de la Bistrița și Brașov, secuii sub porunca lui, iar buzduganul, spada, scutul tuturor românilor, la Dunăre și Marea cea mare. De aceea s-a mîniat pe Radu cel Frumos și l-a alungat cu spada, punînd în locu-i pe Laiotă, pe Țepeluș ori pe Țepeș, pe care însă sultanul și boierii munteni nu i-au vrut și i-au scos din scaun ori i-au ucis și aruncat în fîntîni. Ci noi prieteni pe viață să ne legăm !... Și să ne străduim a-l prinde în hora prieteniei noastre și pe Ioan Zapolya. Știu că ușor nu ne va fi, dar asta ni-i datoria și menirea. Într-alt chip nu ne putem mîntui țara”.

Acesta mi-a fost sfatul cu Petru voievod Rareș.

Și chiar hotărîrăm a trimite soli tainici la Zapolya, la Ferdinand, la poloni, să ne-ajute a ține piept lui Soliman pa-dișah. „Adică să mai cutezăm, încă și încă odată, pînă ne va părăsi vîrtutea și ni se va potoli de istov neastîmpărul. Și-atunci, de vom fi biruitori, mult ne vom bucura. Iară de vom fi înfrînți, ne vom linge rănile și ne vom aminti de povața cea înțeleaptă a părinților noștri : adică ne vom închina celor prea puternici numai ca să supraviețuim, la umbra străinului, ca la umbra spinului, pînă va veni și pentru noi primăvara libertății. Adică să ne dovedim mai tari decît cei foarte tari și mai nebiruiți decît nebiruiții...”

„Și care ar fi calea acestei purtări ?”.

„Tot părinții noștri ne-o arată : să construim. Să devenim ctitori mai faimoși ca dînșii. Să ne plătim haraciul și să așteptăm ceasul prielnic, cînd vom putea ridica iar capul în lumină și fală”.

După asta Petru voievod Rareș mi-a înșirat cîte ctitorii vrea să dreagă, fiind stricate de vreme și cîte poștește a ridica din nou, la Suceava, la Probota, la Dorohoi.

În drum, spre Tîrgoviște, Stana sta în rădvan mută, încremenită întru tăcere. De multe ori coborîi din șa, călătorind lîngă dînsa. Am vorbit mult, îmbietor, cuminte, ca unei surori. Ci ea tăcea posacă, învălită-n ură. N-am știut să-i deschid inima. Cînd a răzbit-o stăruința mea, s-a răstit, furioasă :

„Ce mai vrei de la mine ? Nu-ți ajunge că m-ai vîndut demoniacului ? Nu-ți ajunge că ai făcut din Ruxanda dinarul împăcării între neîmblînzii drăculești și dăneștii cei adevsea jertfiți pentru bunătatea lor ?“

Zădarnică silința mea întru dezvinovățire. Nu mă credea :

„Taci, mi-a spus ; cunoști prea bine care ți-i vina. Am vrut să-ți fiu soție și, iată nici ibovnică nu-ți mai pot fi“.

„O, dacă știam“...

„Ai știut ! Ai știut, dar să te ferească Dumnezeu de calicia sufletească a omului bun... Ci măcar acum, cînd mi-am mărturisit dragostea pentru tine, ai putea vedea că nu sînt chiar așa de urîță, cum mă ocărăște lumea. Și eu care ucisei soț smintit, pe tine te-aș fi ocrotit ca o leoaică și cu prețul vieții mele te-aș fi ajutat să ajungi vestit. N-ai priceput asta ? Acum, gata ! S-a isprăvit !“

M-am prăbușit în rîpa părerilor de rău, iar ea, pe încetul, mi se dezvăluia femeie de o frumusețe ciudată și cam diavolească. Mi-a povestit că, în cele cîteva luni cît i-a fost doamnă, a izbutit să-l stăpînească pe Ștefăniță vodă, oricît de încăpățînat, neastîmpărat, furios și crud.

„Vrui să-l dezbar de ibovnică, de Nuvart, armeanca ; ea îl iubea cu înfocare, eu îl uram cu ură de ghiață. Părea că voi izbuti. Dar într-o zi, cînd simții că-l înfioară blîndețea și nu mai poate porunci scurtări de capete cum poftea, mă învinui că l-am descîntat : «Ai să intri și tu sub satîr, vrăjitoareo !» striga la mine, dar n-avea nici curaj și nici putere să cheme călăul. L-am împăcat cu o samă de boieri cu care se certase. Numai că boierii nu credeau în cumînțirea zărghitului. Mulți n-aveau încredere nici în mine, deși pe părintele meu îl numărau printre marii înțelepți ai acestui popor. Li se părea chiar că aș fi împrumutat ceva din satanismul lui. Și n-au încetat să-l urască și să rîvnească a scăpa de el. De noi !“

Nu i-am spus Stanei, dar, în Cetatea Neamțului, unde ne desfătam cu Petru vodă, avînd în față o cană cu vin și povesteam blînd, moldoveneste, un căpitan ne-a spus că, aflînd despre uneltirea boierilor împotriva lui Ștefăniță,

armeanca Nuvart a lăsat pruncul în sama părinților și a galopat spre Hotin. Și poate dacă nu i se poticnea calul pe drum, frîngîndu-și un picior, mîntuia zilele lui Ștefăniță. Dar, atunci, capul Stanei ar fi fost azvîrlit de pe zidurile Hotinului în valurile Nistrului, hrană la pești.

Așa, cu Stana și cu Ștefăniță.

Cînd dădai s-o dojenesc, a răcnit :

„Taci ! Că pentru tine am făcut tot ce-am făcut !“

Mă uitai la dînsa cu spaimă ; lăsa privirile în jos : „Mă călugăresc, la Govora ; voi fi monahia Sofronia. Ai auzit ? Ține minte și căiește-te !“

În ferestre băteau sfioase zorile.

Măria-sa tăcu, așteptînd parcă să sune de șase ori orologiul în turn, însemnînd încheierea celui de al doisprezecelea ceas și cel de pe urmă al ființării noastre.

Se ridică în picioare.

Coconul Vlad i s-a lipit de piept și, privindu-l cu înlăcrămare, a întrebat iară, încă mai nedumerit :

— Dar eu tot nu pot pricepe de ce te urgisesc, tată ? Care-i vina mării tale ? Fă-mă să înțeleg !

— Cred că vina mea, fiule, vina cea mare, ca și marele meu merit, se numește războiul cu sultanul, pentru libertatea țării. Spuneam că în mare taină m-am înțeles cu Petru vodă Rareș și urma să ne întovărim cu Ioan Zapolya ca, acum cînd Soliman sultan pornește împotriva Vienei, să-l lăvim în coasta dreaptă, în cîmpia ungară, țîșnind din Munții Banatului și din cei Apuseni, din cetățile Timișoara, Arad și Oradea, cu treizeci de mii călăreți și cincizeci de mii pedestri. De asemenea plan am știut numai eu și Petru voievod ; iar cînd m-am întors la Tîrgoviște l-am mărturisit și lui Neagoe spătarul din Periș. Trebuia, fiindcă pe el îl trimisei în solie tainică la Zapolya, la voievozii din Banat și Mara-mureș.

Cînd, în luna noiembrie, Hans Benkner veni la noi pentru treburi de negoș, mi-a dat a-nțelege că și el știa, poate de la Zapolya. Dar cred că om ca dînsul, care-și apăra cetatea cu tot atîta dăruire ca și mine cel hăituit și urgisit pentru patima dreptății și a libertății, n-ar fi putut să mă vîndă.

Spuneam că de-o vreme, adică de prin octombrie, s-au stîrnit urît negurile intrigilor în juru-mi.

Intr-o zi, aflîndu-ne într-o poiană de pe Muntele Cozia, în popas și ospăț, după o vînaătoare, doi boieri dănești, mă ispitiră asupra gîndurilor mele tainice. Nu mi-a plăcut

nici întrebarea, nici glasul, nici locul unde mi-o puneau. Gîndii : Ce faci cînd oamenii cu care pornești la drum nu-s convinși că ajung la țintă ? Ba, mai mult, chiar Neagoe din Periş pogorî spre mine cu sfat întrebător :

„N-ar fi mai bine să stai liniștit, Măria-ta ? Să-ți plătești haraciul, tributul tihnei și al păcii, acela cu care de cînd e lumea, mielul e dator lupului ?”

I-am zis, cu supărare : „Lupul ia de la miel, precum bine știi, nu numai lîna tribut, ci și blănița și carnea, adică viața”.

Ci el m-a pocnit iară :

„Dar dacă rămîi singur, mărie-ta ?”

Deși soarele abia scăpătase de amiază și era destul de cald, m-au scuturat fiori reci. M-am uitat la cer și, oftînd, l-am întrebat :

„Spătare Neagoe, vezi steaua ceea ?”

„Nu... Ce stea, măria ta ? Ziua pe cer nu se văd stele”.

„Bine, am surîs eu. Cît timp voi fi singurul care o vede, dă-mi voie să-mi urmez calea, fără a asculta blîguielile, bîr-firile și împotrivirile orbilor... Ai înțeles, vel spătare ?”

Pilduirea asta l-a cam pus pe gînduri. Mi-a dat dreptate și mi s-a juruit ascultător, rugîndu-mă să nu mă supăr pentru asemenea blîguială.

Peste cîteva zile mi-a spus că, de astă primăvară, de cînd am schimbat sfatul domnesc și mi-am ales mai mulți sfetnici dintre dănești, unii drăculești poftitori de dregătorii și po-trivnici împăcării între neamuri, se depărtează de mine, de casa mea.

„Nu cumva se pleacă dușmanului ? am întrebat. Nu cumva Drăgan, cumnatul domniei tale și vărul meu, trecînd Dunărea la Mehmet-beg, îi momește cu tocmirea pašalicului ?”

A sărit în sus, ca ars. Mi-a zis zănatec și închipuit.

L-am oprit :

„Spătare, nu uita că-ți sînt domn și nu pot îngădui să-mi vorbești ca atunci cînd, copilandru eram și mă învă-țai să vînez prin codrul Vlăsiei. Hotărît sînt, dacă-l prind pe Drăgan să-l dau în sama călăului !”

A stat, o clipă, în cumpănă, apoi s-a prefăcut a se bucura și mă linguși :

„În sfîrșit, auzii din gura măriei tale cuvînt hotărît ! Cuvînt de domn din neamul drăculeștilor. Dă-l... călăului ! I se cuvine... O să te doară, că ți-i văr prin înrudire. Va să plîngă cumnată-mea, că i-ai trimis soțul pe lumea cealaltă, să stea la talpa iadului, între vînzătorii de țară... Dar, mă-ria-ta, se cheamă că ai să faci dreptate”.

„Și domnia-ta unde crezi că s-a ascuns hicleanul ?” l-am atîntit cu privirea. Iar el a suspinat :

„Ei, dacă aș ști... Bănui că nu-i la turci, ci pe la Craiova. Cercetez îndată”.

„Îți poruncesc să mi-l aduci, grabnic ! Îl simt dușman, vel spătare”.

L-am crezut, deci și l-am trimis la Slatina, unde mi-am strîns o parte din oaste, gata, chipurile, s-o pornesc spre Vidin, cum era porunca lui Bali-beg ori s-o trec pe la Turnu Roșu spre Alba Iulia, cum cerea planul nostru cel tainic, și s-o unesc cu cetele care ar fi venit pe Mureș, pe Someș, spre cîmpia ungară. Așteptam doar momentul potrivit și binecuvîntat. Nădăjduiam și așteptam.

La drept vorbind, deși eram cu totul dedat acestor lucrări, totuși simțeam că, între ai mei, mai ales între drăculești, se încuiba iar molima dihoniei. Eu lucram pentru împăcare, ei se înverșunau întru vrajbă. Auzeam unele vorbe necuviincioase despre doaman Ruxanda : că aș fi intrat cu capul sub gingașul mării sale papuc. Că adevărata stăpînă a țării ar fi acum Despina doamna, care pregătește, din umbră, pedepsirea tuturor celor vinovați de uciderea lui Teodosie. Adică nimicirea lor. Chiar și a unora dintre Craiovești. Și va să-i doboare prin spada mea, spadă drăculească. Că fetele lui Neagoe Basarab și-au vîndut sufletul satanei, ca să poată sări din noaptea surghiunului drept în soarele strălucit al domniei. Că nu numai Stana, ci și Ruxanda umblă cu vrăji și că soarta mea nu se osebește de a lui Ștefăniță. Doar că nu mi-a sosit ceasul. Chiar Neagoe din Periș, la betie, a zis :

„Trăim sub domnia celor trei muieri : Despina, Stana și Ruxanda... Muierile lui Neagoe Basarab sînt strigoaice”.

Cu ajutorul tău, cavaler Antonie și a lui Dragu, am aflat și mai multe despre schimbarea la față a lui Neagoe din Periș și a altora dintre drăculești. Ci nu i-am crezut așa de primejdioși. M-am mulțumit doar să-l scot din dregătoria de spătar. Iar cînd tu și Dragu mi-ai dat povață să poruncesc călăului să-l pună sub secure, pentru că el, Neagoe, l-a oploșit pe Drăgan din Merișani și l-a trimis la Mehmet-beg ori la Bali-beg să vină cu cete otomane împotriva-mi, tot n-am crezut. S-au ocrotit unul pe altul, ca un ticălos pre alt ticălos și împreună m-au trădat și acum ei îmi pun capul sub secure.

Orb am fost și nerod, crezînd în cinstea hiclenilor și închipuindu-mi că-s înconjurat numai de oameni cinstiți. Greșii

amarnic că mi-am trimis căpitanii de credință : Dragu, Tudor, Pătrașcu, Ilarie soli la Zapolya, la Petru vodă, la voievozii din Banat și Maramureș, la Ferdinand și la Veneția, să-i înștiințeze că se apropie primejdia cea mare : în primăvară, armia sultanului, în drum spre Viena, se va afla în pusta ungară, iară nouă bine ne va fi dacă am lovi-o și, pe bucățele, am strivi-o.

Și încă mai amarnic, mai nătîng am greșit, cînd l-am lăsat pe Neagoe să se ducă la tabără, la Slatina, iar eu, cu cîțiva slujitori am plecat, desfătarnic, la vînătoare.

Se spune că ocîrmuitorul care crede minciunile și nu vede fățarnicia sfetnicilor și a slujitorilor este un nevrednic.

Dar cum sînt, o Doamne ! acei sfetnici și slujitori care nu văd, nu înțeleg că ocîrmuitorul trăiește doar pentru a sluji adevărul, dreptatea, omenia, libertatea și-l doboară prin uneltiri scîrnave și-l pierde cu sabia ?

În clipa aceea, de jos s-a auzit bubuitură de tun. Bomba a boncăluit și a nimerit undeva mai jos, în stîncă albă.

A doua însă a lovit în acoperișul chiliei, spărgîndu-l, zguduindu-ne și împrôscîndu-ne cu tencuială și var. Și, în clipele următoare, zeci de săgeți cu smoală aprinsă au fulgerat văzduhul și au căzut în ogradă, pe acoperișul de șindrilă al chiliei și în podul spart de bomba tunului.

În scurt, s-au vîlvorit flăcările.

— Vai ! a strigat starețul, ardem aici, ca lilecii...

Și a ieșit afară, cumplit de înspăimîntat.

Măria-sa Radu voievod șopti, ca pentru sine :

— Ce pot dărui, Doamne, din inima mea, întru răscumărarea greșalelor știute și neștiute ? Să dărui inima întreagă, adică viața ?

S-a ridicat în picioare, drept, măreț, frumos, senin, parc-ar fi primit cea mai înaltă solie.

Ci, în clipa aceea, ornicul din turn a început să bată cele șapte lovituri sortite și ucigașe.

Se împliniseră cele douăsprezece ore îngăduite.

Jos, vuietul, strigătele, zarva, urletele ațîțătoare la omor, rudălmile, batjocura și amenințările s-au întetit ca la banchețul păgîn al lui Sardanapal.

Măria-sa a ascultat cele șapte lovituri ale orologiului, cli-pind de șapte ori din pleoape ; apoi și-a strîns coconul la piept și-a zis, cu glas stăpînit, aproape voios, ca atunci cînd, cu dîrzenie, cuvînta ostașilor pe cîmpul de bătaie :

— N-am rostit, de cît foarte rar, cuvintele teamă, spaimă, frică. Le-am socotit neprielnice, stîrnitoare de suferinți și

chiar ucigătoare, înainte de a fi ucis. Știu că Neagoe Basarab învață că „omului viteaz toți oamenii îi sînt într-ajutor, iar omului fricos toți oamenii îi sînt dușmani, și încă și de ai săi este gonit și batjocorit și hulit“... Cred în învățătura asta chiar și în clipa cînd o parte din viața mea a și coborît în neființă, împreună cu faima și cu demnitatea de fiu al acestui neam, drept, cinstit și omenos. Căci nu-mi este frică nici acum, cînd pentru mine totul se vîlmășește ca o trîmbă de uragan, iar stelele cad și soarele se întuneacă pentru vecie ; nici acum cînd, deși nu mă știu vinovat, iar foștii prieteni mă alungă, mă batjocoresc, mă hulesc și cu iataganele morții mă amenință ; nici acum cînd uneltirile vărului meu, Turcitul, au izbutit să mă prindă în ucigașa-i p'asă ; nici acum, jur ! nu cred că legea, dreptatea, omenia vor pieri. Se vor găsi, totdeauna oameni hotărîți să le apere și chiar să se jertfească pentru biruințele lor.

Fiule, dacă am deprins de la Neagoe Basarab învățătura bună și înțeleaptă, ți-o rostesc și ție, s-o afli și s-o ții minte ca de la mine, rostită în aceste clipe de pe urmă. L-a întrebat Aristotel filosoful, pe ucenicul său, pe împăratul Alexandru : „Cu ce ai biruit și ai cucerit lumea toată“ ? Și răspunse Alexandru zicînd : „Cu trei lucruri am biruit eu lumea toată : întîi cu cuvîntul adevărat, al doilea cu judecată dreaptă, al treilea cu dărnicia, căci n-am strîns avuție, ci am miluit slugile și oștenii. Iar ei, pentru mila cu care i-am miluit, nu și-au cruțat viața înaintea mea. De aceea am biruit lumea toată“...

Eu am urmat acest sfat, socotindu-l bun, deși n-am gîndit a cuceri lumea, ci doar să-mi apăr țara și neamul.

Dar văd că am greșit undeva. Unde ? Nu știu, încă, prea bine. Poate pentru că n-am dibăcit prefăcătorie, minciuna, fățarnicia, șarlatania unora. Amețit de măreția gîndurilor mele, m-am trezit încîlcit într-o țesătură nemernică de cuvinte amăgitoare, viclene, hulitoare, greșite, numai bune să ascundă trădarea. Pătinesc moarte silnică din mîna prietenilor și a rudelor, pentru că vrui țară slobodă, pentru că mai cred că oamenii pot fi oameni.

Te încredințez, o fiul meu, că am inimă de flacără și lumină care nu se va prefăce niciodată în scrum și cenușă.

Știu : cronica e foarte nedreaptă cu cei învinși ; va scrie doar atît : a domnit ani șapte și a pierit ucis de niște răzvrătiți, la vîrsta de ani treizeci și trei.

Ci eu, în gîndurile mele cele mai înalte, nu sînt învins, ci numai ucis. Căci gîndurile mari și luminoase zămislite în cugetul meu, trăiesc și dincolo de moartea mea pentru că le

gîndește și le îmbrățișează tot norodul. Gîndurile mari rodesc lumină în cugetul celor mulți, în veac de veac.

O, dragul meu fecioraș, zgomotele, urletele, cuvintele de ocară în turcește îmi arată că, în adevăr, nu mai aflu scăpare : slugile lui Mehmet-beg sînt la poarta Cetățuiei.

Nădăjduiesc însă că pe tine te vor cruța : ochii copiilor tocesc și colții și ghiarele fiarelor.

Iar trupul meu să-l așezați în ctitoria de la Curtea de Argeș. Și rog pe cei ce vor veni după mine să păstreze neîntinată acel mic lăcaș de odihnă și casa oaselor mele să rămîna neclintită. Măcar acolo să am odihnă. Că de-ajuns îmi este zbuciumarea celor treizeci și trei de ani, cîți m-am zbuciumat în această viață amarnică, dar mult îndrăgită de mine... Fiecare cuvînt al voievodului mi se încrusta în minte și mi se pecetluia în inimă, cu fiecare izbire de ciocan de ornic în doagă de clopot de aramă : una, două, trei, patru, cinci, șase, șapte... Ascultîndu-l pe voievod și eu și coconul, fața-n lacrimi ne-o scăldam. Și măcar că acel ciocan-pecete s-a oprit, în zvonul răsfirat între ziduri, eu tot am mai numărat, în șoaptă, pînă am zis doisprezece.

Cînd măria-sa a tăcut, iată că și flăcările, cu pocnete de spaimă, au cuprins acoperișul de șmîdrilă al chiliei, umplînd curtea Cetățuiei cu fum și lumină roșie, ca o gură de iad, deschis spre cerul încărcat de nour, prin care zorii se străduiau să răzbătă.

Ceasul al treisprezecelea și cel din urmă

Măria-sa nu suferi înlăcrămarea noastră. A înșfăcat buzduganul de pe masă și, cu coconul de mînă, a ieșit din chilie. A privit, o clipă, întinderea pîrjolului, apoi și-a călăuzit feciorul în schit, socotind că acolo nu vor cuteza să facă omor.

Cățărați, cu frînghii, zeci de potrivnici, cei mai mulți delii fioroși, au sărit peste ziduri, din mai multe părți deodată, umplînd curtea strîmtă cu chipuri îndușmănite, cu priviri scăpărînd de ură, cu luciri de iatagane și cu duhoare grea de sudoare și dubeală, cu răsufări flămînde de omucidere.

Măria-sa s-a așezat în ușa schitului și, cu buzduganul, a doborât doi dintre atacatori. Apoi s-a tras înăuntru. Eu am rămas afară, nevolnic, înconjurat de iatagane și sulii, cumplit înțăpoșate spre pieptul și spatele meu.

Pe poarta sfărîmată au pătruns, în clipele acelea, Drăgan vel postelnic și Neagoe spătarul, încotoșmăniți în dulămi

de lup sur, cu cuşme de vulpe roşcată, cu săbiile gata de bătaie, şi strigînd :

— Unde-i cîinele?... Şi tu, ce aştepţi de nu răspunzi? Vei împărtăşi soarta nesăbuitului tău stăpîn. Unde-i? Spune odată !...

Un slujitor făcu semn să intre în schit.

— Acolo?! se miră. S-a ascuns sub prapur? A lepădat scutul şi-a luat patrafirul? a rînjit şi m-a tras după dînsul pe uşa scundă, spartă de izbiriile deliilor.

După cele patru sau cinci leşuri prăbuşite pe lespezi, în licărirea celor două candelă de la iconostas, am înţeles că măria-sa, neînfricatul, s-a bătut pînă în altar.

Acolo deliilor parcă nu cutezau să intre.

Venit din urmă, Drăgan urlă să se clatine catapeteazmă :

— Spargeţi uşile? Ce mai aşteptaţi? Ori vă temeţi de... sfînta cruce, păgînilor?

Izbite cu umerii, cu picioarele, uşile se prăbuşiră.

În licărirea torţelor intrate în schit, zării că voievodul avea încă buzduganul în mînă; dar n-a mai avut răgaz să-l folosească : o sulită l-a străpuns, din spate.

Cu sulita înfiptă în trup, s-a răsucit spre stînga să-şi ocrotească fecioraşul.

Dar, în clipa aceea, un iatagan i-a retezat capul.

S-au prăbuşit amîndoi, voievod şi cocon, tată şi fiu, lîngă masa altarului, lac de sînge făcînd în jur.

Şi pe zid au improşcat stropi de sînge, pe faţa, pe bărbile, pe straiul sfinţilor şi mucenicilor zugrăviţi cu stîngăcie.

Dar oricît de stîngaci, mie mi s-a părut că, în încremenirea lor, ne aruncau priviri de spaimă, muştrare şi blestem.

Priveliştea asta m-a răpus mai usturător şi mai cu groază decît sutele de iatagane răpezite asupra-mi în zecile de bătălii în cîte l-am însoţit pe măria-sa. Am căzut în genunchi şi am cerut să mă dea şi pe mine morţii, acolo, în naosul schitului.

— Ei, nu! a răcnit Drăgan, scos din fire. Ne trebuieşti! Eşti ştiutor a multe taine din viaţa acestui tîlhar.

Împins afară de acei ucigaşi, n-am mai văzut nimic. Între suliti, m-au coborît din Cetăţuia, m-au purtat spre miazănoapte şi m-au închis în schitul din Ostrovul Călimăneştilor.

După trei zile au venit cîţiva trimişi ai lui Drăgan şi m-au ispitit, cu biciul şi cu fierul înroşit, să destăinui unde-şi ascunsese Radu voievod averile. Dar în darn mi-au spîrcuit spinarea şi mi-au ars tălpile : n-am avut ce le spune. Avera mării sale era mult mai bine cunoscută lui Neagoe spă-

tarul din Periș, care a fost și vistier al țării, decît mie, care toată viața am trăit ca pasărea cerului, cuibărită și odihnită într-un arbore cu mireasmă minunată, cum era sufletul lui Radu voievod de la Afumați.

Îmi mai amintesc acum că măria-sa a zis cîndva, poate în ceasul al treilea al mărturisirii sale :

„Nu sînt numai un om care crede în iluzii și-i place să aibă iluzii, ci sînt, mai cu samă, voievodul care crede că iluziile, adică nălucirile cele bune și frumoase pot fi și adeva. Cei care au rîs de mine și cei care vor să mă ucidă, nerozii, nepricopsiții, orbii ori robiții patimei aurului, habar n-au că batjocura lor îmi însutește puterile, răbdarea, credința și că, prin nelegiuitul lor omor, îmi luminează faptele, îmi sporesc măreția și-mi înveșnesc numele. Ucizîndu-mă îmi asigură nemurirea“...

Aici sfîrșește letopisețul lui Radu voievod de la Afumați, ticluit după spovedania măriei sale, rostită în cele douăsprezece ceasuri, cît stăturăm împresurați în Cetățuia de lîngă Rîmnicul Vîlcea.

Dar bănuind eu că doriți a știre ce s-a mai întîmplat cu celelalte nume pomenite aici, scriu, scurt, cum și cît am știut și eu despre dîsele.

Mai întii despre mine. În schitul din Ostrovul Călimăneștilor am zăcut închis mai bine de un an. După ce mi s-au tămăduit rănile schingiuirilor, stareța Fevronia, suflet milos, mi-a adus, pe ascuns, hîrtie, pană și cerneală și mi-a turnat, cu bunăvoință și dragoste, undelemn în candelă, să am lumină. Că am scris mai mult noaptea, cu fereștrica înfundată, să nu vadă straja că scriu neîngăduit letopiseț.

Doamna Ruxanda a sosit la Rîmnicul Vîlcea, cu straja ei, în ziua de 4 ianuarie 1529, pe la prînz. Mult prea tîrziu : Neagoe și Drăgan trimiseseră, de patru ceasuri, la Istanbul, frumosul și bărbătescul cap al domnescului ei soț.

Jelind cu lacrimi amare a așezat trupul ucisului în pro-naosul ctitoriei de la Curtea de Argeș : încă un trup descăpătinat, în oropsitele și dureroasele morminte ale acestui neam călcat în picioare și nefericit. Adică două, cu al coconului. Căci și pe dînsul l-au tăiat nelegiuiții, tot acolo, în altarul schitului.

Ci zic : Vai de acei preinși ocîrmuitori care-și dovedesc credința față de un stăpîn vremelnic, cu capete de voievozi neînfricați și de coconi neprihăniți. Și ucigașii aceia aveau

neobrăzarea să-l învinuie pe măria sa de moartea lui Teodosie...

I-a fost dat lui Radu voievod de la Afumați să îndure moarte de martir, ucis fiind chiar în altarul bisericii cu hramul arhanghelilor Mihail și Gavril, așa că la noi și chipul sfinților este stropit cu sângele celor uciși din porunca tiranilor stăpâni.

Poate fi o mai păgînă batjocură și nelegiuire ?

Aflai, de la stareța Fevronia, că sfada dintre dănești și drăculești a mai pricinuit încă un omor : un domn Basarab, pus de dănești, ucis a fost tot de Neagoe și Drăgan.

Doamna Ruxanda s-a tras spre Sibiu, lîngă doamna Despina. Nu știu dacă trebuie să cred ceea ce se șoptește printre călugărițe, că doamna Stana ar fi împiedicat-o pe Ruxanda a ajunge la Rîmnicul Vîlcea. Să fi știut și ea despre acea răzvrătire ? O dragoste neîmplinită să fi aprins satanismul în ea și să nu-i fi ajuns un singur omor ?

Nu cutez a da răspuns.

Neagoe și Drăgan au ocîrmuit țara pînă cînd a sosit de la Istanbul Moise vodă, fiul lui Vladislav cel ucis de Pîrvu banul Craiovescu ; a intrat în țară pe la Giurgiu, sprijinit de cete otomane, așa cum și-au făcut nenorocit obicei o samă dintre domnitorii nevrednici, precum Mîhnea cel Rău și alții, pe care nu-i mai scriu. Acest Moise vodă i-a trimis, în vara anului 1529, pe Neagoe și Drăgan cu oaste împotriva Brașovului, ca din partea otomanilor. Dar atacul împotriva Vienei din toamnă n-a izbutit și Soliman sultan s-a retras spre Buda, înfrînt. Acum s-a văzut cită dreptate au avut Radu vodă și Petru Rareș, în planurile lor de a lovi, cu o sută de mii de ostași, armia otomană în cîmpia ungară, pornind de pe Someș, Tisa și Mureș, pînă la Dunăre.

Acum, în asemenea împrejurări, Zapolya s-a ridicat împotriva lui Ferdinand care umbla să-i smulgă coroana Ungariei, făgăduită de sultan. Oștirile lui erau gata să se încaiere cu oștile orașelor săsești. A venit însă vornicul Grozav, cu moldovenii lui Petru Rareș și i-a zdrobit pe ferdinandişti la Feldioara. Așa l-a ajutat pe Zapolya să rămînă voievod, iar Rareș s-a înstăpînit pe mai multe cetăți din Transilvania. Ferice de el ! Il laud din toată inima și iar plîng uciderea lui Radu voievodul de la Afumați.

Neagoe și Drăgan, ucigași și făcători de domni, avură soarta meritată. Moise vodă, bănuindu-i uneltitori împotriva-i, i-a poftit la nunta surorii sale cu Barbu Craiovescu, și cînd petrecerea era în toi, i-a dat în sama călăului, făcîndu-le

moarte pentru moarte.

Opresc cronica aici, sătul a mai povesti omoruri.

Mai trec doar, în strai de șlove rotunjite cu pana, scriitura de pe lespede de mormînt a mării sale Radu voievod de la Afumați : Meșterul pietrar, așa cum i-a poruncit doamna Ruxanda și l-am povățuit eu, l-a sculptat călare pe Șoiman, falnic, cu mantia în vînt și buzduganul întins înaintea, spre dușman. Pe cîmpul lepedei, cu multă podoabă tivită, am ticluit pisania asta, după izvodul scris în inima și în mintea mea, care l-am slujit pe măriș-a din tinerețe, cu mare credință, pînă în clipa cea de pe urmă.

Și o adaug aici și pentru că mi se pare o zicere pe scurt în douăzeci de șiruri, aceea ce ne-a povestit în douăsprezece ceasuri și eu am scris în aceste multe file :

„Răposat-au robul lui Dumnezeu și mult milostivul Ioan Radul, mare voievod și domn a toată țara Ungro-Vlahiei și al părților dunărene, fiul marelui, preabunului Radu voievod în anul 7037, luna ghenarie, 4 zile, cursul soarelui 7, îndicațio 3“.

Apoi, ca și cum însuși ar fi vorbit :

„Spre știre să vă fie vouă războaiele ce am purtat : 1. cu agarieni, 2. la Gubavi, 3. la satul Ștefeni, pe Neajlow, 4. la Clejani, 5. la Ciocănești, 6. la cetatea București, 7. la Tîrgoviște, 8. la riul Argeșel, 9. la satul Plata, 10. la Alimănești pe Teșorman și 11. cel mai iute și cel mai vîrtos din toate războaiele la Grumazi (cu șapte sangeacuri), 12. la Nicopole, 13. la Șiștov, 14. sub Cetatea Poienarilor cu țărani, 15. la Gherghița, iar 16. la București, 17. la orașul Slatina, 18. la Cetatea Bucureștilor cu Vladislav vodă, 19. la Rucăr, 20. la Didrih (Giurgiu).

Atunci am fost dăruit de Dumnezeu cu împărăție și schiptru, m-am încins iar cu brîu și cu porfiră și cu cunună m-am încoronat și cu cinste, bogăție și cu multă mărire de dor aducătoare și cu mulțimea oștirii fiind încongiurat și, multora am întins mîna de ajutorință, la toți am răspîndit mila, iar acum zac într-un singur mormînt singur, așteptînd glasul Arhanghelului, cea mai de pe urmă trîmbiță, a toatei lumi înviere, a stihilor premenire, și rog pe cei ce Dumnezeu va voi să vină după noi să păstreze acel mic loc de odihnă și casa oaselor mele ca să fie neclintită“...

Ce lung pomelnic de bătalii și fapte ! Pomenindu-le, eu aud glasul trîmbiței și tropotul cailor, strigătele luptătorilor și sunetul iataganelor, pocnetele buzduganelor în scuturi și-n scăfiriile încoifate ale dușmanilor, scrișnetul de durere și ge-

metele de pe urmă ale morților.

În șapte ani de domnie, Radu voievod de la Afumați a săvârșit atâtea isprăvi cîte nu încap pe lespede de mormîntului și nici chiar în acest letopiseț-ceaslov, dacă se poate spune așa, scris la lumina candelii în schitul din Ostrovul Călimăneștilor și încredințat prea bunei starețe Fevronia, să-l ascundă pînă la vremea cînd oamenii îl vor putea ceti, fără primejduirea vieții. Ci, copîind aici slovele de pe lespede de marmură, îmi amintii încă un cuvînt al măritului voievod care, uitat fiind a-l trece la locul și momentul cînd l-a rostit către drag coconul său Vlad, îl scriu aici. A zis :

„Ascultă, fiul meu : oare credința noastră că uriașa împărăție a sultanului va putea fi, totuși, înfrîntă prin vrednicia și jertfa noastră, nu alcătuiește însăși nebiruita noastră dorință de a trăi ? Nădejdea ne ține sus, în plutirea peste dureri, precum aripile pe șoim. Ce-au făcut Mircea ori Iancu Corvin sau Ștefan de la Moldova ? Au crezut, au nădăjduit și s-au bătut pentru biruința credinței în libertate... Șoimul își apără cuibul cu pliscul și cu ghiarele, cu aripile și cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale dorului de dreptate, libertate și omenie“...

Ci aici închei de istov șirurile cronicii poruncită și spovedită de mărirea sa în cele douăsprezece ceasuri de ispașă, cît stăturăm împresurați în Cetățuia.

Nădăjduind că n-am greșit prea mult și prea rău, că n-am uitat prea multe din cele vrednice a fi scrise, eu slujitorul de credință al măriei sale Radu de la Afumați, voievodul fără teamă și fără prihană, iscălesc : Cavalerul Antonie Cînde.

Și pun pana jos, rugîndu-mă fierbinte pentru sănătatea celui ce va găsi această cronică tănuită la Prislop, o va citi cu luare aminte, o va copia ori va binevoi s-o scrie cu tiparul, întru bucurarea cîtor mai mulți cititori din veacul acesta și din toate veacurile ce vor veni.

